

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

МАТЕРІАЛИ

**студентської наукової конференції
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича**

**ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

20-21 квітня 2021 року

Чернівці

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2021

*Друкується за ухвалою Вченої ради
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (20–21 квітня 2021 року). Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи. – Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. – 277 с.

До збірника увійшли матеріали студентів факультету педагогіки, психології та соціальної роботи, підготовлені до щорічної студентської наукової конференції університету.

Молоді автори роблять спробу знайти підхід до висвітлення й обґрунтування певних наукових питань, подати своє бачення проблем.

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2021

Яна Абдулласва

Науковий керівник – доц. Канівець Т.М.

Вплив батьківського ставлення на формування дитячої особистості

Батьківське ставлення – «це особливий феномен, який поєднує емоційні переживання та почуття, пов'язані з дитиною, поведінкові стереотипи, що проявляються у спілкуванні та поведженні з нею, особливості її сприймання та розуміння» [4].

Виховання – це важка праця, яка значно зумовлена батьківською любов'ю, ставленням, тим, що благо дитини для них не менш, а нерідко і більш важлива річ, ніж власне.

Важливе значення у галузі аналізу соціально-психологічних аспектів соціалізації належить таким українським науковцям: Л. Азі, О. Балакіревій, А. Беседіну, В. Болгариній, Ю. Галустян, Н. Гордєєвій, О. Донченко, І. Зверевій, О. Злобіній, О. Карпенко, Л. Ковалю, М. Лавріненко, Н. Лавриченко, І. Мартинюку, В. Пилипенку, В. Скрипці, Н. Соболевій, Л. Сокурянській, О. Якубі, О. Яременку [3].

Питання впливу сімейного неблагополуччя на дітей стали сферою інтересів таких науковців: С. Арзуманян, С. Белічевої, М. Буянова, А. Єлізарова, Т. Мінковського, А. Мудрика.

У психолого-педагогічній літературі зустрічаються описи ставлення батьків до дітей, що визначають конкретні способи взаємодії з дітьми: сприйняття-несприйняття дитини, взаємодія-уникнення контактів, визнання свободи дій – надмірна вимогливість, повага до прав кожного в сім'ї – надмірне обмеження свободи [4].

Суперечності у вимогах до дитини формують у неї відчуття власної неповноцінності, хиткості життєвих відносин, виникненню нереальних установок.

У спеціальній літературі застосовується також поняття батьківських установок щодо дітей, які визначають певну спрямованість у взаєминах з дітьми, забезпечують усталений характер виховної діяльності дорослих. Вони виступають як суб'єктивні орієнтації батьків на дитину та взаємодію з нею [3].

Ставлення батьків до дітей визначається, як правило, двома основними чинниками – любов'ю і соціальним обов'язком.

Виділяють такі компоненти батьківської любові: прив'язаність (на рівні біологічних інстинктів); турбота про дитину (про її здоров'я, фізичне і духовне благополуччя); чуйність, доброзичливість, повага до дитини. На цій основі було описано вісім типів батьківського ставлення (або, як зазначають деякі науковці, любові) до дітей: дієва любов, відсторонена любов, дієва жалість, любов як поблажливе відсторонення, відкидання, презирство, переслідування, відмова [4].

Негативно впливають на процес виховання дитини не тільки такі індивідуальні особливості батьків, як тривожність і афективність, а й домінантність, владність, бажання підкорити дітей і домогтися від них беззастережної слухняності (особливо це стосується ставлення матері до сина); марносластво батьків, що призводить до підвищеного рівня домагань щодо можливостей дитини [1].

Розрізняють такі причини неадекватного ставлення до дитини: психолого-педагогічна некомпетентність батьків, некритично засвоєні ригідні стереотипи виховання дитини, особистісні особливості батьків, особливості взаємин подружжя чи інших членів сім'ї, що проектуються на дитину [2].

Отже, різні стилі догляду, спілкування, взаємодії батьків з дітьми сприяють розвитку та закріпленню певних особливостей дитячої поведінки і характеру, визначають напрям розвитку самосвідомості.

Список літератури

1. Варга А. Я. Роль родительского отношения в стабилизации детской невротической реакции // Вестн. МГУ. – 2005. – №4. – Сер. 14. Психология. – С. 32-38.
2. Конфлікти з батьками: чи можна їх уникнути? // Все для вчителя. – 2005. - № 17-16. – С. 21-24.
3. Кравченко Т. В. Сучасна сім'я у вимірі її вартостей // Рідна школа. – 2006. – № 1. – С. 15-18.
4. Кравченко Т. В., Трубавіна І. М. Допомога батькам у вихованні дітей: Методичні рекомендації для соціальних працівників. – К.: Держсоцслужба, 2015. – 100с.

Віолета Абужорой

Науковий керівник – доц. Вишпінська Я.М.

Робота над різними видами техніки у класі фортепіано з учнями середніх класів мистецьких шкіл

Техніка є основою майстерності піаніста будь-якого віку: як учня-початківця, так і концертуючого виконавця. Тому питання, пов'язані з удосконаленням технічних можливостей музикантів, завжди залишатимуться актуальними. Методична література містить велику кількість публікацій про природу фортепіанної техніки, закономірності її формування, шляхи технічного розвитку піаніста.

У поняття «техніка» входить увесь комплекс технологічних засобів – навичок музиканта-виконавця, необхідних для реалізації своїх художніх задумів: різні прийоми звуковидобування, пальцева моторика тощо. Формування, засвоєння, шліфування й ускладнення комплексу вмій і навичок гри на фортепіано відбувається протягом усього періоду виконавської діяльності людини[2].

Техніка піаніста є своєрідною «матеріальною» стороною чи базою, завдяки якій перед виконавцем відкривається безмежний простір – широке поле художньої інтерпретації. Глибинні основи розвитку фортепіанної техніки формуються у середньому шкільному віці, де напрацьовуються головні моделі звуковидобування і технічного зростання кожного учня.

Завдяки техніці можна впливати на розвиток в учнів творчої уяви, почуття ритму, слуху та інших музичних здібностей. Т. Беркман зауважує, що «недостатньо розвинена техніка музиканта стає на заваді для реалізації творчого задуму композитора»[1, с. 25].

Тобто брак технічної майстерності не дозволяє піаністу у повній мірі відобразити художній зміст твору. Оскільки виконавець не здатен відтворити, наприклад, указаний темп, інтонаційну впевненість мелодичних ходів тощо, ймовірно, що кожне «незручне» місце у нотах створює для нього значні

труднощі. Учень-піаніст у повній мірі не може вільно творити за інструментом та емоційно переживати художній зміст твору, концентруючись під час гри на подоланні певних технічних перепон.

Працюючи у класі фортепіано, викладач має звернути увагу на те, що художній образ твору відтворюється комплексом виразових засобів: звуковисотною, ритмічною організацією, ладовими співвідношеннями, тембровими забарвленнями тощо. Технічна майстерність виконавця є одним із важливих засобів у процесі інтерпретації творів [1, с. 76].

Розвиток фортепіанної техніки - важливий компонент у формуванні витривалості учня-піаніста під час гри. Це вимагає від викладача використання різних форм і методів роботи на занятті, стимулюванні наполегливості, волі у подоланні технічних завдань, застосування прийому моделювання та відпрацювання «незручних» місць у творі.

Список літератури

1. Беркман Т. Л. Методика навчання гри на фортепіано. Москва: Просвещение, 1977.

2. Зиско В.В. Важливі питання розвитку фортепіанної техніки.

URL:<https://int-konf/org/ru/2013/naukovij-potentsial-2013-25-27-03-2013-r/151-zisko-v-v-vazhlyvi-pitannya-rozvitku-forteplannoji-tekhniki>

Марія Андрушко

Науковий керівник – асист. Рудницька-Юрійчук І.Р.

Як виховувати дітей, не застосовуючи покарань

«Найбільше дитина потребує допомоги тоді,
коли найменше заслуговує на неї»

Е. Бомбек

Виховання та розвиток дитини у сучасному суспільстві великою мірою залежить не тільки від освітніх закладів, педагогів, але в першу чергу від батьків. Проте останнім, на жаль, часто не вистачає часу чи то можливостей. Кожен хоче виховати добру, чуйну, щедру, справедливу людину. Своїми необдуманими вчинками, чи то на емоціях, чи просто із незнання, як правильно вчинити, можна травмувати свою дитину. Батьки виховують своє чадо власним прикладом.

Деякі дорослі виступають диктаторами, дисципліною вважають фізичні покарання, обмеження, приниження, але діти від цього не стають більш дисциплінованими. Такі виховні заходи неефективні. Відповіді на важливі питання щодо виховання знаходимо у гуманній педагогіці, яка допомагає не тільки педагогам, але і батькам виховати доброзичливу, великодушну особистість. Окремі ідеї гуманістичної спрямованості виховання висвітлені у працях учених-педагогів: В.О. Сухомлинського, Ш.О. Амонашвілі, Т.І. Поніманської, Ю.О. Приходько, Н.С. Скрипник, І.Д. Беха, Я.Корчака.

Мета статті – висвітлення засад гуманної педагогіки у сімейному вихованні.

Спільна творчість і праця дітей і дорослих, наближення дитини до пізнання себе, сприйняття дитини такою, яка вона є, – це основа толерантного навчання. Науковці рекомендують: «Не хехтуйте аксіомами гуманної педагогіки: особистість виховується особистістю; доброта виховується добротою; шляхетність виховується шляхетністю; спрямованість виховується спрямованістю; Людина виховується Людиною» [2]. Батьки використовують покарання для того, щоб не допустити повторення небажаної поведінки. Науковці стверджують: перш, ніж покарати дитину, варто спробувати

вплинути на неї проханнями, пояснити, чим незадоволені, що хочете від неї. Малюк може навіть не усвідомлювати, що вчинив погано. Кожна дитина унікальна особистість, не варто вимагати від неї реалізації своїх цілей. Ш.О. Амонашвілі наголошує: «Дитина є Явищем у нашому земному житті, а не випадковістю; дитина як явище несе в собі своє життєве завдання, життєву Місію» [3]. З дитиною треба говорити, як із другом, пояснити, що не хочете з нею сваритися, довіряєте їй, любите. Ефективним методом «покарання» вважають надання дитині можливості виправлення помилок. Діти не люблять незрозумілих висловів: «Думаєш, проситиму тебе? Зачекай, ти ще проситимеш у мене!», – подібні слова, зазвичай, викликають у дитини страх, тривожність. Польський педагог Я. Корчак пропонує скористатися фразою: «Бачиш, який ти, а я ж тебе так прошу». Він рекомендує створювати такі умови, щоб дитина усвідомила велич добрих слів, думок, учинків, відповідальність за них [1].

Виділимо основні правила гуманного виховання, які варто використовувати на практиці: безумовна любов до дитини – найважливіше і життєво необхідне ставлення до неї; попереднє укладання обмежень – батьки повинні сформувати межі дозволеного та розумні заборони, адекватну для певного вікового етапу систему покарань за недотримання правил сім'ї; не варто забувати хвалити та заохочувати дитину, формуючи її адекватну самооцінку; критикувати тільки поведінку, а не особистість дитини (проте важливо намагатися утриматися від частого використання даного методу); описувати свої емоції, пояснювати своє невдоволення.

Отже, виховання дітей ґрунтується на любові, взаєморозумінні та підтримці.

Список літератури

1. Корчак Я. Як любити дитину. Харків : КСД, 2016. 206 с.
2. Маніфест гуманної педагогіки / За ред. Ш.О. Амонашвілі. Всеукраїнська культ.-осв. асоц. Гуманної педагогіки; Центр інновац. педагогіки та психології Хмельницького нац. університету. 2011. 64 с.
3. Хроменко І. А. Цілюща сила Педагогічної Любові Ш. О.Амонашвілі. URL: <https://vseosvita.ua/library/cilusa-sila-pedagogicnoi-lubovi-soamonas-vili-45704.html> (дата звернення – 28.01.2021).

До проблеми трансформацій у сучасних сім'ях

Сім'я це найперший соціальний інститут, у якому відбувається формування особистості, яка стане членом суспільства, буде розвивати певні якості, уміння і навички, передавати новому поколінню суспільні норми й цінності, забезпечувати культурну неперервність.

Сучасна сім'я не є застиглою, стійкою формою, і, як усяка соціальна спільність, вона піддається різного роду змінам і трансформаціям. Проблема трансформації сімейних ролей відображена у працях зарубіжних учених: У.Бека, О.Тофлера, Ф.Фукуями, Дірк ван де Каа, Рона Лестіга, І. Кона та А.Міхеєва.

Останніми роками трансформаційні процеси інституту сім'ї, які відбуваються під впливом глобалізації, зазнають помітних змін: поширення орієнтації на роздрібнення сімей; посилення регулювання кількості і термінів народження дітей у сім'ях; стійка орієнтація подружжя на малодітну сім'ю; формування підвищеної частки неповних сімей, які складаються з матері і дітей; підвищене варіювання частки молодих сімей стосунки яких юридично не оформлені тощо [1].

Т. Яблонська визначає сучасні трансформації інституту сім'ї: статево-рольова демократизація (в основному, за рахунок розширення статево-рольового репертуару жінок); поступовий перехід від патріархату до біархату; зміна домінуючих функцій сім'ї [3].

Трансформації інституту сім'ї є ознакою сучасного етапу суспільного розвитку. За даними Т. Буленко, найпоширенішими тенденціями розвитку сучасної сім'ї в Україні є: порушення механізму адаптації сім'ї до динамічних процесів у суспільстві; послаблення захисної функції сім'ї (як матеріальної, так і психологічної); структурно-функціональна трансформація сім'ї за невизначеності або суперечливості сімейних ролей; зниження значення сім'ї в системі життєвих цінностей особистості з подальшою переорієнтацією значної частини молоді на

позашлюбні стосунки або повторний шлюб; погіршення дитячо-батьківських взаємин, зумовлене невідповідністю та закостенілістю батьківських норм [1].

Науковці стверджують, що соціальні зрушення зумовили нові суспільні рухи, сексуальну й феміністичну революції, зміни в подружньому та родинному житті, що призвело до змін у системі сімейних ролей. Так, структурно-функційна трансформація сім'ї змінилася через невизначеність сімейних ролей, наслідком чого стали численні розлучення з подальшою орієнтацією на позашлюбні стосунки й повторний шлюб. Найсуттєвішою особливістю шлюбно-сімейних відносин на цьому етапі є плюралізація форм шлюбу, різноманітність форм сімейних об'єднань і шлюбних стосунків.

О. Макух стверджує, що у науці виокремлюють такі трансформаційні моделі: крос-культурні сім'ї – партнерства, де присутні представники різних етнічних і соціальних груп; одностатеве партнерство з дітьми та без – сім'ї, де партнери однієї біологічної статі; громадянські шлюби – стосунки, які не зареєстровані, а базовані на домовленості й довірі партнерів; гостьові шлюби – зареєстровані законодавчо стосунки між людьми, які не мають спільного господарства, не проживають разом, не розділяють побут тощо [2, с. 113].

Отже, трансформації, які відбуваються у структурі сімейної системи, спричиняють утворення нових моделей сім'ї, і, як результат, відбувається зміна сімейних ролей, ієрархії, норм і правил. Визначено, що невизначеність сімейних ролей змінює структурно-функціональну систему сім'ї, наслідком чого є численні розлучення з подальшою орієнтацією на позашлюбні стосунки й повторний шлюб тощо.

Список літератури

1. Буленко Т. В. Тенденції розвитку української сім'ї та її проблеми на сучасному етапі. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України, Т.3,ч 4, Київ, 2001. С.20-24.

2. Макух О. І. Трансформація цінностей сучасної сім'ї. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»: науковий журнал. №10, Острог, 2020. С. 112-116.

3. Яблонська Т. М. Актуальні проблеми досліджень сучасної сім'ї в Україні. Український соціум, №4, 2004. С.80 -84.

Внутрішній конфлікт як причина віктимних девіацій

Невпинний розвиток сучасного суспільства у соціокультурному та технічному планах передбачає стрімке зростання комплексності міжособистісних форм взаємодії та комунікації, що зумовлює об'єктивну ситуацію в країні та світі, коли практично кожна людина може почуватися жертвою впливу інших людей, обставин чи подій, що об'єктивно склалися, дозволяючи такому поняттю як віктимність виходити значно далі від окреслених раніше меж і проявляти свій вплив на особу у її звичному, повсякденному житті.

Значний внесок у розвиток віктимології та дослідження психологічних особливостей схильності до віктимної поведінки належить науковцям Л.В. Франку, Г.М. Мінковському, Д.В. Рівману, В.І. Полубінському, А.В. Тулякову та іншим.

Мета даної праці – розглянути внутрішньоособистісний конфлікт як фактор формування схильності до віктимної поведінки.

А. Адлер стверджував, що наявність конфлікту зумовлена розбіжностями між ідеальним уявленням про себе і справжнім собою. За А. Адлером, відчуття індивідом власної неповноцінності пробуджує прагнення до компенсації, яке реалізується одним з таких сценаріїв розвитку особистості: адекватна компенсація, яка полягає у спробах особистості реалізувати себе у певних сферах життя; гіперкомпенсація, коли одна певна здібність розвивається до стану найбільш вираженої, гіпертрофованої; квазікомпенсація, при реалізації якої комплекс замінюється проявом негативних чинників які не знаходяться під контролем самої особи (до прикладу, хворобою).

Втім, якщо особі жодним із зазначених способів так і не вдалося подолати комплекс неповноцінності, – вона продовжуватиме прагнути компенсації, навіть використовуючи для цього агресивне переконання себе та інших осіб у власних успіхах і значущості. А. Адлер указує, що зазвичай такий конфлікт не обмежений внутрішньо і проявляється зовні

руйнівними наслідками [1].

Останнім часом значна частина дослідників намагаються поєднати два поняття використовуючи термін «девіантна віктимність». Під поняттям «девіантної віктимності» прийнято розуміти деформацію розвитку особистості, яка призводить до виникнення стійкої психологічної властивості ставати жертвою неблагополучних впливів і формування відповідних девіантних патернів. У результаті, особистість компенсує свою «неповноцінність» різноманітними формами девіантної поведінки і віктимності. Причиною появи даного поняття послугувала схожість між проявами основних ознак вказаних феноменів (зокрема, мова йде про низьку самооцінку, агресивність, тривожність і специфічність поведінкових та емоційних реакцій і т.д.), окрім того, спостерігається ще й певний взаємозв'язок: дуже часто віктимні особи (здебільшого молодь) демонструють різноманітні прояви форм девіантної поведінки і навпаки [3]. Причина, через яку віктимна особа може реалізовувати прагнення переваги, вдаючись до соціальних девіацій, добре описана у Н.Д. Смелзера. Він вказує, що девіація, як дія, котра не відповідає офіційно прийнятним нормам у межах конкретного суспільства або соціальної групи, стає причиною застосування відносно порушника певного типу покарання чи суспільного осуду [2]. Відповідно, девіантна поведінка з вибором негативної ролі дозволяє людині досягнути відчуття переваги, водночас реалізовуючи звичну для неї негативну модель віктимної поведінки.

Отже, опираючись на концепції психоаналітичного напрямку та їх послідовників, можна констатувати ймовірний зв'язок між віктимною поведінкою особистості та наявністю у неї внутріособистісного конфлікту, який реалізовується через прагнення до переваги, часто – з вибором негативної ролі у вигляді різних проявів віктимних девіацій при взаємодії з соціумом.

Список літератури

1. Адлер А. Наука жить. Киев: Port-Royal, 1997. 288 с.
2. Лунеев В.В. Преступность в XXI веке: методология прогноза. Социс. 1996. № 7. С.78.
3. Спесивцева О.И. Социальные патологии. Челябинск: ЧГУ, 2008. 161 с.

**Зміст соціальної роботи із сім'єю
військовослужбовця
в Україні**

Військовослужбовці – громадяни України, які проходять військову службу на території України [2]. Об'єктом діяльності соціального робітника з сім'єю військовослужбовця є конкретна сім'я (індивід), включена в соціальне військове середовище. Мета соціальної роботи - організація позитивно спрямованої життєдіяльності сім'ї військовослужбовця та гармонізація її взаємодії з соціальним середовищем.

При цьому треба враховувати, що саме взаємозв'язок сім'ї військовослужбовця і соціального середовища, в якому вона функціонує, зумовлює основні завдання цієї роботи:

- створення умов для формування соціальної стійкості сім'ї до сприйняття і подолання важких життєвих ситуацій;
- підвищення потенціалу соціалізуючої дії сім'ї на своїх членів;
- відновлення і підтримка активності сім'ї;
- стимулювання потреби членів сім'ї у трансформації соціальних знань у процесі соціальної взаємодії;
- досягнення такого кінцевого результату, за якого необхідність у соціальній підтримці сім'ї зникне [2].

Зміст соціальної роботи із сім'єю військовослужбовця та її результативність залежать від багатьох чинників, і, насамперед, від типу кожної конкретної сім'ї, особливостей її життєдіяльності, професіоналізму соціального працівника.

Під час своєї роботи із сім'єю військовослужбовця соціальний працівник постає в трьох основних ролях:

- 1) порадник (інформує сім'ю про важливість і можливості взаємодії подружжя між собою та з дітьми; розповідає про розвиток дитини; дає педагогічні поради щодо виховання дітей);
- 2) консультант (консультує з питань сімейного законодавства, організації соціальної взаємодії та налагодження позитивно спрямованої життєдіяльності в сім'ї; інформує про

методи виховання, орієнтовані на конкретну сім'ю; пояснює батькам способи забезпечення умов, необхідних для нормального розвитку та виховання дитини в сім'ї);

3) захисник (захищає права індивіда (сім'ї) у випадку, коли відбувається порушення законних прав і свобод, нормальних умов життєдіяльності чи деградація особистості (алкоголізм, наркоманія, жорстоке ставлення до дітей тощо) [3, с. 13].

До форм соціальної роботи з сім'єю військовослужбовця відносяться: індивідуальні, групові, масові; одноразові заходи, постійно діючі, «пульсуючі»; розраховані на близьку перспективу, розраховані на середню перспективу, розраховані на віддалену перспективу; стаціонарні, виїзні, пересувні, циклічні; групи самодопомоги, взаємодопомоги; ті, які працюють за допомогою консультанта, сім'ї, які працюють під безпосереднім керівництвом соціального працівника; інформаційні, репродуктивні, тренувальні, творчі; ігрові, комунікативні, трудові, навчальні; екстрені, звичайні; безпосередні, опосередковані; спрямовані на збір та аналіз інформації, участь у формуванні сімейної політики і завдань соціально-педагогічної роботи, участь у реалізації сімейної політики і проведенні соціального супроводу сім'ї, профілактику неблагополуччя та його рецидивів, узагальнення результатів, контроль за якістю соціальної роботи; прості, складні, комплексні і т.д. [1, с. 9].

Список літератури

1. Баргій Н.В. Особливості соціально-педагогічної роботи соціального працівника із сім'ями військовослужбовців [Електронний ресурс] / 11.02.2021. Режим доступу: file:///C:/Users/7777/Desktop/Vnaou_2013_2_3.pdf

2. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей [Електронний ресурс] / 07.05.2017. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2011-12>

3. Зарецька Н. В., Гридковець Л. М. Організаційні засади надання психологічної реабілітації учасникам АТО та членам їх сімей. Вісник. 2016. Випуск № 3 (31). С. 26–33.

Теоретичні основи «синдрому вигорання»

Серед багатьох негативних чинників трансформації нашого суспільства виокремлюють підвищену невротичність громадян, які, зазнаючи впливу різноробічних (матеріальних, політичних, духовних та ін.) обмежень повномірної самореалізації, переживають цілу низку дисгармонійних і деструктивних психоемоційних станів.

Синдром психоемоційного вигорання здебільшого розпочинається «завдяки» хронічній повсякденній напрузі, емоційній перевтомі, пережитій людиною внаслідок соціопатійності стресогенних чинників.

Фахівці, що вивчають проблеми психоемоційного вигорання, сходяться на спільному розумінні його типових ознак: це складний психофізіологічний феномен, якому властиві емоційне, фізичне й когнітивне виснаження унаслідок тривалого (іноді перманентного) емоційного навантаження [1].

Поширенню синдрому вигорання сприяє наша епоха – час досягнень, споживання, нового матеріалізму, розваг і отримання задоволення від життя. Це час, коли ми експлуатуємо самі і дозволяємо себе експлуатувати [3].

Бойко В. зазначає, що «вигорання» – вироблений особистістю механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій у відповідь на обрані психотравмуючі чинники. Виокремлюється ціла низка компонентів, зокрема 1) напруження, яке характеризується відчуттям емоційної виснаженості, втоми, викликаной власною професійною діяльністю; 2) резистенція, якій притаманні надмірне емоційне виснаженням, що провокує виникнення та розвиток захисних реакцій, які роблять людину емоційно закритою, відстороненою, байдужою; 3) виснаження, якому властиві психофізична перевтома людини, спустошеність, нівелювання власних професійних досягнень, порушення професійних комунікацій, розвиток цинічного ставлення до тих,

з ким доводиться спілкуватися з робочих питань, розвиток психосоматичних порушень тощо[4].

Трунов Д. трактує «синдром вигорання» як природний, нормальний процес людського існування, оскільки лише в горінні людина проявляє себе для інших. Спектр «горіння» дуже розгорнутий, усе залежить від масштабу, коли відбувається це горіння, – у вигляді тління чи палання [5].

Типовими симптомами емоційного вигорання є постійне почуття хронічної втоми навіть після вихідних днів, відпустки або зміни умов, перманентне переживання байдужості, афективного виснаження, знемоги, фрустрації та депресії [4].

Синдром проявляється на рівні дегуманізації взаємин, насамперед у негативному й роздратованому ставленні до членів сім'ї, своїх колег і клієнтів, а також у неадекватному сприйманні власних сімейних статусно-рольових позицій та у професійному плані.

Більш висока схильність до вигорання є у неодружених осіб (особливо чоловічої статті). Жінки виявляють його більш чутливо до стресових ситуацій.

Отже, «синдром вигорання» – складний психологічний феномен, який вимагає постійного вивчення у будь-якій сфері розвитку особистості.

Список літератури

1. Брецько І. І. Психологічна симптоматика емоційного вигорання особистості [Електронний ресурс] / Брецько І. І. – Режим доступу до ресурсу: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:z466-DYdU-EJ:journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/download/161130/160307+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>.
2. Вавілова В. О. Тренінг-семинар "Профілактика професійного вигорання педагогів" [Електронний ресурс] // Всеосвіта. – 2020.
3. Гріщенко А. А. Синдром емоційного вигорання та його вплив на людину [Електронний ресурс] / Гріщенко А. А. // XLVI Науково-технічна конференція Інституту соціально-гуманітарних наук. – 2017.
4. Костюка Г. С. Психологічна симптоматика емоційного вигорання особистості [Електронний ресурс] // Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. НАПН України. – 2011.
5. Трунов Д. Г. «Синдром вигорання»: Позитивний підхід к проблеме // Экзистенциальная и гуманистическая психология. – 2017.

Соціально-педагогічна робота з профілактики булінгу у Глибоцькій гімназії

У сучасних загальноосвітніх закладах України гостро стоїть проблема булінгу. Нерідко адміністрація навчальних закладів намагається замовчувати ганебне явище знущань в учнівському середовищі, адже паралельно виникає питання репутації школи та її іміджу. Часто батьки, хвилюючись за емоційний стан своїх дітей або через відсутність інформації про дану проблему, не дають розголосу такій ситуації, а діти, через страх перед кривдниками, намагаються уникати розмов про насилля. Проте з кожним роком науковці, батьки та педагогічний колектив дедалі активніше працюють у напрямі протидії шкільного булінгу, який однозначно негативно впливає на соціалізацію школяра.

У науковій літературі «булінг» – сукупність соціальних, психологічних та педагогічних проблем, які охоплюють процес тривалого фізичного чи психологічного насилля зі сторони індивіда або групи по відношенню до особистості, що не в стані захистити себе в даній ситуації [1, с.7; 3, с.9]. Мета нашої роботи - аналіз соціально-педагогічної профілактики булінгу у Глибоцькій гімназії. Булінг у підлітковому середовищі – явище доволі поширене, адже внаслідок вікових особливостей саме старшокласники найчастіше прагнуть самостверджуватися за рахунок інших [2].

У Глибоцькій гімназії у контексті розв'язання проблеми булінгу запроваджено систематичне анонімне анкетування серед груп школярів 7-11 класів. Кожен бажаючий може поділитися своєю проблемою з кваліфікованим працівником при безпосередньому спілкуванні або через анонімний лист на електронну пошту чи скриньку довіри. Такий спосіб аналізу основних проблем школярів складає основу проведення різного роду профілактичних бесід (як з школярами, так і з батьками учнів). Паралельно психолого-педагогічна служба гімназії працює з педагогічним колективом, оскільки діагностовано також випадки булінгу, суб'єктами якого виступали учителі.

Соціальний педагог гімназії проводить тренінги із старшокласниками з використанням різного роду рольових ігор, де кожен має можливість відчувати себе як жертвою, так і кривдником. Це робиться для того, щоб у школярів було чітке розуміння, як вони можуть, навіть не усвідомлюючи цього, стати учасником булінгу. Організуються також ознайомлювально-профілактичні бесіди з батьками учнів, поширюються брошури, буклети та візитівки соціальних служб, які надають допомогу у захисті від насилля. При бажанні батьки мають можливість долучитися до участі в тренінгах разом зі своїми дітьми.

Важливим кроком у профілактиці булінгу в Глибоцькій гімназії є співпраця з працівниками Національної поліції та представниками соціальних служб – досвідчені спеціалісти доступно пояснюють учням, яким чином та куди вони можуть звернутись, якщо стали свідками або жертвами булінгу серед однолітків або вчителів. Ідентичну інформацію отримує педагогічний колектив у разі виникнення неоднозначної ситуації з боку учнів, яка може трактуватися, як булінг.

Отже, Глибоцька гімназія має багатий досвід профілактики булінгу в учнівському середовищі. Показником ефективності діяльності психолого-педагогічної служби школи у цьому напрямі є глибока обізнаність учасників навчально-виховного процесу з проблемою булінгу та тенденція до зменшення випадків насильства у навчальному закладі.

Список літератури

1. Алексеєнко Т. Ф. Булінг і мобінг: причини розвитку і шляхи профілактики / Т. Ф. Алексеєнко. // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. – 2018. – №10. – С. 7.
2. Балакірева О. Насильство та булінг в освітньому середовищі. [Електронний ресурс] / О. Балакірева // Результати соціологічного дослідження: здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді (НВБС). – 2018. - 4. – С.
3. Булінг: реалії та шляхи подолання / В.П. Балюк, С.В.Спірякова, О.В. Токміленко, О.Б. Чорней. – Полтава, 2019. – 16 с.
4. Король А. Причини та наслідки явища булінгу / Анна Король // Відновне правосуддя в Україні. – 2009. – № 1 – 2. – 190 с.

Ірина Баран
Науковий керівник – доц. І.С. Прокоп

Технологія підготовки сучасного уроку в початковій школі

Аналіз новітніх тенденцій оптимізації освітнього процесу в початковій школі свідчить про наявність суттєвих змін у парадигмі освіти. Школа стає не суто джерелом інформації, а місцем, де дитину навчають учитись, учитель – не інформатор чи транслятор знань, а особистість, яка створює умови для вивчення способів творчої діяльності, що спрямовується на самостійне набуття та засвоєння нових знань.

Сьогодні, згідно з вимогами Державного стандарту початкової освіти, необхідно змінювати традиційні підходи до уроку, підвищувати рівень індивідуалізації навчання й самостійної роботи учнів, розвивати їх творчу активність. Тому під сучасним уроком розумітимемо форму навчання, яка є високоефективною і своїми цілями, змістом, структурою та методами проведення відповідає найновішим вимогам теорії й практики навчання у школі. Сучасний урок має бути спрямований на високі кінцеві результати, підвищення рівня якості й ефективності навчання, на всебічний розвиток особистості [1, с.3]. Він характеризується дотриманням новітніх принципів організації освітнього процесу, до яких можна віднести діяльнісний підхід, метапредметність, рефлексивність, комунікативність і суб'єктивацію освітнього процесу.

Урок у початковій школі вимагає ретельної та ефективної підготовки, яка повинна бути логічною, комплексною, конструктивною та системною. Категорія підготовки до уроку не є новою в педагогічній науці, і на рівні методичних рекомендацій учителю достатньо глибоко деталізується. Науковці визначають, що підготовка до уроку може бути структурно розподілена на два етапи: планування уроку, аналіз і самооцінка уроку.

Планування уроку розпочинається зі складання тематичного плану, який по суті є відображенням єдності та взаємозв'язку всіх форм організації вивчення даного предмета. На даному

етапі вчитель вивчає педагогічну та методичну літературу, аналізує навчальні програми, передовий педагогічний досвід [3, с.32]. У подальшому педагог формулює основні цілі та дидактичні завдання, що можуть бути досягнуті на занятті; визначає зміст навчального матеріалу; обирає найбільш ефективні прийоми та методи навчання, уточнює структуру заняття. Таке своєрідне конструювання навчального матеріалу створює підґрунтя для складання опорного конспекту, або ж розгорнутого плану уроку, у якому відображаються основні моменти його проведення. Важливим аспектом, який повинен урахувувати вчитель під час підготовки до уроку, є організація самостійної роботи учнів на всіх етапах заняття, що в контексті сучасних вимог стає для вчителя як метою, так і засобом формування та розвитку універсальних навчальних дій школярів.

Етап аналізу й самооцінки уроку здійснюється вчителем уже після проведеного ним уроку та передбачає встановлення відповідності між раніше сформованим планом уроку та фактичним виконанням накреслених цілей. Програма оцінювання вчителем власної діяльності може бути різноманітною, однак повинна відображати такі ключові моменти: загальна структура уроку; реалізація основного дидактичного завдання; розвиток учнів у процесі навчання; ефективність вибору методів; активність учнів на уроці; організація взаємодії та співпраці [2, с.18].

Отже, на сучасному етапі успішність молодшого школяра в освітньому процесі визначається якістю роботи вчителя на всіх етапах щодо залучення дитини в процес самонавчання через розвиток її навчальної самостійності.

Список літератури

1. Мельник А. В. 8 кроків підготовки сучасного ефективного уроку: навчальний посібник. Т., 2016. 22 с.
2. Калинина Г.П., Ручкина В. П. Некоторые аспекты современного урока // Специальное образование. 2018. №1 (49).
3. Проектування та проведення уроку в початкових класах на засадах компетентнісного (діяльнісного) підходу» / Упоряд. Дрожжина Т. В., Гезей О. М. Х., «Основа», 2014. 127 с.

Соціальний інтелект у структурі професійно важливих якостей менеджера

З психологічного погляду менеджмент – це процес здійснення керівництва людьми з урахуванням основоположних уявлень про людську особистість і поведінку [1].

Численність існуючих підходів до формування соціально-психологічних вимог до особистості менеджера Г. Нікіфоров [3] об'єднує у три основні групи: функціональний, особистісний і ситуаційний. Ми будемо намагатися у кожному з трьох підходів виокремити ті соціально-психологічні вимоги до особистості менеджера, які безпосередньо чи опосередковано пов'язані з соціальним інтелектом.

Функціональний підхід головним моментом для вироблення вимог до ефективного менеджера визначає його функції: пізнавальну, прогностичну, комунікативну, мотиваційну, тощо. Підґрунтям для цього виступає структура діяльності менеджера (Свенцицький). Особистісний підхід ґрунтується на припущенні про те, що ефективна управлінська діяльність пов'язана з наявністю у менеджера певного набору особистісних рис, які можуть бути задані генетично. Представники ситуаційного підходу розглядають керівництво як функції групи та ситуації. Ситуація розуміється як комплекс об'єктивних умов, міжособистісних стосунків у групі, станів об'єктів управління, які в силу своєї динаміки вимагають від успішного керівника певного прояву його особливостей.

Аналіз елементів структури здібностей до управлінської діяльності дозволяє виявити у кожній з трьох категорій якостей здібності, або їх комплекс, які так чи інакше пов'язані з соціальним інтелектом. Перша у переліку особистісних якостей домінантність, яка розуміється як прагнення менеджера впливати на підлеглих. Наступна якість – впевненість у собі. Щоб бути впевненим у собі, менеджеру треба знати себе, свої слабкі та сильні сторони. Така форма пізнання себе, згідно з Ю. Ємельяновим [2], також перебуває в основі соціального

інтелекту. Третя якість – прагнення до досягнень і підприємливості. Вона ґрунтується на потребі в досягненнях, яка описана в концепції мотивації досягнень Д.МакКлелланда [4]. Він виявив низку характерних особливостей, властивих людям з високим рівнем її розвитку. Ці люди не схильні піддавати себе надмірному ризику, вмють ставити перед собою досить помірні цілі, прагнуть до того, щоб ризик був контрольований та прогнозований. Саме прогностична функція є однією з інтегральних функцій соціального інтелекту. Остання особистісна властивість у категорії «менеджерські характеристики» – це товариськість, яка полягає в умінні будувати міжособистісні стосунки, а також у потребі до встановлення широких соціальних контактів.

Узагальнюючи різні підходи до характеристик і здібностей ефективного управлінця, можна сформулювати такі висновки. Поняття «соціальний інтелект» безпосередньо не існує в жодному з переліків професійно важливих якостей менеджера. Водночас, істотне місце у структурі менеджера відводиться комунікативній компетентності, товариськості, вмінню впливати на людей, вмінню розв'язувати проблеми міжособистісної взаємодії, тобто якостям, які належать до сфери соціального інтелекту. Крім того, в кожному з розглянутих переліків менеджера обов'язково є «інтелектуальні здібності», «особливості мислення», «здатність розв'язувати», «вміння передбачувати» тощо, і це дає привід вважати, що характеристики соціального інтелекту також існують імпліцитно в цих структурах менеджера, однак самостійно не представлені.

Список літератури

1. Вудкок М. Раскрепощенный менеджер: для руководителя-практика. / М.Вудкок, Д.Френсис. – М., 2001. – 312 с.
2. Емельянов Ю.А. Активное социально-психологическое обучение. / Ю.А.Емельянов. – Л., 2005. – 167 с.
3. Психология менеджмента / учеб. для вузов под ред. Г. Никифорова. Изд-е [2-е, доп. и перераб.] – СПб.: Питер, 1997.
4. MacClelland D.C. The achieving society. Princeton. / D.C.MacClelland. – N.Y., 1961. 314 p.

Валерія Бирка
Науковий керівник – доц. Г.П. Бигар

Психічне здоров'я учнів початкової школи у навчально-виховному процесі

Соціально-економічні події, що відбуваються у нашій країні, віддзеркалюються не лише на долі Української держави, а й долі кожної людини. Вразливою категорією населення є діти молодшого шкільного віку, у яких ще недостатньо сформовані психічні процеси, в результаті чого вони досить часто неадекватно діють у складних ситуаціях, не у змозі належно аналізувати події та робити правильні висновки, а це призводить до виникнення дискомфорту і стресів.

Проблемі психічного здоров'я учнів початкової школи, присвячували увагу багато науковців. Зокрема, за визначенням М. С. Бачерикова, В. П. Петленка і Є. А. Щербини, **«психічне здоров'я – це такий відносно стійкий стан організму й особистості, який дає змогу людині усвідомлено, враховуючи свої фізичні й психічні можливості, а також навколишні природні та соціальні умови, здійснювати й забезпечувати свої індивідуальні й суспільні (колективні) біологічні та соціальні потреби на основі нормального функціонування психофізичних систем, здорових психосоматичних і соматопсихічних відносин в організмі»** [1;35-36]. Так, за С.Мартиненко, психічне здоров'я визначається як єдина і повноцінна життєдіяльність людини з притаманними їй видовими та індивідуальними біологічними, психологічними і соціальними функціями [4;60-67].

Зміст поняття не вичерпується медичними та психологічними критеріями, у ньому завжди віддзеркалюються суспільні та групові норми і цінності, які регламентують духовне життя людини.

Психічне здоров'я молодшого школяра залежить від багатьох чинників, серед яких: сім'я, школа, телебачення та інші засоби масової інформації (ЗМІ). Однак і з школою безпосередньо пов'язані такі фактори, як вікові кризи в період 6-7 років і велике розумове навантаження. Це і є основною причиною

виникнення перевантажень і погіршення психічного здоров'я молодших школярів.

Окрім цього, психологічні особливості молодших школярів сприяють швидкому засвоєнню соціального досвіду суспільства, як його позитивних так і негативних проявів.

Ще однією нагальною проблемою є труднощі у навчанні й загальне відставання учнів у школах. Об'єктивними причинами є: (слабкий стан здоров'я та погані побутові умови), а також виключаючи невелику частину дітей зі справді слабкими інтелектуальними можливостями (а не прогалинами в їхньому розвитку).

Для збереження психічного здоров'я молодших школярів велику роль відіграє правильно організований навчально-виховний процес. Тож учитель-класовод разом з дирекцією школи мають вправно слідкувати за психофізичним станом кожної дитини відповідно до вікових та індивідуальних можливостей школярів; створити оптимальні умови середовища навчання.

Важлива роль у збереженні психічного здоров'я молодших школярів належить практичному психологу школи, який повинен розробляти поради для вчителів і батьків, як зберегти і зміцнити психічне здоров'я дитини, подолати негативні прояви в суспільному житті, зберегти спокій, рівновагу, вселити надію на ліпше майбутнє.

Список літератури

1. Бачерников Н. Е., Петленко В. П., Щербина Е. А. *Философские вопросы психиатрии*. К., 1985. С. 35-36.
2. Калошин В.Ф. Психічне здоров'я школярів. Обдарована дитина. 2008. №1. С. 26-30.
3. Коцур Н.І. Психогігієна: Навчальний посібник для вузів. 1983. С. 57- 90.
4. Мартиненко С. Як зберегти психічне здоров'я дитини? Початкова школа. 2014. №5. С. 41-43.

Наукові підходи до вивчення особливостей дітей з синдромом Дауна

У 2011 році за рішенням Генеральної Асамблеї ООН щороку 21 березня відзначають Всесвітній день людей із синдромом Дауна (надалі – СД). Це найбільш поширена з усіх відомих на сьогодні форма хромосомної патології.

Із запровадження інклюзивного навчання в Україні актуалізуються наукові дослідження проблеми осіб з типовими патологіями хромосоми. Ми спробували узагальнити всі дослідження за напрямками. Зокрема:

1) медичні дослідження стану здоров'я осіб з СД (М. Бруні, А. Катаєв, С. Марцинковська, О. Стребелева та ін.) доводять про відмінності клінічної картини; в усіх дітей спостерігаються вроджена вада серця (40%); відставання у психофізичному розвитку; вроджена катаракта (5%), аномалії шлунково-кишкового тракту (12%), часті респіраторні захворювання, імунної системи; дисфункція щитовидної залози (20%); органічне ураження сенсорних аналізаторів (60%); різноманітні форми патології слуху (70%), ін.;

2) особливості психомоторного розвитку (позитивні показники – здібності, пов'язані з переробкою зорово-просторової інформації, соціально-емоційний розвиток; проблемні сторони – рухова сфера, переробка звукової інформації, порушення експресивного мовлення (П. Лаунтеслагер);

3) дослідження в галузі нейрофізіології, нейроанатомії та нейропсихології на всіх рівнях – генному, молекулярному, клітинному (М. Бруні, В. Тарасун та ін.) засвідчують, що функціональна діяльність головного мозку та ЦНС людей з СД відрізняється від норми; спостерігається знижена активність ключових зон системи дзеркальних нейронів, які беруть активну участь у сприйманні і розумінні дій та емоцій інших людей, а також у формуванні мовлення; знижена до 76% від норми загальної маси головного мозку, зменшення об'єму мозочка

(66%) та стовбура мозку; значні відставання у функціонуванні та формуванні ЦНС (затримка процесів мієлінізації констатується у 25% дітей дошкільного віку). Науковці засвідчують про зв'язок інтелектуального розвитку з роботою ЦНС;

4) дослідження особливостей нейродинаміки нервовопсихічних процесів у дітей з олігофренією (П. Лаунтеслагер, С. Марцинковська, Н.Гуткіна, А. Катаєва та ін.) – фіксується слабкість функції замикання в КГМ, труднощі у формуванні нових складних зв'язків, інертність нервових процесів. До факторів впливу на формування умовних зв'язків розумової відсталості у дітей з СД відносять а) порушення загальної нейродинаміки (недостатність внутрішнього гальмування, надмірна іррадіація збудження, нестійкість слідів та патологічна інертність психічних процесів); б) порушення нейродинаміки мовленнєвої сфери (діяльності регуляторного механізму, інертності процесу та складність у переключеннях психічних процесів та ін.

Узагальнюючи, зауважимо, науковці пояснюють специфіку пізнавальної діяльності та психічної сфери дітей з СД, пов'язуючи із медичними показниками, а також особливостями психічного, нейромоторного розвитку, нейродинаміки нервовопсихічних процесів тощо. Очевидним є взаємозв'язок рухових порушень (рівноваги та координації рухів) з анатомічними особливостями нервової системи.

Оксана Бойко
Науковий керівник – доц. О.І. Косташук

Формування професійної позиції майбутнього вчителя початкової школи

Підготовка фахівця, що володіє високим професіоналізмом, гуманістичним світоглядом, професійною й особистісною культурою, який відповідально та компетентно ставиться до своїх професійних обов'язків, прагне до саморозвитку та самовдосконалення, – сьогодні головне завдання сучасної системи освіти. Саме такий фахівець є активним суб'єктом власної діяльності, зі сформованою професійною позицією.

Професійна позиція – це категорія, що дозволяє майбутньому фахівцю (вчителю початкової школи) впливати та якісно змінювати умови навколишньої дійсності з метою реалізації власних особистісних та професійних якостей. Сформована професійна позиція відображає суть професіоналізації вчителя.

Ключові аспекти досліджуваного поняття віднаходимо у працях О. Баранова, М. Деметьєва, К. Качаліна, О. Літовка, Г. Холодова та ін., які висвітлюють прояви позиції вчителя, систему ставлень до професії тощо.

Дефініція «професійна позиція», на наш погляд, найбільш актуалізована серед понять, що визначають цілісність оволодіння спеціальністю і, по суті, охоплюють весь професійний шлях особистості. Професійна позиція віддзеркалює домінуючі й вибіркові ставлення людини до того, що для неї суттєве, є проявом соціальних ролей особистості; відображає усвідомлену систему ставлень людини до професійної діяльності (Літовка, 2016).

Характеристика професійної позиції майбутнього учителя початкової школи вимагає розгляду його світоглядної, професійно-педагогічної та пізнавальної спрямованості, тобто провідним компонентом його професійної позиції є навченість як особистісна якість (Лабунська, 2016).

Формування професійної позиції майбутнього вчителя початкової школи безпосередньо залежить від готовності до цієї

діяльності, здібностей, стилю діяльності, які реалізуються на практиці. Тобто на процес формування професійної позиції майбутнього учителя впливають знання, компетенції, досвід, які отримує студент під час фахової підготовки у закладі вищої освіти.

Професійна позиція майбутнього учителя зумовлюється його знаннями й уміннями, інтегрує індивідуальні й професійні якості. Результативною професійною позицією майбутнього учителя є активна позиція, яка забезпечує постійний професійний розвиток особистості загалом.

Нам імпонує думка В.Сластьоніна про те, що професійна позиція вчителя має різні контексти, а саме:

- педагогічно-особистісний (індивідуальне ставлення вчителя до кожного учня);
- професійно-педагогічний (прагнення педагога до саморозвитку, до професійно-якісного виконання своєї роботи тощо) (Сластьонін, 2003).

Визначення змісту й особливостей формування професійної позиції майбутнього вчителя також дозволяє визначити такі функції досліджуваного поняття: пізнавальну, практичну, розвивальну й культурологічну.

Отже, ми дійшли висновку, що професійна позиція майбутнього учителя початкової школи відображає суб'єктну систему стосунків, теоретико-методологічних знань, ціннісних орієнтацій, визначає рефлексивний спосіб педагогічної діяльності, є показником міри самореалізації, самоствердження й саморозвитку педагога як професіонала.

Список літератури

1. Літовка, О.П. (2016). Формування професійної позиції майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки у педагогічному коледжі (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04).
2. Лабунська, Н.О. (2016). Методики вивчення і деякі результати оволодіння знаннями з педагогічних дисциплін. Підготовка фахівця в галузі освіти: Аналіз і оцінка якості, Вип. III. Полтава: Освіта.
3. Сластенин, В.А. (2003). Педагогика. М.: Академия (Slastenin, V.A. (2003). Pedagogy. M.: Academy)

Світлана Бойчук
Науковий керівник - доц. Бойчук І.І.

Особливості формування у студентів-піаністів навичок читання з аркуша

Багато музикантів, які дуже добре читають з аркуша, нерідко зазначають, що оптимальний спосіб навчитися читати – це якомога більше читати музичних творів. Безперечно, жодна навичка не обходиться без постійного тренування. З погляду музичної психології, навичка читання з аркуша – це складна високоорганізована система, в основі якої тісний синтез зору, слуху та моторики.

Розв'язанню основних проблем фортепіанної педагогіки та виконавства і, зокрема, формуванню виконавських навичок піаністів, присвячені наукові праці Е. Абдулліна, О. Алексеєва, Г. Артоболевської, Л. Баренбойма, Н. Герасимової-Персидської, Д. Кабалевського, Г. Когана, А. Шмідт-Шкловської та ін.

Отож метою публікації є визначення психолого-педагогічних особливостей формування у студентів-піаністів навичок читання з аркуша.

При виробленні навичок читання з листа необхідно звернути увагу на зв'язок елементів, що становлять механізм читання з аркуша: "бачу-чую-граю". Тому сукупність усіх сторін навчального процесу, осмислене вивчення нотної грамоти, постійний розвиток і вдосконалення музичних даних, вироблення аналітичних і виконавчих навичок є запорукою правильного й швидкого читання з листа музичних творів.

Доцент Мюнхенської консерваторії В.Кальман зазначає, що для того, щоб оволодіти технікою читання з аркуша, необхідно спочатку розмежувати функції очей та рук.

Отже, важливішою передумовою читання нот з аркуша є гра наосліп. Щоб виробити впевнену орієнтацію, він радить добре запам'ятати і подумки уявити, як виглядають дві групи клавіш, які складають октаву; не дивитися на руки та знаходити в різних октавах білі клавіші, які оточують групу чорних, а далі розташовані між ними чорні; при цьому пальці беззвучно

торкаються чорних клавіш, що слугують надійним орієнтиром, завдяки тому, що вони згруповані по дві та три. Пізніше, як зазначає Ходоровський В., «сліпим методом» опрацьовуються різні інтервали й акорди.

Л.А.Баренбойм у своїх працях відзначав те, що погане читання з аркуша найчастіше відбувається тоді, коли студент не уявляє собі, як підібрати пальці до тексту, та грає тими, що першими «спали на думку»[1].

Тому, для набуття навички читання з листа необхідний розвиток певного технічного комплексу, аплікатурної техніки.

Й.Гофман відзначав, що читання з аркуша значно є здогадуванням, про що ми можемо переконатись, проаналізувавши своє читання книг [2].

Можливість здогадатись про найближче продовження тексту залежить:

- по-перше, від складності тексту, ступеня впорядкованості його елементів;

- по-друге, від «начитаності» музиканта, тобто його музично-виконавського досвіду.

Отже, навички читання з аркуша відіграють велику роль у процесі становлення та розвитку музичної свідомості, поповнюючи фонд слухових вражень, збагачуючи професійний досвід студента-піаніста.

Список літератури

1.Баренбойм Л.Фортепіанна педагогіка та виконавство Москва: Музыка, 1974. 335с.

2. Гофман Й. Фортепіанна гра. Відповіді на питання фортепіанної гри. Москва: Музыка, 1961. 223с.

Юлія Бордюжан
Науковий керівник – доц. Доскач С. С.

Психологічний аналіз агресивної поведінки у підлітків

Однією із ознак підліткового віку є не тільки фізіологічні, але й психологічні метаморфози: у характері, самосприйнятті, потребах та особистісних проблемах. У зв'язку з цим, підлітковий вік – найбільш сприятливий період у виникненні агресивної поведінки.

У середині підліткового віку, як у хлопчиків, так і у дівчаток, існують вікові періоди різного рівня прояву агресивної поведінки. Було встановлено, що у хлопчиків є два піки прояву агресії, а саме 12 та 14-15 років, а у дівчаток найбільш високий рівень прояву агресії відзначається в 11 та 13 років. Агресивна поведінка частіше проявляється у хлопців, ніж у дівчат. Проте, стан агресивності дівчата відчувають частіше за хлопців, але він не переростає в агресивні дії, що пояснюється відсутністю внутрішніх емоційних мотивів у хлопців [1].

У дослідженні підліткового віку науковцями отримані дані стосовно особливостей вікової динаміки (А.О. Реан, Л.Н.Семенюк); визначена дія макросоціальних чинників: прояви з боку ровесників (Р.Хаскінс); сім'ї (Н.В. Алікіна, О.Б. Бовть, А.О. Реан, Л.Н. Семенюк) та сімейного виховання (Л.Д. Ерон, М.М. Лефкович, Л.Р. Х'юзманн) на агресивну поведінку. Вченими А. Бандурою і Дж. Грусекком створені моделі агресивної поведінки.

У теоретичних поглядах на причини виникнення агресії у підлітків можемо виокремити дві основні тенденції [3, С. 3-18]. Ідеться мова, переважно, про біологічний механізм, в якому підкреслюється роль нейрофізіологічних медіаторів і функціонального стану глибинних структур мозку, або на перший план висувається динамічна теорія агресивної поведінки, яка припускає, що основним механізмом агресії є патологічно особистісний розвиток, особливо в період життєвих криз.

Одна з причин підліткової кризи і конфліктів з оточуючими в цьому віці – переоцінка своїх зростаючих можливостей, що визначається прагненням до незалежності і самостійності, хворобливе самолюбство і образливість тощо [4]. У підлітків виникає підвищена критичність по відношенню до дорослих, спостерігається гостра реакція на спроби принизити їх гідність, недооцінити їх можливості, що є причинами частих конфліктів.

На виникнення агресивної поведінки у підлітковому віці впливає мікроклімат сім'ї, згуртованість між членами родини, близькість між батьками і дитиною, характер стосунків між братами та сестрами, а також стиль виховання. Підлітки, у яких в родині розлад, чиї батьки відчужені і між ними часто виникають конфлікти, більш схильні до набуття зразків агресивної поведінки [5].

Отже, агресивній поведінці притаманні вікова та гендерна специфіка, певні динаміка й циклічність. Появі агресивності у підлітків сприяють внутрішні і зовнішні фактори. Зокрема, особливості особистісних змін, індивідуально-психологічні фактори, відсутність самоконтролю поведінки та функцій прогнозування її наслідків тощо. До соціально-психологічних причин належать: ставлення дорослих до підлітка, статус підлітка серед однолітків, мікроклімат у родині, система і стиль виховання.

Список літератури

1. Бандура А., Уолтерс Р. Подростковая агрессия. Изучение влияния воспитания и семейных отношений. / А. Бандура, Р. Уолтерс. – М.: Апрель – Прес, Изд-во ЕКСМО-Пресс, 2000. – 512 с.
2. Гокіна Л. Агресивна поведінка дітей – це крик про допомогу [Текст]. //Л. Гокіна // Психолог. – 2007. – № 13-15.
3. Реан А.А. Агрессия и агрессивность личности. А.А. Реан //Психологический журнал. – 1996. – № 5.
4. Савчин, М. В. Вікова психологія [Текст]: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – 3-тє вид., переробл., допов. – Київ: Академвидав, 2017. – 368 с.
5. Як запобігти агресії серед підлітків [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.ly/8hSLYMV>.

Еріка Бринзила
Науковий керівник – доц. Кармалюк С.П.

Трансфер у доросле життя

Кожна молода людина характеризує підготовку до дорослого життя по-різному. Проте зауважимо, що насамперед основи дорослого життя закладаються саме в підлітковому віці.

З одного боку, процес дорослішання відбувається якби природньо, сам по собі, а з іншого – він потребує постійного контролю умов переходу підлітків в світ дорослих.

По-перше, це безперервний процес самовдосконалення та самореалізації, набуття нових корисних вмінь та навичок. Необхідно навчитися будувати стосунки з іншими людьми за нових більш не визначених умов, критично аналізувати свої вчинки та поведінку. За таких умов незамінними стануть такі соціальні вміння, як повага до інших, терпіння, вміння висловлювати та відстоювати власні думки, вміння слухати та бути уважним. Необхідно навчитись передбачати наслідки своїх дій і вміти йти на компроміс.

По-друге, підготовка до дорослого життя тісно пов'язана з психологічними властивостями та настроями конкретної людини. Ключовим елементом психологічної стресостійкості є емоційна стабільність, уміння адекватно реагувати на різні – життєві ситуації й робити правильний життєвий вибір.

По-третє, дорослість-це найбільш тривалий період в житті кожного індивіда, протягом якого він досягає максимуму свого розвитку.

Я-концепція, що являє собою основу бачення та уявлень людини про саму себе, зосереджує увагу на таких змінах які відбуваються в процесі переходу, це :

- стрімкий розвиток самооцінки людини;
- сприйняття особою індивідуальних факторів, які впливають на неї;
- осмислення власних психічних, інтелектуальних, фізичних та інших властивостей;

Л. Божович підкреслювала, що найважливішими новоутвореннями підліткового віку є становлення

самосвідомості особистості [1,с.242]. Даний процес характеризується формуванням самооцінки та почуттям дорослості підлітка. Дане почуття проявляється у кожного по-різному. Зокрема, вона виділяє такі форми його вияву:

- діяльнісна - характеризується втручанням підлітка у справи дорослих;
- світоглядна - виявляється в існуванні власних поглядів, думок, які треба відстоювати;
- інтелектуальна - проявляється в самостійному осмисленні підлітком складних життєвих ситуацій, у глибині суджень, у високому рівні ерудиції;
- статевая - відображається у прагненні налагодити хороші стосунки з протилежною статтю;
- наслідувально–поведінкова - дана форма визначає наслідування підлітками манер поведінки дорослих, копіювання їх звичок, як хороших, так і поганих;

Ж. Дарданова стверджувала, що в підлітковому віці виробляється так звана система еталонів самооцінювання та самоставлення. Також усе більше і більше розвивається здатність до проникнення у свій внутрішній світ, зміцнюється сила волі, наполегливість, зростає самоконтроль [2, с.28].

Отже, трансформація підлітка в дорослу людину визначається як соціальна адаптація та чинник самостійності, завдяки якому юнаки та дівчата набувають життєвого досвіду, реалізують свої плани, стабілізують основні інтереси та емоційну сферу.

Список літератури

1.Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте [Електронний ресурс] / Л. И. Божович – СПб.: Питер. – 2008. – 400 с.- Режим доступу: http://elibr.gnpbu.ru/text/bozhovich_lichnost-i-ee-formirovanie_2008/go.24;fs.0/

2.Психология человека от рождения до смерти. [Електронний ресурс] Под ред. Реана А.А. - Режим доступу: <https://www.rulit.me/books/psihologiya-cheloveka-ot-rozhdeniya-do-smerti-read-417293-1.html>

Марія Бугня
Науковий керівник – доц. О.І. Костащук

Особливості розвитку толерантності студентів у процесі професійної підготовки

Важливою особистісною та професійною якістю студентів-майбутніх учителів сьогодні виступає толерантність, що зумовлено покладанням на сучасного педагога суспільної місії виховання культури діалогу і взаємної поваги, яка потребує від нього розвинених компетенцій з конструктивної побудови взаємин, збереження свободи, гармонії та цілісності внутрішнього світу своїх учнів і вихованців.

Сучасне суспільство потребує формування нової генерації конкурентоспроможних педагогічних фахівців, здатних орієнтуватися в полікультурному світі, розуміти і визнавати цінності, взаємодіяти з представниками різних соціокультурних спільнот на засадах гуманізму. Таке соціальне замовлення вимагає розгляду толерантності як одного із значущих аспектів формування професійної компетентності майбутнього вчителя.

Проблема толерантності як багатоаспектний і складний феномен стала предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Так, суттєвий внесок у дослідження окресленої проблеми зробили М. Бердяєв, М.Бахтін, І. Ільїн, В.Соловйов, Дж.Роулз та інші. На сучасному етапі різні аспекти толерантності досліджують Ш. Амонашвілі, В. Золотухін, О. Асмолов, І. Зязюн, О. Савченко та інші.

Поняття толерантності можна тлумачити по-різному, але ми дотримуємося думки про те, що толерантність – це інтегративна характеристика особистості, яка складається з трьох взаємопов'язаних структурних компонентів: пізнавального, емоційно-оцінного та поведінкового. Отже, толерантність – особлива особистісна риса, яка відображає активну соціальну позицію, психологічну готовність до позитивної взаємодії з людьми (Горяньська, 2012).

Основними компонентами толерантності, як стверджують Г.Безюлева та Г. Шеламова, є такі професійно значущі для майбутнього педагога якості:

- емпатія, що передбачає проникнення особистості в переживання іншої особистості;
- комунікативна толерантність, завдяки якій особистість здатна у процесі спілкування виявляти розуміння співрозмовника, вміє сприймати його таким, яким він є;
- самоприйняття як толерантного ставлення до самого себе та прийняття інших (Веретенко, 2002).

Роль системи освіти у розвитку толерантності серед тих, хто навчається, багатогранна.

По-перше, толерантність – це одна з умов ефективної професійної реалізації майбутнього фахівця. Засвоюючи зміст освіти і розвиваючись як особистість, студент стикається з необхідністю відстоювати власну точку зору, висловлювати оціночні судження, вступати в суперечки, дискусії, діалог з багатьма людьми різними за рівнем і статусом, що передбачає сформованість умінь йти на компроміс, враховувати інтереси оточуючих.

По-друге, у процесі професійної підготовки студент набуває навичок як професійного, так і соціального навчання, тобто оволодіває навичками культури толерантності, які прийняті та яких дотримуються представники його майбутньої професії.

По-третє, у процесі різних форм навчальної діяльності, студент стикається з різними конфліктними ситуаціями.

Отже, ми дійшли висновку, що розвиток толерантності студентів є надзвичайно важливим завданням вищої школи, адже саме на них покладено відповідальне завдання навчання і виховання підростаючого покоління на засадах гуманізму, виховання в дітей ціннісного ставлення до людей, поваги до чужих думок, звичаїв, вірувань, інтересів і почуттів.

Список літератури

1. Горянська, А. М. (2012). Психологія толерантності. методичні матеріали до спецкурсу. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 158 с.
2. Веретенко, Т. (2002). Толерантність у професійній підготовці майбутніх учителів. Педагогіка і психологія професійної освіти. Львів. № 4. 266 с.

Віталія Варварич
Науковий керівник – доц. Г.П. Бигар

Проблема розумового виховання учнів у працях В. О. Сухомлинського

У сучасній психолого-педагогічній науці немає однозначного тлумачення поняття «розумове виховання»: дослідники по-різному визначають його зміст, зважаючи на власні наукові позиції.

Існує хибна думка, що суть розумового виховання школярів полягає тільки у засвоєнні певних відомостей (термінів, символів, числових даних, дат, імен тощо та існуючих між ними взаємозв'язків), оволодінням основними логічними операціями (аналіз, синтез, порівняння тощо) та розвитку умінь і навичок роботи з інформацією.

Різні аспекти проблеми розумового виховання знайшли своє відображення в педагогічній системі В.О. Сухомлинського. Зокрема, педагог наголошував, що учитель повинен знати здоров'я дитини, індивідуальні риси мислення, сильні і слабкі сторони розумового розвитку.

За Василем Сухомлинським, розумове виховання — це «надбання знань і формування наукового світогляду, розвиток пізнавальних і творчих здібностей, вироблення культури розумової праці, виховання інтересу й потреби в розумовій діяльності, у постійному збагаченні науковими знаннями, у застосуванні їх на практиці» [1].

Кожен педагог повинен бути умілим, вдумливим вихователем розуму учнів. Василь Олександрович наголошував на тому, що перш ніжчити дітей запам'ятовувати, їх потрібно вчити думати, мислити, аналізувати факти і явища навколишнього світу. «Розумове виховання в процесі навчання здійснюється лише тоді, коли накопичення, розширення обсягу знань учитель розглядає не як кінцеву мету процесу навчання, а тільки як один із засобів розвитку пізнавальних і творчих сил і гнучкої, допитливої думки» [2].

Як зазначав педагог, розумове виховання – це дуже складний процес, що охоплює становлення світоглядних переконань,

ідейної та творчої цілеспрямованості розуму в тісному поєднанні з працею, суспільної активності особистості, що гармонійно поєднує в собі освітній процес у школі та житті суспільства.

Успіху розумового виховання сприяє навчання та такі його складові, як позаурочні заняття, читання учнями науково-популярної літератури, науково-предметні гуртки, домашня робота; дослідницькі гуртки, конструювання і моделювання. Усі вони формують інтелектуальне багатство дитини, творчий розум, прагнення жити у світі думок, постійне бажання збагачувати і розвивати свій розум.

В освітньому процесі Василь Олександрович використовував такі ефективні засоби розумового виховання як казка, праця, гра й природа. Педагог проводив уроки на природі, на яких він давав певні завдання і школярі могли висловити свою думку тому, що кожен учень бачить цей світ по-різному. Неповторним було те, коли діти писали свої власні оповідання, казки, вірші. Учитель допомагав розкрити творчі та розумові здібності своїх підопічних.

Отже, аналізуючи творчу спадщину В.О. Сухомлинського, можна зробити висновок, що розумове виховання передбачає набуття знань, розвиток пізнавальних і творчих здібностей, прищеплення інтересу і потреби в розумовому збагаченні впродовж усього життя, самостійному здобуванні знань і застосуванні їх на практиці.

Список літератури

1. Сухомлинський В. О. (1997). Школа і природа. Вибрані твори: у 5-ти т. К.Т.5, С. 535-549.
2. Калініченко Н.А. (2013). Василь Сухомлинський та проблема розумового виховання школярів. Рідна школа, № 8-9, С.16-19.

Марина Василенко

Науковий керівник – доц. Колтунович Т. А.

Попередження порушень письма у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мови

Успішність навчання дітей у школі багато в чому залежить від рівня оволодіння ними навичками письма у дошкільному віці.

Інтерес до проблем раннього виявлення, попередження і корекції дисграфії (специфічних порушень письма) у дітей зумовлений тим, що письмо як діяльність відіграє важливу роль у житті людини: стимулює психічний розвиток, забезпечує загальноосвітню підготовку, впливає на формування особистості [2, с. 59]. Тому робота з усунення дисграфії повинна починатися не тоді, коли специфічні помилки на письмі вже добре помітні, а ще задовго до початку навчання дитини грамоті.

Проблема дитячої дисграфії та її попередження знайшла відображення у працях О. О. Алексєєвої, Р. Є. Левіної, О. Р. Лурії, Л. Г. Парамонові, О. Ф. Попової, Т. Б. Філічевої, Л. С. Цветкової та інших.

Діти, які страждають дисграфією, потребують спеціальної логопедичної допомоги, оскільки специфічні помилки письма не можуть бути подолані звичайними шкільними методами. Особливо важливо заздалегідь почати подібну роботу у дошкільнят із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ), оскільки вони відрізняються від інших дітей особливостями формування мовних і немовних функцій, а також процесів, пов'язаних з оволодінням письмом.

Загальне недорозвинення мовлення – це форма мовної патології, за якої формування всіх компонентів мовної системи (фонетики, лексики, граматики, що відносяться до смислової і звукової сторін мови) порушене, але діти при цьому мають нормальний слух і первинно збережений інтелект [3]. До причин ЗНМ відносять: органічні ураження або недорозвинення яких-небудь відділів центральної нервової системи; слабкість акустико-гностичних процесів; дво- чи багатомовність у сім'ї; виховання дитини в умовах, де є глухі члени родини; часті

хвороби у дитини, її фізичну ослабленість тощо [1]. На думку багатьох дослідників, порушення письма ґрунтується на сукупності дисфункцій: дефектів усного мовлення, недостатньої сформованості психічних процесів і їх довільності, дрібної моторики рук, тілесної схеми, почуття ритму тощо [2, с. 60].

Своєрідними передумовами до оволодіння письмом є: звуковимова, фонематичне сприйняття, лексико-граматичний лад мови, нейропсихологічні передумови тощо. ЗНМ у дітей старшого дошкільного віку позначається не тільки на труднощах мовного розвитку (порушення фонетичного, фонематичного, лексичного та граматичного компонентів мовної системи), але і на розвитку психічних, рухових процесів, емоційно-вольової сфери та особистісному розвитку.

Ефективність профілактики дисграфії у дошкільників із ЗНМ залежить від спрямованості змісту, методів і засобів формування як мовних, так і немовних передумов, пов'язаних з письмом.

Логопедична робота зі старшими дошкільниками із ЗНМ передбачає кілька напрямів: попередження можливих вторинних порушень мови, профілактика мовленнєвих порушень до їх виникнення, подолання вже наявних порушень мови і письма, вдосконалення мови і письма за відсутності порушень і ін.

Діти з ЗНМ складають особливу категорію дошкільнят із недостатніми передумовами для навчання письму. Мовні порушення потребують комплексного якомога раніше активованого корекційного впливу, адже саме дошкільний вік найбільш сприятливий для розвитку та формування мови у дітей із загальним недорозвитком мовлення.

Список літератури

1. Батагова А. В. Профілактика і корекція порушень письма и чтения. Логомаг. 2015. URL: <http://logomag.ru/blog/disgrafia/664/> (дата обращения: 02.02.2021).

2. Гатилова Т. Н. Профілактика порушень чтения и письма при обучении грамоте детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи. Таврійський вісник освіти. 2014. № 4(48). С. 59-64.

3. Журова В. А. Особенности воображения у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи. Молодой ученый. 2016. №9. С. 1120-1122.

Євгенія Гайович

Науковий керівник – доц. Манчуленко Л.В.

Наслідки соціального сирітства для дітей та суспільства

Нестабільність політичного та економічного стану суспільства призвело до швидкого зниження рівня матеріального і морального становища сім'ї, мотивуючи збільшення кількості дітей-сиріт при живих батьках, які отримали назву «соціальні сироти». Відокремлення батьків від дітей, економічна нестабільність, зростання народжуваності дітей з патологіями, – усе це призводить до загострення та поширення сирітства.

Про масштабність соціального сирітства свідчить той факт, що науковці розглядають його з декількох позицій: як соціальне тимчасове явище, за ліквідації причин якого зникне й сама проблема; як психологічний феномен самовідчуття та самоусвідомлення дитиною себе одинокою; як педагогічна проблема відсутності умов для виховання, занедбаності дитини в сучасному суспільстві [2].

Сім'я є важливим інститутом первинного соціального контролю і соціалізації. Його послаблення через розірваний або відсутній зв'язок із батьками впливає на наслідки для суспільства, оскільки саме ця категорія дітей залишається без нагляду та контролю батьків, нерідко потрапляє в небезпечне середовище спілкування та піддається негативному його впливу, що може збільшувати прояви у суспільстві девіантної поведінки.

Відсутність сім'ї, яка вважається найбільш сприятливим середовищем для розвитку дитини, призводить до погіршення стану здоров'я дитини, її успіхів у навчанні, затримки фізичного та психічного розвитку. У дорослому віці особи, які перебували в закладах для дітей-сиріт і дітей, які переживають труднощі з адаптацією у суспільстві. Існує ймовірність віктимної поведінки, алкогольної чи наркотичної залежності.

Соціальне сирітство має також юридичні наслідки. Тому всі відповідні соціальні інститути мають спрямовувати свою діяльність на створення таких форм виховання й утримання

дитини-сироти, які хоча б певною мірою могли компенсувати відсутність сім'ї та пом'якшити вплив негативних факторів на дитину чи поліпшити становище, у якому вона опинилася [2].

Ключовим моментом цієї проблеми є те, що соціальне сирітство може відтворюватися в наступних поколіннях через відсутність позитивного сімейного досвіду у підростаючого покоління [1]. Міжнародний досвід державної політики з питань опіки дітей свідчить про поступову відмову країн із «гуманістичним спрямуванням соціальної політики від інтернатних форм утримання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування й орієнтацію на створення та підтримку сімейних форм опіки» [3].

Таким чином, проаналізувавши різну наукову літературу, погоджуємось з думкою багатьох науковців, що для того, щоб зменшити кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, необхідна передусім ефективна державна політика, спрямована на підвищення рівня матеріального забезпечення населення, створення робочих місць і відповідного рівня розміру оплати праці. Також необхідно створити соціальні програми для матеріальної та психологічної підтримки сімей із дітьми, молодих сімей, неповних сімей. Соціальна політика українського уряду має бути спрямована на піднесення сімейних цінностей, формування культури сім'ї, виховання в батьків відповідальності за виконання ними своїх батьківських обов'язків.

Список літератури

1. Лопатченко І. Сутність соціального сирітства та його профілактика в державному управлінні / І. Лопатченко // Теорія та практика державного управління. – 2014. – Вип. 2(45). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuaa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2014-2/doc/2/07.pdf>.

2. Павлик Н. Історико-педагогічний аналіз проблеми соціального сирітства в Україні / Н. Павлик // Вісник Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка. – 2003. – № 13. – С. 158–161.

3. Пеша І. Соціальне становлення дітей в дитячих будинках сімейного типу : автореф. дис. ... канд. пед. наук. : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / І. Пеша. – К., 2000. – 17 с.

Валерія Герасина
Науковий керівник – доц. Канівець Т.М.

Психологічні особливості ефективного спілкування дітей молодшого шкільного віку

Уся система становлення людини до інших людей реалізується у спілкуванні. Дитина пізнає світ, власну духовність, підтримує психологічний зв'язок з оточуючими.

Спілкування є найважливішою сферою духовної сторони життєдіяльності. Емоційне благополуччя та самопочуття школярів залежить від того, наскільки велике бажання спілкуватися [2].

На сучасному етапі розвитку педагогічної та психологічної науки найбільш актуальною є проблема ефективності спілкування молодших школярів. Дефіцит спілкування, дружніх відносин викликає ускладнення, напруженість і конфлікти між людьми. Спілкування вивчали багато науковців, зокрема Л. Виготський, О. Леонт'єв, О. Добрович, Г. Андрєєва, Е. Берн., О. Леонт'єв. Науковці розглядали спілкування як процес установлення та цілеспрямованого чи опосередкованого контакту між людьми, що пов'язані між собою в психологічному відношенні [1].

У процесі розвитку у дитини формуються стереотипи поведінки та способи взаємодії з іншими людьми, що є підґрунтям для задоволеності процесом спілкування. Ставлення у групі ровесників часто позначається як початковим етапом становлення та розвитку соціально-комунікативної активності, формування сприйняття та розуміння інших.

Потреба в позитивних взаєминах з'являється рано, спеціальні дослідження свідчать про те, що дефіцит належних емоційних контактів у перші роки життя може спричинити виникнення деяких вад у психічному розвитку дитини. У них проявляється оціночне ставлення до людей, що необхідно для самоствердження особистості, розвитку її свідомості з метою самовдосконалення [4].

Психологія спілкування молодшого школяра базується на основі двох потреб: відокремлення і спілкування. Відокремлення проявляється в емансипації, яке діє і в стосунках з однолітками, в перехідному віці це пояснюється як «усамітнення» і «самостійність», ці почуття пов'язані з віком і викликають невгамовне бажання спілкуватись і взаємодіяти.

Особливу увагу потрібно приділяти соціально-психологічній адаптації. У молодшому шкільному віці спостерігається соціально-комунікативна активність по відношенню до однолітків, яка має вибірковий характер і проявляється через почуття симпатії та антипатії.

Для формування духовних потреб дитини важливу роль відіграють емоційні контакти при спілкуванні з батьками, прагнення старшого покоління передати дитині свої моральні цінності. Дітей емоційно вражає поведінка батьків та їх ставлення один до одного [2].

Психологічний клімат сім'ї – це один із факторів емоційного впливу на психічний розвиток дитини. Від морального обличчя батьків залежить спрямованість активності дитини, її характер особистісних очікувань, які вважаються формою прояву самосвідомості дитини [3].

Отже, психологічні особливості ефективного спілкування у дітей молодшого шкільного віку відіграють важливу роль у розвитку і формуванні особистості. У поведінці молодших школярів спілкування з людьми виражає прагнення зрозуміти інших з метою здійснення спільної діяльності.

Список літератури

1. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – Москва : Педагогика, 1991. – 480 с.
2. Богуш А. М., Діти і соціум : особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш [та ін.] ; за заг. ред. Н. В. Гавриш. – Луганськ : Альмамастер, 2006. – 368 с.
3. Ілляшенко Т. Д. Чому їм важко вчитися? Методичний посібник, – Київ: Початкова школа, 2003. – 128 с.
4. Грива О. А. Виховання толерантності в дітей та молоді / С. 3-11. № 21–22. О. А. Грива // Психолог. – 2005.

Мирослава Гешко
Науковий керівник – доц. Шманько О.В.

Ефективна кадрова політика з персоналом пенсійного Фонду України як умова ефективного здійснення пенсійної реформи в Україні

Процеси змін у сучасній Україні, виклики глобалізації вимагають нової якості управління та корпоративної культури практично за всіма напрямками: економічними, політичними, інформаційними, екологічними, культурними, духовними у системі роботи органів державної влади і, зокрема, соціальних служб [2, с.348].

Окремим актуальним аспектом удосконалення соціальної політики держави на сучасному етапі є оптимізація роботи інституцій, які відповідають за реалізацію фундаментальних реформ в Україні. У даному випадку йде мова про Пенсійний Фонд України (авторка користувалася даними Головного Управління Пенсійного Фонду України в Чернівецькій області) як координатора та інституту реалізації пенсійної реформи.

Сьогодні Пенсійний фонд – це орган виконавчої влади з могутнім кадрово-технічним потенціалом, який щороку розвивається і вдосконалюється, виконує величезний обсяг функцій, починаючи від збору внесків і закінчуючи виплатою пенсій. За роки своєї діяльності Фонд перетворився на ефективну складову виконавчої влади з вертикальною структурою підпорядкування, що оперативна та якісно здійснює управління фінансами пенсійного забезпечення.

Відзначимо, що в ГУ ПФУ в Чернівецькій області розроблено і впроваджено в дію кодекс етики державних службовців органів Пенсійного фонду. Робота кожного спеціаліста обласного і районного рівнів оцінюється за її критерієм дотримання правил цього кодексу, складовою якого є повага й уважне ставлення до громадян [1].

З метою досягнення високої ефективності роботи, забезпечення виконання працівниками нових, більш складних

завдань, на основі максимально можливого використання їхніх здібностей та потенційних можливостей здійснюється психологічне забезпечення діяльності державних службовців. Акцент роботи на розвиток персоналу здійснюється шляхом проведення тренінгів, психодіагностичних досліджень та навчань.

Задля підвищення рівня психологічної культури працівників, згуртованості в колективах і дотримання етики спілкування проводяться тренінги та навчання з персоналом. Розроблена уніфікована програма з питань психологічних аспектів ділових стосунків і професійної моралі, а також комплексна програма щодо підвищення психологічної стійкості працівників.

Системоутворюючими факторами організаційної культури пенсійного фонду є такі елементи, як задоволеність працею, норми і цінності, причому норми і цінності впливають на задоволеність працею. Тож, при створенні або трансформації організаційної культури на перший план виступають норми і цінності, оскільки вони впливають на задоволеність працею, а також соціально-психологічний клімат і лояльність; а задоволеність працею впливає на мотивацію і соціально-психологічний клімат.

За результатами діагностики рівня роботи працівників ГУ ПФУ в Чернівецькій області можна зробити висновок, що велика увага керівництвом приділяється місії установи, її стратегічному плануванню, особливо цілям і завданням, що свідчить про прагнення до стабільності – орієнтації як на зовнішньому, так і на внутрішньому фокусі діяльності співробітників.

Список літератури

1. Головне управління пенсійного фонду України в чернівецькій області (Інформаційна сторінка вебпорталу). /Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.pfu.gov.ua/cv/>

2. Отенко І. П. Роль корпоративної культури підприємства в концепціях організаційних змін / І. П. Отенко, М. І. Чепелюк // Бізнес Інформ, -2013.-№11 - С. 347-354.

Марія Гнатюк

Науковий керівник – проф. Тимчук Л.І.

Інклюзія як прийняття іншого:

до питання про толерантність в інклюзивній освіті

Вимогою часу й одним із міжнародних зобов'язань України з моменту ратифікації Конвенції ООН про права дітей з інвалідністю стала інклюзивна освіта. Її мета полягає у ліквідації соціальної ізоляваності, що є наслідком негативного ставлення до поняття різноманітності. В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію учнів, але водночас створює відповідні умови для отримання якісної освіти для всіх дітей. Інклюзивна освіта визнає, що всі діти можуть повноцінно навчатися, а їх відмітні особливості гідні поваги та є джерелом навчального досвіду для усіх учасників освітнього процесу.

Необхідним підґрунтям для успішного впровадження інклюзії є толерантне ставлення до відмітностей між людьми.

Як відомо, ставлення до дітей з особливими освітніми потребами в процесі історичної еволюції людського суспільства було неоднозначним - від нетерпимості, жорстокості щодо таких особистостей до співчуття, милосердя, захисту й безпосередньої матеріальної та моральної допомоги людям з фізичними і психічними розладами. Позаяк і сьогодні актуальна проблема негативного ставлення до дітей з особливостями психофізичного розвитку з боку однолітків, наявності фізичних і психічних бар'єрів, що заважають підвищенню якості освіти дітей з обмеженими можливостями. Серед ціннісних пріоритетів сучасної молоді домінують матеріальні статки, успіх, влада, кар'єра, благополуччя. Для частини дитячої спільноти характерними є рафінований інфантилізм, індивідуалізм. Залишається проблемою формування емоційно-ціннісного ставлення соціуму до особистостей з особливими освітніми потребами. У цьому контексті формування толерантності у дітей набуває особливого значення - є першим щаблем не тільки до запобігання, але й до подолання стереотипів.

Аналіз наукових джерел дає підстави виокремити найбільш типове змістове ядро поняття толерантності: особистісна якість, ознака гуманної людини, принцип гуманістичного виховання

[1;2]. Основою толерантності є, по-перше, визнання прав інших людей на життя, волю, гідність; по-друге, доброзичливе усвідомлення присутності у своєму соціальному оточенні представників інших культур; по-третє, визнання й уміння цінувати різноманітні прояви людей; по-четверте, здатність бачити спільні цілі й інтереси, прагнення досягнути їх; по-п'яте, визнання взаємозалежності людського існування.

Переконані, в ситуації інклюзивної освіти толерантність має культивуватися як у школярів, так у педагогів і батьків. Від загального прийняття педагогом концепції інклюзії, від його толерантного ставлення до дітей з особливими потребами та їх батьків прямо залежить успішність даного процесу. Науковці стверджують, що більшість педагогів в Україні наразі негативно або нейтрально ставляться до інклюзивної освіти [1, с.175]. На думку І. Яковлевої, для педагога, який працює з дітьми з особливими потребами, важливими передусім є такі якості: готовність до надання допомоги, милосердя, емпатія, толерантність і педагогічний оптимізм [2].

Важливою умовою успішності інклюзивної освіти є толерантність батьківської спільноти. За даними сучасних досліджень, батьки дітей «з нормою» часто негативно ставляться до інклюзивного навчання. Превалює думка, що увага вчителя буде зосереджена на дітях з особливими потребами, тим самим будуть порушені права інших дітей на якісну освіту. Крім того, вони вважають, що присутність у класі дитини з порушеннями розвитку відволікатиме і вчителя, і дітей від навчального процесу. Таке ставлення до дітей з особливими потребами з боку батьків зумовлює і відсутність толерантності у дітей.

Список літератури

1. Соловйова Т.Г. Підготовка школярів до взаємодії з однолітками з особливими потребами. Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету. 2016. С. 174-184.

2 Яковлева И.М. Подготовка педагогов к реализации инклюзивного образования // Инклюзивное образование: методология, практика, технологи. http://psyjournals.ru/inclusive_edu/issue/44260_full.shtml

Крістіна Горячко
Науковий керівник – доц. Богданюк А.М.

Організація самостійної роботи у навчальному процесі сучасної початкової школи

Значною теоретичною і практичною проблемою педагогічної науки є обґрунтування шляхів і методів досягнення мети навчання та виховання – «гармонійно і всебічно розвиненої особистості у сучасній школі». Формування особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, у повній мірі здійснюється у навчальному процесі сучасної початкової школи. Розвитку ж самостійності учня початкової школи сприяє виконання самостійних робіт, які «підвищують інтерес учнів до предмета, розвивають їх ініціативу й активність, сприяють зменшенню навантаження домашньою роботою» [1].

Найсприятливіші умови для розвитку особистості учня початкової школи, його пізнавальних інтересів виникають тоді, коли вчитель не викладає матеріал у готовому вигляді, а організовує самостійну роботу. Вона дає змогу здійснювати диференційований підхід у навчанні, глибоко вивчати індивідуальні особливості кожного школяра. Без правильно організованої самостійної роботи неможливо успішно розвивати пізнавальний потенціал учнів, їх спостережливість, пам'ять, творчу активність тощо. Використання різних видів самостійних робіт допомагає педагогу творчо підходити до побудови уроку. Оскільки «самостійна робота належить до визнаних і ефективних методів навчання, тому різні її аспекти постійно привертають увагу теоретиків і практиків» [2].

Про значення самостійної роботи, яка сприяє розвитку розумових здібностей дитини, писали визначні діячі педагогіки, зокрема К. Ушинський, М. Бунаков, В. Водовозов, О. Герд, П. Лесгафт, В. Вахтеров та ін. Так, вітчизняний педагог К. Ушинський вважав, що навчання дітей повинно здійснюватися переважно на основі вражень, здобутих ними безпосередньо з навколишнього світу, висунувши і розробивши положення про значення знань, здобутих самими дітьми [3].

Розкриття змісту й обсягу поняття «уміння самостійно вчитися» зумовлене тим, як ми розуміємо суть процесу навчання. У сучасних дослідженнях це «цілеспрямована взаємозв'язана діяльність учителя і учня, яка охоплює мотивацію, планування, підготовку та її здійснення, рефлексію та оцінювання результатів». Тільки розуміючи діяльність як цілісний і багатфункціональний процес, можна обґрунтувати склад її компонентів з урахуванням специфіки навчальної діяльності [2].

Доведено, що самостійність у здобутті знань передбачає оволодіння складними вміннями і навичками бачити сенс і мету роботи, організацію власної самоосвіти, вміння по-новому підходити до питань, що вирішуються, пізнавальну і розумову активність і самостійність, здатність до творчості. Тобто при самостійній діяльності учень сам визначає мету і предмет діяльності, у процесі якої добирає засоби, відповідні способи виконання дій і встановлює послідовність їх застосування.

Отже, успіх навчання взагалі немислимий без активності самих учнів, яка обов'язково передбачає самостійність їх думки на всіх етапах навчального процесу. Широке ж застосування самостійної роботи у навчальному процесі дає можливість успішно розв'язати такі дидактичні завдання: підвищити рівень знань учнів; прищепити їм практичні вміння і навички, передбачені навчальними програмами, в тому числі й уміння здобувати знання з різних джерел; навчити школярів користуватись набутими знаннями та вміннями в житті; розвивати пізнавальні здібності дітей – спостережливість, допитливість, логічне мислення, творчу активність; прищепити культуру розумової та фізичної праці; готувати учнів до самостійної самоосвітньої роботи.

Список літератури

1. Демченко О. Реалізація основних підходів, методів та форм організації самостійної роботи у сучасній педагогічній практиці. Рідна школа. 2006. № 7. С. 19-22.
2. Марчук Л. Самостійна робота як метод урізноманітнення навчальної діяльності учнів. Рідна школа. 2000. № 4. С. 84-88.
3. Ушинський К. Про користь педагогічної літератури. Вибрані пед. твори: у 2-х т. Т. 1. К.: Рад. школа, 1983. 496 с.

Диференціація як один із найбільш ефективних методів індивідуальної роботи з молодшими школярами

Сучасна парадигма навчання в своїй основі містить особистісно зорієнтовану модель навчання. Її реалізації сприяє багато чинників: формування суб'єктивних стосунків у навчально-виховному процесі; врахування здібностей і здатностей дитини до навчання; демократизм у спілкуванні з дитиною; посилена увага до прояву якісних змін в структурі діяльності учня тощо [1]. Зважаючи на те, що початкова школа – основний структурний елемент у ланцюжку національної системи освіти, це також і той етап, на якому вперше формується навчальний потенціал особистості у процесі її розвитку.

У наукових розвідках видатних вітчизняних і зарубіжних учених Ю. Бабанського, П. Блонського, А. Бударного, В. Буряка, В. Євдокимова, А. Кірсанова, П. Підкасистого, Є. Рабунського та ін. доведено, що диференційований підхід є важливою умовою підвищення якості навчання, а також обґрунтовано шляхи його реалізації. Особливості організації диференційованого навчання у початковій школі досліджували Т. Гора, Т. Мельничук, О. Савченко. Значну увагу організації диференційованого навчання у своїх дослідженнях приділили видатні педагоги В. Сухомлинський, М. Богданович та С. Логачевська, у працях яких висвітлено особливості організації внутрішньокласної диференціації навчання в межах одного класу. Диференціація ж змісту, методів, засобів навчання розглядалась багатьма вченими, зокрема теоретичні її основи яскраво представлено у сучасних дослідженнях, наприклад, педагогині О. Савченко, де підкреслено значимість диференціації навчально-виховного процесу в початковій школі, наголошено на її «спрямованості на виявлення і розвиток загальних і спеціальних здібностей учнів» [2].

Сучасна педагогічна практика показує, що в основному освітній процес зорієнтований на середнього учня, що унеможливорює врахування індивідуальних особливостей кожної

дитини зокрема. Це призводить до того, що сильніші і слабші учні залишалися поза увагою вчителів. У результаті, в цієї групи дітей зникає інтерес до навчання, що призводить до недостатнього використання школою всіх можливостей учнів, унеможливорює гармонійний розвиток особистості, позитивної мотивації до навчання. Тому особливо гостро на сучасному етапі стоїть проблема індивідуального підходу до учнів на основі диференціації навчання.

Думку про необхідність диференційованого підходу до навчальної діяльності не раз висловлював у своїх працях відомий вітчизняний педагог-практик В. Сухомлинський: «До кожного учня треба підійти побачити його труднощі, кожному необхідно дати тільки для нього призначене завдання...» [3]. Адже диференційоване навчання вимагає від педагога такої організації роботи на уроці, коли кожний учень працює з найбільш оптимальним для нього навантаженням. Глибина ж, гнучкість, системність та інші якості учнівських знань значно залежать як від психологічних і розумових відмітностей, так і від специфічних дидактичних умов, що забезпечують яскраве сприймання і відображення зовнішнього світу. Дуже важливо застосовувати індивідуальний і диференційований підхід на початковому етапі навчання молодших учнів тому, що цей період у розвитку дитини є сенситивним для багатьох процесів.

Отже, проблема застосування диференційованого навчання школярів початкової ланки в індивідуальній роботі з молодшими школярами сьогодні актуальна. Адже такий підхід забезпечує кожному учневі можливості максимального розвитку пізнавальних здібностей, завдяки йому форми і методи навчання пристосовуються до індивідуальних якостей дитини, сприяють її гармонійному розвитку.

Список літератури

1. Литовко С. Диференційований та індивідуальний підхід до учнів. Початкова школа. 2008. № 10. С. 25-29.
2. Савченко О. Дидактика початкової школи: підручн. для студ. пед. факульт. К.: «Генеза», 2002. 368 с.
3. Сухомлинський В. Вибрані твори в 5 т. К.: Рад. школа. 1976. 654 с.

Профілактика професійного вигорання педагогічних працівників

Сучасність і швидкий темп життя висувають нові вимоги до педагогічних працівників. Особливостями даної професії є виникнення емоційних розладів, загального напруження, фрустраційних та стресогенних проявів поведінки у людини. Один із найскладніших наслідків такого довготривалого впливу на свідомість фахівця – поява синдрому професійного вигорання, що негативно відображається на працездатності та саморегуляції особистості в цілому.

Педагогічна робота як професійна діяльність спрямована на якісну взаємодію з людьми на освітній платформі. У зв'язку з цим значна кількість міжособистісних контактів сильно впливає та відображається на психіці та психічному здоров'ю особистості.

Синдром професійного вигорання містить характерні симптоми, зокрема:

1) психофізичні симптоми (відчуття хронічної втоми, відчуття емоційного і фізичного виснаження; відсутність ініціативності до навколишнього середовища; втрата активності, сонливість, інертність протягом робочого дня; поступове зниження рівня чутливості сенсорних систем, емоцій та відчуттів); 2) соціально-психологічні симптоми: (фрустраційні прояви; підвищена вразливість до найменших стресогенних факторів (негараздів, невдач, конфліктів), часті нервові зриви; постійні песимістичні прояви); 3) поведінкові симптоми (відчуття накопичення негативу, почуття непотрібності, невіра в покращення, зниження ентузіазму по відношенню до роботи, байдужість до результатів; втрата життєвих цілей і неякісне виконання трудової діяльності; зловживання шкідливими звичками (алкоголь, сигарети) [1], [2].

Причинами професійного вигорання є:

1. Одноманітність та відсутність творчого характеру в продуктивній діяльності. 2. Малі можливості просування по

службі. 3. Відсутність автономності в роботі. 4. Вимушений характер професійного спілкування. 5. Відсутність усамітнення.

Саме ці чинники стають бар'єром для саморозвитку у професійній діяльності. Вони загальмовують ініціативність, активність і продуктивність спеціаліста, що може негативно відобразитися на роботі і спілкування з соціумом [3].

З метою запобігання проявам синдрому професійного вигорання, досліджені ефективні методи психологічної розрядки, які якісно впливали на свідомість і психічний стан працівників. Зокрема, це відпочинок на природі, заняття спортом і власним хобі, спілкування з родичами, музичні паузи, масажі, подорожі, танцювальна аеробіка, плавання). Деякі з них були безпосередньо запропоновані в ході анкетування педагогічних працівників [2].

У процесі вивчення даної проблеми було проведено тренінгове заняття «Профілактика професійного вигорання» з педагогічними працівниками (23-62 роки) закладів загальної середньої освіти міста Чернівці. Його результати показали, що такі види роботи зі спеціалістами потрібно проводити час від часу з метою недопущення складних психологічних і фізіологічних проявів.

Отже, зважаючи на те, що майже щодня педагогічні працівники стикаються із суперечністю власної професійної діяльності, особливо з емоційним напруженням, то проведення профілактичних заходів буде доречною дією в боротьбі із їх проявами, які можуть негативно впливати на здоров'я людини в цілому.

Список літератури

1. Безносос С. П. Психология профессиональной деформации личности / С. П. Безносос. – СПб. : Речь, 2004. – 245 с.
2. Булатевич Н. М. Психічне вигорання у професійній діяльності вчителя: огляд зарубіжних досліджень / Н. М. Булатевич // Вісник КНУ. Соціологія. Психологія. Педагогіка. – Вип. 15. – 2003. – С. 117–120.
3. Водопьянова Н. Е. Синдром «вигорания»: диагностика и профилактика / Н. Е. Водопьянова, Е. С. Старченкова. – СПб. : Питер, 2005. – 336 с.

Вікторія Гречух

Науковий керівник – доц. Л.В. Мафтин

Метафора як педагогічний інструмент мовлення сучасного вчителя початкових класів

Сучасне суспільство висуває високі вимоги до професійної компетентності, педагогічної майстерності вчителя.

Педагогічна майстерність учителя початкової школи зумовлюється тим, що фахівець цього профілю повинен керуватись ефективним педагогічним інструментарієм.

Одним із аспектів розвитку мовлення є естетична виразність, а саме - метафоричність мовлення. Метафора займає особливе місце серед великої кількості мовних явищ, її суть полягає в переносному вживанні слова або виразу на основі аналогії, схожості або порівняння, а також слова або виразу, ужитих у такий спосіб.

Різноаспектне висвітлення проблеми метафоричності мовлення педагога здобуло в працях українських (О.О. Селіванова, Л.В. Кравець,) і зарубіжних (Дж. Лакофф, Н.Д. Арутюнова) учених.

Метою тез є висвітлення метафори як педагогічного інструменту мовлення сучасного вчителя початкових класів.

І. Воловенко стверджує, що в педагогіці метафора сприяє узагальненню методичного матеріалу й активізує розумову та пізнавальну діяльність у всіх учасників навчального процесу. Науковиця роз'яснює: «Установлюючи зв'язок між знайомими та незнайомими темами для слухачів, поєднуючи це все в метафоричні образи, педагог полегшує аудиторії сприйняття інформації, дає їй можливість будувати образи у своїй свідомості» [2, с.240].

Традиційно метафора аналізується як одна із фігур мовлення, проте останнім часом психолінгвісти почали розглядати метафору як важливий інструмент пізнання та спілкування [2, с.234].

С. Гуцол указує: «Метафора багаторівнева за природою і виконує функції: номінативну або ідентифікаційну – надає індивідуальні назви або виступає номінацією якоїсь групи об'єктів; експресивну – апелює до уяви; сугестивну – апелює до інтуїції, та впливає на адресата; когнітивну – визначає спосіб

мислення про світ або його частини, створює уявлення про певний об'єкт або категорію об'єктів» [1, с.109].

Метафора у мові педагога не лише прикрашає текст, а й робить його зміст більш влучним і зрозумілим, впливає на інтелект, почуття і волю учня.

О. Шапка говорить: «Для того, щоб доросла людина могла користуватися метафорою, у неї потрібно сформулювати основні уявлення ще у початковій школі, коли вся робота носить практичний характер і підпорядковується системі розвитку мислення і мовлення» [3, с.125].

Навичка розуміти та проживати через метафоричну історію зміст, властивий внутрішньому світу будь-якої людини, дозволяє дитині легше розпізнавати та позначати свої переживання і розширювати межі свідомості.

Отже, педагогічна майстерність сучасного вчителя початкових класів виражається ефективним застосуванням у мовленні метафор і метафоричного змісту, яке узагальнює методичний матеріал, сприяє активізації пізнавальної діяльності молодших школярів. Метафора - багатофункціональна, апелює до уяви, інтелекту та полегшує сприйняття інформації.

Список літератури

1. Гуцол С. Ю. Метафора як спосіб символічного вираження внутрішнього досвіду особистості : збірник наукових праць : № 3 (21), 2007. С.109–116.

2. Воловенко І. Метафора в педагогічному дискурсі як показник високопрофесійності педагога. Професійний розвиток педагога в світлі євро-інтеграційних процесів: колективна монографія. Гамельн, 2019. С.231-247.

3. Шапка О.В. Розвиток метафоричності мовлення молодших школярів засобами використання літературних загадок. Актуальні проблеми слов'янської філології, Серія: Лінгвістика і літературознавство, Вип.21, 2009. С. 123-133.

Анна Даскалюк

Науковий керівник – доц. Лісова О. С.

Суб'єктивне сприйняття часу як фактор особистісної зрілості дорослих

Актуальність теми. Упродовж багатьох століть питання, пов'язані із часовою організацією, не втрачають своєї актуальності, проте залишаються одними із найменш опрацьованих у межах психологічної науки. Час пов'язує всі інші виміри реальності та життєдіяльності людини, оскільки основні об'єкти дослідження у психології мають динамічну структуру та розвиваються в часовому континуумі. Ставлення до часу – один із конструктів, характерних для «зрілої особистості» [1].

Мета даної роботи – вияв особливостей співвідношення суб'єктивного сприйняття часу з характеристиками особистісної зрілості у дорослих осіб.

Методи: психодіагностичний, реалізований за допомогою методик 1) Опитувальник особистісної зрілості (ОЗО) О.С. Штепи, 2) Тест усвідомлення часу (ТУЧ) «Суб'єктивна хвилинка», 3) Адаптований опитувальник часової перспективи особистості Ph.Zimbardo; математико-статистичний (критерій Манна-Уїтні та коефіцієнт рангової кореляції Спірмена).

Вибірка: 60 досліджуваних зрілого віку: 30 чоловіків та 30 жінок. Вік досліджуваних від 22 років до 54 років. Вибірку розділено на 2 групи відповідно до періодизації дорослого віку [2]: 1-ша група – зрілий вік, перший період (21–35 років – у нашому дослідженні 22-35 років), 2-га група – зрілий вік, другий період (35–60 років - у нашому дослідженні 36-54 роки).

Основний виклад матеріалу. Дослідження суб'єктивного сприйняття часу дорослими особами виявило істотні відмінності між двома досліджуваними віковими групами: досліджувані першого періоду зрілого віку показували чітку спрямованість на майбутнє та гедоністичне теперішнє, а фокус темпорального сприйняття досліджуваних другого періоду зрілості було спрямовано на події позитивного минулого. При цьому респонденти другої групи, на відміну від респондентів першої групи, характеризувалися високими рівнями екзистенційної

виконаності та особистісної зрілості. Усе це свідчить не лише про сформованість особистісного пропріуму, а й про стійкість ціннісно-орієнтованого компоненту особистості.

Невелика частина (26%) досліджуваних другої групи виявила тенденцію до темпоральної спрямованості в напрямку «негативного минулого», яка корелює із низькими рівнями екзистенційної виконаності ($r_s=0,38$ при $p=0,044$, за критерієм Спірмена) та особистісної зрілості.

Високі значення особистісної зрілості корелюють ($r_s=0,46$ при $p=0,02$) із високими та середніми показниками точності сприйняття часу. Вищі показники особистісної зрілості демонструють респонденти другої вікової групи ($p=0,04$, за критерієм Манна-Уїтні).

Досліджувані 22-35 років були більш точними при замірюванні та оцінці коротких проміжків часу; особи 36-54 років ліпше справлялися з оцінюванням більш тривалих і заповнених різними видами діяльності проміжків часу, тобто з оцінкою тривалості обстеження. Дані факти підтверджують припущення про те, що на точність суб'єктивної оцінки часу впливає, в першу чергу, сформованість особистого життєвого досвіду, навичок здійснення різних дій і операцій та оцінки часу їх реалізації.

Спільними для обох вікових підгруп було те, що при оцінці швидкості перебігу часу в різних ситуаціях або в цілому протягом життя як для осіб 22-35 років, так і осіб 36-54 років час плинув прискорено.

Висновки. Здатність особистості відчувати час, бути його активним творцем і перетворювачем є основною умовою на шляху досягнення особистісної зрілості, а також резервом психічної організації особистості та її самоорганізації у просторі.

Список літератури

1. Штепа О. С. Особистісна зрілість: Модель. Опитувальник. Тренінг. Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. - 210 с.
2. Зязюн І. Аксиологічні критерії вікової психології / І.Зязюн //Естетика і етика педагогічної дії. — 2013. — Вип. 5. — С. 21–42.

Ніна Джіосва

Науковий керівник – доц. Кучумова Н. І.

Конфлікт у педагогічній взаємодії

Конфлікт – це зіткнення інтересів осіб і груп, їхніх ідей, протилежних поглядів, потреб, оцінок, рівня прагнень, домагань тощо. В основі конфлікту можуть бути реальні або ілюзорні, усвідомлені й неусвідомлені протиріччя, спроба розв'язання яких відбувається на фоні гострих емоційних станів. [3]

Поведінка кожного учасника конфлікту характеризується напругою, для його вирішення потрібна концентрація внутрішніх сил і духовних ресурсів. І чим складніший конфлікт, тим більше душевних сил він потребує. Рівень напруги конфлікту визначає і спосіб його розв'язання.

Конфлікти з учителями останнім часом виникають у 5-6 разів частіше, ніж 10 років тому. Збільшилась кількість агресивних випадків, учинених із особливою жорстокістю. Психологи зазначають, що на кожному уроці виникає від 25 до 150 ситуативних показників психологічної несумісності педагогів і дітей [2, с 423].

За характером конфлікти бувають різні: міжособистісні; міжгрупові; між індивідом і групою; внутрішньоособистісні.

Конфлікти можуть бути викликані хибною тактикою педагогічної взаємодії та помилками у педагогічному управлінні, їх можуть породити: неоднакове ставлення викладача до учнів; порушення педагогічної етики та грубощі; приниження гідності; підкреслювання своєї правоти; погроза учням перед екзаменами та заліками; категоричність у судженнях; відсутність індивідуального підходу, боязкість, тривожність, напруга, втомленість тощо. невміння правильно сформулювати мету управління; невміння враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів; недостатній світогляд викладача; нетактовність, а іноді навіть грубощі в стосунках з учнями; невміння стимулювати поведінку і діяльність учня як покаранням, так і заохоченням; неправильне реагування на критику; викладач намагається не помічати конфлікту, не контролює вирішення питання; пристосовується до вимог

конфліктуючих, не бажає псувати стосунки. Однак умовляння, потурання викликають в учнів насмішки, такого викладача перестають поважати.

Узаємодія вчителя з учнями відбувається у різних ситуаціях. Найчастіше ці ситуації моделює і створює вчитель, застосовуючи їх у педагогічних цілях для організації навчальної діяльності, для науково обгрунтованої структуризації взаємної діяльності вчителя й учнів. Такі ситуації називаються педагогічними. Інколи вони можуть мати конфліктний характер.

У процесі педагогічної діяльності у закладах освіти можна виокремити два основні типи ситуацій, які зазвичай потребують вирішення: типова – часто за одних і тих же обставин повторювана ситуація, що має схожі джерела і причини; нетипова – ситуація, нехарактерна для цього учня, студента або групи. Такі ситуації вимагають виявлення причин і обгрунтованого їх аналізу для організації роботи щодо запобігання подібним випадкам [1].

Як показують дослідження науковців у сфері педагогічної конфліктології, найчастіше причинами таких випадків є професійна психолого-педагогічна невідповідність педагога до роботи з дітьми. Психологи зазначають, що «лише у одного вчителя з десяти достатньо розвинені такі професійно важливі якості, як ретельна і постійна увага до особистості, її глибоке розуміння, повага, щирість у вираженні своїх відчуттів і переживань в міжособистісному спілкуванні». У зв'язку з цими обставинами вчителю необхідно оволодіти технологією управління конфліктними ситуаціями у педагогічному процесі.

Список літератури

1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навчальний посібник / Н. П. Волкова. - К. : ВЦ "Академія", 2006. - 256 с.
2. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник/ Л. Й. Гуменюк. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. –564с.
3. Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2007. – 416 с.

Вплив реклами на свідомість дитячої аудиторії

Реклама – це психологічне програмування людини/аудиторії, без її/їх на те згоди чи бажання, яке діє як на усвідомленому, так і на підсвідомому рівнях.

Засоби та механізми впливу реклами на свідомість дітей досліджували Дж. Бернет, М. Моріарті, Л. Персі, Д. Россітер [3].

Метою пропонованого наукового доробку є дослідження особливостей маніпулятивного впливу реклами на дітей.

Дитяча аудиторія – «група ризику» при «зустрічі» з рекламою. Адже діти більш уразливі й емоційні, ніж дорослі. Процеси аналізу та синтезу, які присутні у дорослих, дають можливість «впізнавати» маніпулятивний вплив реклами, тоді як діти опиняються в самому його центрі, оскільки вони не здатні розрізнити й уникати некорисної, нездорової інформації.

Реклама по-різному діє на людей. Для одних вона може мати мутаційні наслідки (зміна світогляду, поведінки), для інших – амбутаційні (не несе жодних змін) [3].

В. Асеева, О. Агузарова виділяють такі сторони реклами:

- негативні: «заколисуючий ефект», привабливість, яскравість картинки, веселий сюжет, гра на дитячих емоціях, формування апатії і, навіть, порушення стану здоров'я;
- позитивні: адаптація в соціумі, розвиток пам'яті, збільшення словникового запасу, надання нової, невідомої інформації для дошкільника тощо [1].

Нове покоління «цифрових» дітей з легкістю користується мобільними пристроями й Інтернет-ресурсами, де рекламна маніпуляція – звична річ. Наприклад, відеоплатформа Youtube завдяки простому інтерфейсу доступна для найменших [2]. Так, станом на 2016 р. 10 % переглядів на YouTube припадало саме на дитячий розважальний контент, а в деяких країнах ця цифра сягала половини переглядів на YouTube [2].

Основними засобами рекламних маніпуляцій є: яскрава

картинка, наслідування, лексично-семантичні особливості рекламного повідомлення, задоволення потреб споживача. Механізм впливу в рекламі будується за таким принципом: увага-інтерес- бажання-дія [1].

Тривалий перегляд відео-контенту в Інтернеті, який супроводжується рекламою, часто призводить до «матракажу» – своєрідної «емоційної обробки», після якої діти неусвідомлено наслідують поведінку, стиль життя, які транслюються в рекламних роликах. На жаль, діти дошкільного віку ще не здатні зрозуміти, що завдяки сугестивному впливу, вони виконують вказівки рекламодавців і втрачають власну індивідуальність [3].

Діапазон реакцій дітей на рекламу найрізноманітніший: від незадоволення-задоволення, спокій-збудливість, розслаблення-напруга тощо. Наприклад, відчуття смаку та запаху викликає, переважно, емоції задоволення-незадоволення, напруженість чи розслаблення, пов'язані з процесами уваги (негативні емоції виникають через брак інформації, позитивні – коли кількість інформації достатня). Створюючи рекламну продукцію, ці моменти враховуються. Тому реклама «розмовляє мовою переконання» [3].

Отже, в умовах стрімкого розвитку суспільства реклама – могутній засіб для зміни світогляду та поведінки людей. Завдяки прихованим засобам і механізмам її впливу люди часто стають жертвами маніпуляції, не підозрюючи цього. А дитяча аудиторія – найбільш незахищена цільова група, в якій реклама може викликати як конструктивні, так і деструктивні зрушення.

Список літератури

1. Гільман А., Осипенкова М. Ставлення дітей різних вікових груп до телевізійної реклами. Соціально значущі проекти молоді – громаді Острожчини. Розділ «Психологія». 2020. С. 76-84.

2. Хобта О. Діти і YouTube: основні ризики викликані переглядом дитячого контенту відеохостингу. Збірник статей восьмої міжнародної науково-методичної конференції «Критичне мислення в епоху токсичного контенту». Київ, 2020. Центр Вільної Преси, Академія української преси. С. 2018-226.

3. Shcherbakova I. M. Mutational-and-Inmutational Consequences of the Influence of Advertising on Children and Adolescents. Scientific Studios on Social and Political Psychology. 2017. № 40 (43). P. 186-194.

Інна Дутка
Науковий керівник – доц. Л.В. Мафтин

Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта»: досвід виховної діяльності

В умовах сучасних екологічних реалій, зростання техногенного навантаження на довкілля особливої актуальності набуває проблема екологічного виховання особистості. Екологічне виховання «передбачає виховання гуманного ставлення до природи (моральне виховання); формування системи екологічних знань і уявлень (інтелектуальний розвиток); розвиток естетичних почуттів та участь дітей у посильній для них діяльності з догляду за рослинами і тваринами, з охорони і захисту природи» [2, с.118].

Активну роль в екологічній освіті та вихованні підростаючих поколінь відіграють природоохоронні організації, діяльність яких передбачає просвітницьку роботу серед населення, поширення природоохоронної практики, виховання усвідомленого ставлення громадськості до розв'язання екологічних проблем. Тож метою нашого дослідження є характеристика виховної практики ВДС «Екологічна варта».

Основу громадського екологічного руху в Україні складають всеукраїнські громадські організації, місцеві екологічні групи, благодійні фонди, наукові товариства, асоціації та ін., які займаються розв'язанням як загальнонаціональних, так і місцевих екологічних проблем. Дослідники зазначають, що «громадські природоохоронні організації та їх екологічна діяльність володіють визнаним досвідом, спеціальними знаннями й потенціалом у тих галузях, що мають особливе значення для впровадження та огляду екологічно безпечного й соціально зорієнтованого збалансованого досвіду» [1, с.68].

Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта» є однією із найбільших громадських організацій екологічної спрямованості, що опікується проблемами довкілля. Вона об'єднує свідомих, активних, творчих дітей, підлітків і молодь, які беруть активну участь у розв'язанні гострих екологічних проблем, створюють

проекти, спрямовані на поліпшення екологічної ситуації рідного краю, є справжнім патріотами.

У своїй діяльності Спілка керується принципами гуманізму, відкритості, добровільності, творчої ініціативи. Метою організації є виховання екологічно свідомої особистості шляхом проведення екологічної роботи з дітьми та молоддю, їх участі у дослідницькій роботі та природоохоронних акціях, допомога новому поколінню в усвідомленні себе частинкою світу.

Основні напрями діяльності такі: організація та здійснення різноманітних природоохоронних заходів, рекреаційних акцій, спрямованих на захист і відновлення довкілля; озеленення територій; проведення екологічних екскурсій, конкурсів і вікторин, семінарів-тренінгів; просвітницька робота; екологічна освіта, які покликані сприяти формуванню нового природоохоронного світогляду громадян України. Цікавий також досвід створення і впровадження нових програм у галузі екологічної освіти: «Екологічна варта власного майбутнього», «Вартівські вміння», «Прибери планету».

Однією із вагомих складових діяльності ВДС «Екологічна варта» є організація системного навчання лідерів: «Школа лідера-еколога» (теоретичні та практичні заняття з методики організаційної роботи з метою формування організаційних умінь і навичок, необхідних для практичної діяльності, здійснення пропагандистської природоохоронної роботи).

Отже, ВДС «Екологічна варта» є унікальним інститутом соціального становлення дітей та молоді, це своєрідна школа життя, де виховання здійснюється через конкретні добрі справи на благо рідної землі, охорони природи, захисту довкілля. Такий виховний потенціал перетворює цю організацію на дійовий інструмент не тільки екологічного виховання особистості, а й формування патріота, свідомого громадянина української держави.

Список літератури

1. Люленко С. Громадські природоохоронні організації та напрями їх екологічної діяльності. Молодь і ринок. 2017. № С. 62-65.
2. Стегній О. Екологічне виховання і освіта. Екологічний рух в Україні: соціологічний аналіз. К.: Академія, 2001. С.118-122.

Соціально-педагогічна профілактика віртуальної агресії серед підлітків у закладах загальної середньої освіти

Сучасні школярі дедалі більше часу проводять перед моніторами та гаджетами, які допомагають їм заповнити вільний час та задовольнити їхні інтереси, а також вже стали незамінними під час організації освітнього процесу у наш час. Водночас, поруч із значними перевагами, які пов'язані з використанням Інтернету, не менш вагомими є й ризики, одним із яких є явище віртуальної агресії.

Варто зазначити, що кібербулінг, або агресія в Інтернеті набуває дедалі більшого поширення [4]. Про це свідчать результати опитування, проведеного у вересні 2019 року Дитячим фондом ООН. Згідно з ними, 29 % респондентів підліткового віку в Україні були жертвами кібербулінгу, а 16% через це пропускали заняття [5].

Вивченню випадків кіберагресії та розробці рекомендацій щодо попередження та подолання цього явища присвятила свої праці ціла низка українських і зарубіжних учених, зокрема Л. Найдьонова, Н. Вітюк, О. Міхеєва, С. Блая, Р. Ковальський, Р. Внебрачних, С. Котова, А. Бочавер, К. Хломов, С. Лімбер, П. Агатстон, П. Сміт, Б. Белсі, С. Монкс.

З метою вивчення поширеності явища віртуальної агресії серед учнів нами проведено констатуюче дослідження. Вибірку склали 92 учні 9-11 класів Чернівецької ЗОШ № 14. Отримані результати засвідчили, що більшість учнів добре орієнтуються у загрозах віртуального світу, водночас більше половини респондентів (40 %) не повідомило б батьків, чи когось із викладацького складу про шантажування, погрози надіслані в соціальних мережах, чи на електронну пошту, тощо. Особливу увагу потрібно також звернути на те, що 11 % опитаних зізналося у тому, що вони скоювали дії, які можна визначити як віртуальну агресію, по відношенню до інших осіб. Тривожний є також той факт, що 23% респондентів страждали від

використання їх особистого нік-нейма, пароля, електронної адреси іншими особами.

Задля попередження негативних наслідків впливу віртуального світу на підлітків нами розроблена програма соціально-педагогічної профілактики агресії у кіберпросторі, яка покликана інформувати учнів про явище кібербулінгу та його види, сприяти набуттю ними нових умінь і навичок протидії віртуальній агресії, а також зупинити негативний вплив кіберпростору на процес соціалізації школярів. Профілактична програма складається з п'яти тренінгових занять тривалість кожного становить сорок п'ять хвилин. Очікується, що учасниками тренінгів будуть школярі підліткового віку, адже саме вони належать до групи осіб, що найбільше часу проводять в мережі. Проведення занять забезпечує набуття та відпрацювання умінь і навичок учасників, а також розвиток критичного ставлення школярів до інформації отриманої у віртуальному світі та дотримання правил спілкування в мережі онлайн.

Отже, незважаючи на обізнаність учнів щодо небезпек, які пов'язані з кіберпростором, надалі актуальним залишається здійснення з ними належної профілактичної роботи. Значно це зумовлено тим, що загрози віртуального світу постійно набувають нових форм і вдосконалюються.

Список літератури

1. Міхеєва О.Ю. Кібербулінг як соціально-педагогічна проблема / Міхеєва О.Ю, Корнієнко М.М.. // «Young Scientist». – 2018. – С. 247–251.
2. Найдьонова Л.А. Кібербулінг або агресія в Інтернеті: способи розпізнання і захист дитини : [методичні рекомендації] / Л.А. Найдьонова. – Вип. 4. – К., 2011. – 34 с.
3. Найдьонова Л. А. Кібербулінг у підлітковому рейтингу інтернет-небезпек. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pnpz_2018_1_11.pdf.
4. Про кібербулінг для дітей. URL : <https://www.unicef.org/ukraine/media/4166/file/Cyberbullying%20for%20kids.pdf>.

Анна Жерновой
Науковий керівник – доц. Софроній З.В.

Сучасні аспекти розвитку дитячого хорового виконавства в Україні

Хорове мистецтво – одне із дієвим засобів формування особистості. Через хорову діяльність відбувається залучення дитини до музичної культури, а колективний спів – це прекрасне психологічне, моральне і естетичне середовище для формування кращих людських якостей. У шкільних хорах діти здобувають навички музичного виконавства, що дозволяють їм творчо виявляти себе в мистецтві.

Багато вчених і педагогів займались питаннями розвитку дитячого хорового виконавства. Важливого практичного значення набули праці І. Зеленецької, М. Леонтовича, П. Ніколаєнко, К. Пігрова, М. Леонтовича, Г. Струве, Г. Стулової, Л. Хлебнікової, П. Чеснокова. Результати досліджень переконують, що проблема дитячого хорового виконавства потребує спеціального вивчення.

На українських землях хоровий спів відомий з часів Київської Русі, де хорові колективи існували в монастирях і при княжих дворах, до яких долучали голоси хлопчиків. Водночас інтерес до дитячого хорового виконавства значно зріс на початку ХХІ століття. Саме в цей період відбувається масове створення дитячих хорів в Україні, що, безперечно, посприяло відродженню й зміцненню національного культурного підґрунтя суспільного життя держави, підвищенню виконавського рівня дитячих хорових колективів, удосконаленню професійної педагогічної діяльності хормейстерів, розширенню репертуару, створенню й апробуванню програм і методичних посібників з музичної освіти, впровадження в хорову практику передового педагогічного досвіду.

Ураховуючи специфіку навчальних програм музичних шкіл, хор є обов'язковою органічною складовою загально-методичного та педагогічного напрямку виховання юного музиканта, незалежно від обраного ним відділення. Участь у хорі забезпечує інтенсивний розвиток музичних здібностей

учнів: відчуття ритму, музичного слуху, уваги, пам'яті, музикальності, тощо. Використання резервів хорового співу дозволить більш успішно готувати дітей до подальшої навчальної та музично-виконавської діяльності [1, с.113].

Сьогодні в Україні існують хорові дитячі колективи, які вирізняються своїми традиціями, виконавським стилем. Серед них київський дитячий хор «Щедрик», який був заснований видатним хормейстером Іриною Сабліною, дитячий хор «Пролісок» (керівник Євгеній Карпович), «АЕДА» (керівник Людмила Ятло), «Подільські солов'ї» (керівник Парасковія Бухта), «Веснівка» (керівник Жанна Сосновська) та інші. Названі колективи є лауреатами міжнародних і всеукраїнських конкурсів-фестивалів [2].

Розвитку дитячого хорового виконавства в Україні сприяють такі мистецькі заходи:

- міжнародний вокально-хоровий конкурс-фестиваль «Хай пісня скликає друзів», «Артеківські зорі», «Сонце, радість, краса»;
- міжнародні музичні фестивалі «Київ-Мюзік-Фест», «Благовіст», «Хмельницький камерфест»;
- всеукраїнські конкурси хорових колективів ім.М.Леонтовича, ім. А.Авдієвського, «Весняні голоси», «Співає юність України»;
- хорові асамблеї;
- відкриття співочих полів України.

Отже, дитяче хорове виконавство є сходинкою до зростання музичної та загальної культури в Україні, формування художніх смаків, естетичного сприйняття і духовності учнів. Важливими факторами розвитку дитячого хорового виконавства є участь у міжнародних і всеукраїнських конкурсах, фестивалях, концертах, мистецьких проектах.

Список літератури

1. Коломоець О.М. Хорознавство. К.: Либідь, 2001. 207 с.
2. Світайло С.В. Методика роботи з дитячим хоровим колективом : навч.-метод. посібник для студ. вищих навч. закладів III–IV рівня акредитації. К.: Унів. коледж Київського ун-ту ім. Бориса Грінченка, 2016. 140 с.

Наталія Зазулик
Науковий керівник – доц. А.А. Предик

Портфоліо як альтернативний спосіб оцінювання навчальних досягнень школярів в умовах НУШ

Перевірка якості виконаних школярами навчальних завдань, наявність у вчителя інформації про стан засвоєння програмового матеріалу, рівень знань, умінь та навичок учнів – актуальні питання для сучасної загальноосвітньої школи [1].

Важливою умовою готовності дитини до навчання в умовах Нової української школи є реальна мотивація до навчання, оцінка власних можливостей, самого себе. Портфоліо – це збірка досягнень школяра за період навчання в початковій школі, яка має показати динаміку розвитку дитини, її успіхи та досягнення, її індивідуальність.

Портфоліо школяра в умовах НУШ — це спосіб фіксування, накопичення і оцінювання індивідуальних досягнень учня у певний період його навчання у школі.

Питання використання портфоліо, або папки індивідуальних навчальних досягнень учнів, стає останнім часом все популярнішою. Усе більше шкіл застосовують його у своїй практиці. Ідея портфоліо виступає як один із важливих елементів модернізації освіти, яка відбувається у всьому світі [3].

Науковці пропонують класифікацію різних типів портфоліо, що розрізняються між собою і завданнями, які вони перед собою ставлять, і способами роботи з ними. Науковець І.М.Рожнятовська класифікує портфоліо за предметами і ступенями навчання [4].

Найважливішим чинником у роботі над портфоліо є взаємодія між учителем і учнем, у процесі якої визначаються мета й завдання роботи та критерії оцінювання. Важливо, що і завдання та критерії визначають у договірному режимі.

Створення портфоліо дає змогу залучити учнів до осмислення результатів навчання й постановки нових завдань, демонстрації динаміки, прогресу в навчанні. Вони акцентують на досягненнях, акцент переносять з оцінки на самооцінку.

Підвищують мотивацію, заохочують активність і самостійність, розвивають загально навчальні вміння: визначити мету, планувати, організувати діяльність, рефлексії та самооцінювання.

О.Карп'юк виділяє такі функції використання портфоліо в умовах Нової української школи:

- діагностичну – фіксує прогрес у навчанні за певний відрізок часу;
- визначення мети – дає змогу виробляти вміння ставити мету і контролювати її досягнення;
- мотиваційну – заохочує учнів і вчителів до систематичної роботи;
- змістову – охоплює весь зміст досліджуваного матеріалу;
- розвивальну – забезпечує неперервність процесу навчання й розвитку з року в рік;
- рейтингову – демонструє рівень сформованих умінь і навичок [2].

Аналіз літератури, присвяченої застосуванню портфоліо в навчанні, переконливо свідчить: в ідеї портфоліо закладено великі можливості для модернізації шкільного навчання, тобто для вдосконалення процесу навчання у світлі нових вимог, що стоять перед сучасною початковою школою.

Науковці й учителі-практики одностайні в тому, що портфоліо – засіб автентичного (тобто істинного, справжнього, правильного) оцінювання. Наголосимо на тому, що портфоліо не просто папка з учнівськими роботами, його зміст планують заздалегідь з урахуванням індивідуальних учнівських завдань.

Список літератури

1. Завіна В.І., Омелянко С.В. (2001) Контроль за навчальною діяльністю молодших школярів: Навчальний посібник для студентів педагогічних факультетів. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 164с.
2. Карп'юк О. (2007) Як європейський мовний портфоліо допоможе українським учням стати незалежними. Іноземні мови в навчальних закладах. №4.
3. Новикова Т.Г. (2006) Инновационные подходы к оцениванию с помощью портфолио. Школьные технологии. №1. С.139.
4. Портфоліо учня / упоряд. І.М.Рожнятовська (2010) К.: Шк.світ, 128с.

Марія Заїць
Науковий керівник – доц. Н.В. Нікула

Суть професійно-педагогічної культури майбутніх магістрів початкової освіти

Сьогодні актуалізується проблема підготовки високоосвічених, компетентних фахівців, здатних виявляти власну світоглядну позицію, з високим рівнем професійно-педагогічної культури. Професійно-педагогічна культура є частиною загальнонародської культури. У ній найбільш повно відображені духовні та матеріальні цінності освіти й виховання, способи творчої педагогічної діяльності, необхідні для якісної реалізації освітнього процесу. В контексті фундаментальних перетворень особливої актуальності набуло питання формування професійно-педагогічної культури майбутніх магістрів початкової освіти у закладах вищої освіти.

Метою публікації є теоретичне обґрунтування суті професійно-педагогічної культури майбутніх магістрів початкової освіти як актуальної проблеми сучасної науки та практики.

Окремі аспекти професійно-педагогічної культури вчителів досліджено у працях О. Гармаш, І. Зязюна, В. Гриньової, Т. Іванової, І. Пальшкової, О.Цюняк та ін.

Дослідуючи проблему формування професійно-педагогічної культури майбутніх магістрів початкової освіти в умовах закладу вищої освіти, розуміємо, що в основі лежить поняття «культура», яке на етапі сьогодення досить багатозначне. Первинне значення поняття «культура» – це «обробіток ґрунту», «культивування землі». Згодом поняття «культура» досить широко вживалось у словосполученнях, що визначали розвиток чогось: культура поведінки, культура мови, культура набуття знань, культура праці, культура виробництва. Дещо пізніше поняття «культура» стало визначати «рівень виховання та розумового розвитку особи, а також освітній інтелектуальний рівень» [1]. Зважаючи на велику кількість визначень поняття «культура», можна виділити такі основні положення: суть культури – гуманістична, людинотворча, яка полягає в

конкретизації загальнолюдських цінностей щодо кожної роботи; продуктом і одночасно творцем культури є людина; головним джерелом культури є діяльність людини; культура – специфічно людський спосіб буття, котрий визначає весь спектр практичної і духовної активності людини, її можливої взаємодії з навколишнім світом і собою. Правомірним є розуміння культури як особливого специфічного способу людської діяльності, єдності різноманіття історично вироблених форм діяльності, що відображає ступінь «олюднення» природи та міру саморозвитку людини. Чим вищий рівень інтелігентності, освіченості, імпазантності, тим вища ефективність професійної діяльності фахівця.

Професійна культура розглядається як певний ступінь оволодіння професією, тобто способами і прийомами виконання професійних завдань на основі сформованості духовної культури особистості. «Професійна культура фахівця – це його здатність до розвитку і вдосконалення своїх творчих можливостей, здійснення професійних обов’язків», – підкреслює Л. Хомич [2]. В. Гриньова розглядає професійну культуру як певний ступінь оволодіння професією на основі духовної культури особистості.

У своєму дослідженні поняття «професійно-педагогічна культура майбутніх магістрів початкової освіти розумітимемо як сукупність таких її складових як інтегративну якість фахівця, що охоплює систему ціннісних орієнтацій, мотивацію до професійної діяльності, здібності до творчого саморозвитку. Вважаємо, що майбутні магістри початкової освіти, у яких сформована професійно-педагогічна культура, у процесі своєї професійної діяльності орієнтуватимуться у потоці різноманітної інформації, виділяючи високоморальні і культурні цінності, розвиваючи активність, творчість, креативність.

Список літератури

1. Цюняк О. П. Формування професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти у вищих навчальних закладах : монографія. Івано-Франківськ : «ЯРИНА», 2016. 188 с.
2. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів К. : Магістр-S, 1998. 200 с.

Психологічні труднощі прийомних батьків

Актуальність теми. Сучасна соціальна ситуація в Україні позначилася стрімким зростанням кількості дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Чернівецька область входить у 5-ку областей, що має найвищі показники у реалізації прав дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на виховання в умовах, наближених до сімейних: 74% від загальної кількості таких дітей виховуються у сім'ях опікунів [1].

Проблеми прийомних сімей частково розглянено такими вченими: Г.М.Бевз, Г.М.Пєша, О.О.Яременко, Н.М.Комарова, Л.С.Волинець, О.І.Нескучаєва, І.М.Трубавіна та ін.

Мій особистий 11-річний досвід прийомного батьківства (за цей час у нашій сім'ї виховувалось 7 дітей віком від 3,5 до 18 років), а також активне спілкування з іншими прийомними батьками спонукали до наукового дослідження психологічних труднощів прийомних сімей.

Мета нашої роботи – висвітлення основних психологічних проблем прийомних батьків.

Основний виклад матеріалу. Прийомні батьки - подружжя або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, що взяли на виховання та спільне проживання дітей-сиріт і/або дітей, позбавлених батьківського піклування. Прийомні діти виховуються у прийомній сім'ї до досягнення 18-річного віку, а в разі продовження навчання у професійно-технічних, вищих навчальних закладах I-IV рівня акредитації - до 23 років або до закінчення відповідних навчальних закладів [2].

Г.М.Бевз виділив і описав основні особистісні характеристики прийомних батьків: надійність, адекватність, реалістичність, чесність, відповідальність за виховання дітей і позитивну сімейну атмосферу, гнучкість, відкритість, вміння працювати в команді (з соціальними працівниками, родичами дитини тощо), готовність прийняти допомогу інших людей, емпатійність.

Власний досвід, а також аналіз наукових джерел дають можливість мені виділити ряд труднощів прийомних батьків:

1. Адаптаційний період дитини в сім'ї і готовність батьків до нього -це важкий час, який потрібно пережити.
2. Зміна ритму життя, яка відбувається щоразу з кожною новою дитиною в сім'ї.
3. Включеність батьків у життя дітей 24/7/365.
4. Незнання і нерозуміння основних характеристик поведінки дитини, травмованої минулими подіями.
5. Нереалістичні очікування батьків.
6. Виснаження фізичне та психологічне через нехтування власними потребами. Емоційне вигорання батьків.
7. Страх виявитися поганими батьками.
8. Стереотипне мислення суспільства і «читання» батьків через призму поведінки дітей.
9. Страх за втрату дітей.
10. Невдячність.
11. Підлітковий період, девіантна поведінка і різні проблеми, з якими стикається і сама дитина, і її нові батьки.
12. Травмування батьків минулим досвідом прийомної дитини.
13. Конфлікти між подружжям.
14. Внутрішнє неприйняття дитини.
16. Боротьба за любов і увагу батьків між прийомними і біологічними дітьми.

Висновки. Психологічні проблеми прийомних батьків дуже мало досліджені у сучасній науковій вітчизняній літературі.

І дана тематика потребує ґрунтовних масштабних розробок, оскільки наша держава тримає курс на поширення сімейних форм виховання дітей-сиріт і позбавлених батьківської опіки.

Список літератури

1. <https://bukoda.gov.ua/new/3584>
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 № 565 „Про затвердження Положення про прийомну сім'ю”
3. Бевз Г.М., Пеша І.В. Дитина в прийомній сім'ї: нотатки психолога. – К.: Український інститут соціальних досліджень, 2001, Агентство «Україна».-101 с.

Олена Зварич

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Лісовий В.А.

Особливості використання дистанційного навчання у професійній діяльності учителів музичного мистецтва

На сьогодні дистанційне навчання є одним із засобів фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. Проте впровадженні технологій дистанційного навчання є певні складнощі, пов'язані з його значними відмінностями від традиційних методик викладання музичних дисциплін, основа яких – безпосередній контакт викладача і учня.

Мета даної праці – висвітлення набутого вченими досвіду формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до впровадження технологій дистанційного навчання у власній професійній діяльності.

На даний момент освіта переживає період інтенсивної модернізації та інформатизації. Тому актуальна думка про те, що використання інформаційно-комунікаційних технологій у музичному навчанні сприяє його перетворенню на високохудожній і високотехнологічний процес. Наприклад, активне використання дистанційних курсів під час формування інструментально-виконавської компетентності студентів дозволяє підвищити ефективність цього процесу завдяки специфічним методам: залученню засобів ІКТ, художнім проектам, електронному тестуванню. Науковцями доведено, що використання дистанційного курсу в інструментально-виконавській, вокально-хоровій підготовці майбутніх учителів музики фактично є прикладом моделі змішаного навчання, у якому викладачеві відводиться роль тьютора [1], [2]. Наголошується, що позитивним результатом є більш гнучке навчання, яке дозволяє враховувати індивідуальні освітні потреби студентів, індивідуальний темп освоєння ними навчального матеріалу.

У зв'язку з дистанційним навчанням для забезпечення ефективності процесу формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва науковцями визначені певні

педагогічні умови, зокрема: наявність чіткого цілепокладання викладачів та студентів, комп'ютеризація навчального процесу з фахових музичних дисциплін, упровадження засобів дистанційного навчання в процес фахової музичної підготовки, опанування майбутніми вчителями музичного мистецтва технології та засобів дистанційного навчання, ретельний добір змісту навчально-методичного матеріалу для дистанційного навчання, створення сприятливого інформаційно-методичного середовища, застосування мережевих технологій дистанційного навчання як середовища взаємодії професорсько-викладацького складу кафедри музичного мистецтва та студентів[2].

Отже, можна зробити висновок, що дистанційному навчанню змузичних дисциплін присвячено чимало публікацій і практичних розробок. Проте часто дистанційні курси, тренажери, комп'ютерні програми залишають за студентом роль пасивного учасника, споживача готового продукту. Як наслідок – студент підготовлений до використання технології дистанційного навчання на середньому рівні. Тому для формування високого рівня готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до використання технології дистанційного навчання у власній професійній діяльності необхідно активніше моделювати таку діяльність в умовах навчання у виші.

Список використаної літератури

1. Гаврілова Л.Г. Специфіка розроблення дистанційних курсів з музично-історичних дисциплін. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Том 58, №2. С.26-37.

2. Ручинська Н.С. Формування готовності викладачів закладів післядипломної педагогічної освіти до використання технологій дистанційного навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2013. – 20 с.

Маріяна Зубатюк
Науковий керівник – доц. Проскурняк О.П.

Феномен газлайтингу

Зростаючий інтерес до проблеми емоційного насилля зумовлений прагненням учених проаналізувати питання, які пов'язані з допустимістю маніпулятивного впливу на людину, а також із пошуком способів захисту від нього. Газлайтинг є різновидом емоційного насилля [1].

Дослідженням газлайтингу займалися такі психологи як, Адам М, Томісон і Джо Туччі (1997 р.), Аріель Лів «An Abbreviated Life» (2017 р.), Джефрі Лоур (1990 р.), Goldsmith, Rachel E., Freyd, Jennifer J (2005 р.), Gunta Kruminis «Detrimental Effects» (2017 р.), Ланді Бенкрофт «Мужья-тираны. Как остановить мужскую жестокость» (2012 р.), Ленор Уолкер «The battered woman» (1979 р.), Марія Осборн «Вероника решает жить. История абьюза и исцеления» (2017 р.), Робін Стерн «The Gaslight Effects» (2007 р.).

Головна мета газлайтера – змусити жертву засумніватися в адекватності сприйняття навколишньої дійсності, піддати сумніву власну розсудливість та пам'ять. Даний вплив ніколи не буває одноразовим прецедентом, це завжди тривала стратегія поведінки по відношенню до жертви. Так як, газлайтера приваблює момент «хто кого», то він обирає жертвою успішну, незалежну та впевнену особистість. Робін Стерн виділяє три стадії, через які проходить жертва незалежно від типу стосунків. Перша – заперечення, друга – захист, третя – депресія. Постійне переживання газлайтингу може спровокувати у жертви алко/наркозалежність і навіть спроби суїциду[3].

Науковець виділив такі типи газлайтерів: «гламурний», який використовує харизму, подарунки, романтику; «мучитель», який ображає, грає на совісті жертви; «хороша людина» веде себе як турботлива, розуміюча людина, проте має на меті зовсім інше. Розглянемо їх детальніше. «Гламурний» газлайтер здатний переконати не тільки жертву, а й її близьких, що проблема не в

ньому, а в нездатності жертви приймати щастя, бути більш гнучкою або терпіти звичайні недосконалості.

Для «мучителя» характерними є образи жертви, її залякування, приниження та негативні прогнози у досягненні цілей. Прикладом можуть слугувати такі висловлювання оточуючим «...Твій чоловік вміє виконувати різну роботу, шкода що мені так не повезло...», а пізніше переконувати жертву, що ці слова були жартом і ображатися не має на що.

Тип газлайтера «хороша людина» вибирає жертву на тому етапі, коли вона не може зрозуміти, що саме не так у її житті. Він проявляє турботу щодо жертви: надає допомогу у розумінні, що саме не так, при цьому скритно досягає впливу над нею. Адже він не буде робити те, що суперечитиме його бажанням і намагатиметься переконати жертву, що цього взагалі не потрібно, або те, що він зробив все так як і хотіла його жертва і він не винен в негативних наслідках. Адже він «хороший», на відміну від жертви [2].

Отже, особливості поведінки газлайтерів та підбір жертв бувають різними. Але мета завжди одна – змусити жертву засумніватися чи то в адекватності власного сприйняття дійсності, чи то в об'єктивності того, що її оточує, підкорити її і змусити жити з постійним відчуттям провини або вдячності, або страху перед емоційним насильником. Газлайтери є небезпечними, тому варто не тільки вчитися розпізнавати дану маніпулятивну поведінку, але й знаходити способи їй протистояти та звільняти від неї не тільки жертв але й газлайтерів.

Список літератури

1. Насилие и его влияние на здоровье. доклад о ситуации в мире / под ред. Этьенна Г. Круга и др./ Пер. с англ. М: Издательство «Весь Мир», 2003. 376 с.
2. Робин Стерн .Скрытые манипуляции для управления твоей жизнью. STOP газлайтинг / Р.Стерн. Питер,2020. 304с.
3. Robin Stern. The Gaslight effect / Robin Stern. New York: Morgan road books, 2007. 163 с.

Особливості синдрому емоційного вигорання у медичних працівників

Однією з центральних проблем психологічної науки останніми роками стала поширеність порушень психічної адаптації, яка пов'язана зі зростанням вимог до психологічних ресурсів людини, насамперед із соціально-економічною і політичною нестабільністю в країні. А це призвело до масових специфічних соціально-психологічних явищ, до яких належить і емоційне вигорання [2]. На сьогодні в літературі, присвяченій синдрому вигорання, вказується на значне розширення сфер діяльності, схильних до такої небезпеки: вчителі, психологи, педагоги, вихователі дитячих будинків, соціальні працівники, поліцейські та ін. Проведені в різних країнах дослідження свідчать про те, що особливою «групою ризику» є медичні працівники [1].

Сама професійна діяльність середнього медичного персоналу передбачає емоційну насиченість, психофізичне напруження і високий відсоток чинників, що викликають стрес. Вигорання – почасти функціональний стереотип, оскільки дозволяє людині дозувати й економно витратити енергетичні ресурси. Водночас можуть наступати його дисфункціональні наслідки, коли вигорання негативно позначається на виконанні професійної діяльності, тому вивчення цих станів є актуальною проблемою [3]. Робочий день медичної сестри – це спілкування з людьми, в основному з хворими, які вимагають постійної турботи й уваги. Стикаючись з негативними емоціями, медсестра мимоволі залучається в них, через що починає і сама відчувати підвищене емоційне напруження. Люди, котрі працюють у сфері «людина – людина», через свою професію змушені багато та інтенсивно спілкуватись з іншими людьми, працювати із високою самовіддачею та відповідальністю. Вони починають асоціювати свою працю з призначенням, місією, тому в них стирається межа між роботою і приватним життям, що призводить до ризику виникнення синдрому вигорання [1].

У роботі медичного працівника виділяють такі джерела стресу: організаційний, ситуаційний, специфічний, особистісний. Організаційний фактор передбачає відсутність достатньої можливості для кар'єрного зростання, численні обов'язкові освітні та практичні заходи, слабкі служби підтримки персоналу. До ситуаційного відносять брак знань, необхідність взаємодії з критично налаштованими хворими, наявність різноманіття етичних моментів, відсутність або слабкість служби з надання психологічної підтримки. До специфічного – брак досвіду, тягар важкої роботи, комунікативні проблеми серед персоналу, проблеми у спілкуванні з пацієнтами та членами їх родин, висока смертність серед пацієнтів відділення. Особистісними джерелами стресу є невміння долати труднощі, низький соціально-економічний статус, психічні розлади (зловживання психоактивними речовинами), наявність сімейної чи особистісної кризи, конфлікти з персоналом або пацієнтом, смерть пацієнта, з яким установилися тісні зв'язки, відсутність достатньої кількості вільного часу [2].

Необхідно популяризувати знання про синдром професійного вигорання у медичних працівників та ранні прояви з метою його подальшої корекції для збереження здоров'я медичного персоналу та професійного довголіття. Емоційне вигорання негативно впливає не лише на самих працівників, на їхню діяльність і самопочуття, але і на тих, хто знаходиться поруч із ними. Найліпшою профілактикою професійного вигорання є адекватне ставлення до роботи і відведення їй належного місця у житті.

Список літератури

1. Батюх О. В. Синдром емоційного вигорання у медичних сестер / О. В. Батюх // Медсестринство. – 2011. – № 1. – С. 11–13.
2. Міщенко М. С. Особливості дослідження синдрому емоційного вигорання за допомогою методики «діагностика рівня емоційного вигорання» / М. Міщенко, В. Бойко // Young Scientist. – 2015. – № 4 (19). – С. 103–105.
3. Сапаргалиева С. А. Синдром емоціонального вигорання у медичних сестёр хирургического учреждения / С. А. Сапаргалиева, Е. Н. Усова // Бюллетень медицинских Интернет-конференций. – 2014. – Т. 4, № 11. – С. 1141.

Анна-Марія Каланча

Науковий керівник – доц. Манчуленко Л.В.

Педагогіка партнерства як фактор ефективної взаємодії учасників освітнього процесу

В умовах модернізації української освіти одним із напрямів оптимізації навчального процесу є його спрямування на демократизацію взаємовідносин вчителя та учня, що відображається у нових підходах до навчання, а саме: створення сприятливої атмосфери довіри, поваги та доброзичливості, які сприяють розкриттю творчої особистості, розвитку її ініціативи, активізації навчально-пізнавальної діяльності кожного учня. Існує думка, що все нове – це добре забуте старе. Таким є напрям партнерської педагогіки, який передбачає виховання чи навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості (В.О. Сухомлинський, Ш.А. Амонашвілі, І.П. Волков, І.П. Іванов, А.С. Макаренко, В.А. Караковський, С.М. Лисенкова, В.Ф. Шаталов та інші).

Підґрунтям педагогіки партнерства є добровільність і зацікавленість, рівноправність учасників освітнього процесу, відповідальність за результат. Коли це проявляється, створюється позитивне середовище, яке впливає на продуктивність. З огляду на такі логічні умовиводи розглядаємо педагогіку партнерства як фактор освітнього процесу.

Реалізувати ідей педагогіки партнерства у сучасній школі можна двома шляхи. По-перше, шлях, який можна назвати «романтичним» – «віддавши серце дітям». Учитель наближається до дитини за рахунок великої любові і поваги до неї (за В. Сухомлинським). На жаль, не всі педагоги готові до такого стилю взаємодії, і далеко не всі діти повірять у його ефективність. По-друге, – це «шлях розподілу» функцій учителя та учня й визначення їх співпраці. У функції вчителя входить ретельно підготувати для дитини навчальне завдання, продумати в деталях хід його думок у ефективному навчанні. Функція учня – на добровільних засадах прийняти, запропоновану вчителем ідею, як свою, і самостійно її висвітлити. У такому випадку обидва учасники освітнього

процесу – рівноправні, вони – суб'єкти діяльності. Так реалізується ідея партнерства. Не кожен учитель має достатній запас любові до дітей, але кожен може побудувати навчання так, щоб дитина почувала себе вільно і безпечно, і нині це мета сучасної освіти.

Співпраця учителя і учнів, партнерство на уроці, спільний процес пізнання і відкриттів, постійне створення ситуації успіху – це складові самореалізації учня в освітньому середовищі. Треба прагнути, щоб чи то молодший школяр, чи підліток, чи юнак не тільки володіли сумою знань зі шкільних предметів, але й передусім мали досвід демократичних партнерських відносин у суспільстві, володіли навичками управління собою, роботи у колективі, уміли брати відповідальність за свою діяльність.

Отже, сучасна середня освіта вимагає педагогічної етики, визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага та творче співробітництво вчителя й учнів. Ця етика утверджує не рольове, а особистісне спілкування (підтримка, співпереживання, утвердження людської гідності, довіра). На нашу думку, саме це стає визначальним фактором успішної освіти у сучасних умовах.

Список літератури

1. Кравчинська Т. С Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/707221/1/Кравчинська_тези.pdf
2. Козлова О.В. Педагогіка партнерства – ключовий компонент формули НУШ. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/pedagogika-partnerstva-klyuchovij-komponent-formuli-nus-178536.html>
3. Степаненко Ю.О. Педагогіка партнерства як продуктивна форма взаємодії вчителя та учня. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/informacia-dla-pedagogiv-pedagogika-partnerstva-ak-produktivna-forma-vzaemodii-vcitela-ta-ucna-100581.html>

Андрій Капаци

Науковий керівник – проф. Тимчук Л.І.

**Статус учителя української мови та літератури
в сучасній школі: суспільно-педагогічний аспект**

Сучасна українська школа – це надзвичайно важлива інституція у нашій державі. Якісна освіта – основне завдання європейських високорозвинених країн. За сферою функційності школа має дати учням не тільки знання того чи того предмета, а ще й формувати світогляд, національно-патріотичне та культурно-духовне виховання учнів. Тому освіта має стати основою національної самодостатньої європейської держави, що матиме власну, не запозичену, модель освіти, яка буде питомою для українського народу і його традицій.

У наш час питання про вибір майбутньої професії є надзвичайно складне. Кожна людина обирає свою професію за різними критеріями: хтось за власними нахилами, хтось за сімейним покликанням, у інших у пріоритеті – поради друзів і вчителів. Зазначимо, що останнім часом до закладів вищої освіти з кожним роком усе більше абітурієнтів вступають на педагогічні спеціальності. Порівняймо кількість заяв, поданих вступниками за останні роки на спеціальність «Середня освіта»: у 2020 році – 62 676 заяв, у 2019 – 35 605 заяв, у 2018 – 45 397 заяв, у 2017 – 44 321 заяв. Дана спеціальність за аналізовані роки входить у список 10 спеціальностей, на які абітурієнти подають найбільшу кількість заяв (дані із сайту МОНУ <https://mon.gov.ua/ua>).

Незважаючи на те, що на спеціальність «Середня освіта» вступає достатньо велика кількість абітурієнтів, у школах усе одно є багато вакантних місць учителя різних предметів, зокрема і вчителів української мови та літератури. Основна причина – низька заробітна плата для молодих педагогів, що підриває престижність цієї професії. Ще одною причиною є суспільний статус учителя. Завданням сучасної української школи має бути повернення престижності професії та зміна ставлення батьків до вчителів, адже останнім часом у вчителів руйнується почуття власної гідності, а також почуття власного суспільно-соціального статусу як особистості. Це все свідчить

про те, що такі речі як честь і гідність учителя потрібно захищати певними нормативно-правовими актами та закріплювати установчими документами закладів освіти.

Учитель сучасної української школи має використовувати нові підходи та методики до навчання тої чи іншої дисципліни. Адже маємо досить поширену проблему, коли учням не дуже цікаво вивчати українську літературу. Причина цього – кілька аспектів: застарілі підходи до вивчення літератури (тобто урок не організований належно, чим провокує в учнів несприйняття матеріалу); і недосконалі підручники, які, зазвичай, пишуться ще за радянськими традиціями; це і недосконалі навчальні програми профільного міністерства, які відіграють надзвичайно велику роль у викладанні предмета; і навички педагога правильно подавати матеріал учням.

У часи світової глобалізації, вчитель має безліч можливостей зацікавити учнів до вивчення літератури: до прикладу, використовувати засоби масової комунікації (зокрема соціальні мережі) як дидактичний матеріал, проводити цікаві колоквиуми із сучасної літератури. Сучасній літературі треба приділяти найбільше уваги, адже літературна змінюється разом з нами і учням буде надзвичайно цікаво читати про самих себе, однак МОН України трохи із застереженням ставиться до сучасної літератури, тому не вносить у навчальні програми відповідні теми. Також варто дотримуватися лінгводидактичних принципів української мови, зокрема розуміння та сприйняття української мови, в першу чергу, як державної мови, що дасть поштовх формуванню та вихованню мовної особистості [1, с.9].

Отже, основне завдання педагога – навчити вчитися, навчити цінувати власну літературу, власну історію, власну мову. Саме це з часом сформує потужну сучасну українську модель загальної середньої освіти.

Список літератури

1.Капаці А. Ю. Актуальні проблеми вивчення лексикології у школах з навчанням мовами національних меншин. Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень : матеріали II наук.-практ. конф. (м. Львів, 18-19 верес. 2020р.). Херсон : Видавництво «Молодий вчений», 2020. С. 6-10.

Інна Каралаш
Науковий керівник – доц. Т.Г. Цуркан

Адаптація школярів до навчальної діяльності при переході з початкового до базового середнього рівня освіти

Початок навчання у п'ятому класі – складний період не тільки для дитини, але і для вчителів і батьків. Проблем стає більше, і вони не обмежуються рамками освітнього процесу, хоча і пов'язані з організацією шкільного життя в цілому.

До психологічних особливостей адаптації учнів при переході в середню школу О. Біляєва відносить необхідність установалення адекватних взаємин з новим класним керівником, учителями-предметниками; високий рівень емоційності; проблеми мотивації навчальної діяльності; несформованість адекватної самооцінки; проблеми у стосунках з однолітками тощо [1; 1].

Під шкільною адаптацією учнів при переході з початкової до основної школи ми розуміємо процес взаємодії особистості п'ятикласника й освітнього середовища основної школи, в результаті чого встановлюється оптимальне співвідношення, з одного боку, можливостей, схильностей, інтересів, знань, умінь і навичок дитини, отриманих на попередніх етапах навчання, виховання і розвитку, а з іншого боку - умов освітньої системи.

Науковці виділяють фізіологічну, психологічну та соціальну адаптацію дитини до школи.

Зміна соціальної ситуації розвитку тягне за собою поряд з перебудовою системи суспільних відносин, способу життя і умов діяльності підлітка, множинні особистісні перетворення, які забезпечують можливість розвитку на наступному віковому етапі [1, 225; 1].

Досліджуючи труднощі шкільної адаптації, причин і різних форм неуспішності учнів, порушень взаємин з оточуючими призвело до появи нового терміна «шкільна дезадаптація». Під шкільною дезадаптацією розуміємо втрату дитиною навчальної мотивації, низьку успішність, конфліктність у спілкуванні з учителями й однолітками, схильність до асоціальної поведінки, низьку самооцінку, переважаючого негативного емоційного

самопочуття. Психологи вважають, що шкільну дезадаптацію потрібно розуміти як одну з форм широкого явища – соціальної дезадаптації.

Як правило, зовні успішні учні з високими показниками в навчанні складно здійснюють процес адаптації. Головні обставини цього феномена полягають в їх внутрішніх проблемах, таких як завищена або занижена самооцінка і рівень домагань, низький рівень шкільної мотивації, високий рівень шкільної тривожності тощо.

Розумова активність повинна виступати не самоціллю, а головним засобом просування до нових духовно-моральних і людських цінностей, тому що такі інтегративні особистісні утворення як самооцінка і рівень домагань у стійких формах здатні визначати модус соціальної поведінки, підпорядковуючи собі її більш конкретні психологічні характеристики.

Перехід учнів з початкової в основну школу збігається за часом з віковим кризою, а саме: перехід від дитинства до підліткового віку. Щоб даний перехід пройшов успішно, у школярів повинні бути сформовані основні новоутворення молодшого шкільного віку, а саме: довільність пізнавальних процесів, рефлексія, внутрішній план дій та психологічна готовність до навчання. Структурними компонентами психологічної готовності до навчання є: інтегративно-особистісний, мотиваційний, орієнтовний, інтелектуальний, регульовальний, соціальний.

Своєчасна діагностика, розвиток і формування психологічної готовності молодших школярів до навчання в основній школі повинна стати одним із завдань початкової школи. Прояву шкільної дезадаптації можна уникнути, якщо в молодшому шкільному віці формувати у дітей психологічні механізми, які допоможуть адекватно сприймати зміни навчальної ситуації.

Список літератури

1. Беляева, О. Поговорим о переходе в среднюю школу. Психолог. 2009. № 2 (338) с. 9-10.
2. Боярин Л.В. Теоретичний аналіз вивчення проблеми соціальної адаптації у психологічній літературі. Теоретичні і прикладні проблеми психології. № 3(32). 2013. С. 223-227.

Розвиток логічного мислення молодших школярів як невід’ємна складова сучасної математичної освіти

Важливою складовою в сучасній математичній освіті є формування логічного мислення. Саме у молодшому шкільному віці відбувається становлення особистості, розвиваються пізнавальні процеси, здібності, творчий потенціал, а головне: формується вміння і бажання вчитися.

Зауважимо, що кожен урок у початкових класах зумовлює передумови для розвитку логічного мислення. Проте найбільше навантаження припадає на уроки математики. Уже в початковій школі діти мають оволодіти елементами логічних дій (аналіз, синтез, класифікація, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація тощо). Тому одне із найважливіших завдань, які постають перед учителем початкових класів, є розвиток мислення, яке дозволяє здобувачам освіти робити висновки, обґрунтовувати власну думку, а також самостійно здобувати знання та розв’язувати проблеми.

Мислення є психічним процесом, за допомогою якого ми пізнаємо світ. В. Бутрім підкреслює, що мислення - це опосередковане й узагальнене пізнання людиною зв’язків і відношень між предметами, а також між явищами об’єктивної дійсності [1, с.11].

За С. Гончаренко, логічне мислення – це вміння мислити чітко й послідовно, при цьому, не допускаючи протиріч у власних міркуваннях, і вміння знаходити логічні помилки [2, с. 502].

Орієнтуючись на дослідження Л. Ф. Тихомірової, Є. Г. Льовиної, С. Л. Рубінштейна, можна виокремити характерні ознаки логічного мислення:

1. Може здійснюватися винятково словесним шляхом, оперуючи поняттями з використанням логічних конструкцій;
2. Зазвичай відрізняється тимчасовим, поетапним і зрозумілим характером.

Мислення - багатоаспектне та системне явище. Саме мислення забезпечує процес спілкування, збагачує людину досвідом, дає змогу отримати знання, стимулює до розв'язання проблем тощо. [3, с. 27-28]

Помилково вважають, що всі необхідні розумові навички з віком розвиваються самостійно, тому не завжди приділяють достатню увагу вдосконаленню логічного мислення. Як наслідок, це призводить до уповільнення зростання формування не тільки логічного мислення, а й інтелектуальних здібностей, що не може не вплинути негативно на успішність учня.

Чітко організована робота вчителя на уроках математики дозволяє:

- Розвивати вміння порівнювати, знаходити спільні та відмінні властивості предметів;
- Виділяти головне і відкидати на другий план несуттєве;
- Аналізувати предмет на складові частини і, навпаки, синтезувати предмети в одне ціле;
- Робити висновки на основі спостережень або фактів, уміти обґрунтувати свій вибір, узагальнювати факти;
- Учити здобувачів освіти переконливо доводити істинність власних суджень, а також спростовувати помилки;
- Стежити за логічністю викладу думок тощо.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що особливу роль у навчанні молодших школярів відіграє математична освіта, а формування загальнологічних умінь є безперервним, цілеспрямованим і тривалим процесом.

Список літератури

1. Бутрім, В. О. (2006). Розвиток логічного мислення школярів на уроках математики. Початкова освіта. №15. Вкл.С.1-11.
2. Гончаренко С. У. (2011) Український педагогічний енциклопедичний словник. [2-ге вид., доп. і виправ.]. Рівне: Волинські обереги. 552 с.
3. Музика Ю. О. (2005). До проблеми розвитку логічного мислення молодших школярів у процесі навчання математики. Науковий потенціал України: матер. першої Всеукр. наук.-практ.інтернет-конф. Київ. С. 27-28.

Тетяна Кіндрак
Науковий керівник – доц.Радчук В.М.

Місце ідентичності у процесі становлення особистості

Серед усіх понять, що вивчаються в психології, особистість викликає широку зацікавленість у дослідників вже не одного століття. Безумовно, вже накопичено безліч уявлень про неї та її становлення, однак у наш час категорія особистості все ще не виходить із поля досліджень психологів. Вона розширює свої горизонти та охоплює все нові поняття, в тому числі й феномен ідентичності.

Дослідження даного питання зумовлюється тим, що особистість – динамічна й активна структура, відкрита система, що піддається постійним перетворенням. Шлях розвитку особистості супроводжується цілим рядом психологічних змін у свідомості людини, її поведінці та відносинах з навколишнім середовищем. Важливим фактором, що зумовлює та поживляє розвиток особистості, є усвідомлення людиною своєї ідентичності.

Поява терміна ідентичність сягає класичної філософії, де під цим поняттям розуміли фундаментальну характеристику буття, яка передбачала зберігання тотожності самому собі і протистояння «відмітності». Уперше проблему ідентичності вивів на новий рівень психологічного знання психоаналітик Е.Еріксон. Ідентичність, у розумінні Еріксона, – це міцно засвоєний образ себе у всьому багатстві відносин людини з оточенням. Ідентичність передбачає відчуття адекватного та стабільного володіння власним «Я», незалежно від змін ситуації. За Е.Еріксоном, побудова ідентичності – це створення індивідом моделі поведінки, яка може змінюватися протягом його життя.

Бути ідентичним, як стверджує Е.Еріксон, означає: відчувати себе незмінним незалежно від ситуації; відчувати власну безперервність і визнання її іншими; сприйняття минулого, теперішнього та майбутнього як єдиного цілого.

Основне завдання, з яким зустрічається особистість на шляху свого розвитку, полягає в тому, щоб зібрати в одне ціле всі відомі до цього часу знання про саму себе, та інтегрувати всі ті численні образи та спогади в єдину ідентичність, яка буде відображати як досвід минулого, так і усвідомлення теперішнього. Отже, сформована ідентичність виступає найважливішою характеристикою особистості, що означає єдність, цілісність індивіда в часі та просторі. Ідентичність виступає показником зрілої (дорослої) особистості.

Т.В.Скибо вважає, що поняття «ідентичності» в першу чергу пов'язане з проблемою свободи вибору і самовираження, з формуванням «Я-концепції» особистості, а також її самопізнанням. На думку Е.Еріксона, встановлення своєї ідентичності у близьких стосунках з іншими людьми, усвідомлення й оцінка своїх дій та їх результатів, думок, почуттів і мотивів, цілісна оцінка себе самого і свого місця в житті, пошуки відповідей на запитання «Хто я такий?», та «Куди я рухаюся?» є ключовими завданнями на шляху до успішного становлення особистості.

Дослідження даного питання свідчать про те, що завдяки ідентичності людина як суб'єкт свідомості отримує можливість реалізувати себе як особистість. Оскільки саме через набуття ідентичності прокладається шлях подальшого розвитку особистості.

Список літератури

1. Горностай П.П. Психологія групової ідентичності: закономірності становлення: [монографія]/ П.П.Горностай, О.А.Ліщинська; Національна академія педагогічних наук України. – К.: Міленіум, 2014. – 252 с.
2. Довгань О. М. Специфіка кризи особистості у юнацькому віці / О. М. Довгань. // Психологія і суспільство. – 2004. – С. 144–150. - №3
3. Дряева Э.Д. Основные концепции самоидентификации личности в социокультурном контексте: генезис и развитие// Современные проблемы науки и образования. – 2014.–№3.
4. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (Основные положения, исследования и применение) – СПб. : Питер Ком., 1999. – 608 с

Особливості механізмів впливу ЗМІ на процес соціалізації підлітків

Активний розвиток сучасного інформаційного світу, бурхлива діджиталізація, розвиток існуючих та нових видів засобів масової інформації, спричинюють інтенсивне прискорення процесу глобалізації світу, що спричинює утвердження медіакультури практично в усіх галузях людського життя – соціальній сфері, освіті, комунікації, виробництві, мистецтві тощо. Це викликає трансформацію національних духовних та культурних цінностей, морально-етичних ідеалів, особливостей соціалізації сучасних дітей та підлітків.

На думку В. Циби, соціалізація – це набуття людиною (тобто формування сфери свідомості в її психічній системі) соціогенних параметрів (соціогенних потреб, соціальних настановлень, рис характеру, компетентності тощо) під соціальним впливом для уможливлення її життєдіяльності як особистості в соціальних структурах різних соціальних інституцій.

Підлітковий вік у плані соціалізації позначений суперечностями, основні з яких полягають у тому, що, з одного боку, діти відкриті для спілкування та відносин із соціумом, а з іншого, – налаштованість на рольові експериментування, які доволі часто відзначаються неадекватністю до існуючих реалій, значно ускладнюють цей процес [2].

Л. Тріфаніна аналізуючи вплив ЗМІ на процес соціалізації, стверджує, що безпосереднім об'єктом дії потоку ЗМІ повідомлень є не стільки окремих індивід (хоча і він теж), скільки свідомість і поведінка великих груп людей, що являють собою аудиторію того чи іншого конкретного засобу масової комунікації – слухачі певної радіостанції, глядачі тих або інших телеканалів, користувачі різних сайтів. ЗМІ можна розглядати як стрижень соціалізації у зв'язку з тим, що вони впливають на соціалізацію практично всього населення країни [3].

Г. Лемко зазначає, що велика кількість інформації для дитини чи підлітка впливає не лише на його фізичне, а й на

психічне, духовне здоров'я. Виявляється це у тому, що засоби масової інформації дозволяють дитині, “не виходячи з дому”, бачити, як живуть люди в різних частинах земної кулі. Наслідком отриманої інформації є зміни у сприйнятті підлітком життя. Плани, мрії дітей у модернізованих суспільствах формуються орієнтуючись не тільки на норми, цінності, характерні для їх безпосереднього оточення, а й на певні зразки, які ваблять до себе, залишаючись недосяжними [1].

Особливий вплив ЗМІ, як зазначає Г. Лещук, на соціалізацію підлітків визначається кількома обставинами:

1) рекреативною функцією ЗМІ, оскільки багато в чому окреслюються як індивідуальні так і групові форм проведення дозвілля людей;

2) релаксаційною функцією ЗМІ, де перегляд телепередач, прослуховування музичних записів, читання стають своєрідною компенсацією дефіциту міжособистісних контактів;

3) тенденція перетворення ЗМІ в сферу самореалізації людини віртуальна взаємодія людини з цікавими їй співрозмовниками, що дозволяє їй знайти однодумців і виразити себе в спілкуванні з ними, що є особливо актуальним для підлітків [2].

Отже, ЗМІ відіграють вагомую роль у розвитку людини у процесі соціалізації та особливо значуще місце займають серед факторів соціалізації підлітка, де відбувається вихід дитини на якісно нову соціальну позицію, в якій реально формується її свідоме ставлення до себе як до члена суспільства.

Список літератури

1. Лемко Г. ЗМІ як засіб духовно-морального виховання підлітків. Наукові записки. Серія "Психологія і педагогіка", №21, 2012. С. 59-63.
2. Лещук Г. Вплив засобів масової інформації на процес соціалізації підлітків. Молодь і ринок, №3 (110), 2014. С. 76-80.
3. Тріфаніна Л. Інформаційна культура як аспект соціалізації особистості підлітка. Вісник ЛДУ БЖД, №13, 2016. С. 226-231.

Марія Кметь

Науковий керівник – доц. Вишпінська Я.М.

Фортепіанна музика Кароля Мікулі – першого професійного композитора Буковини

На сучасному етапі дослідження музичної культури і мистецтва Буковини особливої уваги потребують творчі здобутки буковинських педагогів, композиторів і фольклористів, які утверджують і популяризують музичну спадщину нашого краю. Одним із таких діячів є перший професійний композитор, концертуючий піаніст, музично-громадський діяч, диригент, педагог, дослідник фольклору Буковини – Кароль Мікулі.

Мета нашого дослідження – висвітлення стилістичних особливостей фортепіанної музики Кароля Мікулі – першого професійного композитора Буковини, який присвятив своє життя вивченню і дослідженню музичного фольклору народів краю, піднесенню професійного рівня музичної освіти й активізації культурно-громадського життя Буковини і Галичини.

Любов до фортепіано маленькому Каролу прищепила його мати. Пізніше ґрунтовну музичну освіту він здобув під керівництвом польського піаніста-віртуоза Оскара Кольберга, який переїхав до Чернівців зі Львова на запрошення родини Мікулі для виховання музичного обдарованого юного таланту. Але найважливішими для формування молодого піаніста були роки навчання у неперевершеного польського композитора-романтика ХІХ століття Фридерика Шопена, у якого Кароль навчався протягом трьох років у Парижі. Стиль Мікулі формувався винятково в романтичному руслі, насамперед під впливом Шопена. Тому у його творчості іноді помічаємо прагнення до характерних «шопенівських» зворотів, філігранності техніки, яка опирається на поєднання класичної й народної гармонії, інтонаційної колористики, фактурного багатства музичного письма [3].

Поряд із захопленням творчістю Ф. Шопена Мікулі створює власні фортепіанні мініатюри: мазурки, полонези, балади, етюди, вальси. Після повернення додому він подорожує Буковиною, Молдавією та Бессарабією, записує українські,

румунські, молдавські народні пісні, танці та обряди, пильно вивчає музичний фольклор.

Щоліта Кароль їздить до гірського селища Шепіт (Південна Румунія), де плідно проводить час з буковинським прозаїком і священником Іраклієм Порумбеску. Саме Мікулі відкрив талант маленького Чипріяна, який згодом став видатним румунським композитором. Ці фольклористичні студії завершилися написанням К. Мікулі фортепіанного збірника «48 румунських національних арій», куди увійшли румунські дойни, хори, балади, пісні пастухів [1, с. 5]. Другим збірником, складеним унаслідок подорожей К. Мікулі, стали «10 п'єс для фортепіано».

У 1858 р. Кароль Мікулі отримав офіційне запрошення очолити Галицьке музичне товариство у Львові, де в 1854 році відкрилася одна із перших консерваторій у Європі, яку композитор очолив після Ж. Рукгабера [2].

Блискучий концертуючий піаніст, ректор Львівської консерваторії, основоположник львівської фортепіанної школи, він увійшов в історію музики як редактор повного зібрання творів Ф. Шопена в 17-ти томах. Музика Мікулі сповнена ефектності, композиторської вправності, своєрідної принадності, особливо в тих опусах, що спираються на народнопісенну мелодику.

Підкреслимо, що Кароль Мікулі залишив помітний слід як в українській, польській, молдавській, румунській, так і світовій музичній культурі. Усе своє життя він писав музику – мазурки, прелюдії, вальси, полонези, ноктюрни, вокальні твори. Виховав плеяду талановитих піаністів, заклав фахові основи вищої спеціалізованої музичної освіти.

Список літератури

1. Залуцький О. В. Музичне краєзнавство Буковини: Хрестоматія. Випуск 5. Навчальний посібник до курсу «Музичне краєзнавство». Чернівці: Рута, 2007. 132 с.

2. Мазепа Л. Кароль Мікулі - професор і директор консерваторії Галицького музичного товариства (українською). Львів: Рукопис. С. 19–20.

3. Кияновська Л. О. Галицька музична культура XIX—XX ст. Чернівці: Книги - XXI, 2007. 424 с.

Марина Ковальчук

Науковий керівник – асист. Звоздецька В.Г.

Особливості уроків фізичного виховання в інклюзивному класі

Упродовж останніх років надзвичайно актуальною проблемою педагогічної науки в Україні є інклюзивна освіта. Питання навчально-виховної роботи з дітьми з особливими потребами були завжди важливими, зокрема, вони стали предметом численних наукових праць у сфері фізичної культури. З-поміж таких досліджень виділимо розвідки Л. Борисенко [1], І. Когут [2], Матвеева С. [3] та ін.

Метою нашої праці є опис особливостей та ознак фізкультурно-оздоровчої роботи у середовищі дітей з особливими фізичними потребами.

Загалом навчання в інклюзивному класі за своєю дидактичною метою не відрізняється від освітнього процесу в загальному. Однак часто перед педагогами, тренерами виникає проблема: як бути, якщо дитина має інтелектуальні порушення і тема її уроку відрізняється від теми всього класу?

На сучасному етапі інклюзивне навчання в освітніх установах є за своєю суттю інноваційним. Сучасні психолого-педагогічні студії розглядають інклюзивні процеси насамперед в аспекті вирішення проблем виховання і навчання дітей з обмеженими можливостями, їх реабілітації та соціалізації. Інклюзивне навчання має на меті удосконалити дидактичну систему, у якій кожна дитина має свої потреби в навчанні.

В інклюзивному класі проведення уроків фізичного виховання може стати складнішим, ніж здається на перший погляд. Щоб підібрати програму, яка враховує потреби всіх учнів, потрібно розробити детальний план проведення уроків відповідно до фізичних можливостей кожної дитини, зацікавити фізичними вправами. Водночас, завдання уроку фізичної культури дітей з обмеженими можливостями не можна зводити лише до відновлення здоров'я, а здорових дітей – лише до розвитку толерантності.

Аналізуючи події сьогодення, можна стверджувати, що інклюзивна освіта все більше закріплює свої позиції,

підвищуючи шанси дітей з обмеженими можливостями отримати гідну освіту, підвищуючи при цьому загальнолюдський рівень толерантності.

На практиці можемо спостерігати: якщо для здорових людей рухова активність є звичайною потребою, реалізованою без зайвих зусиль, то для осіб з обмеженими можливостями заняття фізичною культурою життєво необхідні, адже вони є чи не найбільш зручним та дієвим способом фізичної, психологічної адаптації в суспільстві. Помірні фізичні навантаження як незамінний засіб впливу на організм дитини з певною особливістю організму, без сумніву, збільшують шанси на покращення й розвиток її рухового апарату. Підтвердження цьому – багато випадків, коли за допомогою спеціальних фізичних вправ і системного тренування в дітей були частково або повністю усунені порушення мовлення, проблеми інтелекту, зовнішні фізичні вади. З-поміж таких вправ можна виділити лікувальну гімнастику, доступні вправи на переміщення, плавальні процедури, елементи спортивного орієнтування та ін.

Отже, у контексті педагогічних досліджень інклюзивного навчання проблема занять фізичною культурою дітей з особливими потребами займає важливе місце, а її розв'язання залежить від впровадження оптимально продуманої системи навчально-виховного процесу і, без сумніву, вимагає подальших різноаспектних досліджень.

Список літератури

1. Борисенко Л.Л. Фізична культура як інклюзивне середовище. Система надання освіти дітям з особливими освітніми потребами в умовах сучасного закладу: Збірник за матеріалами VI Всеукр. наук.-практ. конференції. Лисичанськ : ФОП Чернов О.Г. 2018. С. 23-26.
2. Когут І. Роль держави у розвитку фізичної культури та спорту осіб з особливими потребами. Оздоровча і спортивна робота з неповносправними: [зб. наук. ст. з проблем фіз. вих. і спорту та фіз. реабілітації неповносправних]. Вип. 1. Львів: Ахіл, 2003. С. 50-54.
3. Матвеев С. Шляхи удосконалення фізкультурно-спортивної роботи з інвалідами в Україні. Теорія методика фізичного виховання і спорту. 2004. №2. С. 109-112.

Особливості підготовки вокаліста до виконавської діяльності

Сучасні зміни, що відбуваються в галузі культури, мистецтва й освіти, вимагають пильної уваги до підготовки майбутнього фахівця в галузі музичного мистецтва. Сьогодні популярна серед молоді вокальна підготовка, яка передбачає володіння голосовим апаратом, вокальною технікою, усвідомлення змісту музичного твору та відтворення музичного образу [1].

Розв'язанню основних проблем підготовки вокаліста присвячені наукові праці таких учених як Л. Василенко, Ю. Юцевич, Л. Дмитрієв, Н. Фоломєєва, Ю. Хоменко, С. Максименко та ін.

Метою нашого дослідження є висвітлення особливостей підготовки вокаліста до виконавської діяльності.

Суть поняття “вокальна підготовка”, як зазначає Г. Стасько, – це цілісна система зі складним динамічним утворенням, що передбачає основи вокальної педагогіки та практику керування нейрофізіологічною природою голосоутворення.

На думку Ю. Юцевич, вокальна підготовка базується на знаннях природи й механізмів звукоутворення, закономірностях формування співацького голосу, практичному керуванні процесом співу, вмінням відтворити художній образ музичного твору.

Підготовки вокаліста під час навчання у вищому навчальному закладі передбачає:

- розвиток творчості майбутніх фахівців, оскільки саме вона забезпечує особистісно зорінтований простір навчання студента;
- розвиток вокальної техніки на основі урахування природних здібностей особистості;
- уміння творчої інтерпретації музичних творів.

Як зазначають науковці, якісна підготовка нерозривно пов'язана з діагностикою рівнів готовності майбутнього вокаліста до виконавської діяльності. Для цього насамперед потрібно з'ясувати:

- рівень вокально-музичних здібностей;
- стан мотиваційної сфери до вокально-виконавської діяльності;
- наявність у майбутнього фахівця психолого-фізіологічних і музично-теоретичних знань про співцький процес;
- рівень сформованості вокальних компетентностей;
- знання вокального репертуару.

Специфіка підготовки майбутнього вокаліста-виконавця у вищому навчальному закладі вимагає формування високого рівня розвитку вокально-технічного комплексу навичок і вмінь, усвідомлення закономірностей процесу голосоутворення майбутнього фахівця, розвитку вокально-слухових умінь, володіння науково-теоретичною базою знань з проблем розвитку співацького голосу.

Зміст підготовки майбутнього фахівця спрямований на формування професійних якостей співака-виконавця, його художньо-естетичних смаків, здатності до творчої мистецької діяльності.

Отже, на основі аналізу музикознавчої наукової літератури можна стверджувати, що підготовка вокаліста до виконавської діяльності – багатогранний процес, який потребує тривалої роботи над розвитком вокально-технічних навичок і вдосконалення акторської майстерності для створення високохудожнього сценічного образу.

Список літератури

1. Антонюк В.Г. Школа сольного співу. Академія музичної еліти України: Історія та сучасність. Київ: Музична Україна. 2004. С. 435-454.
2. Стахквич О. Основи вокальної підготовки. – Ч.1: Природньо-наукові теорії сольного співу: Курс лекцій. Суми, 2002. 91 с.

Катерина Кравчук

Наук. керівник – доц. Радчук В.М.

Внутрішньоособистісні конфлікти професійного самовизначення студентів

Протягом навчання у ЗВО студенти не лише опановують професійні знання і навички, але й набувають особистісних змін, що неможливі без улагодження внутрішніх суперечностей.

Теоретичний аналіз літератури засвідчує, що проблему внутрішньоособистісних конфліктів у контексті професійного самовизначення вивчали Г.М. Дубчак, Є.В. Єслікова, Є.Г. Єфремов, Е.Ф. Зеєр, Н.І. Пов'якель, Н.С. Пряжников та ін.

Згідно з Сафінім В.Ф., процес професійного самовизначення - це послідовність виборів, у результаті яких здійснюється взаємодія між особистістю і ситуацією, коли люди вибирають, створюють і змінюють ситуації, а ситуації беруть участь у формуванні особистості [4].

Психологи визначають внутрішньоособистісний конфлікт як стан особистості, що здебільшого переживається як негативний, який характеризується зіткненням внутрішніх протилежних тенденцій.

Послідовність або сукупність різного роду внутрішньоособистісних конфліктів є рушійною силою і характерною ознакою для професійного становлення особистості.

Згідно з Е.Ф. Зеєром, джерелами, що породжують внутрішньоособистісні конфлікти професійного самовизначення є [3]:

1) неузгодженість ідеального і реального образу професії та самооцінки: «Я-реального», «Я-можливого» та «Я-деформованого»;

2) невідповідність професійної кваліфікації рівневі домагань у галузі кар'єри, матеріального та морального заохочення;

3) неправильний, вимушений вибір професії;

4) протиріччя між усвідомлюваними та несвідомими складовими професійної свідомості.

Гущина Т.Ю. виділяє ряд проблем, що можуть стати причинами внутрішньоособистісних конфліктів студентів [1]:

1. Проблема невдоволеності вибором професії.

2. Проблема «Я-комунікативності».

3. Проблема проведення дозвілля, що також торкається комунікативних навичок студентів.

4. Проблема у відносинах з одногрупниками, що часто становить переживання невдоволеності статусом у групі.

5. Зміст проблеми «навчання» визначається трьома взаємопов'язаними контекстами, що відображують: проблеми самодисципліни, складністю університетського навчання, відсутністю перспективності та творчого самовираження у навчанні.

Виділяють мотиваційний, поведінковий та когнітивно-діяльнісний конфлікти професійного самовизначення [2].

Мотиваційний конфлікт характеризується втратою інтересу до навчання, втратою перспектив професійного розвитку, неузгодженістю професійних орієнтацій, настанов, позицій.

Поведінковий - незадоволеність можливим соціально-професійним статусом, становищем у групі, майбутнім рівнем заробітної платні чи проблемами в колективі.

Когнітивно-діяльнісний, за якого наявна невдоволеність змістом і способами реалізації професійної діяльності.

Отже, внутрішньоособистісні конфлікти бувають різними за своєю природою, а їх подолання – невід'ємною складовою професійного самовизначення.

Список літератури

1. Гущина Т.Ю. Внутрішньоособистісний конфлікт як фактор соціалізації студентської молоді: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Т.Ю. Гущина ; Держ. вищ. навч. закл. "Ун-т менеджменту освіти". - К., 2008. - 20 с.

2. Єгорушкіна К. В. Конфлікти професійного самовизначення майбутніх фахівців / К. В. Єгорушкіна // Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. - 2012. - Т. 136. - С. 28-31.

3. Зеер Э.Ф. Психология профессий: Учебное пособие для студентов вузов / Э.Ф. Зеер.- 2-е изд., перераб., доп. - Екатеринбург: Деловая книга, 2003. - 336 с.

4. Сафин В.Ф., Ников Г.П. Психологический аспект самоопределения личности / В. Ф. Сафин, Г. П. Ников // Психологический журнал. - 1984. - Т.5. - №4. - С. 65 - 73.

Вплив темпераменту на сценічну майстерність виконавця

Характеризуючи та формулюючи поняття "музична майстерність" ми використовуємо не тільки загальне поняття "майстерність", запропоноване відомим фахівцем психології праці проф. К.Платоновим, але й поняття "музична виконавська майстерність", яке сформулював видатний педагог і музикант-виконавець, професор М.Давидов. З опорою на ці визначення поняття музично-виконавської майстерності можна сформулювати так: «музично-виконавська майстерність – це властивість особистості, яка сформована в процесі професійної підготовки та виконавської діяльності і проявляється в ній як вищий рівень засвоєних вмій, гнучких навичок та інтерпретаторської здатності. Під структурою музично-виконавської майстерності ми розуміємо систему таких елементів, яка забезпечує виконання музичного твору на високому технічному та художньому рівні» [1, с. 50].

Мета: висвітлити важливість впливу темпераменту на сценічну майстерність виконавця.

Поведінка артиста на сцені – це не тільки передавання слухачам змісту музичного твору, створеного композитором, але й процес його спілкування з публікою в концертному залі. Артист презентує себе не тільки грою, але також зовнішнім виглядом, поведінкою, своєю особистістю. Це стосується всіх без виключення музикантів: інструменталістів, диригентів, співаків. Тому, щоб досягти вершин виконавської майстерності, слід працювати не тільки над технікою гри, артистизмом виконання, але й над презентацією себе публіці[2].

Провівши порівняльний аналіз типів темпераменту ми зрозуміли, що такі знання стануть у нагоді кожному керівникові, для визначення індивідуального підходу до його вихованців, з різним типом темпераменту. Адже, сценічна майстерність, насамперед, яскраво виявляється саме з урахуванням нестандартних особливостей кожного типу.

Темперамент визначається як динамічна характеристика психічних процесів і поведінки людини, яка виявляється в їхній швидкості, мінливості, інтенсивності та інших характеристиках. Тому, треба підкреслити важливість типу темпераменту в музичній діяльності молодих, музикантів-початківців чи співаків. При плануванні музичної діяльності обдарованих новачків, варто враховувати тип темпераменту, особливості якого зумовлюють шляхи, засоби праці, а не рівень навчальних досягнень. Розумові можливості людини створюють умови для компенсації недоліків темпераменту.

Звичайно, працюючи із своїми вихованцями, слід пам'ятати, що в «чистому вигляді» темпераменти зустрічаються рідко. До того ж спосіб поведінки людини зумовлюється не лише вродженими властивостями нервової системи, але й тими впливами, під які постійно потрапляє організм, залежить від виховання й навчання в широкому розумінні. І це тому, що поряд із вищевказаними властивостями нервової системи безперервно виступає й найважливіша її властивість – пластичність.

Тому, ця думка має допомогти керівникам та вихованцям знайти правильні прийоми набуття вокальних та виконавських навичок в учнів з різними типами темпераменту.

Список використаних джерел:

1. Валькевич Р. Основи сценічно-виконавської майстерності. Кіровоград. 2010. 87 с.
2. Корженевський А.Й. До питання про специфіку мислення музиканта виконавця. Питання фортепіанної педагогіки та виконавства. К.: Музична Україна, 1981. С. 29–40.

Феномен емоційного інтелекту: теоретичні підходи

Проблема розвитку емоційного інтелекту – нового психологічного феномену, є однією з актуальних у психолого-педагогічній науці. Загалом, спектр зацікавленості цим феноменом нині доволі широкий - він охоплює академічну науку, сферу бізнесу й менеджменту, прикладну психологію та ін. Погляди вчених на зміст ЕІ, пояснення його основних структурних компонентів доволі різні. Тож мета статті - проаналізувати й узагальнити наукові підходи до трактування поняття «емоційний інтелект».

Термін з'явився наприкінці минулого століття у публікаціях американських учених Г. Гарднера (1983), П. Саловея (1990) та Дж. Майєра (1993), які розглядали його як підструктуру соціального інтелекту. Емоційний інтелект автори оригінальної концепції визначали як «групу ментальних здібностей, які сприяють усвідомленню та розумінню власних емоцій і емоцій оточення» [1, с.124].

Структура емоційного інтелекту охоплює здатність ідентифікації емоцій; розуміння емоцій; керування емоціями; використання цієї інформації з метою ефективного управління мисленням і діями; прийняття правильного рішення.

Аналіз наукової літератури дозволив виокремити такі основних підходи до розуміння ЕІ у західній психології:

– дослідження емоцій та інтелекту відокремлені, емоції розглядаються як продукт надмірної чуттєвості, концепція інтелекту винятково когнітивна (1900-1969);

– когнітивні теорії емоцій, в яких емоційні реакції тлумачаться як функції пізнання й оцінки; позитивні емоції визначаються як стимули активізації мислення, підвищення його продуктивності; Р. Бар-Он вводить у науковий обіг поняття «коефіцієнт емоційності»; тож у центрі уваги науковців – взаємовплив когнітивних та емоційних процесів (1970-1989);

– емоційний інтелект визначається предметом психологічного дослідження – статті Дж. Майєра і П. Саловея; конкретизується розуміння ЕІ у двох формах його прояву: міжособистісного та внутрішньоособистісного – праця Г.Гарднера «Множинність виявлення інтелекту» (1990-1993);

– популяризація концепту емоційний інтелект; обґрунтування значення ЕІ в досягненні особистісного зростання і професійного успіху – книга Л. Гоулмана «Емоційний інтелект», «змішана модель» ЕІ Д. Гоулмана та «модель емоційного інтелекту» Р. Бар-Она (1994-1997);

– обґрунтування суті феномену ЕІ та методик його вимірювання - стандартизований тест для вимірювання ЕІ за «моделлю здібностей» Дж. Мейєра, П. Селовея, Д. Карузо (з 1998-до нині).

Проблема єдності емоційної і когнітивної сфери психіки, структура ЕІ, його функції та особливості розвитку також є предметом досліджень вітчизняних науковців: О.Власова, С. Дерев'янка, С. Дубовик, Н. Коврига, В. Москалець, Е. Носенко, І. Опанасюк, М. Шпак та ін. Так, Е. Носенко емоційний інтелект розглядає у контексті єдності зовнішнього і внутрішнього щодо детермінації психічного. На її думку, ЕІ як «аспект виявлення внутрішнього світу особистості відображає міру розумності ставлення людини до світу, до інших та до себе як суб'єкта життєдіяльності. Йому притаманні внутрішні та зовнішні компоненти, котрі зумовлюють стресозахисну та адаптивну функції цієї інтегральної особистісної властивості» [2, с.21].

Список літератури

1. Лабач М.М. Емоційний інтелект як передумова успішного розвитку особистості. Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. 2016. № 13. С. 214-220.

2. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: монографія. К.: Вища школа, 2003. 126 с.

Марта Лазорак

Науковий керівник - доц. Ковальчук І. В.

Проблеми соціалізації дитини у багатодітній сім'ї

З народження дитини сім'я створює для неї ті соціальні зв'язки, які будуть їй допомагати у подальшому житті. Динаміка соціалізації дитини в просторі сім'ї описується такими переходами, як обмін з членами родини своїми емоціями та психічним станом, опанування засобів взаємодії, становлення соціальних відносин, орієнтація у своєму психічному житті та його зіставленням із життям інших людей. У сучасному суспільстві діє такий стереотип, що дитина з багатодітної сім'ї немає можливості самореалізуватися та мати можливість розвивати свої здібності, оскільки така сім'я не є благополучною. Здебільшого багатодітні родини постають перед такими труднощами, як неблагополуччя, бідність і неможливість дати хороше майбутнє дітям. Отже, проблема умов соціалізації дитини з багатодітної сім'ї досить актуальна для сьогодення.

Сімейні взаємини та їх вплив на соціалізацію дитини були предметом аналізу Т. Алексеєнко, Е. Берна, Т. Буленко, А. Капської, І.Кона, С. Ковальова, О. Пенькова, Т.Титаренка, Р.Немова, І. Зверевої, І. Трубавіної, О. Мудрика, О. Безпалько. Дослідники виділяють поняття «схожість сімейних цінностей», під яким можна зрозуміти соціально-психологічну якість, що показує схожість поглядів, ставлення усіх членів родини до загальноприйнятих людських норм, правил поведінки, принципів тощо.

У соціальній роботі з багатодітними сім'ями важливим завданням є розв'язання проблем і потреб, з якими зустрічається сім'я на своєму життєвому шляху. У багатодітній родині дитина бачить соціальну категоризацію через ставлення батьків людей, які їх щодня оточують, між членами сім'ї і як вони ставляться до неї самої.

Категоризація соціального простору стає стрижневою лінією формування соціального досвіду, який, згідно Ж.Піаже, є поряд з фізичним і логічним досвідом, основним джерелом когнітивного розвитку [1].

Головні проблеми соціалізації дитини в багатодітній родині можна об'єднати у три типи: порушення соціалізації: дитина не вміє входити в близький контакт з людьми, він боїться наблизитися. Часто цей тип пов'язаний з недостатньою кількістю спілкування поза колом сім'ї. Другий тип дитяча безпосередність, що переходить в безтактність. Третій тип порушень проявляється в демонстративній поведінці, коли дитина від невміння спілкуватися поводить себе театральну, зухвало, жартуючи. Жарти можуть бути веселими або злісними.

У багатодітній родині соціалізація дитини — процес особливий. Старші діти в таких сім'ях зазвичай або занадто активно соціалізуються, або не виводяться у світ зовсім. Дискусійним видається також твердження про мирне співіснування братів та сестер у родині. Часто відставання середніх і молодших дітей в емоційному і соціальному розвитку виступає як центральна проблема соціалізації у великій родині. Надто тісний зв'язок між братами та сестрами робить непотрібними відносини з ровесниками [2]. Перевагою соціалізації в багатодітній родині є те, що за умілого педагогічного керівництва така сім'я виступає фундаментом формування морально-етичних норм і принципів дитини і може забезпечити успішну соціалізацію дитини в інших колективах. На це звертає увагу О. Безпалько та І. Зверева.

Отже, не можна однозначно оцінювати вплив фактору багатодітності на соціалізацію дитини. Схиляємося до думки, що успіх у цій справі залежатиме від рівня педагогічної культури батьків дітей, матеріального добробуту родини, а також від соціальних зв'язків, які родина підтримує. Дитина у сімейному середовищі мимоволі відтворює поведінку значимих старших, наслідуючи як позитивний, так і негативний приклад.

Список літератури

1. Бреева, Е. Б. Программа социальной работы с многодетными семьями / Е. Б. Бреева. – М. : Наука, 1992. – 156с. – (Серия : Практика социальной работы)
2. Морозова О. В. Педагогика семьи : учеб. пособие / О. В. Морозова. – Омск, 2000. – 210 с.

Катерина Ленчинська
Науковий керівник – асист. Кобилянський В.А.

Патріотизм Василя Сліпака як вияв любові, самовідданості та жертвності на благо Батьківщини

Поняття «патріотизм» пройшло тривалу еволюційну видозміну – від «полісний патріотизм» (актуальний у часи античності), «імперський» (відображав інтереси та самовідданість правителів, які вели за собою військо), «релігійний» (описаний у житіях Святих), «загальнолюдський» (пов'язаний із Великою Французькою революцією 1789 р. – подією, яка змінила орієнтири патріотичності – особа, громадянин має піклуватися про державу, а й держава – про своїх громадян). Такий зміст соціальної політики закріпився в умовах радянсько-незалежного періоду розвитку України

Яскравим прикладом українського патріотизму та безумовної любові до своєї країни є постать нашого співвітчизника Василя Сліпака – всесвітньовідомого оперного співака з унікальним голосом, соліста Паризької національної опери. Українець мав унікальний слух, чудово володів англійською, італійською, іспанською, французькою, німецькою та польською мовами; все життя присвятив музиці – співав у паризьких операх «Бастилія», «Гран-Опера», міст Маса, Сен-Етьєн. Однак складні часи Революції Гідності долучився своєю волонтерською організацією «Українське братство» («Fraternité Ukrainienne») до підтримки захисників 7-го батальйону ДУК ПС, ряди якого пізніше поповнив як доброволець-воїн.

Як засвідчує приклад Василя Сліпака, патріотизм – це відданість своєму народові, готовність на сміливу жертвність і подвиг заради ліпшого України. З початком революції відомий український співак кинув європейську кар'єру, повернувся на Україну захищати її незалежність.

Приклад Василя Сліпака – гідний для наслідування сучасною молоддю. Адже це людина з особливою внутрішньою цінністю, відкритої вдачі, яка любила свою Україну та популяризувала українську пісню, свій унікальний голос «контратенор» світові.

Любов до Батьківщини Василя Сліпака – це особливе почуття, яке «поєднується із відчуттям особистої ідентичності з країною, а ще з особливою тривогою за її благополуччя, з готовністю пожертвувати собою заради країни» (С. Натансон)[1].

29 червня 2016 р. В. Сліпака не стало. 20 грудня 2020 р. йому виповнилося б 46 років. Про нього з боєм згадують побратими, рідні. Про ранній період творчості та патріотизм українського співака на фронті залишив згадку режисер Леонід Кантер , знявши документальну стрічку «Міф» в озвученні українською, французькою та англійською мовами.

Щорічно у Чернівцях організовують пам'ятні заходи, присвячені В. Сліпаку. Зокрема, 29 червня 2019 р. у Чернівецькій філармонії імені Дмитра Гнатюка відбувся Музичний вечір органної та вокальної музики W Live «Тиха музика для роздумів», що проходив у рамках III Відкритого міжнародного музичного марафону пам'яті Василя Сліпака [2].

Патріотизм Василя Сліпака – справжній вияв патріотизму та любові до України.

Список літератури

1. Nathanson, Stephen. Patriotism, Morality and Peace, Lanham: Rowman & Littlefield. 1993.- С.34-35.

2. Пам'яті Василя Сліпака[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://shpalta.media/2019/06/18/>

3. Сліпак Василь Ярославович. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikiquote.org/wiki/>

Розвиток виконавських навичок учнів середніх класів на заняттях з фортепіано

У сучасних умовах учень середніх класів музичної школи має бути підготовленим опанувати новітні методи та засоби розвитку виконавських навичок, які складають основу інструментальної музично-виконавської діяльності. Гра на фортепіано тісно пов'язана з розвитком музично-творчих здібностей, виконавських навичок і вмінь, які відкривають можливості для духовного становлення особистості та її самореалізації.

Оновлення змісту фортепіанної підготовки учнів музичних шкіл вимагає від викладачів нестандартних підходів і знань підкріплених досвідом щодо формування в учнів виконавських навичок гри на фортепіано. Творчий підхід з боку викладача фортепіано, повинен ґрунтуватися на особистісно зорієнтованому принципі побудови взаємодії з учнем. Формування виконавських навичок гри на фортепіано неможливе без постійного вдосконалення рівня музичної підготовки, яка виступає базою для загального музичного розвитку учня.

Виконавські навички – це автоматизовані компоненти свідомої дії дитини, які виробляються у процесі навчання. Навичка виникає як свідоме дія, що у процесі повторення автоматизується, і потім функціонує як автоматизований спосіб виконання цієї дії. Вона підконтрольна свідомості учня та дозволяє виконувати певну дію раціонально, з належною точністю і швидкістю, без зайвих витрат фізичної та нервово-психологічної енергії[1, с.78].

Формування виконавських навичок в учнів під час роботи над педагогічним репертуаром повинно розглядатися нами як залучення учня до світу прекрасного, як ще один крок до розкриття його творчої індивідуальності. Мета роботи над конкретним фортепіанним твором – змістовне, яскраве, технічно досконале виконання. При роботі над твором велике значення

має свідоме, осмислене ставлення до нотного тексту. Виховання чутливості до відтінків, здатності розрізняти тонкі звукові градації мелодичних зворотів, уміння знаходити необхідне звучання формують групу художньо-виражальних навичок. Ми радимо виховувати не тільки «передчуття» звучання, але і свого роду «передвідчуття», яке зосереджене на кінчику пальця, де і формується сам звук – його характер, забарвлення, увесь комплекс виражальних якостей. Необхідним компонентом у формуванні виконавських навичок гри на фортепіано відіграє й фразування. Тільки вдумливе ставлення до фрази дозволить проникнути в музичний зміст виконуваного твору [2, с.148].

І. Назаренко окреслює піаністичні навички, які сприяють більш глибокому розумінню змісту твору. До них належать: «Постійне вслуховування в музику з одночасним усвідомленням інтонаційної виразності; увага на окремих елементах музичної тканини з наступним виконанням нових художніх завдань; відчуття і розуміння музичної думки та її елементів у взаємодії; охоплення форми твору з постійним зверненням уваги на співвідношення цілого і окремих частин, кульмінацій і цезур; теоретичне осмислення твору з проникненням в особливості музичної мови» [3, с. 134-135].

Отже, структура формування виконавських навичок гри на фортепіано в учнів середніх класів має ґрунтуватися на об'єднанні трьох сфер: свідомого мислення, слухового контролю та координації ігрового апарату. Осмислення учнем своїх дій, застосування педагогом особливих методів і підходів дозволить дитині отримати радість від процесу навчання.

Список літератури

1. Кузенкова В.П. Методика навчання гри на інструменті (фортепіано). Київ, 2008. 199 с.
2. Смородський В.І. Формування виконавських навичок гри на фортепіано в учнів дитячих музичних шкіл на засадах жанрового підходу. Київ, 2015. 226 с.
3. Назаренко І.М. Шляхи формування виконавської майстерності майбутнього вчителя-музиканта // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка. 2011. №6. С. 133-136.

Юлія Лужна
Науковий керівник – асист. Коса Н.С.

Медіація як ефективний метод урегулювання конфліктів

«Якщо у вашому житті немає конфліктів,
то перевірте, чи є у вас пульс»

Чарльз Ліксон

Конфлікти – це частина нашого життя. Особливий вплив вони мають у підлітковому віці. Саме на цьому етапі нашого життя йде боротьба за авторитетність, набуваються навички конструктивного діалогу, формується стійкість особистісного переконання, відбувається складний процес досягнення власного ідеалу, запускається рушій прогресу, креативності та пошуку інновацій [1], [4].

До переліку усіх проблем для підлітка часто додаються ще й клопоти щодо обрання майбутньої професії та навчального закладу. Більшість може бачити чітко своє майбутнє, але є й такі, що просто тікають зі шкіл, або ж ідуть здобувати професію, яку обрали батьки, хоча у майбутньому не бажають мати з нею нічого спільного.

На підставі цього виникають конфлікти між підлітками, засновані на емоціях і власній неприязні: адаптація, образи, непорозуміння, пошук себе тощо [3], [4].

Надзвичайно важливим в освітньому середовищі підлітків є вирішення конфліктних ситуацій будь-якої складності мирним шляхом. Для педагогів доречним та ефективним інструментом стане використання медіації. Адже вона сприяє налагодженню мирних і позитивних стосунків у навчальному процесі, формуються вміння та навички у вирішенні конфліктів конструктивним шляхом, проводиться профілактика насильства та жорстокості серед підлітків, здійснюється пошук, спрямований на порозуміння, демонструються культурні цінності спілкування та відносин між педагогами та здобувачами освіти з позиції довіри [3], [5].

Щоб визначити в освітньому процесі медіацію офіційним методом подолання суперечок і конфліктів, необхідно

використовувати медіаційні техніки комунікації. Доречним було б запровадити в навчальному закладі професійної освіти діяльність служби порозумінь на чолі з медіатором, який дотримуватиметься ряду принципів: добровільності, конфіденційності, нейтральності, недискримінації, неупередженості, прийняття [2], [4].

Саме роль медіатора у процесі вирішення конфлікту допоможе: сторонам конфлікту бути почутими без емоційного напруження; сформувати власне бачення вирішення ситуації; переконатися у реалістичності прийняття рішень; надасть впевненості, що їхня домовленість буде дотримана.

Щоб вирішення конфлікту відбулось без ускладнень, медіатору необхідно: продемонструвати учасникам, що проблема існує і необхідно зайняти вирішення конфлікту, яке задовольнить обидві сторони; навчити опонентів визнавати свої почуття та свого суперника; вміти будувати комунікації, вислуховувати людину та пояснювати, чи правильно ви її зрозуміли; розширювати світогляд на багатостороннє вирішення конфліктної ситуації [2], [3].

Медіація в професійній освіті як процедура може вирішити конфлікти з урахуванням інтересів усіх сторін. Отже, робота з конфліктами – це крок у майбутнє взаємин, а не в їх минуле.

Список літератури

1. Гусев А. І. Окремі психологічні аспекти впровадження медіаційних технологій у роботу з «латентними правопорушеннями» у шкільному середовищі. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/10055/>

2. Інститут миру і порозуміння. Веб-платформа для Шкільних служб порозуміння [Електронний ресурс]. — Режим доступу: safeschools.com.ua

3. Основи медіації в соціальній роботі: навч.-метод. посібник / укл. Тимчук Л. І., Білик Н. М. Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД», 2016. – 105 с.

4. Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівнарівній» та вирішення конфліктів мирним шляхом у закладах освіти. – К.: ФОП Нічога С.О.. – 2018. – 174 с

Ольга Лучик
Науковий керівник – доц. Л.В. Мафтин

Індивідуалізація навчально-виховної взаємодії в роботі вчителя з учнями

Підвищення якості освіти є головним напрямком розвитку держави та залучення її до європейського освітнього простору. Тож виховання та навчання у початковій сучасній школі вимагає дослідження впливу різних технологій індивідуалізованого виховання та змін у структурі освітнього процесу.

Важливим моментом у процесі виховання є індивідуальний підхід до учнів. Він дає можливість урахувати темп роботи кожного учня, його готовність, створення можливості перевірки всіх завдань, контролю й оцінювання результатів, забезпечує відносну самостійність, вимагає часу і зусиль учителя. Значний внесок у розробку питань розвитку особистості, урахування закономірностей розвитку дитини, індивідуального підходу у вихованні та навчанні зробили своїми працями такі визначні педагоги та психологи: Л.С. Виготський, В.В. Давидов, Н.В. Менчинська, С.Л. Рубінштейн, Л.В. Занков, І.Я. Лернер, М.І. Махмутов, О.М. Матюшкін, П.І. Підкасистий, О.М. Пехота, Н.Ф. Талізїна, І.Ф. Харламов, Г.І. Щукїна, В.В. Ягупов, І.С. Якиманська та інші.

Шкільна практика та дослідження свідчать, що найважливішим способом індивідуалізації роботи з учнями є те, як вчитель проводить урок, адже саме він найчастіше впливає на ступінь мотивації своїх учнів. Добре вмотивований, креативний та відповідальний учитель здатний докласти чималих зусиль для проведення привабливих занять і, свідомо спрямовуючи дидактичний процес, мінімізувати вплив великого класу на ефективність навчання, усвідомлюючи, що індивідуалізація – це стратегія для одного учня, – це означає, що кожен учень працює окремо, хоча інші учні можуть працювати поруч. Індивідуалізація також передбачає, що вчитель відмовиться від своїх звичок, вклавши свій професіоналізм, широкі психологічні та педагогічні знання, знання своїх наставників і методи

виховання вчителя, методи викладання, організаційні форми, дотриману систему дидактичних правил і правил у різні способи активізації учнів у навчальному процесі – навчання.

Індивідуалізація процесу навчання передбачає «організацію навчально-виховного процесу, при якій вибір способів, прийомів, темпу виховання враховує індивідуальні відмінності учнів, рівень розвитку їхніх здібностей до навчання; має ґрунтуватись на широкому знанні педагогом індивідуальних особливостей, нахилів й інтересів дітей, їх ставлення до навчання» [1, с.79-80].

Основними критеріями визначення оптимальної форми навчання на даному навчальному етапі є: сучасний рівень розвитку і зумовлені потреби дитини, можливості, визначені рівні інтелектуальності та функціонування органів чуття та дидактичний прогрес учня. Це вимагає адаптації школи до нової якості у більш ефективному навчанні дитини, а отже, посилення освітніх впливів, адаптованих до індивідуального розвитку й освітніх потреб учня та його психофізичних здібностей. Мета індивідуальної роботи, як проміжного і водночас необхідного зв'язку між однією колективною роботою та іншою, полягає у заохоченні всіх учнів докласти інтелектуальних зусиль до розв'язання проблем.

Отже, індивідуалізація впливу на дітей сприятиме творчості та відданості вчителя, відходу від рутини та роботи «на основі методичного посібника», реагуванню на поточні потреби дітей, відкритості до різних підходів до проблем, а також готовності постійно вдосконалювати власну майстерність.

Список літератури

1. Савченко О.Я. (2018). Впровадження інновацій – об'єкт педагогічної теорії і практики. К. : Преса України. № 10. С. 79 – 80.
2. Індивідуалізація виховання: методичні рекомендації / С.С.Кулачківська, Г.В. Гуменюк, О.О. Вовчик-Блакитна та ін. (2015). К.: Міленіум.126 с.

Профілактика тютюнопаління у середовищі підлітків

Підлітковий вік – період різких фізичних, моральних і соціальних змін у житті дитини. Підлітки, як група людей потребує особливої уваги. Цей етап характерний періодом становлення особистості, поглинанням будь-якої інформації, звичок, моделей поведінки. У дітей підліткового віку відбувається формування критичного ставлення до життя, вони вразливі до зовнішніх чинників, тому їм важко відрізнити «хороше» від «поганого», вони потребують допомоги у процесі свого становлення з боку батьків і педагогів.

Однією з гострих проблем підліткового віку є популяризація тютюнопаління. Поширеність куріння серед населення України віком 12 років і старших у 2019 році становила 16,8%, що на 1,1 відсоткових пункти, або на 6% менше, ніж у 2018 році [3]. Тютюнопаління (або куріння) — набута шкідлива звичка вдихання диму тліючого висушеного листа тютюну. Найважливішим компонентом тютюнового диму є нікотин. Регулярне вживання нікотину викликає тютюнову залежність. Довгочасне і часте паління тютюну завдає значної шкоди здоров'ю курців та оточуючих. Куріння провокує багато захворювань. За даними ВООЗ, 22% онкохворих людей у світі помирають від раку, який виник через куріння. Відмовившись від куріння, людина зменшує ризик раку на 70% [2].

Сучасний підхід до розв'язання проблеми тютюнопаління передбачає пріоритет профілактичної роботи, основним об'єктом якого є школярі підліткового віку. За О.В. Безпалько соціальна профілактика – це напрям соціально-педагогічної діяльності, що передбачає комплекс соціальних, економічних, політичних, правових, медичних, психолого-педагогічних заходів, спрямованих на попередження, обмеження, локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі [1].

Саме профілактична робота як соціально-педагогічний метод допоможе сформувати в молодих людей установки, згідно з якими вони прийматимуть рішення та робитимуть вибір. Освітні заклади володіють рядом унікальних можливостей для реалізації та забезпечення ефективності профілактичної роботи.

Насправді соціальна профілактика ґрунтується не лише на попередженні негативних явищ, а ще й створенні необхідних умов для успішного функціонування групи людей та окремих її членів. Профілактична робота повинна бути спрямована на групу в цілому та на кожного її члена особисто - це забезпечує ефективність профілактики.

Заходи первинної профілактики тютюнопаління серед підлітків спрямовані на попередження початку паління. Вторинна профілактика спрямована на групу підлітків, що вже вдавалися до паління раніше або ж активно займаються цим. Вторинна профілактика більш індивідуалізована, хоча не виключає групових форм роботи. Застосовуючи особистісний підхід, профілактика виявиться більш ефективною.

Отже, підлітки - це вразлива вікова група, що потребує особливої уваги. Діти підліткового віку схильні до набуття залежностей, у тому числі й тютюнової, про що свідчить статистика. Змістовна первинна та вторинна профілактика є важливою для превенції цього явища. Фахівці навчального закладу, співпрацюючи зі спеціалістами медичної сфери та представниками інших служб, повинні розробляти комплексну програму профілактики тютюнопаління, яка має базуватися на результатах наукових досліджень і рекомендаціях.

Список літератури

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі. Навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2009. 208 с.

2. Куріння: як побороти залежність? Міністерство охорони здоров'я України: веб-сайт. URL: Режим доступу: <https://moz.gov.ua/article/news/kurinnja-jak-poboroti-zalezhnist3>.

3. Осипова І. І. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги у 2019. Статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2020. 146 с.

Анастасія Малик
Науковий керівник – доц. І.І. Піц

Сертифікація в системі зовнішнього забезпечення якості освіти України

Прагнення до відповідностей європейському рівню життя, стандартизація освіти, стрімкий потік інформації та поява проблеми неактуальних знань спричинили потребу сертифікації педагогічних працівників.

Якщо говорити про об'єктивну оцінку діяльності галузі знань, то серед вагомих напрямків, що впливають на загальні критерії оцінювання її функціонування, є оцінювання персоналу (педагогічних працівників). Однією з сучасних форм об'єктивного оцінювання персоналу відповідно до європейських стандартів вважається сертифікація. Наразі вже наявний зарубіжний досвід упровадження сертифікації, що безпосередньо або опосередковано пов'язаний із функціонуванням галузі освіти: міжнародна сертифікація фахівців з управління проектами, сертифікація управлінського персоналу державних шкіл.

На теренах українського освітнього простору сертифікація стала гострою темою для обговорення як у фахових колах, так і серед громадськості. Починаючи з 2015 року, коли був оприлюднений проект Закону України «Про освіту», в якому сертифікація була зазначена обов'язковою процедурою для педагогічних працівників (ст.48 «Сертифікація педагогічних працівників»), питання сертифікації стало актуальним для педагогів, управлінців освіти, фахових профспілок. У проекті Закону «Про освіту» 2016 року сертифікація вже зазначена як не обов'язкова процедура і відповідно до ст.51, «відбувається на добровільних засадах винятково за його ініціативи». Справді, до сертифікації педагогічних працівників виникає багато питань: дефініція сертифікації, за яких умов педагогічний працівник має її проходити, суть процедури сертифікації, перелік органів, уповноважених її здійснювати, рівень державного регулювання цієї процедури тощо.

Науковці також не мають єдиної думки про розроблення системи сертифікації персоналу. Так, Я. Захарченко пропонує залучати до цієї процедури незалежних експертів, оскільки безпосереднє керівництво вже має сформовану думку про переваги або недоліки працівника, і оцінка не може бути достатньо об'єктивною. А на думку Н. Волкової, розроблення схеми сертифікації персоналу та її основних компонентів може належати як органу з сертифікації персоналу, так і замовнику. У цілому, якщо взяти до уваги визначення поняття сертифікації, запропонованого Я. Захарченко, коли сертифікація персоналу означає процедуру оцінки та документального підтвердження незалежною організацією відповідності професійної компетенції працівників до вимог професійних стандартів, то при відсутності професійного стандарту педагогічного працівника нівелюється сама суть процедури. Сумнівним видається і прописане у проєкті Закону України «Про освіту» право педагога добровільно проходити сертифікацію, адже в умовах жорсткої конкуренції і працівників, і закладів, тенденцій до зниження кількості дитячого населення, кількість сертифікованих працівників закладу може стати критерієм оцінки якості персоналу, чинником формування іміджу закладу освіти.

Узагальнюючи результати наукової дискусії з питань суті сертифікації, необхідно врахувати таке: сертифікація не ставить під сумнів базову освіту; нетотожна атестації; її процедуру здійснюють незалежні експерти, «третя сторона», сертифікація має на меті стимулювання професійного зростання, підвищення добробуту; сертифікація педагогічних працівників на сучасному етапі розвитку галузі неможлива без низки нормативно-правових актів, основним з яких є професійний стандарт педагогічного працівника.

Список літератури

1. Волкова Н. (2014) Сертифікація персоналу: нова версія міжнародного стандарту ISO/IEC 17024. Стандартизація. Сертифікація. Якість., №4, С.50-58.
2. Електронний ресурс <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesenmin-do-polozhennya-pro-a1094>

Психологічний зміст толерантності

Толерантність і психологія, психологія і толерантність – ці поняття взаємопов’язані між собою, тому що вони базуються на основних критеріях психологічного розвитку толерантності людини сьогодення. Пріоритетним завданням психології є формування толерантності, яке розкривається в її компонентах: когнітивному, емоційному та поведінковому [2].

Когнітивний компонент толерантності полягає в усвідомленні й розумінні людиною складності як своєї життєвої реальності, так і життєвої реальності інших людей та розумінні суб’єктивності власних уявлень і міркувань.

Емоційний компонент визначається емоційними переживаннями стосовно себе й інших людей і характеризується емоційним комфортом, доброзичливістю та психологічною стійкістю.

Поведінковий компонент проявляється у втіленні відповідних знань, умінь і дій у конкретних життєвих ситуаціях.

У своєму розвитку та формуванні толерантність теж розглядається на трьох рівнях:

Високий рівень толерантності характеризується глибоко усвідомленими знаннями про суть поняття «толерантність», готовністю до діалогу, співробітництва та позитивної взаємодії з представниками різних культур і вікових груп, доброзичливим ставленням до себе, інших, Батьківщини, людства, природи.

Середній рівень толерантності полягає в тому, що знання про толерантність досить повні, але глибоко не усвідомлені, і присутнє чітке уявлення про важливість толерантності в суспільстві, але не завжди виражена готовність до діалогу, співробітництва та позитивної взаємодії.

Низький рівень толерантності характеризується поверхневими знаннями про толерантність або її відсутність, а саме: небажанням взаємодіяти, пасивністю, недостатньою вихованістю якостей, що притаманні толерантній людині [1].

За соціальними сферами буття виокремлюють такі види толерантності: гендерна, вікова, освітня, міжнаціональна, расова, релігійна, географічна, міжкласова, фізіологічна, політична, сексуально зорієнтована, маргінальна.

Згідно Г. Олпорту, толерантна особистість визначається за такими параметрами [5]: орієнтація на себе, потреба у визначеності, здатність до емпатії, знання самої себе, відповідальність, захищеність.

Толерантність характеризує лише ту особистість, яка відкрита до сприйняття інших культур, здатна поважати багатогранність людської думки та цінностей, запобігати конфліктам або розв'язувати їх ненасильницькими засобами.

Деякі автори виділяють толерантність як одну з найважливіших якостей, необхідних при спілкуванні між людьми, наголошуючи, що під толерантністю проявляється здатність сприймати без агресії судження інших, спосіб життя, характер поведінки, зовнішність і будь-які інші особливості людей через установлення з ними відносин довіри, співпраці, взаємоповаги та психологічного комфорту [3; 4].

Отже, завдяки таким критеріям як компоненти, рівні та параметри у людини формується та розвивається толерантність, відповідні погляди на життя та повага до цінностей і поглядів інших, що і є важливою складовою для гармонійного розвитку кожної особистості й сучасного суспільства в цілому.

Список літератури

1. Волошина О. В. (2007). Педагогічні умови виховання толерантності у підлітків старшого віку в позакласній роботі : дис. ... канд. пед. наук : Вінниця.
2. Солдатова Г. У. (2003). Практическая психология толерантности, или как сделать так, чтобы зазвучали лучшие струны человеческой души. Век толерантности : науч.-публицист. вестник. М. : МГУ.
3. Асмолов А. Г. (1998). Толерантность: различные парадигмы анализа. М. : Смысл.
4. Бабчук О. Г. (2012). Толерантність в особистісному вимірі. Наука і освіта. № 6. С. 17-21.
5. Щеколдина С. Д. (2004). Тренинг толерантности. М. : Ось-89.

Соціальна робота з особами, які постраждали внаслідок торгівлі людьми

Одним із найтяжчих злочинів у всьому світі є торгівля людьми. Торгівля людьми є не лише сучасною формою рабства, яке порушує права людини, а й тяжкою формою насильства, що спричиняє ризик для її життя та здоров'я. Жодна країна світу не може забезпечити себе від цього злочину, і Україна не є натяком [1].

Поняття торгівлі людьми визначено рядом нормативно-правових актів. Першим сучасним міжнародновизнаним тлумаченням терміна «торгівля людьми» є визначення, що міститься у Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, а саме: «торгівля людьми» - це здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу[2].

Вербування в ситуації торгівлі людьми може здійснюватися через: ЗМІ (оголошення про працевлаштування або навчання за кордоном), різноманітні агентства (туристичні, модельні, шлюбні тощо, фірми з працевлаштування за кордоном), оформлення фіктивних шлюбів, викуп дітей в опікунів/батьків; запрошення по програмі AU PAIR, приватних осіб (випадкових знайомих, близьке соціальне оточення), соціальні мережі / Інтернет, викрадення людини тощо. Вербування може здійснюватися як шляхом обману, так і в насильницький спосіб[1].

Потраплянню людей в ситуації торгівлі людьми сприяють зовнішні та внутрішні чинники. До внутрішніх чинників належать: економічна нестабільність у державі; соціальна нерівність і низький рівень життя населення; насильство в сім'ї

та інші прояви гендерної нерівності, девіантна поведінка членів сім'ї (вживання алкоголю, наркотичних речовин тощо); викривлення моральних цінностей та відсутність духовних принципів певної частини населення; привабливість уявного кращого життя за кордоном та погана обізнаність українських громадян щодо можливостей працевлаштування і перебування за кордоном та їх наслідки; відсутність належної системи захисту постраждалих та системної превентивної роботи [1].

Щодо зовнішніх причин торгівлі людьми, то серед них учені Т. Кочуй, О. Бойко визначають такі: спрощення можливостей для подорожування; брак механізмів реалізації законів та корумпованість певних органів, які забезпечують дотримання законності, лояльність законодавства до заняття проституцією у багатьох країнах світу; інтернаціоналізація тіньової економіки; попит на низькооплачувану працю та комерційну сексуальну експлуатацію, особливо дітей; попит на працю в галузях, де основне населення не бажає працювати через низку причин, зокрема небезпечні умови праці; мінімальний ризик настання негативних наслідків для самих торгівців і відсутність справедливості для постраждалих і потенційних жертв, що дає можливість торгівцям маніпулювати своєю безкарністю.

Досвід співпраці з соціальними службами переконав, що основними методами запобігання торгівлі людьми є: інформування, вивчення реальних життєвих історій, розкриття перед людиною перспектив, тренінги.

Вважаємо, що превентивні заходи є важливою складовою заходів з протидії торгівлі людьми, оскільки ефективне запобігання означає наявність меншої кількості постраждалих від цього явища. Сьогодні відчутна необхідність сприяти співпраці фахівців різних галузей у роботі з постраждалими внаслідок торгівлі людьми..

Список літератури

1. Надання соціальних послуг різним групам осіб, які постраждали від торгівлі людьми : Методичні рекомендації. Київ: Фенікс, 2011. 64 с
2. Гайдук, С. Работоргівля в третьому тисячолітті. Берегиня. 2008. №4. С.55-59.

Особливості підготовки вчителів початкової школи до роботи в пришкільних оздоровчих таборах

В умовах динаміки сучасних соціальних та економічних процесів постійно збільшується навантаження на дітей молодшого шкільного віку, яким необхідно повноцінно відпочивати на канікулах. Проблему оздоровлення та відпочинку дітей ефективно розв'язують дитячі пришкільні оздоровчі табори, які, як правило, організовуються на базі закладу загальної середньої освіти, а вожатими, здебільшого, виступають учителі початкових шкіл. Тому так важливо у підготовці майбутнього вчителя початкової школи враховувати готовність до здійснення виховного впливу на дітей в умовах пришкільного табору.

Як зазначають науковці (Ш. Амонашвілі, І. Бех, Л. Виготський, І. Григорцевич, І. Казанжи, В. Максимчук, В. Сухомлинський, А. Фурсова, М. Чобітько та ін.), показником готовності майбутнього педагога до реалізації виховання в умовах пришкільного оздоровчого табору є здійснення ним виховної діяльності, у процесі якої педагогічна мета, завдяки спільній діяльності, перетворюється у мету діяльності вихованців.

Наслідком цього є сформованість у майбутнього вчителя початкової школи якостей творчої особистості та «траєкторія саморуку» власного розвитку. Таку діяльність неможливо опанувати за інструкціями чи правилами, дотримуючись певних «актів» процесу виховання. Тож вибір стратегії та принципів виховної діяльності залежатиме від ступеня індивідуально-особистісного розвитку педагога. Ці положення є ключовими у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи, бо формування особистісного потенціалу дітей молодшого шкільного віку здійснюється через відображення моделі образу авторитетного, ідеального, досконалого дорослого, зокрема педагога, доводить М. Чобітько [3, с. 58].

Готовність до здійснення виховної діяльності у пришкольному таборі ми розглядаємо як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для ведення виховної роботи у таборі з денним перебуванням, що потребує наявності в майбутнього педагога таких властивостей, як педагогічні здібності, інтереси, професійна пам'ять, мислення, увага, педагогічна спрямованість думки, працездатність, емоційність, моральний потенціал особистості. Підсумком готовності студентів до виховної роботи, за переконаннями І. Казанжи (2002), є професійно-виховна компетентність, яка об'єднує такі чинники (види компетенцій): когнітивно-виховна; конструктивно-виховна; регулятивно-оцінна [2, с. 64].

Головним завданням підготовки майбутніх учителів початкової школи до виховної роботи у пришкольних оздоровчих таборах є формування спеціальних виховних умінь (гностичні, проєктувальні, конструктивні, комунікативні, організаторські, координаційні, прикладні та володіння педагогічною технікою), якими можна оволодіти лише завдяки спеціально організованій діяльності та цілеспрямованому спілкуванню. Науково-теоретичною основою формування зазначених умінь є педагогічні дисципліни, до прикладу, «Теорія та методика виховної роботи», «Робота вчителя в пришкольних оздоровчих таборах» тощо.

Отже, особливості підготовки вчителів початкової школи до роботи у пришкольних оздоровчих таборах залежатимуть від ступеня індивідуально-особистісного розвитку майбутнього педагога, сформованості спеціальних виховних умінь, забезпечення науково-теоретичною та практичною основою.

Список літератури

1. Зміни від 06.09.2018 до Закону України «Про позашкільну освіту». Режим доступу: <https://www.yurfact.com.ua/zminy-do>
2. Казанжи І. В. (2002). Підготовка майбутніх учителів початкових класів до позаурочної виховної роботи: дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Миколаїв. 236.
3. Чобітько М. Г. (2004). Самовдосконалення студентів-майбутніх учителів – у процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки. Педагогіка і психологія. № 1. 57–69.

Умови успішності процесу соціалізації особи

Різнобічний вплив соціалізації на свідомість людини зумовлює отримання нового прогресивного розвитку, допомагає людям впливати на своє емоційне, фізичне та духовне здоров'я. Як стверджує В. Казмиренко, особа, яка включена до соціального світу, поводить ся і як виконавець, і як спостерігач, і не може поводитись по-іншому, оскільки, окрім безпосереднього відображення дійсності, в її активності наявні процеси випереджального віддзеркалення, співвіднесення себе з оточенням. Людина не здатна проявляти активність чи організовуватись поза системою мотивів, відносин, не може бути «нейтральною» в довкіллі [1].

Існують певні умови, які забезпечують успішність процесу соціалізації.

1. Процес соціалізації відбувається у конкретному середовищі, тобто у сфері соціалізації. Найбільше значення у перебігу соціалізації належить сім'ї та родинним зв'язкам.

2. Досить важливою умовою для успішної соціалізації є те, що людина перетворює саму себе, самоздійснюється в оточенні. У цьому процесі потрібна допомога оточуючих людей, які впливають на людину позитивно, і у неї виникає бажання постійної самореалізації та самовдосконалення.

3. Під час кожного вікового етапу є важливі соціально-психологічні новоутворення, які значущі для цього процесу.

4. Ефективною в успішності соціалізації є соціальна адаптація – процес пристосування індивіда до умов середовища, до рольових функцій і норм поведінки, які склались у середовищі, в якому особа зростає.

Соціалізація повинна пройти чотири рівні:

— соціально-економічний, який характеризується тим, що людина займає свою певну позицію та своє місце в суспільстві;

— функціональний – зумовлюється виконанням соціальних ролей та функцій суспільного оточення;

— нормативний – містить готовність людини діяти різними способами для досягнення тих чи інших цілей, які узгоджуються з діями спільноти;

— міжособистісний – розглядається як ставлення індивіда до себе, до співрозмовника, як оцінка взаємодії з ним.

Окрім того, у процесі соціалізації в людини формуються соціальні якості – знання, уміння і навички, які дають їй змогу стати активним учасником соціальних відносин.

Одним із важливих компонентів успішного становлення особистості як ефективного соціального суб'єкта є її оптимальне самосприйняття, тобто сприймання людиною самої себе у системі соціальних відносин такою, якою вона є. Це питання досить актуальне і постає перед усіма соціально-віковими групами населення світу.

На думку В. Павленка, необхідною умовою успішності соціального життя є процес ідентифікації. Індивідуальна ідентичність не може існувати далеко від соціального світу. Ідентичність робить людину подібною самій собі, але відмінною від інших [2].

З погляду психології, активність, яка проявляється в індивіда в ході соціалізації, зумовлена особистою потребою в належності до соціуму, потребою ідентифікувати себе із конкретною соціальною групою.

Отже, успішність процесу соціалізації залежить від особистості людини, її особистісних характеристик у процесі входження в суспільство.

Список літератури

1. Казмиренко В. П. (1993). Социальная психология организаций : Монография. К. : Мзууп.

2. Павленко В. Н. (2000). Представления о соотношении социальной и личностной идентичности в современной западной психологии. Вопросы психологии. № 1. С. 135-138.

Регіна Мельник

наук. керівник - проф. Кушнір І. Г.

Навчальний стрес у учнів старших класів

Сучасна школа висуває високі вимоги до старшокласників. Напружений ритм життя, інформаційна перевантаженість, постійна конкуренція в інтелектуальній сфері, спровокована підготовкою до участі в конкурсах, олімпіадах та підготовкою до вступних іспитів, робить учнів емоційно вразливими і провокує виникненню навчального стресу, який, за даними дослідників, переживає переважна більшість учнів.

Навчальний стрес викликає сукупність факторів навчального процесу, що впливають на психофізіологічний та емоційний стан особистості. Завдяки дослідженням Л. В. Тукіної було виявлено, що навчальна сфера характеризується підвищеною стресогенністю у школярів, а життєвий стиль сучасних школярів складається, в тому числі, із стилю навчальної діяльності, пов'язаної з наявністю і розумінням важких навчальних ситуацій, та і з самоконтролем [6].

Результати більшості досліджень показують, що навчальний стрес і академічні досягнення тісно пов'язані між собою, а саме: високий рівень академічного стресу визначає нижчі оцінки. Виявлено, що у тривожної і пригніченої молоді стресові події в житті відіграють негативну роль, це в свою чергу призводить до низької академічної успішності. С. Марф в результаті своїх досліджень дійшов висновку, що навчальний стрес може перешкоджати учням в успішному досягненні своїх освітніх цілей [3]. Результати дослідження С. Каплан підтвердили гіпотезу про те, що стрес у школярів негативно впливає на успішність [2]. С. А. Хазова і Л. В. Тукіна дійшли висновку, що труднощі в розумінні складних предметів є одним з факторів, які провокують навчальний стрес [6]. Е. А. Белова на вибірці учнів старших класів виявила, що впевненість в успіху у учнів знижує імовірність виникнення навчального стресу, наявність чіткої мети спонукає школярів вчитися і знижує страх перед майбутніми іспитами і вибором професії [5]. Турецькі дослідники І. Целік, Х. Сакіз, Х. Сарікам в своїй роботі довели

взаємозв'язок навчального стресу з усвідомленням своїх можливостей у навчанні: чим більше у школярів здатність аналітично підходити до власних мисленневих процесів і усвідомлювати свої можливості, тим нижче у них буде рівень стресу в навчанні [1].

С. П. Акутіна і Є. В. Кисельова виділяють дві причини екзаменаційного стресу: по-перше, це невпевненість в своїх знаннях, яка може виявитися справжньою і обґрунтованою, оскільки викликана реальними прогалинами в знаннях, а також помилковою, пов'язаною із страхом невідомого. По-друге, це переоцінка значущості іспиту, яка часто може бути нав'язаною батьками або суспільством [4].

Дослідження навчального стресу як одного з домінуючих видів стресу в підлітковому віці в даний час є пріоритетними. Результати досліджень можуть стати в нагоді при оптимізації навчального процесу, поліпшення психологічного стану учнів і підвищенню академічної успішності.

Література:

1. Celik I. Mediator Role of Metacognitive Awareness in the Relationship between Educational Stress and School Burnout among Adolescents. *Journal of Education and Future* year. 2017. № 11. P. 159-175.
2. Kaplan S. Meditation, restoration, and the management of mental fatigue. *Environment and Behavior*. 2001. № 33. P. 480-506
3. Murff S. The impact of stress on academic success in college students. *The ABNF journal*. 2005. Vol. 16. № 5. P. 102-104.
4. Акутіна С. П., Киселева Е. В. Стресс у студентів в процесі учебно-професійної підготовки: причини і наслідки. *Молодой учёный*. 2017. № 6. С. 417-419
5. Белова Е. А. Изучение учебного стресса современных старшеклассников как препятствия на пути их развития. *Научный поиск*. 2013. № 6. С. 22-25
6. Тукина Л. В., Хазова С. А. Трудные жизненные ситуации глазами старшеклассников. *Психология стресса и совладающего поведения: ресурсы, здоровье, развитие : материалы IV Междунар. науч. конф.* 2016. Т. 1. С. 395-398.

Образ «Ми» як передумова сімейної ідентичності

Надзвичайно важливим сьогодні є питання ідентичності, власних кордонів і сприйняття себе в такому мінливому світі.

У теперішніх умовах люди розпочинають пошуки тієї соціальної спільноти, яка дає змогу відновлювати всі базові цінності, захистити від труднощів і вберегти від різких стресів. Коли суспільство зазнає численних протиріч, саме сім'я починає уособлювати собою основне джерело емоційної опори для її членів, дає основу для формування стійкої ідентичності, основ соціального життя [2]. Вона виконує функцію забезпечення стабільності значущих цінностей, прийняття, емоційної підтримки – усі умови для формування позитивної ідентичності [5].

Мета наукового дослідження є вивчення феномену образу «Ми» в сімейній структурі як передумови формування сімейної ідентичності особистості.

Порівняно з іншими соціальними інститутами сім'я має ті особливості, які істотно впливають на становлення особистостей як її повноцінних членів [1]. Отже, ідентичність - динамічний процес організації життєвого досвіду в індивідуальному «Я», який триває протягом усього життя індивіда [4, с.340]. Сучасні дослідники вивчають дану проблематику, виходячи з того, що зміни соціальних структур супроводжують зміни в ідентифікаційних установах. Стає очевидно, що проблема ідентичності актуалізується зі зростанням динамічності життя в сучасному суспільстві.

У сучасних дослідженнях учені використовують поняття «образ сім'ї» і «уявлення про сім'ю» як тотожні. Але саме уявлення про сім'ю не розкриває повного значення образу, а відображає лише когнітивний компонент. А власне сам «образ сім'ї» є багатоконпонентним. Для опису сприйняття сім'ї її членами співвідносяться поняття: образ «Ми», сімейна самосвідомість, емоційне і когнітивне «Ми», карта сім'ї, внутрішня картина сім'ї, міфи та сценарії.

Образ «ми» формується у функціональних сім'ях. Він узагальнює в собі основні характеристики зрілої та злагодженої сімейної системи, складає її цілісний образ (сценарій) [3, с.80].

Сімейна ідентичність зумовлена перш за все ціннісно-смысловими характеристиками. Усі феномени внутрішньо-сімейної взаємодії (сімейні цінності, сімейні традиції, міфи та послання) володіють певною смыслову природою і створюють своєрідну, унікальну систему значень, яка складає основу сімейного «Ми» і, відповідно транслюють підростаючій особистості орієнтири для соціальної ідентифікації. Коли проходить прийняття людиною цінностей, установлених родиною, - відбувається відображення її внутрішньої солідарності з її устоями та ідеалами, що сприяє ототожненню із сімейною структурою.

Отже, сімейна ідентичність володіє своїми унікальними структурно-динамічними характеристиками, компоненти, які взаємодоповнюють та складають ціннісне тло для процесу її формування. І хоча дослідження сімейної ідентичності носять точковий, несистематизований характер, загалом теоретичний аналіз дозволив переконатися в тому, що особливості структурних компонентів зумовлюють становлення сімейного образу, який формує сімейну ідентичність. Отже, ми знаходимо підтвердження того, що саме образ «Ми», сімейний образ є її великою передумовою.

Список літератури

1. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: курс лекцій / О.І. Бондарчук. – К.: МАУП, 2001. – 96 с.
2. Леш К. Семья - убежище в бессердечном мире / К. Леш // США : проблемы семьи. – М. : АН СССР, 1990. – С.93–102.
3. Эйдемиллер Э. Г. Психология и психотерапия семьи / Э. Эйдемиллер, В. Юстицкис. – [3-е изд.]. – СПб.: Питер, 2002. – 656 с.
4. Эриксон Э. Детство и общество / Эрик Эриксон. – СПб. : Летний сад, 2000.- (Б-ка заруб. психологии) – 416 с.
5. Яблонська Т.М. Розвиток ідентичності дитини в системі сімейних взаємин : монографія / Т.М. Яблонська. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2013. – 444 с.

Роль авторитетності педагога у формуванні особистісних якостей школярів

Ключовою ланкою у роботі з дітьми є вчитель. Важливість педагогічної діяльності полягає у необхідності надавати допомогу кожному учневі, створювати умови для його успішної соціалізації й здобуття якісної освіти, незважаючи на наявність чи відсутність відповідного статусу (з сім'ї малозабезпеченої, багатодітної чи з особливими потребами). Не маючи довіри з боку учнів, не налагодивши індивідуального підходу, фахівець не здатний «вибудувати» результат – компетентну особистість школяра.

Узагальнимо праці дослідників і практиків А. Макаренка, В. Сухомлинського, Г. Васяновича, С. Гончаренка, І. Зязюн, В. Богданов, а та ін.) з проблем розвитку авторитету вчителя в освітньому процесі.

1. Однакове, вимогливе ставлення педагогічного працівника до всіх учнів, не вказуючи на її винятковість. Інакше – з'явиться ризик негативного впливу цієї обставини на психічний стан, самопочуття учня та бар'єра у спілкуванні у системі «учень – учитель», «учень-учень». Зауважимо, активізація зацікавленість та ініціативність учнів може сигналізувати про доброзичливу атмосферу та позитивний настрій школярів. Практика співпраці породжує стимул до поліпшення себе, дає більше впевненості, можливість експериментувати і брати на себе відповідність за результати виконаної роботи.

2. Кожна дитина потребує відчуття захищеності та розуміння, підтримки її ідей та починань. Завдання педагога на всіх етапах розвитку взаємодії з класом та кожним учнем – надання можливості самостійно приймати рішення щодо способу досягнення результату, виявляти довіру, підтримувати зацікавленість навчанням, набуття статусу «вчитель-друг».

3. Системне осмислення педагогічних явищ, робота над помилками дозволить педагогу у подальшій роботі уникнути можливих труднощів у навчальній роботі й негативних проявів

поведінки. Своєрідність, виявлення впевненості, зосередженості і головне – небайдужості до справи, – триєдина підвалина, необхідна для якісного навчання школяра.

4. Доречними будуть настанови щодо постійного вдосконалення добре спланованого та перевіреного часом плану дій, зосередженого на якісний результат, з урахуванням можливих «орієнтувань в ситуації». Сучасна дитина освічена, мобільна, здатна змінюватись, а головне – зацікавлена у змінах.

5. Педагогу під силу змінити на позитивні (уважність, повага, емпатія до оточуючих і близьких), сформовані у багатьох дітей негативні якості (егоїзм, націленість на особисті потреби). Обережна, тактовна трансформація ціннісних орієнтирів та світоглядних переконань, розвиток «емоційного інтелекту» відбувається у ході розумного інформаційного маніпулювання свідомістю школяра, коли вчитель «відпрацьовує» механізм цієї «заміни» у запланованому середовищі.

Вважаємо, що авторитетність педагога – важливий чинник налагодження дружніх взаємин у педагогічному колективі, а уміле її поєднання з гуманістичною спрямованістю – основа успішності педагогічної діяльності. Авторитет здобувається наполегливою працею та у ході кропіткої роботи педагога над собою.

Петро Мотринчук

Науковий керівник – доц. Софроній З.В.

Народна пісня як засіб національно-патріотичного виховання дитячого хорового колективу

Народна мистецька культура українців з її багатотисячолітнім надбанням вражає своїм кількісним виміром і є цінним педагогічним матеріалом на сьогодні. Усі найвидатніші педагоги світу визнавали, що виховання дитини завжди ґрунтується, насамперед, на культурно-історичних цінностях своєї нації. Підкреслюючи значення фольклору в становленні особистості, В. Сухомлинський писав: «Мелодія і слово рідної пісні – це могутня виховна сила, яка розкриває перед дитиною народні ідеали і надії» [3, 152].

Формуючи репертуар для хору тієї чи іншої вікової групи, керівник колективу повинен, перш за все, звертати увагу на відповідність художнього змісту твору можливостям сприймання дітей, а також на такі показники, як перспектива розвитку їхніх музичних смаків і поглядів; підвищення рівня їхнього музичного мислення; удосконалення вокально-хорової техніки та виховання національної свідомості учасників дитячого хорового колективу.

Важливою складовою репертуару дитячого хору є народна пісня. Яскрава мелодійність, ритмічна гнучкість, вокальна зручність, багатство інтонаційних і динамічних відтінків – всі ці якості роблять народну пісню незамінним матеріалом для хорового співу. Сучасний дослідник А. Іваницький зазначає, що «мова усної народної творчості, зокрема, мова народної пісні, є скарбницею національного світобачення, своєрідною енциклопедією почуттів, художньо-емоційною пам'яттю народу» [1, 214].

Українські композитори-класики завжди вважали народну пісню найефективнішим засобом національно-патріотичного виховання, тому значну частину своїх обробок вони присвятили дітям. Так, М. Лисенко в основу своїх посібників для школи поклав найкращі зразки української пісні. Серед перших його видань збірка «Молодощі» (1875), в якій зібрані українські ігрові пісні та веснянки. Корисною і популярною є збірка

К. Стеценка «Луна», розрахована на школярів і домашнє музикування дітей. Видання характеризується вдалим добором матеріалу та майстерним його опрацюванням.

У 20-ті роки ХХ ст. з'явилося чимало спеціальних збірників: три випуски «Пролісків» Я. Степового, «Дитяча розвага» С. Титаренка, «Дитячі пісні» М. Вериківського, «Весняночка» В. Верховинця, «Слобожанські народні пісні для школи» В. Ступницького. Визначальною є творчість видатного майстра обробок українських народних пісень М. Леонтовича.

Здійснивши аналіз напрацювань українських композиторів, можемо запропонувати добірки обробок народних пісень для дітей різного віку:

1) 3-6 років - «Ой минула вже зима», «Ой вийду я за ворітечка», «Ой по горі льон, льон», «Орел поле ізорав», «Та внадився журавель» обр. Я. Степового;

2) 7-9 років – «Ходить гарбуз по городу», «Ой учора орав», «Ой ішов я вулицею раз, раз», обр. М. Лисенка, «Дударик», обр. М. Леонтовича, «Нова радість стала», обр. К. Стеценка;

3) 10-15 років – «Ой у лісі при дорозі», «Налетіли журавлі», обр. М. Леонтовича, «Калино малино, чом не процвітаєш?», «Несе Галя воду» обр. А. Авдієвського.

Отже, розвиток України залежить від сучасної молоді. Формування національно-патріотичної свідомості і духовності майбутнього покоління неможливе без рідної пісні, яка жила вічно з нашим багатостраждальним народом і дійшла до нас як найдорогоцінніший скарб, що підтримував українця упродовж усього його життя та передавався у спадок з покоління в покоління.

Список літератури

1. Іваницький А.І. Українська музична фольклористика: (методологія і методика): Навчальний посібник. К.: Заповіт, 1997. 392с.

2. Співають діти. Пісні для хору: репертуар для молодшого та середнього віку / Упорядник І. О. Зеленецька. К.: 2001. 183 с.

3. В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю : збірник наукових праць / за ред. О. Антонової, В. Павленко. Житомир : ФОП Левковець Н. М., 2017. 252 с.

Іванна Никоряк

Науковий керівник – асист. Немцова Л.О.

Використання музичних інструментів в музичних, художніх, хореографічних та освітніх школах

Музичний інструментарій є важливим аспектом формування музичної культури в усій множинності її проявів – від знакової системи нотної графіки до інституцій музичної освіти. Будучи посередником між виконавцем та слухачем, він являє собою засіб актуалізації ідей і образів безпосередньо у звуковій матерії. Створений для трансляції духовних смислів, музичний інструмент є вираженням фундаментальних (навіть архетипічних) ознак звукової культури і специфіки інтонаційного мислення. Водночас, музичний інструментарій сам виступає детермінантним фактором у структуризації тембрового простору, згодом утворюючи темброві моделі, які, будучи визнаними «стандартними» на певному етапі розвитку культури, часто слугують основою для жанрової і стильової ідентифікації (наприклад симфонічний оркестр стандартного складу) [1, с. 518].

Музичний інструмент, як форма культури, займає своєрідне положення – між утилітарним та символічним, знаряддям праці та магічним артефактом. Інструмент, на відміну від знаряддя праці, не слугує безпосередньо для виробництва матеріальних благ або надання послуг, а з арт - об'єктом його поєднує те, що він є безпосереднім учасником естетичного дійства – музики, і, врешті-решт, базовим фізичним рівнем її побутування. Звучання інструменту вже є подією естетичного порядку і це не може не спричиняти вплив на весь подальший процес музичної композиції: інструментарій, на відміну від музичної матерії, що перебуває в стані потенціалізації, у кожний момент часу вже є фактом об'єктивного буття. Втім, інструмент (і це поєднує його із знаряддям праці) є лише засобом реалізації мети, отже, повинен бути максимально «прозорим» з точки зору власної медіальної функції, ідеальним продовженням людського тіла, органологічною проекцією, непомітним сонорним «протезом».

Музичний інструментарій є своєрідною «інтернаціональною матрицею», яка у значній мірі обумовлює суб'єктно-об'єктну діяльність у музичній культурі: текст музичного твору і його інтерпретація завжди мають конкретно-інструментальний характер, так як і процеси музичного сприймання і творчості.

Процес оновлення музичного інструментарію не є лінійним і строго передбачуваним і часто детермінується поза мистецькими факторами, що особливо яскраво виявляється у сфері електромузичних і адаптованих інструментів у контексті масової культури другої половини ХХ століття[4, с. 213].

Цікаво, що у ХХ столітті поняття «музичний інструмент» набуває нових рис, розширюється, втрачає референційність, перетворюючись на «порожній знак», вільний для будь-яких інтерпретацій.

Отже, можна зробити висновок про педагогічну доцільність гри на музичних інструментах на уроках музики, що сприяє розвитку музичних і творчих здібностей дітей.

Список літератури:

1. Андрійчук П. О. Теорія інструментально-виконавського мистецтва як окрема галузь музикознавства / П. О. Андрійчук // Молодийвчений. - 2017. - № 11. - С. 517-520.
2. Ніколенко Л. І. Формування інструментально-виконавських умінь учнів у процесі ансамблевого музикування / Л. І. Ніколенко // Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. :Педагогічні науки. - 2018. - Вип. 170. С.212-216.
3. Сологуб В. Д. Роль та значення музичних інструментів у контексті культурно– історичного розвитку / В. Д. Сологуб, В. Б. Латко, В. В. Шеремет // Гілея: науковий вісник. - 2018. - Вип. 130. - С. 122-126.

Марія Павлюк

Науковий керівник – асист. Андрійчук С.В.

Материнство неповнолітніх як соціальна проблема

Материнство – важливий етап життя кожної жінки. Проте для неповнолітніх дівчат раннє материнство нерідко стає нелегким випробуванням. Найперша і найважливіша проблема, з якою стикаються вагітні дівчата, – це їх моральна, психологічна і фізіологічна неготовність до материнства. Через те, що їхня вагітність є небажаною і несподіваною, дівчата-підлітки часто опиняються в ситуації, сповненій розчарування, страху та розгубленості. Ці чинники загострюють відносини у батьківській сім'ї, часто призводять до розриву стосунків із батьком дитини [2].

Соціальний та соціально-педагогічний аспекти материнства неповнолітніх знаходимо у працях О.Качмарської, Л.Клоса, А.Ковалевої, М.Красноярової, К.Лук'янової, А.Лобанової, К.Сироткіної, Т.Собчук та інших дослідників.

Аналізуючи проблему материнства неповнолітніх, І. Братусь, зазначає, що юне материнство – це «соціально-культурний феномен, суть якого полягає у виношуванні, народженні, догляді та вихованні дитини матерями до 21 року» [1]. Оскільки за Законом України «Про охорону дитинства», «неповнолітньою особою вважається людина, яка не досягла 18-річного віку», верхня вікова межа раннього материнства в Україні становить 18 років [5].

Проаналізувавши наукову літературу (Т.Греченкова, Ю.Ткачова), визначаємо найбільш поширені причини ранньої вагітності: згвалтування (яке зазвичай відбувається у компанії малознайомих людей), легковажна та необдумана поведінка дівчини, відсутність або низький рівень статевого виховання в дівчини, запланована вагітність як спосіб «утримати» хлопця чи прагнення розв'язати особисті психологічні проблеми [3, 2].

Здебільшого вагітні дівчата приховують свою вагітність, вони не звертаються до жіночих консультацій, поки не настає термін пологів. Це неабияк ускладнює процес пологів і

негативно впливає на стан здоров'я майбутньої матері та дитини [4].

Із зростанням кількості вагітностей серед підлітків збільшується також кількість абортів. Часто молода дівчина не знає всіх наслідків штучного переривання вагітності і несвідомо наважується на цей крок через утиск з боку батьків чи хлопця. Переривання вагітності може мати незворотні наслідки для неї: від депресії і до неможливості у майбутньому мати дітей [2].

Народження дитини стає додатковим джерелом емоційного навантаження для юної дівчини. Дівчата-підлітки не вмюють оцінювати свою відповідальність не тільки за себе, а й за свою дитину. Раннє материнство часто призводить до соціальної ізоляції молодих матерів, молода мама нерідко залишається без підтримки оточуючих, що негативно відображається на її самопочутті та на ставленні до дитини. Вони можуть супроводжуватися стресом, депресією, відчуттям самотності та непотрібності, наслідками чого може бути негативне чи навіть жорстоке поводження зі своєю дитиною [2].

Отже, материнство у юному віці супроводжується цілою низкою соціально-психологічних проблем, розв'язання яких залежить як від самих підлітків і їх сімей, так від суспільства в цілому. Саме тому соціальна підтримка неповнолітніх матерів є актуальною проблемою сучасного суспільства.

Список літератури

1. Братусь І. В. Соціально-педагогічна робота з юними матерями у США та Великій Британії : дис... канд. пед. наук: 13.00.05 / І. В. Братусь // Луган. нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ. – 2007. – 229 с.
2. Ткачова Ю. Г. Підліткова вагітність – трагедія сучасності. Вісник. Серія: Педагогічні науки. 2013. № 3. С. 43-50.
3. Греченкова Т. И. Социальный возраст материнства : дис. канд. социол. наук / Т. И. Греченкова. – Саратов, 2004. – 225 с.
4. Методика соціально-виховної роботи: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / Авт.-упоряд. К.В. Педь. – Полтава.: ПДПУ, 2009. – 254 с.
5. Про охорону дитинства [Електронний ресурс] : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

Поняття аранжування та обробки в музикознавчій літературі

Відомо, що обробка, аранжування та переклад в музиці, всяка видозміна оригінального нотного тексту музичного твору, що переслідує певну мету, наприклад пристосування його для виконання любителями музики, що не володіють високою технікою, використання в учбово-педагогічній практиці, виконання іншим складом інструментів [2].

Обробку народних мелодій здійснювали багато великих композиторів: Й.Гайдн, Л. Бетховен, І. Брамс, М. Балакирев, П. Чайковський та багато інших. Серед творів українських композиторів чільне місце належить жанрові обробки народної пісні. Аранжування, обробка музичних творів для бандури та використання їх у навчально-виховному процесі цікавила багатьох дослідників, деякі із них це Д.Пшеничний, В. Дутчак.

Обробку багатоголосого вигадування для іншого складу виконавців часто називають аранжуванням, перекладенням, а у випадках, коли твір обробляється для виконання оркестром — оркестровкою.

Мета статті: визначити поняття аранжування та обробки, донести їх важливість в музикознавчій літературі.

Обробка – видозмінювання музичного твору шляхом гармонізації, аранжування або транскрипції. Найширше застосування має обробка щодо народних мелодій, хоча цей термін використовується і стосовно класичних творів, змінюваних, зокрема в сучасному естрадному стилі.

Аранжування – розрізняють на аранжування народної музики та аранжування академічної музики. Працюючи над обробкою музичного твору, аранжувальник використовує той вид аранжування, який допоможе найкраще зберегти композиторський задум. Так, можуть змінюватися гармонія, темп, тембр, інші засоби виразності.

Аранжування може визначатись і так: 1) перекладення, пристосування музичного твору, написаного для

певного інструмента (голосу, співака чи ансамблю), для виконання його в іншому складі інструментів (голосів); 2) обробка мелодії для виконання на музичному інструменті або для голосу з супроводом; 3) полегшений виклад музичного твору для виконання на тому самому інструменті; 4) в естрадній музиці — гармонізація та інструментування нової, або добре відомої мелодії; 5) у джазі — спосіб закріплення загального задуму ансамблевої і оркестрової інтерпретації і головний носій стильових якостей [1].

Велике значення для автора перекладень творів повинна мати редакція. Практика редагування творів має понад 150-літню традицію. Кожна редакція відображає естетичні ідеали, смаки та норми музикування того часу, в якому вона з'являється. Тому, автор перекладень повинен добре орієнтуватися у відмінностях різних редакцій.

Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що стильова атрибуція різноманітних аспектів професійної роботи аранжувальника над музичним твором, яка включає в себе елементи композиторської та виконавської творчості, дає підстави говорити про сформованість цього досить самостійного виду сучасної музично-творчої діяльності, що реалізує ключові стильові функції в побудові цілісного музичного образу. Наукова розробка теоретичних аспектів мистецтва аранжування сприятиме його освітній легітимації, що означатиме впровадження навчальних курсів фахової підготовки спеціалістів-аранжувальників у музичних вишах України, піднесення професійного статусу цього виду творчої діяльності та включення її до офіційного переліку сучасних музичних спеціалізацій.

Список використаних джерел

1. Дугчак В. Аранжування для бандури. Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2001. 90 с.
2. Пшеничний Д. Аранжування для народних інструментів. / К. Музична Україна, 1980. С.5.
3. Юцевич Ю. Музика: словник-довідник. Тернопіль, 2003. 404 с.

Катерина Палій

Науковий керівник – доц. Комісарик М.І.

Необхідність співпраці логопеда з батьками

у закладах дошкільної освіти

Спілкування – суттєва складова життя кожної людини, її діяльності та розвитку. Проте для співрозмовників важливо не лише вміти висловити свою думку, але й щоб їх зрозуміли. Кількість дітей з вадами мовлення збільшується щорічно. При цьому порушується не тільки звуковимова, це стосується «усіх компонентів і сторін мовлення» [3]. Таким дітям потрібна вчасна і компетентна допомога спеціаліста. І чим раніше їх коригувати, тим більш оптимістичними можуть бути прогнози формування нормальної вимови дитини, що може вплинути на її подальше життя та її долю.

Зазначимо, що досить значна частина батьків навіть не підозрюють серйозності проблеми, окремі – схильні її не помічати, інші – просто не знають, як із цим справитися, нарешті, ще певна категорія батьків не вважають за потрібне співпрацювати з педагогом і логопедом. Тоді як саме логопед у закладі дошкільної освіти здійснює діагностику та корекцію, у разі необхідності, мовлення дитини. Основна мета логопедії полягає у «розробці науково обґрунтованої системи освіти, виховання та перевиховання осіб з порушеннями мовлення, а також попередження мовленнєвих порушень» [3]. Проте педагог-логопед водночас прагне сприяти розвитку у дитини різних психічних процесів і її схильності до пізнавальної діяльності [3].

Для досягнення оптимального результату роботи педагога-логопеда необхідна його тісна співпраця з батьками дітей. І це відповідає закону України «Про освіту», де визначається, що метою закладу дошкільної освіти є підтримка співпраці з батьками (сім'єю) дитини для забезпечення її повноцінного розвитку, оскільки батьки відповідальні за здобуття дітьми дошкільної освіти, та «реалізації права дітей на дошкільну освіту» [2]. Ю.В. Рібцун [4] виділяє, зокрема, такі форми роботи логопеда з батьками в закладі дошкільної освіти: індивідуальну, що полягає у спілкуванні логопеда з батьками однієї дитини і

реалізує принцип індивідуального підходу; групову, яку логопед проводить з батьками дітей однієї логопедичної групи; колективну, що відбувається «шляхом спілкування з батьками дітей усіх молодших логопедичних груп закладу дошкільної освіти» та масову – з батьками і дітьми усієї спеціалізованої дошкільної установи, залучаючи батьків, зокрема, до проведення та участі у спільних святах з дітьми.

Крім того, на думку С.А. Гімп [1], сучасність потребує від логопедії ефективних психолого-педагогічних методів і технологій, що зберігають здоров'я дітей, у логопедичній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями. Основні критерії вибору таких технологій: 1) одночасна активізація різних аналізаторних систем; 2) використання предметів, різних за структурою, формою та кольором для розвитку сенсомоторної сфери дитини; 3) віддання переваги ігровим, рухливим технологіям; 4) «опора на зорово-предметні, знаково-символічні та слухові орієнтири при виборі технологій, що зберігають здоров'я» дитини; 5) вплив на оздоровлення організму дитини в цілому.

Отже, враховуючи те, що правильне мовлення є важливою передумовою подальшого повноцінного розвитку дитини та її адаптації до норм і вимог НУШ, діагностика та корекція порушень і вад мовлення повинна починатися з дошкільного віку та здійснюватися спеціалістом-логопедом. Батьки спільно з педагогами ЗДО свою співпрацю мають спрямовувати на збереження активності дитини у процесі власного розвитку та корекції мовленнєвих вад.

Список літератури

1. Гімп С.А. Критерии диагностической оценки логопедических проблем у детей старшего дошкольного возраста для выбора оптимальных коррекционных здоровьесберегающих технологий. Концепт. 2017. № 52. URL: <http://e-koncept.ru/2017/470021.htm>.

2. Закон України «Про освіту». ВВР. 2017. №38-39. С.380.

3. Польшина М.А., Суслова Н.М. Актуальные проблемы современной логопедии. Концепт. 2015. № 08. URL: <http://ekoncept.ru/2015/15271.htm>.

4. Рібцун Ю. В. Співпраця вчителя-логопеда з батьками : молодша логопедична група для дітей із ЗНМ. Дефектологія. Особлива дитина : навчання та виховання. 2011. № 1. С. 33–37.

Людмила Парасківа
Науковий керівник –доц. І.І. Бойчук

Становлення та тенденції розвитку акордеонного мистецтва у світовій музичній культурі

У світовій музичній культурі акордеонне мистецтво посідає гідне місце. Про це свідчить використання акордеона в академічній, естрадній та побутовій сферах, наявність оригінального репертуару, сформована система освіти та методика викладання гри на інструменті, а також наявність престижних міжнародних конкурсів для акордеоністів. Акордеонне мистецтво активно розвивається, тому дослідження та вивчення надбань у цій сфері актуальні.

На сьогодні існує чимало праць присвячених вивченню різних аспектів акордеонного мистецтва. Зокрема дослідженню становлення та розвитку інструмента частково присвячені праці А.Мірека, М.Давидова, А.Басурманова, М.Імханицького, В.Бичкова, Є.Іванова та ін.

Акордеон порівняно молодий інструмент. Його історія бере свій початок з 1829 року у Відні, коли органним майстром Кирилом Деміаном був запатентований музичний інструмент під назвою «акордеон». Перш ніж набути сучасного вигляду у 1920-30 роках, акордеон зазнав багатьох змін і вдосконалень. Серед майстрів, які зробили свій внесок у вдосконалення інструмента, варто відзначити Ф.Бушмана, Пауло Сопрані, П.Стерлігова та італійця Моріано Доллапе, який є винахідником інструменту з клавіатурою фортепіанного типу (1898р.)[2,36]. Акордеон мав приємне звучання та вигляд, тому швидко набув великого поширення у країнах Європи, на американському континенті, а пізніше і в Японії та став важливим атрибутом для організування побуту слухачів. На початку ХХ століття стрімко зростає виготовлення інструментів. Такі виробництва засновані на фабриках в Італії (Сільвіо Скандаллі, Пауло Рогледі, Франческо Бровароне, Маріано Даллапе), у Франції (Антуан Шенарді), Німеччині (Матіас Хонер), пізніше у США. У Радянському Союзі виробництво акордеонів починається у другій половині 1930-х років.

У 1940-1950-х роках проходить інтенсивний розвиток акордеонного мистецтва в академічному напрямку. Це пов'язано з розвитком системи музичного навчання, без якого професійне акордеонне мистецтво не може існувати. З метою підвищення професійного рівня виконавців організовувались різні конкурси. Наймасштабнішим серед яких є міжнародний конкурс виконавців на баяні та акордеоні- «Кубок світу».

У цей час з'являється ціла плеяда композиторів, які створювали і продовжують створювати твори для акордеона. Серед них такі радянські композитори: І.Шамо, К.Мясков, В.Подгорний, М.Різоль, А.Білошицький, І.Яшкевич. Сьогодні для акордеона творять українські композитори В.Власов, В.Зубицький, В.Рунчак, Б.Мирончук, Я.Олексів, Л.Затуловський. За кордоном для акордеона творять росіяни Є.Дербенко, В.Семьонов, Р.Бажилін; аргентинці Ф.Анжеліс, А.Пьяцолла, французи Р.Гальяно, А.Астьєр, датчани О.Шмідт, Н.Бентсон та ін. Серед видатних акордеоністів варто згадати О.Полілуєва, В.Ковтуна, В.Арафаїлов, Р.Стахніва, П.Дрангу [1,205].

Тепер акордеонне мистецтво вийшло на новий якісний рівень найкращих прикладів академічної камерно-інструментальної музики, вагомою ознакою якої є суттєва зміна жанрово-стилістичних складових, специфічних мовно-артикуляційних ознак, які чітко проглядаються утворах сучасних композиторів.

Пройшовши шлях довжиною в сотню з лишком років, акордеон перетворився з примітивного любительського у високохудожній професійний інструмент, який є невід'ємною складовою академічного й естрадного виконавства наших днів та є шанованим гостем на найпрестижніших сценах світу. Це вагома підстава для подальшого успішного розвитку акордеонного мистецтва.

Список літератури

1.Имханицкий М. История баянного и аккордеонного искусства: уч. пос. Москва: Изд-во РАМ им. Гнесиных, 2006. 520 с.

2.Мирек А. Из истории аккордеона и баяна Москва : Музыка, 1967. 196 с.

Сімейне насильство -негативний тренд сучасного соціуму

Сімейне насильство, на жаль, досить розповсюджене явище нашого сьогодення.

Домашнє насилля – це свідоме ставлення одного із членів сім'ї стосовно іншого, яке має певні фізичні, психічні або моральні наслідки [1].

Насилля може проявлятися по – різному. Воно буває: фізичне, моральне, сексуальне й економічне. Його наслідки можуть бути дуже серйозними й призвести в майбутньому до серйозних психічних і фізичних відхилень, захворювань, проблем із соціалізацією, емоційних і поведінкових особливостей тощо[3].

Під час пандемії коронавірусу стрімко зросла кількість потерпілих від домашнього насильства, особливо в селах і селищах міського типу. Отримати кваліфіковану допомогу їм надзвичайно важко, тож можуть сподіватися лише на поліцейських громади.

Одним із поширених у нашому суспільстві стереотипів є переконання жертви в тому, що вона мусить терпіти насильство. Іноді вони не усвідомлюють, що зазнають насилля, тому що не розуміють і не знають усіх його видів.

Більшість жертв залякані через постійні погрози й навіть не намагаються протидіяти знущанням. Тому широка роз'яснювальна робота, яка допоможе зрозуміти, що в таких випадках не варто затягувати час, а необхідно одразу звертатися у відповідні служби захисту, може суттєво зменшити страждання жертв.

Перш за все, потрібно звернутися до відділення Національної поліції України. Також сьогодні активно працюють центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства у сім'ї, які надають широкий спектр послуг усім, хто зазнав сімейного насилля. Це насамперед державні служби у справах дітей, органи опіки та піклування, установи та заклади системи

охорони здоров'я або освіти, центри соціально-психологічної допомоги, тощо.

Варто знати, що існує хронічне насильство, яке є циклічним. Форма його прояву: зростання напруження – вибух – любов і каєття. Жертва кілька разів пробачає кривднику, а згодом це стає нормою для сім'ї. Вона чудово розуміє, що знущання згодом повторяться і не раз, але не робить ніяких висновків і приймає свою долю як належне.

Доволі часто насильство важко відрізнити від конфліктів. Конфлікт – це коли погляди та інтереси двох або більше людей діаметральні. Він не є умисним, не спричиняє шкоди, не порушує права і свободи людей, так як насильство. Конфлікт рідко вирішується за допомогою сили, тілесних ушкоджень, булінгу у всіх його проявах. Хоча вірогідність того, що конфлікт сприятиме проявам насилля, досить висока.

На жаль держава ще не приділяє належної уваги цій глобальній проблемі, намагаючись мінімально втручатись у приватне життя сім'ї, подружжя тощо. Проте кількість випадків домашнього насилля зростає з кожним роком.

Отже, кожна жертва сімейного насилля повинна знати, що дуже важливо не боятися звернутися до правоохоронних органів. Мовчання, сором'язливість – це своєрідне заохочення тирана. Домашнє насилля є злочином, який карається законом. Навіть якщо Ви не є жертвою, але були спостерігачем чи знаєте про будь-які випадки насилля, потрібно терміново звернутися до спеціальних служб. Це може врятувати комусь життя й майбутнє.

Список літератури

1. Шаргородська С. Насилля в сім'ї: види, наслідки, шляхи подолання / С. Шаргородська // Соціальний педагог. – 2007.

2. Попередження домашнього насильства. Навчальний посібник для консультантів «Гарячих ліній»/ Упорядники: Краснова О.В., Калашник О.А. – Київ, 2016.

3. Юрків Я.І. Сутність та зміст соціального феномену «насильство в сім'ї» / Я.І. Юрків. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». – Випуск 27.

Анастасія Пентюк

Науковий керівник – асист. Кобилянський В.А.
Путильська коляда – відображення духовності
гуцулів

Необхідність звернення до цієї проблеми зумовлена сучасною етно-національною ситуацією, яка незважаючи на негативні суспільно-політичні явища в Україні, характеризується зростанням національної самосвідомості населення, підвищенням інтересом до витоків традиційної культури, етнічної історії. Гуцульська колядка – це народне богослужіння, в якому сконцентроване духовне надбання гуцульської землі від правіків до сьогодення.

Коляду на Гуцульщині записували, вивчали етнографи, фольклористи, зокрема Яків Головацький, Іван Франко, Володимир Гнатюк, Володимир Шухевич, на гуцульській частині Буковини – Юрій Федькович та Раймонд Кайндль; серед сучасних досліджень вагомими є наукові напрацювання В. В. Костика, Г. К. Кожолянка та ін..

Мета дослідження – проаналізувати обряд коляди як відображення високодуховності гуцулів, розглянути особливості колядування на Путильщині.

Гуцули – глибоко віруючі люди. Однак відзначимо, що на їхню віру великий вплив має навколишній світ природи. Найбільше колядок славлять сили природи, а вже пізніші – набувають сучасних християнських мотивів. Найчастіше у текстах колядок зустрічаємо прославлення сонця, місяця, зірок, дощу, які приходять до господарів в образі гостей чи колядників:

Три коліднички – підвіконнички:
Перший колідник – яснеє сонце,
Другий колідник – ясенький місяць,
Третій колідник – то дрібен дощик,
Та що ж ти париш, яснеє сонце?

Великого значення для богобоязливих гуцулів має підготовка до коляди. Кожен колядник просить на це благословення в священника, готує себе до цього священнодійства молитвами й постом.

Гуцули зуміли в особливий спосіб з покоління в покоління згармонізувати колядування з ученням церкви і відчуттями, переживаннями душі народу. Колядування набуло форми народного Богослужіння. Колядники моляться за кожного члена сім'ї, випрошують у Бога всього необхідного для повноцінного життя, складають подяку, прославляють ім'я Господнє:

Гречний господар, з Вашев газдине.

Тай ви, діточки, сядьте коло нас.

Сядьте коло нас, послухайте нас.

Славу вітають Ангельські хори.

Хресту співають, Пастир убогий.

Гуцули Путильщини належну увагу приділяють пошанівку мертвих, тому окремі колядки співаються й для померлих.

А в тім кудрявци голуби сиде.

Ой, ті голуби звідти злинули,

Звідти злинули тай полинули,

Тай сіли вони, ой близько церкви.

Ой близько церкви, то на цвинтарі.

Там висипані є 2-3 гроби, є многі гроби.

В першій гробочку, бай спочиває...

Переконані, що традиція колядування надалі буде побутувати на Гуцульщині, адже з року в рік її підхоплюють юні колядники, що на Свят-вечір колядують у кожній гуцульській хаті. Коляда на Путильщині, зберігаючи прадавні риси поклоніння природнім силам, є особливим обрядом прославлення Бога; поділяється на дитячу та дорослу, а тексти колядок класифікують за адресатом. Різдвяні звичаї є складовою частиною світоглядних уявлень людей, естафетою поколінь, у якій передається все те найкраще, що являє собою суть людського ества, зміст буття людини в Бозі.

Список літератури

1. Кожолянко Г. Духовна культура українців Буковини. – Чернівці:Прут, 2007. – 40 с.

2. Костик В. Сучасне побутування буковинських колядок//Буковинський журнал. – 2008. - №1. – С. 178-183.

3. Рибарук І. Глибока віра і тепла набожність//Гуцульський календар [Верховина]. – 2007. – С. 72-73.

Соломія Перхулін

Науковий керівник – доц. Комісарик М.І.

Значення гри у процесі гендерної соціалізації дітей старшого дошкільного віку

Дошкільний вік – етап вироблення першооснови якостей мужності і жіночності, перші тривалі взаємини; відбуваються статево-рольова «Я-концепція» та споглядання моделі поведінки в сім'ї та в суспільстві.

До проблеми вивчення гендерної соціалізації дітей дошкільного віку зверталися дослідники І. Кононова, С. Литвинова, П.В. Плісенко, О.О. Кудрявцева, В.А. Деркунська, О.В. Солнцева, Т.А. Араканцева та ін.

У дошкільному віці гендерна соціалізація хлопчиків і дівчаток передбачає цілеспрямовану педагогічну роботу.

Науковці переконують, що організацію та керівництво грою дошкільнят необхідно будувати «за підсумками діагностики специфіки ігрової діяльності хлопчиків і дівчаток, яка має свої особливості. Дані особливості можуть бути як традиційними, так і новими, сучасними» [2, с. 69]. Ці особливості ми порівнюємо у таблиці 1:

Таблиця 1

Особливості ігрової діяльності хлопчиків і дівчаток

Ос-ті	Дівчатка	Хлопчики
традиційні	дівчатка вибирають ігрові сюжети, які відтворюють типово жіночі інтереси, + тематика ігор дівчаток соціально-побутова	віддають перевагу ігровим сюжетам, що відтворюють чоловічі риси, інтереси, + тематика ігор хлопчиків – технічна і громадська.
сучасні	ігрові інтереси дівчаток пов'язані з побутовим простором життя, + об'єднання для ігор сформовано на їх інтересі один до одного	ігрові інтереси хлопчиків об'єднані з соціокультурним простором життя, + на інтересі до ігрового змісту, до задумів партнерів по грі

Організація ігрової діяльності з урахуванням виявлених якостей «допомагає вихователям формувати культуру гендерних взаємин дошкільнят».

Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку повинна містити в собі певні складові:

1. Організаційна складова: «Гендерний контакт» установлення контакту, осмислення почуття належності до групи: ігри-вітання, ігри-хвилинки.

2. Основна складова: «Гендерна проблемна ситуація» – у процесі гри дошкільнику необхідно визначитися і слідувати прийнятним рішенням серед однолітків.

«Гендерні розповіді» – це історії, прочитані дошкільнятам, переказані або складені дітьми (вдосконалюють мовлення, вміння вибудовувати розповідь).

«Гендерна символіка» – за допомогою продуктивної діяльності активізувати спонукання до формування особистого позитивного образу «Я».

3. Заключна складова: «Гендерна ігротека» – її суть полягає в проведенні дидактичних ігор, ігор-змагань, у рухливих іграх, сюжетно-рольових іграх, іграх-драматизаціях.

«Скрина секретів» зорієнтована на збір, закріплення знань про гендерну ідентичність.

«Книжкова полиця» – дослідження гендеру в художній літературі сприяє формуванню емоційної чуйності [1, с. 76].

Отже, педагогічно правильно організована гра дітей дошкільного віку сприяє формуванню інтересу, позитивному ставленню до протилежної статі і майбутньої ролі, оволодінню досвідом чоловічої та жіночої поведінки в сім'ї та суспільстві, виявляє позитивний вплив на процес загального розвитку особистості дитини, ігрової діяльності в цілому.

Список літератури

1. Араканцева Т.А. Гендерная социализация ребенка в семье : учебное пособие. Москва : НОУ ВПО МПСИ, 2013. 137 с.

2. Деркунская В.А., Солнцева О.В., Харчевникова А.Н. Маленькие граждане большого города : коллективная монография. Санкт-Петербург : СОЮЗ, 2015. 206 с.

Крістіна Петей
Науковий керівник – проф. М.Г. Іванчук

Рефлексія як важливий механізм професійного самовдосконалення

В умовах складних запитів сьогодення до професіоналізму фахівця, здатності до самоосвіти, активної, якісної та творчої самореалізації, важливе місце у процесі його становлення як професіонала та в подальшій професійній діяльності, належить рефлексії.

Рефлексія у становленні людини як особистості й суб'єкта діяльності виконує суттєві регулятивні функції. Вона дозволяє особистості створювати цілісне уявлення про своє «Я», пізнавати й об'єктивно оцінювати свої якості та власні способи діяльності, критично ставитись до себе та своєї діяльності, адекватно змінювати уявлення про себе, свої дії. Це один із важливих чинників саморозвитку особистості взагалі та професійного розвитку, зокрема. Осмислюючи власні духовні процеси, людина нерідко критично оцінює негативні сторони свого внутрішнього світу. І саме це робить особистість здатною до самовдосконалення. Пізнаючи себе, людина ніколи не залишиться такою, якою вона була колись.

Поняття «рефлексія» розглядають у різних галузях науки – філософії (Арістотель, Р.Декарт, Г.Лейбніц, Г.Гегель, Дж. Локк), психології (Л.Виготський, О.Анісімов, Г.Дегтяр, Л.Яковлева), педагогіки (В.Бондар, М.Марусинець, Н.Ничкало) та ін. Визначення рефлексії як спостереження, яке розум людини здійснює щодо власної діяльності та способів її виявлення, знаходимо у працях видатного англійського філософа, мислителя, педагога Дж. Локка. Ученими доведено, що у структурі професійної діяльності рефлексія набуває системоутворюючого характеру, стаючи особистісною основою професіоналізму фахівця.

Розв'язання проблеми формування професійної рефлексії у майбутніх фахівців важливе ще й тому, що стосується вирішального моменту в життєвому становленні й

професійному самовизначенні особистості загалом і в умовах світової глобалізації й конкуренції, зокрема, коли зростають вимоги до рівня професійного розвитку майбутнього фахівця, його готовності до виконання нових завдань.

Педагог Є.Чорний визначає, що професійна рефлексія – це виведення на когнітивний рівень суб'єктивних переживань, що пов'язані з професійною діяльністю, що передбачає: 1) усвідомлення і розуміння всієї структури своїх взаємин з усіма суб'єктами навчально-виховного процесу 2) усвідомлення особливостей взаємин усіх суб'єктів навчально-виховного процесу у закладі освіти як системи; 3) усвідомлення міри своєї професійної компетентності, враховуючи рівень знань, а також комунікативних, методичних умінь і навичок [4, с.1-4].

Особливий інтерес викликає поняття професійної рефлексії у сфері педагогічної діяльності, де з виділених загальних, типових характеристик рефлексивної діяльності спеціаліста робиться спроба виявити її специфічні особливості. На думку дослідниці М.Марусинець, рефлексія є основним механізмом педагогічної взаємодії, процесу рефлексивного управління діяльністю учнів, їхньої активності та регулювання власної самоактивності.

Це підкреслює об'єктивну потребу формування професійної рефлексії у майбутніх учителів як неодмінну умову їхнього професійного становлення, самореалізації й саморозвитку, що і є метою нашого дослідження.

Список літератури

1. Марусинець М. Професійна діяльність педагога: рефлексивний аспект [Електронний ресурс].
2. Роменець В.А. (2003). Історія психології ХХ століття. Київ: Либідь. 989 с.
3. Семиченко В.А. (2004). Психологія педагогічної діяльності. Київ. Видавництво Вища школа. 335 с.
4. Чорний Є.В. (2002). Ініціювання професійної рефлексії у педагогів. Практична психологія та соціальна робота, 3, 1-4.

Яна Петруник

Науковий керівник – доц. І. С. Прокоп

Альтернативна шкільна освіта в Україні як педагогічне явище

Сучасна шкільна освіта в Україні, яка запозичила багато елементів ще з радянського часу, незначними кроками іде назустріч сучасному прогресу та досить повільно вводить інновації, що існують у сфері освіти. На зміну радянській освітній системі, яка була спрямована на формування особистості із заданими якостями, приходять особистісно зорієнтована освіта. Традиційна школа вже не приносить потрібного результату та не зовсім відповідає вимогам часу. Значної популярності набуває альтернативне навчання, спрямоване на підвищення якості освіти, розвиток нестандартного мислення, формування творчої особистості.

За визначенням О. А. Заболотної, альтернативна освіта – це процес і результат засвоєння людиною систематичних знань, умінь і навичок, розвиток розуму та почуттів, формування світогляду та пізнавальних інтересів за межами традиційної системи шкільництва, що забезпечується нетрадиційними педагогічними формами, методами та видами контролю [1, с. 33]. Її завдання – створювати більш сприятливі умови для індивідуалізації та диференціації навчання.

Концепція альтернативної освіти досить давно привертає до себе увагу дослідників. Засновниками прогресивної освіти вважають Джона Дьюї, Френсіса Паркера. Фундаторами авторської педагогіки справедливо називають С. Френе, М. Монтесорі, Р. Штайнера, російського педагога М. Щетиніна, а також вітчизняних педагогів-новаторів В. Ф. Дурдуківського, В. О. Сухомлинського, О. А. Захаренка, М. П. Гузика, досвід організації навчання яких заклали фундамент сучасних авторських шкіл [2, с. 64].

Альтернативна освіта – це можливість здобути чи поповнити загальну середню освіту у школах, що відрізняються своєю організацією, змістом чи формами, методами, видами контролю [3, с. 23].

Здобувають альтернативну освіту, як правило, в альтернативних школах як навчальних інституціях, які пропонують різноманітні освітні послуги. Альтернативна школа має свою ідею та працює за власною програмою, даючи учневі можливість зосередитися на тому, що його цікавить, до чого він проявляє інтерес.

Найважливішими відмітностями альтернативних шкіл від традиційних є їх орієнтація на забезпечення внутрішньої свободи та самореалізація дитини в умовах нетрадиційної освітньої моделі.

Існування альтернативного навчання дає змогу збагатити нинішнє освітнє середовище інноваціями, відійти від традиційної системи, перевірити експериментальні творчі авторські здобутки та надає нові перспективи для шкіл майбутнього. Альтернативне навчання передбачає вільний розвиток дитини як творчої особистості, спрямоване на створення позитивного мікроклімату в класі, розкриття здібностей дитини, що здатна до самоорганізації та саморозвитку. Зростання кількості альтернативних шкіл пов'язане з тим, що сучасні батьки бажають створити своїй дитині найсприятливіші умови для поступу та самовдосконалення, а забезпечити ці умови можуть саме такі школи.

Позитивним є те, що інформаційні ресурси знайомлять суспільство із даними проектами, привертаючи цим більше уваги до альтернативних освітніх закладів, існування яких є постійним поштовхом для вдосконалення традиційної освіти.

Список літератури

1. Заболотна О. Альтернативна освіта як предмет наукового дискурсу у вітчизняному та зарубіжному педагогічному просторі. Порівняльно педагогічні студії. 2009. № 1. С. 31-37.
2. Мартинчук І. Альтернативні школи України: історія становлення та перспективи. Історичні і політологічні дослідження. 2017. № 2. С. 64.
3. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. К.: Педагогічна думка, 2001. С. 23.

Леся Пиц

Науковий керівник – проф. Т.Д. Федірчик

Формування емпатійної культури майбутнього вчителя початкової школи в освітньому середовищі університету

Сучасний етап розвитку освітньої галузі характеризується реформуванням, у процесі якого відбувається зміна ціннісних орієнтирів учасників освітнього процесу, зокрема педагогічних працівників. Вагоме значення має сформованість емпатійної культури вчителя початкової школи, оскільки для молодших школярів особистість педагога надзвичайно значуща. Тому актуальною для вищої школи є проблема формування емпатійної культури майбутніх учителів початкових класів.

Окремі аспекти означеної проблеми висвітлювали різні вчені, зокрема: теорія і практика педагогічної підготовки майбутнього вчителя (О. Антонова, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, І. Зязюн та ін.); розвиток педагогічної культури майбутнього вчителя (В. Гриньова, Н. Нікула, І. Пальшкова, С. Сисоєва, Т. Федірчик, О.Шурин та ін.). Однак подальших досліджень потребує система формування саме емпатійної культури майбутнього вчителя початкової школи.

Емпатійна культура майбутнього вчителя початкової школи являє собою складне особистісне утворення емпатійних знань, умінь та навичок, що забезпечує результативність дій учителя за рахунок позитивного сприймання учня, розуміння його емоцій та керування ними, прогнозування поведінки учня.

До механізмів, що забезпечують емпатійні відносини, належать: ідентифікація (сприяння іншому, що передбачає полегшення дій); рефлексія (уміння співвідносити зовнішні та внутрішні характеристики об'єкта емпатії); децентрація (переживання почуттів іншого, яке виявляється в умінні поставити себе на місце іншого). У цьому контексті емпатійна культура майбутнього вчителя початкової школи почала розглядатися у важливому сенсі – міжособистісних взаємин, педагогічного спілкування, керівництва (Д. Гнезділов, 2013).

До структури емпатійної культури майбутнього вчителя початкової школи можна віднести компоненти: ціннісно-мотиваційний, когнітивний та праксеологічний), які виступають критеріями та мають відповідні показники.

Ученими виділяється низка шляхів формування емпатійної культури у педагогічних закладах вищої освіти через: вдосконалення змісту професійної підготовки; використання інноваційних форм позанавчальної та виховної роботи; організацію тренінгів професійного зростання (Шурин О., 2009).

Технологія формування емпатійної культури майбутнього вчителя початкової школи повинна охоплювати низку етапів (мотиваційний, змістово-когнітивний, діяльнісно-праксеологічний), які дозволять студенту не лише усвідомити суть, значущість емпатійної культури для професійної діяльності в умовах Нової української школи, а й сформувані практичні уміння та навички її реалізації на практиці.

Серед основних форм і методів формування емпатійної культури у студентів є: мотиваційні тренінги, дискусії, рольові ігри, тематичне спілкування, розв'язання педагогічних ситуацій тощо).

Отже, емпатійна культура є провідною складовою професійної діяльності майбутнього вчителя початкової школи. Рівень розвитку емпатії впливає на прояв співчуття, співпереживання, розуміння та сприяє гармонійному та повноцінному розвитку особистості учня. У своїх розвинених формах емпатія стає психологічним «інструментом» формування не лише правильної позиції педагога під час процесу комунікації, але й початковою ланкою формування гуманної взаємодії із школярами.

Список літератури

1. Гнезділов Д.Ю. (2013). Структурна модель особистої емпатії. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, Одеса : НДПУ ім. К.Д. Ушинського, № 3-4.
2. Шурин О.І. (2009). Емпатійна культура як інтегративна особистісна якість сучасного викладача. Нова педагогічна думка : наук.-метод. журнал. Рівне, № 1, С. 551–557.

Наталія Познік

Науковий керівник – доц. Комісарик М.І.

**Використання ігрової технології у процесі
ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з
формою предметів**

Однією з властивостей навколишніх предметів є форма. Ряд науковців доводять, що форма – це одна з основних властивостей предмета, яка сприймається за допомогою зорових аналізаторів, а також завдяки руху, що допомагає відрізнити один предмет від іншого. Геометрична фігура є еталоном, який допомагає людині орієнтуватися у різноманітних формах предметів.

Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з формою предметів має для них важливе розвивальне значення. По-перше, вміння дітей виділяти форму як самостійну ознаку предмета, забезпечує розвиток у них аналітично-синтетичної діяльності. По-друге, порівняння предметів за формою дає дитині можливість концентрувати свою увагу саме на цій ознаці предмета, абстрагуючись від інших ознак. Крім того, знання про форму допомагають дитині ліпше орієнтуватися в довкіллі та закладають основу для розвитку продуктивної дитячої діяльності (малювання, ліплення, конструювання тощо), налаштовують її до засвоєння у майбутньому математики у школі, зокрема геометрії. На цій основі діти можуть класифікувати предмети, робити висновки й узагальнення. Проблему знайомства дітей з геометричними фігурами та їх властивостями, як зазначають Л. Венгер, З. Лебедева, М. Монтессорі, Ф. Фребель та інші, потрібно розглядати у двох аспектах: у плані сенсорного сприйняття форм геометричних фігур і використання їх як еталонів у пізнанні форм навколишніх предметів, а також у сенсі пізнання особливостей їх структури, властивостей, основних зв'язків і закономірностей їх побудови, тобто власне геометричного матеріалу. Значення сенсорного розвитку в ранньому і дошкільному дитинстві важко переоцінити. Саме цей вік найбільш сприятливий для накопичення уявлень про

зовнішній світ. Видатні зарубіжні вчені в галузі педагогіки (О. Декролі, Я. Коменський, М. Монтессорі та ін.), а також відомі представники вітчизняної педагогіки та психології (Ф. Блехео, О. Запорожець, Н. Сакуліна, О. Усова та ін.), справедливо вважали, що сенсорне виховання спрямоване на забезпечення повноцінного пізнавального розвитку, є однією з основних проблем дошкільного виховання.

У старшому дошкільному віці знання про геометричні фігури уточнюються, закріплюються в іграх на заняттях з образотворчої діяльності, конструювання. Такі заняття дозволяють дітям здобувати вміння в поділі складного малюнка на складові елементи, а також створювати малюнки складної форми із двох або одного-двох видів геометричних фігур різних розмірів. У процесі таких дій збагачується «математична» мова дітей, розвивається мислення.

Отож вивчення математики в сучасному суспільстві набуває все більшого значення. Це пояснюється перш за все значним розвитком різних галузей математичної науки та застосування її в різних галузях.

Тому навчання в закладі дошкільної освіти спрямоване, насамперед, на виховання у дітей звички до повноцінної аргументації уявлень про навколишній світ. Математичний розвиток дитини відбувається, перш за все, завдяки впровадженню в освітній процес організаційно-педагогічних умов, зокрема впровадженню інноваційних технологій. Однією з таких технологій є ігрова технологія, яка заснована на використанні в навчальному процесі дидактичних, навчальних, розвивальних і сюжетно-дидактичних ігор.

Список літератури

1. Баглаєва Н. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дошкільнят. Дошкільне виховання. 1999. №7. С. 3-4.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Настільна книга керівника дошкільного навчального закладу. Ч.5. Тернопіль: Мандрівець, 2013.
3. Щербакова К. Методика формування елементів математики у дітей дошкільного віку. Київ : Вища школа, 2011.362 с.

Саморегуляція емоційного стану як умова успішної діяльності вчителя сучасної початкової школи

Вчитель - це складна й багатогранна професія, діяльність якої пов'язана зі стресами, втому, тривожністю, конфліктами й різноманітними емоційними станами, впоратися з якими допомагає саморегуляція.

Професійна діяльність педагога, особливо в умовах карантину, є яскравим підтвердженням того, що вчителю потрібно навчитися керувати своїми станами, швидко приводити себе в тонус й повертатися до роботи, себто опанувати саморегуляцію.

Різнобічні аспекти проблеми саморегуляції емоційного стану педагога розкрито у працях таких науковців, як М.Гриньова, О.Конопкін, А.Лотоцька, І.Матійків, О.Чебикін, та ін.

Метою даних тез є висвітлення теоретичних аспектів проблеми саморегуляції емоційного стану вчителя сучасної початкової школи.

Поняття «саморегуляції» у науковій літературі трактується як «здатність людини керувати собою на основі сприймання і усвідомлення власних психічних станів і поведінки» [2, с.6].

Саморегуляція є чинником і засобом оптимального й ефективного конструювання як педагогічної діяльності вчителя, так й життєдіяльності в цілому.

Традиційно саморегуляцію використовують психологи на своїх заняттях для покращення та нормалізування емоційного стану особистості, проте останнім часом вона стала популярною у повсякденному житті, оскільки різні прийоми, методи, тренінги, комплекси вправ можна самостійно опанувати й систематично самотужки виконувати вдома. М.Гриньова справедливо зазначає, що для діяльності людини усвідомлення регулювання є вищим рівнем саморегуляції [2, с.30].

Серед методів саморегуляції емоційних станів виділяють такі групи найбільш розроблених методів: нервово-м'язова

(прогресивна) релаксація, аутогенне тренування, ідеомоторне тренування, сенсорна репродукція образів (метод образних уявлень) та ін.

З метою саморегуляції емоційних станів вчителів, на думку дослідників, найбільш ефективними є застосування арттерапії, музикотерапії, медитації, методик психофізичної гімнастики, самомасажу тощо.

Саморегуляція у діяльності педагога не лише покращує його здоров'я та емоційний стан, а й робить його уроки емоційно забарвленими, творчими, що не абияк впливає на інтелект та почуття учня. Дослідник А.Лотоцька зазначає: «Вчителька не мусить працювати цілодобово і має дбати про себе, щоб не допустити професійного вигорання і перевтоми», що є важливим у сучасній освіті, особливо у початковій ланці [3, с.47].

Отже, саморегуляція емоційного стану є важливим аспектом професійної діяльності вчителя. Використання її різноманітних методів розвиватиме емоційну компетентність фахівця, що сприятиме його професійному становленню й особистісному вдосконаленню, а також здатність вчителем розуміти та приймати власний емоційний стан, здійснювати індивідуальний вибір методу оптимізації емоційного стану, що позитивно впливатиме на його діяльність та успішність учнів.

Список літератури

1.Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Видавництво З. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 107 с.

2.Гриньова М.В. Саморегуляція. Навчально-методичний посібник. Полтава: АСМІ, 2008. 268 с.

3.Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації. Київ, 2020. 71 с.

Микола Полянко

Науковий керівник – доц. Дерда І.

Історія становлення та розвитку скрипкової школи у Чернівцях

Чернівці здавна славилися своєю атмосферою творчості та прихильності до мистецтва, адже саме тут «ранок починався музикою Шуберта...». Скрипкова музика приваблювала та цікавила чернівецьку публіку. Саме тут з концертами виступав єдиний скрипаль, конкуренції якого побоювався сам Ніколо Паганіні, Кароль Ліпінський. У Чернівцях жив і творив музику відомий румунський скрипаль і композитор Чіпріан Порумбеску. Але що спричинило розвиток класичної музичної культури та становлення скрипкової школи у Чернівцях та хто були і є ті особистості, що творили її історію і наповнюють її сьогодення – це і є метою нашого дослідження.

Офіційна історія становлення та розвитку скрипкової школи в Чернівцях бере свій початок у 1862 році, коли «Товариство плекання музики на Буковині» заснувало першу музичну школу в Чернівцях[2]. У різні періоди її діяльності очільниками цього закладу були Ф.Пауер, Й. Звонічек і А.Гржималі.

Діяльність композитора, піаніста, скрипаля, викладача, музичного критика та громадського діяча А. Гржималі мала неабиякий вплив на розвиток скрипкової школи в Чернівцях. Адже він керував чотирма відділеннями у музичній школі: вів клас скрипки, фортепіано, співу та гармонії. Був директором хору, симфонічного оркестру, струнного квартету та чоловічого хору.

Аби підняти на вищий рівень музичне життя у Чернівцях, потрібен був добрий викладацький склад. І Адальберт Гржималі їздив у столиці Європи та вмовляв молодих викладачів, які щойно закінчили консерваторію, приїхати з Відня чи Праги працювати до Чернівців. Це було непросто, але він зібрав на Буковині дуже високий професійний склад викладачів.

Завдяки такому стрімкому розвитку музичної освіти у 1905 році було відкрито першу українську професійну музичну школу ім. М.Лисенка, а згодом, у 1924 році – Чернівецьку консерваторію музики та драматичного мистецтва.

Саме в Чернівецькій консерваторії клас скрипки очолював професор І.Пирля[1]. Серед його випускників можемо відзначити Ю. Гіну – народного артиста України, голову об'єднання композиторів Буковини, члена правління й президії Чернівецького обласного відділення Національної всеукраїнської музичної спілки, лауреата літературно-мистецької премії імені С.Воробкевича, відмінника освіти України та прекрасного педагога-скрипаля, який 24 роки поспіль працював викладачем у Чернівецькому музичному училищі та 48,5 років – у дитячій музичній школі №1.

У 50-х роках ХХ ст. у Чернівецькому музичному училищі надали новий поштовх у розвитку Чернівецької скрипкової школи Талал Г.А. та Самарін В.І., який також заснував 1958 струнний квартет, що працював як концертна одиниця Чернівецької філармонії.

Також до плеяди видатних скрипкових педагогів Чернівців належать Островський С.Є., Бруевич Ю.О., Гольдман А.Я., Романова В.А., Зельцер Я.Б., Степановський Д.А., Вайнштейн Р.Є., Павлов О.І., Очесальський М.В., Талісман С.П. та ще багато відданих музичному мистецтву педагогів.

Сучасність Чернівецької скрипкової школи – яскраві та самобутні особистості, чудові педагоги та видатні музиканти, відзначені в Україні та світі. Найкращі традиції своїх попередників сьогодні у різних музичних закладах Чернівців продовжують Мартинюк Л.О., Гакман М.М., Гамова А.О., Колов В.В., Лютова Н.В., Максименко О.І., Паранюк В.Ю., Чітідзе В.В., Чеботов П.М., Шапко Л.О. та їхні учні, які продовжили педагогічну та сценічну практику після отримання вищої музичної освіти у провідних фахових навчальних закладах.

Саме непересічні музиканти є основою для подальшого творчого розвитку Чернівецької скрипкової школи.

Список літератури:

1. Залуцький О.В. Юрій Гіна: Музичне краєзнавство Буковини : хрестоматія. Навчальний посібник до курсу «Музичне краєзнавство». Вип. 6. Чернівці: Чернівецький нац. Ун-т. 2009. 189 с.

Сайчук К. І. Музична освіта Буковини. Чернівці: «Золоті литаври». 2011. 320 с.

Особливості сприйняття відвідувачами спортзалу періоду ранньої дорослості образу зовнішності

У сучасній психології переважна кількість досліджень, які стосуються ставлення до власної зовнішності, базуються на понятті тілесного образу і вивчають, як основну сферу незадоволеності суб'єкта певними аспектами власної зовнішності. Від моменту народження до старості тіло людини зазнає істотних змін, що супроводжується також змінами образу Я. Фізичні зміни обличчя й тіла людини безпосередньо впливають на її відчуття і потребують часу для того, щоб стати частиною уявлення особистості про саму себе.

П. Шилдер – один із перших, хто стверджував, що тілесний образ це не тільки когнітивна концепція, але й вплив установок і взаємодій інших людей. Також Р. Бернс і К. Роджерс концептуалізували ставлення до власної зовнішності як побудову особистістю фізичного образу Я в самосвідомості (Я-концепції). Згідно з теорією Р. Бернса, Я-концепція являє собою динамічну систему установок, спрямованих на самого себе, що охоплює: когнітивний компонент – уявлення індивіда про самого себе; афективний компонент – емоційне відношення до свого образу та поведінковий – це конкретні дії, які можуть бути викликані образом Я та самооцінкою [1].

Натомість Н. Рамсі та Д. Харкорт вивчали ставлення особистості до власної зовнішності з позиції психології здоров'я і зазначили, що людина завжди виявляла інтерес до свого зовнішнього вигляду й активно удосконалює його відповідними діями [1].

Культура сучасного суспільства нав'язує людині уявлення та стереотипи щодо самосприйняття власної зовнішності, підкреслюючи еквівалентність категорій зовнішньої привабливості та успішності. Отже, у свідомості більшості людей, особливо у жінок, перебільшується значущість власної зовнішності, незалежно від соціальної ролі та статусу [2].

На думку В. В. Моляко, найважливішими чинниками впливу на формування образу Я та його тілесних складових постають роль сім'ї, думка однолітків і засоби масової інформації. Дослідження свідчать, що особливо чутливі до оцінки власної зовнішності ті люди, які вже мають певні негативні уявлення щодо власної зовнішності, а їхній образ тілесного Я містить низку негативних аспектів [3].

На думку Палмер Д., важливу роль при оцінці зовнішнього вигляду відіграє ступінь відповідності зовнішності превалюючим стандартам краси в соціумі. Фізична привабливість входить у перелік найбільш важливих критеріїв при виборі статевого партнера як у чоловіків, так і у жінок, хоча, зауважимо, що дана оцінка привабливості зумовлена смаком і впливом сучасної культури [4].

Краса та фізична привабливість досить самобутні феномени, які впливають не лише на комунікативний аспект міжособистісних стосунків, а мають більш глибоке відображення в людській психіці. На сьогодні численні дослідження образу тіла проводяться в різноманітних напрямках і спрямовані на практичну допомогу у розв'язанні таких питань: робота із неадекватним сприйняттям власної зовнішності та свого тіла, зокрема, розвитком тілесної пластики, а також інших психологічних характеристик особистості, що корелюють із образом тіла. Не зважаючи на те, що більшість досліджень образу тіла зорієнтовані на віковий проміжок 18–35 років, проте цікавість до власної зовнішності з віком не зменшується, що робить дослідження в даній сфері ще більш актуальними.

Список літератури

1. Рамси Н. Психология внешности / Н. Рамси, Д. Харкорт; пер. с англ. под ред. А. П. Федорова]. – СПб. : Питер, 2009. – 256 с. – (Серия «Мастера психологии»).
2. Соколова Е. Т. Самосознание и самооценка при аномалиях личности / Е. Т. Соколова. – М.: МГУ, 2000. С. 215 – 216.
3. Моляко В. В. Психокорекційні стратегії деформації Я-образу зовнішності в юнацькому віці / В. В. Моляко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 6. – С. 78–80.
4. Палмер Д., Палмер Л. Эволюционная психология. Секрет поведения Homo sapiens. – СПб.: Нева, 2004. – С. 85

Марина Продан
Науковий керівник – доц. О.С. Шестобуз

Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи на уроках мистецтва

Проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках мистецтва вивчається в аспекті творчої діяльності, пов'язаної зі сприйманням художніх творів, їх творчим виконанням і відтворенням здобутих вражень та уявлень у власній творчості. У процесі художньої діяльності відбувається розвиток художньо-естетичних здібностей учнів.

Творчі здібності є психологічними особливостями дитини, які сприяють оволодінню образотворчою діяльністю. Важливе визначення вмінь, які потрібно сформуванати для творчості, її прояву, успішного здійснення творчої діяльності.

Роль мистецтва як потужного засобу розвитку творчих здібностей, образного мислення, естетичної свідомості особистості, виокремлення молодшого шкільного віку як періоду найінтенсивнішого креативного становлення висвітлюються у працях І. Беха, Л. Божович, Л. Виготського, Т. Волобуєвої, І. Демченко, В. Котляр, Т. Шпікалової та ін.

Творчі здібності - вищий рівень розвитку інтелектуальних здібностей особистості. Творча діяльність молодших школярів знаходиться в прямій залежності від багатства та різноманітності попереднього досвіду учнів, оскільки цей досвід є матеріалом, з якого утворюються основи творчої уяви та фантазії [1].

Однією зі сфер, в яких у ранньому дитинстві проявляється розвиток творчих здібностей, є мистецтво. Характерна особливість малюнків дітей - лаконічність, зосередженість і концентрація думки. Засоби мистецтва здатні передавати задуми та почуття безпосередньо, вони більш особистісні, мають невичерпний потенціал розвитку емоційної сфери дитини.

Уроки мистецтва повинні проводитися з урахуванням вікових особливостей учнів. Ознайомлення зі світом мистецтва збагачує мислення, емоції молодших школярів, формує

чуйність, уміння розуміти прекрасне. Творчий розвиток дітей молодшого шкільного віку можна здійснювати за принципами практичного ознайомлення з навколишньою дійсністю, вільного творчого вираження, індивідуалізації навчання [3].

Уроки мистецтва в початковій школі формують творчі здібності, пізнавально-творчу активність молодших школярів, розвивають їх емоційно-почуттєву сферу, нестандартне мислення, вміння бачити прекрасне у навколишньому світі, естетичне ставлення до творів мистецтва.

Особливості уроків мистецтва в початковій школі:

- урок повинен впливати на почуття та емоції учнів;
- у процесі образотворчої діяльності необхідно формувати творчі здібності кожної дитини, сприяти їх розвитку;
- на уроках мистецтва доцільно ознайомлюватися з досягненнями світової художньої культури.

Творчість дає можливість учням розвивати власні здібності, потреби, інтереси, знаходити різні форми прояву індивідуальної спрямованості. Творче самовираження сприяє усвідомленню особистісної ваги, емоційному розвантаженню, зростанню впевненості у досягненні результату. У зв'язку з цим усе більшої теоретичної та практичної значущості набуває залучення дітей до образотворчої діяльності, створення необхідних умов для формування творчих здібностей та пізнавальної творчої активності [2, с.46].

Отже, для розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках мистецтва необхідний цілеспрямований педагогічний вплив на їхню образотворчу діяльність з урахуванням вікових особливостей учнів, формування вмій і навичок володіння засобами мистецтва, що дає позитивний результат у творчості.

Список літератури

1. Волобуєва, Т. Б. (2005) Розвиток творчої компетентності школярів: метод. посібник. Харків: Вид. група «Основа», 112.
2. Демченко, І. І. (2003) До питання розвитку художньої творчості учнів початкової школи. Рідна школа, 2, 45–47.
3. Котляр, В. П. (2006) Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей. Київ: Кондор, 200.

Юлія Прокопець
Науковий керівник – доц. О.С. Шестобуз

Використання різних видів наочності на уроках мистецтва в початковій школі

Для результативного вивчення мистецтва в початковій школі необхідними є ґрунтовна підготовка вчителя та здатність використовувати різні види наочності, що має значний вплив на рівень викладання навчального матеріалу та якість образотворчої діяльності молодших школярів. Тому особливої актуальності на сучасному етапі реформування освіти є розв'язання проблем, пов'язаних з чітким і логічним використанням доступних у різних аспектах засобів унаочнення навчання з образотворчого мистецтва.

Особливості використання різних видів наочності на уроках мистецтва досліджували О. Гайдамака, С. Коновець, Л. Масол, О. Рудницька, Л. Савенкова, О. Савченко, С. Трач, Г. Шевченко та ін. Під час вивчення мистецтва молодшими школярами важливі такі наочні засоби:

– навчально-методичні матеріали або наочні засоби образотворчого змісту, які містять: репродукції картин, зразки практичних робіт учнів, схеми зображення виробів, роздатковий образотворчий матеріал, фотозображення, навчальні таблиці, малюнки, твори мистецтва, наочність з основ кольорознавства, композиції, конструювання та при малюванні з натури;

– наочні предметні матеріали та посібники або натуральні наочні засоби, які охоплюють натурний фонд з предметів побуту, муляжів, мистецьких творів, гіпсових моделей, зразків виробів декоративно-прикладного мистецтва;

– зорово-слухові або аудіовізуальні засоби унаочнення, які одночасно впливають на візуальне сприйняття навчального матеріалу зі звуковим супроводом, відеофільми та відеофрагменти, телепередачі, наочність, яка візуалізується за допомогою комп'ютерних технологій [1].

Одне з вагомих місць на уроках образотворчого мистецтва займає педагогічний рисунок – демонстрація вчителем

конкретної послідовності створення композиції з теми, пояснення певної художньої техніки чи методу зображення пензлем чи олівцем, демонстрування специфіки будови виробу, розташування об'єкта в просторі, які виконуються вчителем художніми матеріалами на великих аркушах паперу або крейдою на дошці. Також потрібна готова наочність поетапності створення композиції у вигляді готового малюнка, який виконав задалегідь учитель, або навчальні таблиці, репродукції картин митців [2, с.114].

На сучасному етапі вивчення мистецтва в умовах дистанційної освіти найважливішим видом наочності є аудіовізуальні наочні засоби – візуальні зображення зі звуковим супроводом – наочність, яка створюється та передається сучасними комп'ютерними технологіями. За допомогою персонального комп'ютера та навчальних комп'ютерних програм можна створювати та впроваджувати візуалізовані зображення й аудіосупровід під час пояснення чи створення самостійної практичної роботи.

До засобів аудіовізуальної наочності відносять: навчальні мультимедійні презентації, відеозображення, відеозаписи, відеофільми, телепередачі навчального змісту, робота на мультимедійних дошках тощо, які відіграють найважливішу роль серед арсеналу сучасних інформаційних засобів навчання, що доцільно використовувати на уроках мистецтва [2, с.154].

Отже, серед видів наочності аудіовізуальні наочні засоби навчання є універсальними та мають можливості сприяти швидкій і доступній передачі необхідної навчальної інформації з мистецтва, поєднують конкретні ознаки та властивості, які притаманні іншим видам наочних матеріалів і приладдю. Цей вид наочності допомагає активізувати різні розумові процеси молодших школярів і, безумовно, ефективний для використання на уроках мистецтва.

Список літератури

1. Коновець, С. В. (2000) Образотворче мистецтво в початковій школі. Київ: Знання, 80.
2. Масол, Л. М. (2006) Методика навчання мистецтва у початковій школі. Харків: Ранок, 256.

Богдана Прус
Науковий керівник – доц. Андрєєва Я. Ф.

Специфічні особливості прояву емоцій і почуттів у спілкуванні

Емоції та почуття – основна одиниця аналізу якості міжособистісних стосунків. Наше ставлення до іншої людини – це, перш за все, емоції та почуття, які ця людина у нас викликає. Переживання, які виникають у спілкуванні, здібні як поліпшувати стосунки, так і руйнувати їх. Аналіз специфічності прояву емоцій і почуттів у спілкуванні, а також їх впливу на розвиток стосунків – один із популярних напрямків психологічних досліджень, який не втрачає своєї актуальності. Актуальність викликана потребою не лише вивчити специфічність механізму прояву емоцій і почуттів у спілкування, а й практичною допомогою особистості в подоланні руйнівних переживань.

Емоційно-почуттєву сферу в різних аспектах життя активно досліджували науковці. Так, В.О. Барабаншиков і Т.Н. Майкова вивчали розуміння (ідентифікацію) емоцій іншого. Суть переживання, як головної структурної одиниці емоцій і почуттів, аналізували Л.С. Виготський, К.К. Платонов, Ф.Є. Василюк та інші. Г.Сельє створив концепцію стресу як емоційного стану, розробив когнітивну теорію емоцій. Українські психологи Г.Ващенко і О.В. Запорожець присвятили свої праці дослідженню розвитку емоційно-вольової сфери людини.

Чим відрізняються емоційно-чуттєві переживання, які виникають у сфері спілкування, від емоцій і почуттів, які викликають події, предмети і явища?

По-перше, емоційна реакція учасників спілкування двобічна. Якщо поведінка і манери людини, з якою ми спілкуємось, викликають у нас якість почуття, то приховати їх неможливо, і вони починають проявлятися у нашому ставленні до цієї людини. У партнера по спілкуванню це викличе відповідну реакцію. Ставлення до почуттів, які викликають у нас люди, варіює відповідно до специфічних особливостей партнерів по

спілкуванню. Агресивні дії, як правило, викликають ворожість. Але деякі люди відповідають на агресію слухняністю.

По-друге, емоції та почуття – це індивідуальні переживання особистості. У процесі спілкування вони набувають специфічності знаків, сутність яких потрібно зрозуміти правильно. Ми говоримо про різні варіанти викривлення, не розуміння змісту отриманої інформації. Висновки про внутрішні переживання іншої людини, як правило, констатуються шляхом приписування різних мотивів, якість яких залежить від картини світу тієї людини, яка сприймає інформацію. У спілкуванні великого значення для збереження стосунків набуває здібність партнерів до децентрації, подолання власного досвіду і можливості подивитись на світ очима іншої людини.

По-третє, емоції та почуття підлягають цензурі і контролю з боку суспільства. Різні культури і різні групи накладають обмеження на право прояву переживань. Деякі соціальні норми настільки глибоко вкорінені, що люди не дозволяють самі собі їх порушити. Ситуація заборони відкритого прояву почуттів призводить до різних особистісних деструкцій.

Названі особливості прояву емоцій і почуттів у спілкуванні – взаємна спрямованість, знаковий характер, соціальний контроль прояву – визначають як можливості, так і труднощі в управлінні емоційно-чуттєвою сферою особистості.

Список літератури

1. Изард К.Э. Психология эмоций. СПб.: Питер, 1999. 354 с.
2. Куницына В.Н., Казаринова Н.В., Погольша В.М. Межличностное общение. Учебник для вузов. СПб: Питер, 2002. 544 с.
3. Хорни К. Невротическая личность нашего времени. Самоанализ. М.: Айрис – пресс, 2004. 607 с.

Владислава Пуйко
Науковий керівник – асист. Попов О. А.

Соціальна реклама як інструмент профілактики адиктивної поведінки молодих людей

В останні роки через нестабільну соціально-політичну, фінансову ситуацію в Україні загострилася проблема розповсюдженості у молодіжному середовищі адиктивної поведінки, яка є різновидом девіантної. Питання, що пов'язані з адикціями у молодіжному віці, розглядаються у значній кількості соціально-педагогічних, медичних, психологічних досліджень.

Проблеми появи адиктивної поведінки, психолого-педагогічні аспекти формування підліткової залежності вивчали Балагута Д.М., Балакірева О.М., Болтівець С.В., Горностаї П.І., Лисенький К.М., Максимова Н.Ю., Рудніцька І.О. та багато інших вчених.

Профілактичну роботу адиктивної поведінки молоді на макрорівні реалізують у вигляді комплексних профілактичних програм або ж кампаній у засобах масової інформації, масових заходів, скоординованої діяльності мережі установ та організацій і за місцем проживання.

У квітні-травні 2020 року проведено за допомогою онлайн-ових засобів опитування, що мало на меті з'ясування ставлення молоді до різних форм адиктивної поведінки та впливу на них соціальної реклами, зв'язку. Дослідження передбачало анкетування студентів денної форми навчання спеціальності «Соціальна робота» Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, а також підлітків 9-11 класів закладу загальної середньої освіти №1 м. Сокиряни, Чернівецької області. Участь у опитуванні була добровільною та передбачала можливість збереження анонімності. До дослідження могли також долучитися усі бажаючі молоді люди, віком від 14 до 35 років. Загалом в опитуванні взяв участь 51 респондент, з них – 23 (45.1 %) чоловічої та 28 (54,9 %) жіночої статі.

Запропонована респондентам анкета містила 24 запитання, які стосувалися різних проявів адиктивної поведінки, а саме: залежності від тютюнових виробів, наркотиків, алкоголю, комп'ютерних ігор, солодких виробів, соціальних мереж та інтернету. Також низка питань була спрямованою на виявлення ставлення молоді до соціальної реклами, з'ясування того, чи можливо здійснювати профілактику негативних явищ в українському суспільстві за допомогою соціальної реклами.

За підсумками дослідження можна констатувати, що соціальна реклама не завжди справляє очікуваний вплив на молодь. Так, 43,1 % опитаних відзначили, що при натраплянні на соціальну рекламу у медіа вони здебільшого не звертають на неї увагу, ще 5,9 % така форма реклами загалом нервує. На запитання щодо того чи вважають вони соціальну рекламу ефективним способом для розв'язання проблем українського суспільства думки респондентів розділилися доволі неоднозначно: майже третина респондентів відповіла ствердно, ще третина – негативно, а решта – загалом не змогла відповісти. Такий стан справ актуалізує необхідність впровадження нових підходів до розробки та розповсюдження соціальної реклами.

На позитивну оцінку заслуговує те, що більше половини опитаних (51 %) зацікавлена у збільшенні кількості соціальної реклами.

За підсумками дослідження можна констатувати наявність широких можливостей здійснення профілактики адиктивної поведінки молоді засобами рекламного інформування. До основних шляхів її реалізації належать: розміщення реклами у ЗМІ, розміщення зовнішньої реклами про наслідки адиктивної поведінки, експонування, позиціонування комп'ютеризованої реклами та навіть міжособистісне спілкування тощо.

Молодіжна субкультура в соціально-психологічному розрізі

У науковий дискурс поняття «субкультура» запроваджено на початку 30-х рр. ХХ ст. Т. Розаком. Він визначив субкультуру як «систему культурних координат», яку створює соціальна спільнота для орієнтації у складному та суперечливому світі.

Найчастіше субкультурні прояви виражаються в різних формах асоціальної поведінки окремих груп молодих людей, які шокують суспільство своїм зовнішнім виглядом, манерами, інтересами, вибором стилю життя і т.ін. Ідеться про так звані «шок-протест». За Парсоном, причина протесту молоді та її протистояння світу дорослих – це нестерпне прагнення дітей зайняти місце батьків у соціальній структурі. Проте справа закінчується входженням нового покоління в ту саму структуру, а отже, її відтворенням.

М. Мід має іншу точку зору: молодь дорослішає і приходять вже не в той світ, до якого її готували в процесі соціалізації. Досвід старших поколінь на цей момент є вже застарілим. Молодих людей готували до заняття різних позицій у соціальній структурі, але структура стала іншою і колишніх позицій у ній немає. Тут і виникають молодіжні співтовариства, що відштовхують від себе світ дорослих з їх непотрібним досвідом. Результатом перебування в контркультурному просторі постає: не вбудовування в колишню структуру, а створення нової.

На межі 70-80-х рр. у західній науці в результаті накопичення емпіричного матеріалу і поглиблення теоретичних розробок з'явилися визначення субкультури як підсистеми цілісної системи культури суспільства; культури конкретного етносу; масової культури, що прагне до замкнутості; «згустку» цінностей, норм, ідеалів, до яких залучаються різні індивіди. Указані субкультури західні соціологи і філософи розглядають як рівноправні, їх застосування в тому чи іншому випадку залежить від того, до якої наукової школи належить автор [2].

У наш час субкультури характеризуються оперативністю та динамічністю реагування на широкий спектр змін соціально-культурного, політичного й економічного життя, а тому є важливою підсистемою забезпечення розвитку культури в умовах недостатньої визначеності її парадигм. До характеристики субкультур можна застосувати поняття «культурний комплекс» як системну визначеність її ознак і механізмів, за допомогою яких людина реалізує свою соціально-культурну ідентифікацію.

Суспільство зацікавлене в інтересах своєї стабільності в особливому збалансуванні співвідношення консервативних субкультур як носіїв ядра культури та інноваційних субкультур, а в разі потреби – у стимулюванні розвитку культури інноваційних субкультур для підтримки нових сфер і напрямів культурного життя, для випробування нових культурних моделей, експерименту.

Суспільству для забезпечення культурного потенціалу свого розвитку функціонально необхідний певний «надлишок» культурної інноваційної пропозиції для забезпечення адекватного реагування на соціально-культурні виклики часу для відбору необхідних, актуальних інновацій.

Водночас, за допомогою субкультурного механізму відбувається не тільки випробування субкультур на їх відповідність потребам часу, але й витіснення тих з них, які не відповідають часу, у резерв, відсторонення за ненадійністю.

Такий можливий обсяг взаємодій субкультур з базовою культурою, що трансформується, значно визначає їх поліфункціональність, яка проявляється щодо культурно-трансформаційного процесу у цілому, сфер, які вони охоплюють, і особистостей, які до них входять.

Список літератури

1. Кравченко А.И. Культурология : учеб. пособие для вузов / А.И. Кравченко. – М.: Академический проект, 2000. – С. 329-333.
2. Соціологічна енциклопедія / [укладач В.Г. Городяненко]. – К.: Академвидав, 2008. – С. 386.

Людмила Рапата
Науковий керівник – доц. Боднарук І.М

Музично-педагогічна концепція Карла Орфа

Карл Орф (1895-1982) – видатний німецький музикант і композитор, твори якого самобутні і прості, але в той же час величні і захопливі. Зокрема, світове визнання отримала його сценічна кантата «Карміна Бурана». К.Орф є автором музично-педагогічної концепції, що ґрунтується на розвитку творчої сторони особистості. Зараз Орфовська педагогіка перетворилася у справжню світову імперію зі своїм Інститутом в Зальцбурзі (відкритий у 1961 році), з учбово-методичними виданнями, семінарами та конференціями більше ніж у 40 країнах світу.

На думку Орфа, завдання музичного виховання не має обмежуватись лише розвитком слуху, ритму, слуханням музики, навчанням співу і гри на інструментах. Важливо стимулювати розвиток творчої фантазії, уміння імпровізувати і творити у процесі індивідуального та колективного музикування. Педагогічні принципи К.Орфа втілені в методичному посібнику «Schulwerk» («wirken» - діяти, «schulen» - навчати, тобто «навчати в дії»). Це п'ятитомне зібрання найпростіших партитур для дитячих інструментів, пісень для хорового виконання в інструментальному супроводі, вправ у вимові та декламації, ритмічних вправ та театралізованих сценок [2].

Власна дитяча творчість – одна з головних ідей музично-педагогічної концепції К.Орфа, що створює атмосферу радості, формує особистість, стимулює розвиток творчих здібностей. З нею нерозривно пов'язана й інша ідея – закласти міцний фундамент музикальності, під яким розуміються музично-ритмічні відчуття і музичний слух. Кінцевою метою музичного виховання К.Орф вважав виховання особистості в дусі гуманізму, вивільнення пригнічених цивілізацією природних сил і творчих здібностей людини. Новаторство педагога проявилось у продуманому використанні «елементарної музики», яка пов'язана з рухом, танцем і словом, яку потрібно створювати самому, включатися в неї не як слухач, а як учасник. К.Орф вважав, що вона здатна передавати значущий зміст і не є примітивним, другорядним мистецтвом.

Проводячи заняття за методикою Карла Орфа, ставляться наступні завдання: поєднання креативного та імітаційних методів, які визначаються цілями кожного заняття; розвиток відчуття ритму, слуху, тактильних відчуттів; розвиток у дітей комунікативних навиків, уміння домовлятися, погоджувати свої дії; розвиток відчуття відповідальності, уміння взяти ініціативу на себе; прищеплювання уміння слухати один одного і себе не тільки під час музикування; розвиток здатності радіти успіху іншого, допомагати іншому; розвиток музичності дітей, їх емоційного світу, сприйняття музики, створення слухацького досвіду; освоєння гри на ударних інструментах, інструментах дитячого оркестру; виконання пісень, розспівок, мелодій на основі заданого тексту; придбання навиків гри в ансамблі [1].

Головна мета таких занять – допомогти дітям в естетичній грі увійти до світу музики, відчуті і пережити її емоційно, створити передумови до формування творчого мислення, сприяти практичному засвоєнню музичних знань. Особлива увага в концепції Орфа приділяється музикуванню з акомпанементом «звукових жестів». Звукові жести – це гра звуками свого тіла: плескання по стегнах, грудях, притупування ногами, клацання пальцями.

Основні ідеї педагогічної концепції К.Орфа можуть бути органічною складовою частиною системи музичного виховання у мистецьких школах, закладах дошкільної та загальної середньої освіти, оскільки імпровізаційний прояв у музиці, русі, слові є природним засобом самовираження та комунікації дітей з навколишнім світом.

Список літератури:

1. Використання Орф-педагогіки в Україні. URL: <http://sde.org.ua/zmi/zlus/item/4154-vykorystannya-orf-pedagogiky-v-ukrajini.html> (дата звернення: 3.02.2021).
2. Музично-педагогічна система Карла Орфа (1895 - 1982). URL: <https://museduc.wixsite.com/music-club/single-post/2015/04/22/%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0-%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BB%D0%B0-%D0%BE%D1%80%D1%84%D0%B0-18951982>

Анастасія Рибчинська

Наук. керівник – асист. Душкевич М.М.

Види дисоціації, зумовлені ситуаціями насилля

На сьогодні насилля досить поширена та актуальна проблема. Одним із найважчих наслідків є психічна травма, яка може деформувати структуру особистості. Теоретичний аналіз літератури показує, що проблему психічної травми вивчали Анохін П., Пезишкіан Н., Погодіна І., Черепанова Е., Цицей Р., а проблему дисоціації вивчали Гіліген С., Еріксон М., Жане П., Меграбян А., Хілгард Е. та інші.

Перенесена колись у минулому психічна травма зберігає свій патологічний вплив на організм. Цицей Р. виділяє:

- 1) первинну травматизацію (тобто коли людина була безпосереднім учасником або свідком подій);
- 2) вторинну травматизацію (коли людина перетворилася на свідка подій через розповіді інших, перегляд хроніки подій, читання газет тощо) [4].

Дзюба Т. М. у статті «Психотравмуюча ситуація в життєдіяльності людини» вказує, що Трубіцина Л. виокремлює варіанти усвідомлення травми, такі як:

- 1) травма усвідомлення – у момент події людина не повністю розуміє зміст травмуючої події. Через певний проміжок часу можливе повторне переживання події, і це вже буде досить травмуючим;
- 2) травма розуміння – момент розуміння травмуючої події через тривалий проміжок часу;
- 3) травма оцінки – при зіткненні з травмуючою подією, людина діє спокійно, зібрано, адекватно і пізніше оцінює те, що сталося насправді;
- 4) травма-уява – пов'язана з тими випадками, коли людина починає виявляти всі кошмарні наслідки травмуючої події [2].

Дисоціація допомагає індивіду впоратися з інтенсивними негативними емоціями, які викликані різними факторами психотравмуючої події. Агарков В. пише, що основне завдання дисоціації як захисного механізму – збереження зв'язку з реальністю. Гіліген С. визначає дисоціацію як психічний

процес, при якому системи ідей відокремлюються від нормальної особистості й функціонують незалежно від неї [1].

Виділяють три рівні дисоціації:

На **першому рівні** «відщеплення» виражаються наявність переживань, які недостатньо чітко співвідносяться з іншими психологічними змістами та об'єктивними ситуаціями.

На **другому рівні** виступають розлади не стільки міри, скільки якості усвідомлення. Переживання усвідомлюються суб'єктом, але нормальне їх протиставлення об'єктивній дійсності порушується, межі між «Я» і навколишнім світом порушуються.

Третій рівень характеризується найбільш глибоким ступенем зміни усвідомлення, при якому настає (дисоціація) «відщеплення» в його розвиненому вигляді, у формі повної дисоціації між актуальним змістом переживань і мозкової діяльності.

На сьогодні можна сказати, що насилля поширене у нашому суспільстві. Воно має місце в сім'ї, соціумі і проявляється широким спектром. Наслідки будь-якого з видів насильства більше чи менше зачіпають і когнітивну сферу дитини. Можна виділити такі види насильства: фізичне, сексуальне, психологічне, економічне [3].

Отже, кожне жорстоке поведіння може спричинити психічну травму. Дисоціація під час насилля виконує захисну функцію, яка допомагає людині адаптуватися до зовнішніх умов і легше пережити подію, яка виникла. Інколи дисоціація може стати основним способом боротьби з травмою.

Список літератури

1. Гиллиген С. Терапевтические транссы: Руководство по эриксоновской гипнотерапии. Пер. с англ. А.Д. Иорданского. М.: Независимая фирма «Класс», 1997. 416 с.
2. Дзюба Т. М. Психотравмуюча ситуація в життєдіяльності людини: зміст, особливості, наслідки. Психологія творчості. 2012. С. 113–120.
3. Косенко С. С. Насильство в сім'ї, його види та мотиви. Національна академія внутрішніх справ, Право. 2015. 164-167 с.
4. Цицей Р. М. Психічна травма як наслідок пережитої людиною надзвичайної ситуації. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2013. С. 259-266.

Тетяна Рівна

Науковий керівник – доц. К.Д. Шевчук

Особливості формування природничо-наукових уявлень і понять молодших школярів

Наслідком сучасної реформи є суттєві зміни змісту освіти загалом і змісту природничої освітньої галузі, зокрема. Нові Державні стандарти, сформульовані на засадах особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів, мають підвищений науковий рівень, передбачають опанування способів пізнання об'єктів і явищ природи, складних природничих процесів і явищ, наукове і водночас доступне пояснення яких передбачає формування на доступному рівні цілісної природничо-наукової картини світу, що охоплює систему знань, яка відображає закони і закономірності природи та місце людини в ній.

Проблемами природничої освіти у різний час займалися вітчизняні та зарубіжні науковці Т. А. Агемян, В. І. Вернадський, І. А. Климишин, І. Д. Новіков. Розвитку інтересу і пізнавальної активності молодших школярів у процесі формування природничих уявлень присвячені роботи Л. Н. Вахрушева, Т. О. Креславської, О. О. Меньшикової, В. О. Рожиної, В. М. Соловійова, Г. І. Щукіна та ін.

Особливість природознавства вимагає відповідних методів (переважно практичних), форм і організацій навчальної діяльності (екскурсії, практичні, самостійні та позаурочні завдання) і засобів навчання (специфічних підручників, навчальних та наочних посібників). Глибокі зміни у стандартах природничої освітньої галузі вимагають переосмислення дидактичних та методологічних аспектів викладання цього надзвичайно важливого курсу з огляду на ту роль, яку відіграють взаємостосунки людини і природи у сучасному глобалізованому світі.

Курс природознавства передбачає пропедевтику природничих знань у молодших школярів і поетапне формування у них елементарних уявлень і понять про об'єкти, явища природи та їхні взаємозв'язки у системі «жива – нежива

природа», «природа – людина», усвідомлення свого місця у навколишньому світі, формування навиків самостійної роботи з інформацією, способів навчально-пізнавальної діяльності; мисленнєвих дій та операцій шляхом аналізу, порівняння, узагальнення й класифікації природних об'єктів; вироблення уміння розкривати причинно-наслідкові зв'язки у природі. Такі високі стандарти виправдані, бо сучасне суспільство вже й до молодших школярів висуває низку конкретних вимог: ефективно діяти у проблемних і незнайомих ситуаціях, самостійно створювати продукти власної діяльності, орієнтуватися у потоках інформації, бути комунікабельними, емоційно стійкими. У зв'язку з цим навчання на основі компетентнісного підходу - одна із світових тенденцій сучасної освіти. Основним завданням компетентнісного підходу є не лише оволодіння предметними знаннями, але й уміння ефективно застосовувати їх на практиці як інструмент розв'язання різноманітних життєвих проблем.

Формування системи наукових понять у молодших школярів – ключове завдання навчального процесу у школі, яке полягає у виробленні здатності у дітей йти від конкретного до загального (від факту – до явища, від одиничного – до загального, від випадкового – до закономірного) та навпаки [2]. Специфіка предмета природознавства така, що відправною точкою у процесі пізнання взагалі та формування конкретного поняття, зокрема, має бути сприйняття предметів і явищ природи усіма органами чуттів.

Удосконалення процесу формування природничих понять в учнів початкових класів є одним із важливих напрямів досягнення якісно нового рівня у вивченні природознавства. Воно органічно вплітається у пошук інноваційних технологій формування теоретичних знань молодших школярів, за яких особистість учня, його інтелектуальний розвиток перебувають у центрі освітнього процесу.

Список літератури

1. Варакута О.М. Дидактичні умови формування природничих понять. Початкова школа. 2010. №8. С. 46-51.
2. Гузь К. Ж. Теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу. Полтава: Довкілля. К., 2004. 472 с.

Інтерактивні технології як засіб розвитку емоційного інтелекту особистості учня початкової школи

В умовах модернізаційних процесів у суспільному житті України та докорінних змін в освітній галузі висувуються нові вимоги до становлення людини як особистості, фахівця, громадянина для досягнення її успіхів у всіх сферах життя, а також вміння розуміти і керувати своїми емоціями, що в значній мірі їх забезпечують. Відповідно й актуалізується проблема формування емоційного інтелекту, основи якого закладаються в початковій школі. Ці вимоги відображені в Державному стандарті початкової освіти та Концепції «Нова українська школа», де серед ключових компетентностей визначені ті, що стосуються розвитку емоційного інтелекту, а саме: застосовувати емоційний інтелект, конструктивно керувати емоціями, вирішувати проблему, співпрацювати з іншими, оцінювати ризики та приймати рішення, виявляти ініціативу, творити. Застосування інтерактивних технологій за умов активної взаємодії всіх учнів дозволяє ефективно розвивати їх емоційний інтелект та уміння ним керуватись у житті.

Проблемі емоційного інтелекту, його ролі та структури присвячені праці зарубіжних учених (Дж. Мейер, Р. Бар-Он, П. Селовей, Д. Гоулмен, І. Андрєєва, Дж. Стайн, Г. Гарднер, Д. Карузо,) і вітчизняних (В. Моргун, В. Юркевич, С. Дерев'янка, Н. Коврига, Е. Носенко). Розробкою елементів інтерактивного навчання займалися В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі, В. Шаталов, Є. Ільїн, С. Лисенкова, Т. Скубенко та інші.

Ефективним засобом у розвитку емоційного інтелекту молодших школярів є інтерактивні технології навчання, спрямовані на їх емоційну активацію, що є необхідною умовою продуктивної інтелектуальної діяльності [1].

Інтерактивне навчання — це діалогове навчання, яке відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників процесу навчання та передбачає співнавчання і

взаємонавчання, а саме навчання - у співпраці, колективне, групове. При цьому вчитель та учні є рівноправними суб'єктами освітнього процесу.

Важливим аспектом інтерактивного навчання є почуття групової належності, що дає слабким, невпевненим у собі учням змогу почуватися безпечно, вселяє впевненість у можливості подолання труднощів. Навчання разом дає дітям відчуття суттєвої емоційної й інтелектуальної підтримки. Це відчуття допомагає високо піднятися за рамки їхнього нинішнього рівня знань і вмінь [2, с. 4].

Завдяки таким перевагам інтерактивного навчання вчитель має змогу викликати інтерес в учнів до пізнавального спілкування й ефективно формувати емоційну компетентність особистості молодших школярів. Щоб досягти даної мети доцільно проводити інтегровані уроки, вікторини, турніри, конференції, екскурсії, тренінги, проекти тощо.

Т. Скубенко вважає, що в цьому можуть допомогти такі вправи: «Відгадай емоцію», «Упізнай за голосом», «Назви твір за асоціацією», «Поясни вчинок (емоцію)», «Кольорограма», «Сторітелінг», «Щоденник подвійних нотаток», «Що я відчуваю сьогодні?» [3].

Отже, розвиток емоційного інтелекту з використанням інтерактивних технологій – дієвий засіб ефективного формування емоційно-ціннісного ставлення учнів до себе, навколишнього світу та інших людей, важливий чинник, що забезпечує їх успішну самореалізацію в житті.

Список літератури

1. Бахтіна А. В. (2014). Розвиток емоційного інтелекту Електронний ресурс. Творча майстерня вчителя. Режим доступу: <https://dorobok.edu.vn.ua/article/view/722>
2. Падалко О. В. (2015). Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. О. В. Падалко. Науково-методичний журнал «Географія». №11. С. 80.
3. Скубенко Т. М. (2020). Міністерство освіти і науки України Електронний ресурс. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/konkursi-dlya-pedagogiv/konkurs-uchitel-roku/uchitel-roku-2020/uchasniki-2020/zarubizhna-literatura-2020/skubenko-tetyana-mikolayivna>.

Маріанна Романюк

Науковий керівник – доц. А.А. Предик

Дидактичні вимоги до перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок молодших школярів

Процес навчання молодших школярів спрямований на вирішення навчально-виховних завдань, кожна з яких характеризується дидактичною завершеністю. Обов'язковим компонентом цього процесу є перевірка його результативності (контроль знань, умінь і навичок молодшого школяра) [1].

Оцінювання знань, умінь і навичок учнів початкової школи - дуже важлива складова частина навчального процесу. Для учнів молодших класів оцінки є важливим стимулом у навчанні, що примушують їх працювати систематично і якнайліпше. Батькам оцінки допомагають стежити, як навчаються діти, і своєчасно вживати відповідні заходи для підвищення їх успішності. Учителям оцінки дають можливість ліпше здійснювати індивідуальний підхід до учнів, бачити, які розділи програми вони засвоїли ліпше, які гірше. Оцінювання знань учнів важливе і для державних органів, адже вони дають можливість бачити досягнення і недоліки роботи ряду шкіл, своєчасно узагальнювати досвід передових учителів, виправляти помічені недоліки в їх роботі [2].

Головна мета перевірки результативності навчання молодших школярів - це забезпечення ефективності шляхом приведення до системи знань, умінь, навичок учнів, самостійного застосування здобутих знань на практиці, стимулювання навчальної діяльності учнів, формування у них прагнення до самоосвіти.

Дидактична наука перевірку й оцінювання знань, умінь і навичок учнів розглядає як обов'язкову складову навчання. Цим питанням займались Ш. Амонашвілі, Н. Буринська, Х. Век, М. Гузик, К. Делікатний, В. Максименко, В. Паламарчук, В. Полонський, В. Рисс, Н. Розенберг, О. Савченко, П. Сікорський, В. Сухомлинський, В. Шаталов, В. Шах та ін.

«Оцінка – це найгостріший інструмент, використання якого потребує величезного вміння і культури», писав В.Сухомлинський.

Питання перевірки і оцінювання знань, умінь і навичок належить до найскладніших педагогічних проблем. Воно має велике значення і є необхідними компонентами при навчанні та вихованні учнів. Однак до цього процесу потрібно підходити дуже уміло, адже при оцінюванні й перевірці вчителі початкової школи стикаються з такими труднощами: проблема впливу педагогічної оцінки на поведінку молодших школярів; проблема впливу педагогічної оцінки на емоційний стан учнів; проблема неправильного підходу до виставлення оцінок з боку вчителя та ін. При здійсненні перевірки й оцінювання знань, умінь і навичок молодших школярів ми передусім повинні чітко знати об'єкти, функції та види контролю й оцінювання.

Отже, об'єктами контролю у процесі навчання молодших школярів є передусім знання, вміння та навички, досвід творчої діяльності дітей, а також досвід емоційно-ціннісного ставлення дітей до навколишньої діяльності та середовища.

Основними функціями перевірки і оцінювання навчальних досягнень учнів є: діагностична, коригуюча, прогностична, навчальна, розвивальна, виховна, стимулююче-мотиваційна.

Здійснення контролю (перевірка й оцінювання) в процесі навчання в початкових класах визначається також дидактичними принципами. Найважливішими серед них є такі: об'єктивність, систематичність, наочність (гласність), всебічність, диференційованість та індивідуальний характер, вимогливість учителя та ін. [3].

У початкових класах застосовуються різні види контролю: попередній, поточний, тематичний, підсумковий, самоконтроль тощо. Отже, як бачимо, перевірка й оцінювання знань, умінь і навичок молодших школярів – процес багатогранний.

Список літератури

1. Ананьев Б.Г. (1980) Психология педагогической оценки [Избр. психол.труды]: В 2-х т. М.: Педагогика, Т. 2. С.128 – 267.
2. Савченко О. (1997) Сучасний урок у початковій школі. К.: «Магістр – S», 255 с.
3. Чупахіна С. (2005) Оцінювання навчальних досягнень молодших школярів у сучасній початковій школі. Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія. Чернівці: Рута, Вип. 256. С.181.

Ярослава Романюк
Науковий керівник – асист. Матейчук Н. Г.

**Особливості самореалізації особистості
у спортивній діяльності**

У сучасних умовах розвитку спорту в якісно новому аспекті розглядається проблема розвитку та використання людського потенціалу. Висуваються більш високі вимоги до самостійності, ініціативи та винахідливості спортсмена, викликані змінами у суспільстві та конкуренцією. Це зумовлює зростання актуальності проблеми самореалізації особистості спортсмена.

Підвищення інтересу до дослідження проблеми самореалізації можна простежити за збільшенням числа дисертацій і публікацій: О.М. Румянцева (2000 М. С. Іванов, М.С. Яницький (2004); А.Б. Косарьова (2010); Е.А. Денісова (2010); В.А. Здоренко, Л.А. Небітова (2011); В.Е. Бушманова (2012); Г.Г. Уляєва, Л.Г. Уляєва (2013) і ін.

Існує багато визначень терміна «самореалізація». Самореалізація – це здійснення можливостей розвитку Я за допомогою власних зусиль, співтворчості, співпраці з іншими людьми, соціумом і світом у цілому [2]. Самореалізація у спорті являє собою безперервний процес творчого самовдосконалення, розкриття фізичного, особистісного, духовного потенціалу в спортивній діяльності. Основу самореалізації спортсмена складає прагнення до вищих досягнень у спорті, сходження до вершин спортивної майстерності [1].

Самореалізація особистості спортсмена – це реалізація свого потенціалу в процесі досягнення результатів на основі вдосконалення і вираження себе в значущій діяльності. Одним з шляхів розв'язання проблеми самореалізації особистості у спортивній діяльності може виступити аналіз її структурних компонентів: сенсожиттєвого, ціннісно-мотиваційного, емоційно-вольового, психофізіологічного, рефлексивного і на їх основі створення концепцій, моделей, технологій, програм психологічного супроводу розвитку спортсменів [3].

К. А. Альбуханова-Славська вважає, що самореалізація можлива лише тоді, коли пізнання людиною своїх можливостей

уже закінчено, повністю сформований образ Я та присутня особистісна готовність забезпечити усю сукупність зовнішніх умов самореалізації [3].

Значущою складовою самореалізації особистості спортсмена виступає мотивація. Є. П. Ільїн пропонує розуміння мотиву як інтегрального психічного утворення, що є основою для дій, діяльності та вчинків людей [1].

Є. Ю. Патяєва запропонувала дворівневу модель мотивації, що містить конкретно-ситуативні та стійкі мотиваційні утворення. Д. А. Леонтьєв відносить до стійких мотиваційних утворень особистісні цінності та потреби, що являють собою форму безпосередніх життєвих стосунків індивіда зі світом. Отже, мотивація впливає на характер усіх процесів спортивної діяльності (реакція на навантаження, відновлення, засвоєння нового, воля і багато іншого) [1].

Для визначення шляхів підвищення мотивації необхідно визначити її якісну своєрідність, а також особливості прояву у спортсменів різної кваліфікації. Мотиваційні фактори можуть розглядатися як критерії, які є основою для роботи зі спортсменами, що проводиться з метою підвищення ефективності їх змагальної діяльності [3].

Проаналізувавши літературу з даної теми, можна сказати, що самореалізація особистості спортсменів є результатом роботи кількох напрямів підготовки, яка відбивається в безлічі мотиваційних, когнітивних, емоційних і поведінкових проявів, тому повинна вивчатися і розвиватися комплексно з урахуванням індивідуальних особливостей спортсмена, специфіки тренувальної та змагальної діяльності в даному виді спорту.

Список літератури

1. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2008. – 512 с.: ил. – (Серия «Мастера психологии»).
2. Ильин Е. П. Психология спорт. / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2008. – 352 с.: ил. – (Серия «Мастера психологии»).
3. Коростылева Л. А. Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере / Л. А. Коростылева; Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2005. – 247 с.

Анастасія Ротар
Науковий керівник – доц. Н.В. Нікула

Структурні компоненти освітнього процесу як системи

Будь-який процес якісно функціонує завдяки злагодженій, роботі його компонентів, які діють як одна система. Це стосуються і педагогіки, навчання буде дієвим, якщо вчителі досконало знатимуть особливості, принципи та складники освітнього процесу. Україна перебуває сьогодні у стадії реформування освіти, тому досліджувана тема актуальна, оскільки з прийняттям нових законів і Концепції «Нової української школи» відбулися зміни у підходах та спрямованості навчання.

Мета дослідження – окреслення та характеристика структурних компонентів освітнього процесу на сучасному етапі реформування шкільництва.

У Законі України «Про освіту» поняття «освітній процес» розглядається як система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей [1]. У цьому трактуванні важливе поняття «система», оскільки сучасна педагогічна теорія презентує освітній процес як цілісну та динамічну систему, де поєднуються різні елементи, принципи, закономірності. Основні її ознаки – наявність компонентів, які можна виділити як окремо, так і у структурних зв'язках між собою [2, с.46].

Відповідно до системного підходу ми розглядаємо основні компоненти освітнього процесу, якими є: цільовий, стимулюючо-мотиваційний, змістовий, операційно-дійовий, контрольно-регульовальний та оцінювально-результативний.

Кожен із них має власний зміст і структуру, проте упущення одного з них порушить цілісність системи, оскільки кожен компонент має свою мету, завдання для досягнення спільного результату.

Цільовий компонент відповідає за усвідомлення та постановку вчителем мети вивчення певного предмета, теми. Учитель повинен поставити перед собою цілі, які йому разом з учнями потрібно досягти. Підґрунтям для формування цілей та завдань є вимоги навчальних програм, матеріал з підручників, розумові та психологічні особливості учнів.

Стимулюючо-мотиваційний компонент регулює рівень мотивації та зацікавленості учнів у навчанні. Педагог підбирає певну систему стимулюючих прийомів і методів для зацікавлення дітей у розв'язку поставлених завдань і життєвих проблем. Мотивація є важливою складовою будь-якого етапу навчання.

Змістовий компонент спрямований на визначення змісту навчання за допомогою навчальних програм, підручників, посібників. Цей компонент нерозривно пов'язаний із цільовим компонентом, оскільки цілі розробляються відповідно до змісту.

Операційно-дійовий компонент стосується самого процесу навчання та виховання і реалізується у відборі оптимальних засобів, методів, прийомів і форм організації процесу навчання.

Контрольно-регулювальний компонент відповідає за здійснення одночасного контролю вчителем і самоконтролю учнем. Цей компонент також дає можливість для виявлення типових відхилень і помилок з подальшим їх коригуванням.

Оцінювально-результативний компонент спрямований на оцінку педагогами та самооцінку учнями своїх досягнень і зіставлення отриманих результатів із поставленими на початку цілями і завданнями.

Отже, всі компоненти освітнього процесу перебувають у відносній цілісності. Оскільки без одного із компонентів наступні будуть неповними та незрозумілими. Тому для організації якісного освітнього процесу необхідно чітко продумувати кожен компонент у єдності з іншими.

Список літератури

1. Закон України «Про освіту» від 5 вер. 2017 р. № 38-39, ст.380. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Кушнір В.А. Характеристика особливостей педагогічних систем. Педагогіка і психологія, 1999. №4.

Мішель-Руслана Ручкіна
Науковий керівник – доц. О.Є. Гордійчук

Збірка оповідань про інклюзивність «Тетра інклюзія» як засіб у формуванні здатності учнів до підтримки осіб з особливими освітніми потребами

Актуальність окресленої проблеми зумовлена тим, що за Професійним Стандартом передбачена В 1.2. «Інклюзивна компетентність», яка спрямована на формування в учнів початкових класів «здатності до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами» [1, с. 8].

Одним із засобів реалізації цієї компетентності є застосування оповідань про інклюзивність, що сприяє формуванню дитячої свідомості та впливає на сприйняття школярами дітей/осіб з інвалідністю. Вважаємо, оповідання про інклюзивність допоможуть молодшим школярам розуміти, приймати та поважати кожну людину, незалежно від її особливостей.

Ключовий термін «інклюзивна література» в Україні запроваджено Оленою Осмолівською, письменницею та доцентом видавничої справи Київського університету імені Бориса Грінченка. Авторка констатує, що такий досвід і практика існує в Європі вже давно. І, замість навішування ярликів і стереотипів, – це толерантний та зручний підхід.

Насамперед було зібрано однодумців, написано твори з цієї проблематики та популяризація їх. Через деякий час, за словами авторки, видавці почали маркувати та позначати інклюзивні книги. Зрештою, це означає, що така література має свого читача. Наразі існує бібліографічний покажчик усієї інклюзивної літератури, опублікованої за останні 20 років.

Оповідання про інклюзивність є профілактикою байдужості, черствості, жорстокості. Основна функція оповідань про інклюзивність полягає у вихованні моральних якостей молодших школярів, осмислення понять «дружба», «взаємодопомога», «рівність».

Мета збірки оповідань про інклюзивність «Тетра інклюзія» полягає в описі різних життєвих ситуацій людей з інвалідністю.

Безумовно, автори творів передали всі почуття і думки тих, про кого розповідають в них. Складається враження, що автори ніби самі проживають життя своїх героїв. Авторський колектив вирізняється унікальністю і професійністю, адже, читаючи цю збірку, залишаєшся під сильними почуттями та враженнями, що слугує найефективнішим засобом у вихованні дітей небайдужості, доброти та поваги до прав людини.

До змісту збірки увійшли твори: Олени Осмолівської «Про любов», Олександра Козинеця та Анджея Ван «Магія слабкості», Олени Волинської «Жінка, в душі якої жила осінь», Наталі Вій «Закохана назавжди», Наталії Чайковської «Бачити серцем», Людмили Снітко «Не бійся, я буду завжди поруч!», Дмитра Шведюка «Культ Карго», Андрія Цінцірука «Яблунька», Ольги Раманської «Шлях до «Оскара». Головна ідея творів полягає в тому, що потрібно любити життя, любити один одного, адже любов – велика сила. А життя прекрасне, яким би складним воно не здавалося. Тому, що наше життя, як аркуш паперу, який ми самі розфарбовуємо різними кольорами, незалежно від життєвих обставин. Герої оповідань «Тегга інклюзія» сильні і вольові люди, яких не залишали життєві труднощі, і вони усіма силами намагаються розфарбувати своє життя яскравими, різнокольоровими фарбами.

На нашу думку, оповідання про інклюзивність загалом, а збірка «Тегга інклюзія» зокрема, мають стати сучасним засобом інформування дітей про сприйняття всіх дітей/осіб в соціумі. Необхідною й актуальною, вважаємо, популяризацію оповідань про інклюзивність з метою формування позитивного ставлення до всіх, незалежно від фізичного стану, статі, кольору шкіри, національності чи особистих уподобань тощо.

Список літератури

1. Професійний Стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: затв. наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України №2736 від 23.12.2020 року. С 1-47.

2. Тегга інклюзія 2019: збірка інклюзивних оповідань. Київ.: Видавничий центр «12», 2019. 256 с.

Микола Савчук
Науковий керівник – доц. Софроній З.В.

Застосування інформаційних технологій на уроках музичного мистецтва

Стрімкий розвиток новітніх інформаційних технологій сприяє модернізації шкільної освіти. Як зазначено у законі України «Про Національну програму інформатизації», одним з шляхів інформатизації навчального процесу є «використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки» [2].

Особливу увагу варто приділити інформатизації мистецької музичної освіти, зокрема урокам музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти. Питання застосування комп'ютерних технологій у навчальному процесі школярів розкриті у працях О.Бордюк, В.Луценко, В.Романко. Можливості й технології застосування мультимедійних засобів навчання музичного мистецтва висвітлені у працях О. Барицької, Л.Гаврилової, В.Степанова, В.Шинкаренка. Водночас, усі науковці одноставні в тому, що «введення інформаційно-комунікативних технологій у музичну освіту необхідне задля її перетворення у високохудожній і високотехнічний навчальний процес» [1, 48].

Сучасна молодь не уявляє своє життя без технічних новинок: інтернету, гаджетів, соціальних мереж, тощо. Тому лише комп'ютеризація музичної освіти може стати дієвим мотиваційним стимулом у навчанні сучасних школярів. Причому, науковці зазначають, що визначним фактором є створення відповідних новітніх навчальних музичних програм. Саме комп'ютерно зорієнтоване навчання забезпечує урізноманітнення, доповнення програми з музичного мистецтва, заохочує учнів до активної творчості на уроці.

Особливого значення набуває використання на уроках музичного мистецтва сучасної звукової апаратури, tv-відео обладнання, комп'ютера. Водночас, останній виступає сьогодні і

як комунікатор, який забезпечує зв'язок між вчителем і учнем. Надзвичайно дієвими є дані засоби навчання у процесі вивчення нотної грамоти, слухання музики, співу пісень, гри на дитячих музичних інструментах. Важливої ролі набуває застосування комп'ютерних програм у процесі контролю й оцінювання знань учнів.

Серед найбільш популярних – аудіо-редактори Audacity, Adobe Audition, FL Studio, програми і сервіси візуалізації навчального матеріалу Microsoft Power Point, Google Presentation, Slide Rocket TM, Prezi.com, застосування анімаційних спецефектів Movavi Video Suite, Adobe Acrobat XI Pro, Adobe Macromedia Flash та інші. Їх можливості дозволяють якнайліпше ознайомити учнів із жанрами мистецтва, проводити музичні вікторини, тестування, самостійно музикувати і вирішувати творчі завдання. У цілому програмне забезпечення розвиває мислення, стимулює розвиток творчих здібностей, створює умови для самовираження і самопізнання.

Отже, інформатизація музичної освіти в першу чергу сприятиме формуванню мотивації школярів до уроків музичного мистецтва, виробленню в них ціннісного ставлення до шедеврів світової культурно-мистецької спадщини, розвитку світогляду й естетичного смаку, становленню особистості як активного члена суспільства.

Список літератури

4. Горбунова И.Б. Музыкально-компьютерные технологии – новая образовательная творческая среда. Вест. Герцен. ун-та. 2007. №1 (39). С. 47-51.

5. Закон України «Про Національну програму інформатизації». Режим доступу : <https://core.ac.uk/download/pdf/159118762.pdf>

6. Медіа-освіта та медіа-грамотність: короткий огляд / В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк, Л.М. Кульчинська, Т.В. Іванова, Л.А. Найдюнова. 2-ге вид., стереотип. К.: Центр Вільної Преси, 2012. 58 с.

Анна Сакал

Науковий керівник –доц. Гуцуляк Н. М.

Шлюбні фактори як детермінанти позашлюбних стосунків

Проблема подружньої зради не є новою, проте і не втрачає своєї актуальності. Згідно зі статистикою останніх п'яти років, більше половини чоловіків (58%) та жінок (54%) хоч раз зраджували своєму партнеру.

У багатьох країнах світу подружня зрада є лідером серед причин розлучення. Подружня невірність може використовуватись одним із членів подружжя з метою завершення подружніх взаємин. Це трапляється, коли шлюбні взаємини вичерпали себе, набули деструктивного характеру, а членам подружжя бракує сміливості чи такту визнати факт завершення стосунків. З цього випливає, що потенціал для дослідження даної теми з метою запобігання та мінімізування негативних психологічних наслідків досить високий.

Суттєву роль у виникненні позашлюбних сексуальних стосунків відіграє спрямованість шлюбних факторів. Для прогнозування міжособистісних стосунків у сім'ях Г. Васильченко та Ю. Решетняк у своїх працях застосовують концепцію п'яти основних шлюбних факторів: фізичний, матеріальний, культурний, сексуальний, психологічний [1].

Потапчук Є.М зауважує, що фізичний фактор характеризується виникненням антипатії між подружжям. Неприваблива поведінка, манера неохайно одягатися можуть викликати негативне ставлення партнера до своєї половинки. Також до цього можна віднести неадекватну поведінку через хімічну залежність (алкоголь, наркотики), появу надлишкової ваги та втрату фігури, старіння обличчя й тіла, фізичну слабкість через тривалу хворобу.

Відсутній або малий вклад партнера у матеріальний статус сім'ї, фінансова неспроможність партнера формують матеріальний фактор. Хоча не завжди причиною порушень сімейних стосунків є нестача коштів, адже високий рівень матеріального благополуччя може підштовхнути партнера до пошуку розваг, у тому числі, сексуального характеру.

Культурний фактор характеризується низьким рівнем задоволення інтелектуально-культурних запитів подружжя. Причиною цього можуть стати відсутність спільного дозвілля або наявність протиріч у плануванні та заповненні дозвілля, невідповідність інтересів і захоплень, розбіжність освітніх індексів.

Сексуальний фактор, як зазначає Рипінська М.І, характеризується низьким рівнем відповідності програми інтимної близькості подружжя сексуальним очікуванням один одного (погіршення стану сексуального здоров'я, ригідність дружини чи статеве безсилля чоловіка, сексуальна абстиненція одного з подружжя через хворобу чи тривалу відсутність іншого партнера або ж сексуальна дисгармонія) [2].

Низький рівень співвідношень індивідуальних особливостей подружжя характеризує психологічний фактор виникнення позашлюбних зв'язків. Низька сумісність темпераментів і характерів, розбіжність ролевих домагань і потреб, послаблення емоційного зв'язку формують основу для дисгармонії в подружніх стосунках. Також не можна забувати про такі явища, як схильність одного з подружжя до пошуку пригод і потребу у самоствердженні через сексуальний зв'язок[3].

Висновок. Отже, всі шлюбні фактори взаємопов'язані та кожний із них у різних шлюбах характеризується різною відносною величиною і спрямованістю. Взаємодіючи один з одним, ці фактори інтегруються в загальну складову, яку позначають як шлюбний потенціал. Кожен із указаних вище факторів може створювати передумови виникнення подружньої несумісності, а отже, позашлюбних сексуальних стосунків.

Список літератури

- 1.Люлько О.В. Довідник з сексології, сексопатології та андрології. Київ, 1994. 240 с.
- 2.Потапчук Є.М. Позашлюбні стосунки подружжя та причини їх виникнення. Хмельницький, 2014. 287 с.
- 3.Рипинская М.И. Психология измены. Санкт-Петербург, 2002. 160 с.

Мар'яна Самойлова
Науковий керівник – доц. Платаш Л.Б.

Особливості та методи розвитку пізнавальної активності школярів із синдромом Дауна

Дітей із синдромом Дауна називають «Діти сонця». За даними Міжнародного центру контролю і профілактики захворювань, щороку у світі народжується близько 220 тис. (в Україні – 400) дітей з формою хромосомної патології, вперше описану Дж. Дауном у 1866 р. Майже через 100 років (1960) Ж. Лежен науково пояснив появу додаткової 21 хромосоми, яка є спільною в генетичній структурі усіх дітей із синдромом Дауна. Кумин Л. проаналізувала проблеми мовлення, особливості розвитку мови спеціальними методами та допоміжними засобами комунікації в домашніх умовах. У праці «Синдром Дауна. Методико-генетичний і соціально-психологічний портрет» П. Жиянова ретельно описала основні етапи розвитку та характеристику дітей різного віку з цією недугою. Особливості психомоторного розвитку та вплив корекційно-розвивальної роботи описували І. Гладченко, А. Савицький, Р. Ковтун, О. Мозолюк-Коновалова, О. Чоботарьова та ін. У визначеному змісті досліджень актуальним видається обґрунтування особливостей та методів розвитку пізнавальної активності школярів із синдромом Дауна.

Мета роботи – охарактеризувати специфіку пізнавальної діяльності «Дітей сонця» та методи її розвитку.

Синдром Дауна – уроджене порушення розвитку, що супроводжується зниженням інтелекту, затримкою мовлення, зміною функціонування внутрішніх органів та іншими психофізичними особливостями розвитку [4, с. 3]. Кожна дитина із цим діагнозом унікальна, чутлива, вразлива, відкрита до спілкування та потребує особливих умов розвитку пізнавальної активності.

Для розвитку пізнавальної діяльності використовуються: словникові картки, робота з якими супроводжується емоційним забарвленням для засвоєння матеріалу учнями. Активізує мовленнєву діяльність таких школярів робота з фотоальбомами

(спочатку планується етап фотозйомки, батьки і діти збирають фотографії для комплектування папки; далі – колективно обираються фото, які найбільше позитивно впливають на дитину; третій – власне етап розвитку мовлення). Взаємодія батьків та педагогів важливий елемент для формування почуття комфорту й безпеки дитини.

Провідними методами навчання таких дітей Р. Ковтун вважає спостереження, екскурсії, бесіди, рухливі і дидактичні ігри, спеціально організований досвід (інсценівки, хороводи), читання художньої літератури, перегляд фільмів, діафільмів та ін. [2,с.199].

Безперечно, особливості розвитку дітей із синдромом Дауна впливають на засвоєння ними навчальної програми. Тому важливим є застосування спеціальних методів та прийомів, особливо тих, що сприяють розвитку інтелектуальної діяльності та формування навичок, які необхідні для навчання [1, с. 44.]. Таких школярів активно долучають до шкільних і позашкільних заходів, що мотивує до досягнення успіху та старанно, наполегливо працювати.

Список літератури

1. Інклюзивне навчання дітей з синдромом Дауна: poradnik для батьків і спеціалістів. Інформаційний буклет / Під ред. Ю. А. Луценка. – К.: ТОВ«ГАНЕША Компані», 2013. – 44 с.

2. Ковтун Р. А. Програма розвитку комунікативних здібностей дітей з синдромом Дауна. Автореф. дис. ... канд. псих. наук : спец 19.00.08 – Спеціальна психологія / Р. А. Ковтун. – Одеса, 2011. – 19 с.

3. Діти із синдромом Дауна: факти, навчання, допомога. Методичні рекомендації. Київ, 2015. 24 с.

Оксана Сандар
Науковий керівник – асист. Матейчук Н. Г.

Психологічні особливості емоційного інтелекту в юнацькому віці

Актуальність. У сучасному світі велику популярність привертає до себе феномен емоційний інтелект. Дослідження емоційного інтелекту у психології з'явилися в наукових статтях на початку ХХ століття.

Уперше термін «емоційний інтелект» уведений у психологію П. Селовеєм і Дж. Мейером. Учені визначають терміну емоційний інтелект як форму соціального інтелекту, що охоплює здатність відображати власні і чужі емоції та почуття, розрізняти їх і використовувати цю інформацію для регуляції людського мислення та дій [1, с. 9]. Емоційний інтелект хоча і є достатньо новим поняттям у психології, але встиг привернути увагу багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців.

Найбільшої актуальності ця проблема формування емоційного інтелекту набуває у юнацькому віці, коли формуються змістові основи професійної спрямованості особистості.

Юнацький вік – це особливий віковий період у житті кожної людини, перед якою постають проблеми, пов'язані з вибором професійної діяльності, розвитком самосвідомості, а також важливу роль у цьому періоді відіграє міжособистісне спілкування. Одним із чинників, що сприяє встановленню та підтримці глибоких і довірливих стосунків, є емоційний інтелект. Цей віковий період виступає як своєрідна метаморфоза у психіці людини, яка пов'язана з усвідомленням моральних, ціннісних, ідеальних і реальних протиріч [2, с.22].

Психологія емоційного інтелекту розглядається в контексті двох основних моделей:

1) Модель здібностей (Дж. Майєра, Д. Карузо, П. Селовеї) – це уявлення про емоційний інтелект як про перетин емоцій і пізнання. Згідно з цією моделлю, емоційний інтелект визначається як набір ієрархічно організованих здібностей, пов'язаних з переробкою інформації, які об'єднуються в чотири групи:

1) Ідентифікація емоцій; 2) використання емоцій для підвищення ефективності мислення і діяльності; 3) розуміння емоцій; 4) управління емоціями [1, с.7-8];

2) Моделі змішаного типу (Р. Бар-Он, Д. Гоулман, Д. В. Люсін) – висуває поняття емоційного інтелекту як поєднання розумових і особистісних рис, притаманних кожній конкретній особі [3, с. 284-285].

Поняття емоційного інтелекту зарубіжних і вітчизняних дослідників розділилися на кілька методологічних підходів:

1. Когнітивний підхід (Г. Г. Гарскова, С. П. Дерев'яно, Д. В. Люсін, Дж. Майер, П. Селовей).

2. Інформаційний підхід (І. М. Андреева).

3. Особистісно орієнтований підхід (Р. Бар-Он, Д. Гоулман, Е. Л. Носенко).

4. Соціально-психологічний (О. І. Власова).

5. Діяльнісний підхід (Є. П. Ільїн, О. В. Милославська) [4, с.74-75].

Висновок. Емоційний інтелект як здатність виявляти, ідентифікувати та, за необхідності, коригувати власні емоційні прояви може стати засобом стабілізації емоційного життя особистості юнацького віку. Перехід у доросле життя, проблема професійного та особистісного самовизначення передбачає появу в юнаків надлишку емоцій, які можуть набувати деструктивного характеру та блокувати становлення особистості юнака.

Список літератури

1. Кузнецов М. А. Емоційний інтелект як чинник психоемоційних станів студентів в умовах іспиту / М. А. Кузнецов, Н. Ю. Діомідова. – Харків: Діса плюс, 2017. – 189 с.

2. Лящ О. П. Генеза емоційного інтелекту в юнацькому віці : дис. докт. псих. наук : 19.00.07 / Лящ О. П. – Київ, 2020. – 393 с.

3. Шпак М. М. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень / Марія Шпак. // Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – 2011. – №1. – С. 282–288.

4. Шпак М. М. Психологічні основи розвитку емоційного інтелекту молодших школярів : дис. канд. псих. наук : 19.00.07 / Шпак М. М. – Київ, 2018. – 560 с.

Марія-Маріана Сандуляк
Науковий керівник – доц. О.Є. Гордійчук

Роль та особливості педагогічної імпровізації в умовах інклюзивного навчання учнів

Актуальність дослідження ролі й особливостей педагогічної імпровізації в умовах інклюзивного навчання учнів пояснюється необхідністю створення безпечних умов, зняття напруги в учнів, актуалізації їх знань і залученні до активної співпраці з педагогом. Правильно побудована педагогічна стратегія, яка уможливує застосування вчителем педагогічної імпровізації, сприятиме тому, що всім учням, незалежно від їх фізичного стану, навчальний процес видаватиметься ненав'язливо привабливим і цікавим.

Педагогічна імпровізація розкривається в педагогіці через педагогічну творчість, яка є динамічним процесом, і здійснюється не тільки під час підготовки до навчального заняття, але й і в ході реалізації задуманого, уточнення та конкретизації методів, змісту та цілей навчання, які закладені в педагогічному проєкті уроку. Науковці вважають, що педагогічна імпровізація виконує функцію своєрідного регулятора, який контролює та спрямовує хід навчального процесу в педагогічно доцільному векторі [1, с.11]

Так, педагогічна імпровізація – це діяльність учителя, яка здійснюється в ході педагогічного спілкування, без попереднього осмислення, обдумування. Науковці підкреслюють, що для оволодіння методом педагогічної імпровізації учитель повинен володіти такими особистісними та професійними характеристиками: професійна компетентність, динамізм і мобільність знань, ерудованість, вміння адекватно реагувати в нетипових ситуаціях [1, с.54].

Для формування у себе навиків педагогічної імпровізації, педагог спочатку вчиться емоційно, швидко та виразно викладати навчальний матеріал; у подальшому – вдосконалює вміння підбирати необхідний у конкретній ситуації

педагогічний прийом, який буде сприяти ефективному досягненню навчальних цілей і розв'язанню задач [2, с. 67].

В умовах інклюзивного навчання вчитель повинен взаємодіяти з учнями, батьками, медичним працівником і шкільним психологом, враховуючи при плануванні та організації своєї діяльності важливість дотримання принципу збереження та зміцнення здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу. Саме тому педагогічна імпровізація повинна знаходитись у рамках такої взаємодії між учнями та педагогом, в якій враховується фізичний та психологічний стан усіх учнів; кожному надається можливість самоствердження та розвитку [3, с.21].

У цьому розрізі дотримання «здоров'язбережувального принципу», не зайвим буде додати важливість застосування ефективної в інклюзивному освітньому процесі технології диференційованого навчання, суть якої зводиться до врахування того, що всі учні різні.

У межах диференційованого підходу метод педагогічної імпровізації можна напрочуд ефективно втілювати під час застосування технології «створення ситуації успіху» – підкреслення всіх, навіть найменших, успіхів учня; позитивне оцінювання досягнених ним результатів.

Список літератури

1. Берикханова, Л.Ю. (1991) Об импровизационных моментах в творчестве учителей новаторов. Новые исследования в педагогических науках. М.: Педагогика. 36 с.
2. Кан-Калик, В.А., Никандров Н.Д. (1987) Педагогическое творчество. М.: Просвещение. 190 с.
3. Качалова, Л.П. (2004) Педагогическая импровизация в контексте формирования интереса к учительскому труду будущих учителей. Актуальные проблемы личностно ориентированого образования. Шадринск. 123 с.
4. Таранченко О.М., Найда Ю.М. (2012) Диференційоване викладання в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник. К.: «АТОПОЛ». 120 с.

Аліна Середюк
Науковий керівник – проф. С.З Романюк

**Використання дидактичних ігор у забезпеченні
індивідуального підходу до навчання
молодших школярів**

Сучасна початкова школа, яка переживає надзвичайно важливий і водночас складний період кардинального реформування й докорінного оновлення, покликана забезпечити своїм вихованцям високу якість освітніх послуг як головну умову формування у них життєво важливих компетентностей. У зв'язку з цим у навчанні молодших школярів набувають усе більшого поширення педагогічні технології, спрямовані на індивідуалізацію освітнього процесу. Популярним стало активне використання у забезпеченні індивідуального підходу в освіті учнів початкових класів різних видів дидактичних ігор.

Проблемами їх творчого застосування займалися як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, зокрема Д. Ельконін, Л.Болотіна, С. Русова, М. Монтесорі, І.Г. Песталоцці, А.Дістервег, К. Ушинський та ін. Так, Я. А. Коменський пропонував кожному вчителю вивчати та враховувати в навчальному процесі індивідуальні особливості учнів [3].

Досвід засвідчує, що у пошуках та виборі методів індивідуальної роботи з молодшими школярами важливо врахувати своєрідність та особливості, притаманні дітям цього віку, а також їх індивідуальні якості та пізнавальні можливості.

Характерними для учнів початкової школи, за психофізіологічними характеристиками, є нестійка увага, слабка пам'ять і мислення, тому в них переважають ігрові інтереси, спрямованість на результат та довільна поведінка. Через це для мотивації навчальної діяльності молодших школярів доречне використання дидактичних ігор. Адже дидактична гра – один із найефективніших засобів розвитку пізнавальної діяльності, вона формує у дитини потребу у знаннях. Зазначимо, що в грі діти легко долають труднощі, оцінюють свої можливості та вчаться аналізувати особисті вчинки [2, с. 89-91].

Варто зважати на те, що рівень навчальних можливостей молодших школярів різняться, тому перед добором дидактичної гри потрібно враховувати індивідуальні особливості учнів. Для дітей з високим рівнем навчальних досягнень можна запропонувати ігри творчого характеру, що потребують додаткових зусиль і розвивають та розширюють їх пізнавальні можливості. До них належать: «Знайди помилку», «Поети», «Знавець слів», «Каркас», а також різного виду кросворди, ребуси, головоломки, лабіринти тощо [1].

Доцільним на уроці математики є використання дидактичних ігор, які забезпечують розуміння навчального матеріалу, створюють ситуацію успіху серед дітей та мотивують їх до навчання. При розв'язуванні прикладів можна використати ігри «Хто швидше збере ягоди?», «Хто швидше затопить піч?», «Найліпший обчислювач», «Склади букет», тоді завдання стає захоплюючим і викликає бажання перемоги.

Водночас учням із труднощами в навчанні чи низьким рівнем навчальних досягнень можна пропонувати ігри, що не потребують великих зусиль, але все одно спрямовані на розвиток здібностей особистості. Проте такі школярі, як правило, потребують допомоги. Тому з ними варто проводити роботу в групах, командах, парах, з підтримкою вчителя чи за опорою.

Отже, щоб використання дидактичних ігор на уроках давало очікувані результати, вчителю необхідно правильно спланувати й організувати хід гри, яка задовольнятиме потреби кожного учасника і допоможе уникнути ситуацій, коли інтереси одних учнів приносять шкоду іншим.

Список літератури

1. Бардакова Ю.Є Інтелектуальні ігри в початковій школі. Х. : Вид.група «Основа», 2006.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: навч. посіб. для студентів вищ. пед. закл. освіти. Київ. «Академвидав», 2007, 615 с.
3. Дубровська Л.О. Вивчення дітей як основа індивідуального підходу в педагогічній спадщині І.Г. Песталоцці та А. Дісверга. Київ-Запоріжжя, 2005 р., С. 163-165.

Сутність, зміст і особливості дидактичного діагностування учнів у інклюзивному класі

Актуальність упровадження інклюзії у загальноосвітній процес, підтверджується тим, що майже 25% дітей приходять у школу з порушеннями у здоров'ї, 60% учнів мають яскраво виражені індивідуальні особливості, значна частина дітей мають нейрофізіологічні та нейропсихологічні порушення від установлених у суспільстві та освіті норм.

Із 2011 р. відповідні зміни щодо забезпечення інклюзивної освіти почали діяти в нашій країні та зумовлюють її державну політику. Інклюзивна освіта набуває дедалі більшого значення і розвитку в Україні. Адже вона надає право рівного доступу до якісної освіти всіх дітей [1].

В інклюзивному навчанні контроль, перевірка й оцінка результатів навчання є невід'ємними елементами навчально-виховного процесу. Мова йде про дидактичне діагностування.

Дидактичне діагностування – це виявлення об'єктивної інформації про хід і результати навчального процесу; комплексу компетенцій та компетентностей, визначених Державним стандартом початкової школи. Дидактичне діагностування передбачає контроль, перевірку, оцінювання, оцінку, аналіз і прогнозування.

Контроль в інклюзивному класі виконує такі функції: навчальну, діагностичну, мотиваційну, виховну, розвивальну, управлінську.

Перевірка. Учитель перевіряє й оцінює успішність учнів керуючись вимогами Державного стандарту початкової школи. В інклюзивному навчанні застосовуються такі види перевірки: попередня, поточна, тематична, підсумкова.

Оцінювання. Успіхи учнів характеризуються кількісними та якісними показниками, котрі фіксуються в оцінці. Система оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами повинна бути стимулюючою [2, п.15]. Украй

важливо, щоб кожен учитель інклюзивного класу систематично діагностував процес навчання й аналізував його результати. Особливістю оцінювання навчальних досягнень учнів в інклюзивному класі є те, що рівні навчальних досягнень учнів класу – однакові (високий, достатній, середній, початковий), але критерії оцінювання учнів із нормотиповим розвитком і порушеннями у розвитку – різні [3; 4].

Важливе завдання інклюзивної освіти – задоволення освітніх потреб кожного індивіда, в тому числі з порушеннями психофізичного розвитку за місцем проживання, тобто без відриву від родини, друзів, звичного соціального оточення. Ці питання покликана вирішити новітня система організації навчання й виховання осіб з обмеженими можливостями здоров'я, що ґрунтується на принципі забезпечення їх основного права навчатися в загальноосвітньому закладі з відповідним дидактичним діагностуванням, психолого-педагогічним супроводом і корекційно-реабілітаційною підтримкою.

Список літератури

1. Інструктивно-методичний лист № 1/9-384 від 18.05.12 «Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання»
2. Зміни до Постанови КМУ від 09.08.2017 №588 «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах»
3. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з порушеннями інтелектуального розвитку / навчально-методичний посібник / авт.: Чеботарьова О. В., Трикоз С. В., Блеч Г. та ін. К., ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 88 с.
4. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку /навчально-методичний посібник/ авт.: О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко та ін.: за ред.: О.В. Чеботарьової. К., ІСП НАПН України, 2019. 120 с.

Соціально відчужені: життя сиріт після дитбудинку

Багатьом дітям в інтернатних закладах важко уявити, що їх чекає після дитячого будинку, куди далі іти і що робити. Виникає досить багато труднощів, пов'язаних з неготовністю до дорослого життя. Одна із ключових проблем - проблема житла..

Адже якщо молода людина має спадок у вигляді власного будинку або квартири, то це знано полегшує її становище та старт в самостійність. Законом України «Про забезпечення організаційно – правових умов соціального захисту дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» покладено на місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування відповідальність за збереження житла і повернення його дітям – сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після завершення ними перебування у дитячому будинку, інтернаті тощо. Тобто, відповідно до Закону, молода особа може розраховувати на збереження житла в придатних умовах .

За даними Міністерства соціальної політики України, близько 47,5 тисяч дітей-сиріт і дітей, які позбавленні батьківського піклування, мають власне житло . На жаль, значна частина з них повертаються у закинуте, занедбане, а подекуди напівзруйноване житло.

Одним з таких випадків є ситуація Віктора Н. Після випуску з інтернату він повернувся в дім, що знаходиться в селі Муравлівці. Будівля йому перейшла у спадок від бабусі. Після її смерті місцева влада зобов'язана була піклуватися про будинок, підтримувати його в належному стані, проте, повернувшись до села, Віктор побачив лише руїну. Місцева влада з часом визнала непридатність житла, і Віктор тепер стоїть у черзі на житло з поліпшеними умовами. Однак, як прокоментувала цю ситуацію голова Муравлівської сільради, «Тепер йому доведеться почекати 1,5-2 роки. У нас є інші сироти, які перші на черзі».

Юлія, як ніхто інший знає, що таке очікування омріяної оселі. Уже цілих вісім років (станом на 2019 рік) вона чує відмову від чиновників у справах дітей. І таких випадків безліч. У черзі на соціальне житло сьогодні близько 16 тисяч осіб.

Звернімо тепер увагу на ціну питання. В бюджеті 2018 р. було виділено близько мільярда гривень на купівлю житла для сиріт, точніше для 1503 сиріт. Згідно з результатами аудиту, з усієї суми - 68 % грошей використано неефективно, ще 16% – з порушеннями закону. У діях близько 14-ти посадовців виявили злочинні дії, серед яких і корупція. Також спостерігається купівля осель для сиріт за завищеною ціною. Так, ринкова ціна придбаних квартирах – 20 тисяч доларів, а купили їх за 24,5 тисячі.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що в Україні на законодавчому рівні визначено, що кожна молода людина – сирота гарантовано буде забезпечена житлом. Безкоштовне житло надається такій особі після того, як вона закінчує навчання в інтернатному закладі. Але як ми вже дізнались, це не так просто. Станом на 2018 рік близько 28 тисяч сиріт потребували житла. Якість наданого житла не завжди відповідає нормам проживання. Досить часто, представники місцевої влади в документах показують, що сиротам надане житло згідно зі стандартом, проте в реальному житті молоді люди отримують занедбані будинки чи квартири у віддалених районах. Ремонт цих осель є непідйомним тягарем для юних випускників інтернату.

Для дітей-сиріт власний дім є дуже важливим фундаментом для подальшого життя в новому середовищі. Але що робити, якщо цей фундамент настільки крихкий ?

Список літератури

1. Безп'ятчук Ж. Житло для сиріт в Україні: сараї замість домівки [Електронний ресурс] / Ж Безп'ятчук. – Режим доступу : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47461529>

2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [Електронний ресурс] : Закон України від 13 січня 2005 року № 2342-IV. - Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/T052342?an=200>

Психічні розлади у період пандемії COVID-19

Спалах пандемії COVID-19 призвів до підвищеного інформаційного й емоційного тиску на психіку, викликав тривогу, депресію, страх, що безпосередньо позначаються на поведінці особи. Відчуття безпорадності та занепокоєння пов'язані зі страхом потенційного зараження або смерті, що може спричинити психічний розлад.

Спектр таких психічних порушень може коливатися від депресії, тривоги, панічних нападів до психозу та навіть суїциду [2].

Особливого значення ця проблема набуває в умовах необхідності дотримання жорсткого ряду карантинних обмежень, соціальної ізоляції під час пандемії коронавірусу COVID-19, що може погіршувати психологічний стан людини.

З огляду на вищесказане важливість дослідження даної теми не викликає сумнівів [1].

Обмеження комунікації, звуження кола спілкування і рівня соціальної взаємодії людей зумовили зміни у психосоціальній сфері особистості. Це неминуче викликало зміни стилю професійної активності у зв'язку з необхідністю пристосування до дистанційного формату роботи.

У значної кількості людей виникли проблеми зі сферою зайнятості, роботою, навчанням. Психологічні наслідки пандемії серед населення та пацієнтів із психічними розладами проявлялися збільшенням рівня тривоги та депресії [3].

Навіть після фізичного одужання від COVID-19 люди страждали через такі психосоціальні проблеми:

- близько 50 % таких пацієнтів мали тривогу,
- 20 % - страх (зокрема, панічні напади), депресію.

Дослідження взаємодії батьків з соціальними мережами і їх дітей у США показало з самого початку соціального дистанціювання збільшення використання інтернет-мереж і технологій (особливо серед 13-18-річних осіб), виникнення та поглиблення інтернет-залежності.

Сімейні комунікації можуть виступати як підтримка, так і як фактор ризику для психологічного благополуччя. Надлишкове використання інтернету розглядається як негативна стратегія подолання і проявляється в разі наявності сімейних конфліктів [1].

Оскільки люди ізолюються вдома, а не в лікарні, вони можуть відчувати себе більш небезпечно, ніж госпіталізовані пацієнти, мати підвищену невпевненість щодо власного ризику розвитку тяжкої хвороби або невстановленого діагнозу чи отримання своєчасного лікування. Тому психічне здоров'я таких осіб, як правило, потребує більшої уваги [1].

Отже, чинниками виникнення та/або поглиблення психічних розладів є :

1. Відсутність реального спілкування осіб, що, як наслідок, зумовлює тривогу та симптоми депресії.

2. Зацикленість на онлайн-спілкуванні та безглуздий скролінг, який, як здається, «компенсує» соціалізацію індивідів.

3. Недостатність знань у населення щодо нового вірусу, його можливих форм мутацій, шляхів подолання пандемії на глобальному рівні.

Пандемія COVID-19 має спонукати нас бути більш підготовленими та стійкими до неминучих майбутніх загроз і берегти психічне здоров'я.

Список літератури

1. Гриценко В.В., Резник А.Д., Константинов В.В.и др.Страх перед коронавирусом заболеванием (COVID-19) и базисные убеждения личности [Электронный ресурс] // Клиническая и специальная психология.2020.Том 9.№ 2.С.99—118.DOI:10.17759/cpse.2020090205

2. Ениколопов С.Н., Бойко О.М., Медведева Т.И., Воронцова О.Ю., Казьмина О.Ю. Динамика психологических реакций на начальном этапе пандемии COVID-19 [Электронный ресурс] // Психолого-педагогические исследования.2020.Том 12.№ 2.С.108—126.DOI:10.17759/psyedu.2020120207

3. Рассказова Е.И., Леонтьев Д.А., Лебедева А.А.Пандемия как вызов субъективному благополучию: тревога и совладание // Консультативная психология и психотерапия. 2020.Т.28.№ 2.С.90—108.DOI:10.17759/cpp.2020280205

Особливості жіночого і чоловічого стилів управління

Будь-який керівник, незалежно від статі, прагне до того, щоб стати прикладом для наслідування своїми підопічними і завоювати авторитет. Учені встановили, що чоловікам зробити це набагато простіше – оскільки від природи чоловіки більш сильні і рішучі. А ось жінка-керівник на шляху до завоювання прихильності своїх співробітників стикається з уже сталим стереотипом про те, що жінка – занадто слабка натура для ведення свого бізнесу.

Якщо порівняти стилі управління чоловіків і жінок, то можна помітити, що вони відрізняються. Науковці виділяють деякі специфічні риси жіночого менеджменту :

- особливу увагу жінки-керівники приділяють морально-психологічному клімату в колективі;
- менеджерам-жінкам властива схильність до настанов і повчань, у випадках, що вимагають покарання підлеглих, керівники-жінки розглядають ширше коло можливих рішень;
- при вирішенні конфліктів керівники-жінки глибоко вникають у суть проблеми, аналізують причини;
- Жінки, на відміну від чоловіків, уміють поєднувати і переходити з однієї соціальної ролі – менеджер, бізнес-леді, на іншу – дружина, дочка, мати;
- в умовах ризику керівники-жінки обирають більш обережні стратегії;
- жінкам потрібно більше часу на те, щоб зорієнтуватися в ситуації, але їх рішення більш виважені й обачливі;
- часто жінок-керівників відрізняють виражена домінантність, емоційна стійкість, соціальна сміливість, прагнення до самореалізації, вміння встановлювати ділові стосунки [1, с. 75].

На відміну від жінок:

- чоловіки-керівники в першу чергу вважають важливішими результати роботи, ніж на побудову тих чи інших взаємин з колективом;

• чоловічий стиль керівництва більш відповідає загально визнаній моделі «правильного» ведення бізнесу, в якій проявляються рішучість, наполегливість, суворість. Але у них немає тієї важливої якості, яка є у жінок, вираженість рішень і аналіз альтернативних рішень [4, с.34-35].

Дослідження вчених також показали, що відмінності між чоловіками і жінками, які займають керівну посаду, спостерігаються вже на перших етапах оцінки своєї ролі в процесі управління. Так, жінки при досягненні мети орієнтуються на свою інтуїцію, здатність легко встановлювати особистісний контакт, а також на терпіння, витривалість і вміння багато працювати. Чоловік сприймає свою діяльність як низку взаємовигідних угод з партнерами, оплату праці – як винагороду за виконану роботу. Частіше, ніж жінка, чоловік спирається на власний авторитет, тоді як жінки-керівники діляться своєю владою і будь-якою інформацією, вважаючи, що такий підхід неодмінно створить у колективі атмосферу довіри [4].

Отже, порівнюючи особливості жіночого і чоловічого стилів управління, можна стверджувати про те, що жінка-керівник часто управляє більш успішно, демократично, ніж чоловік. Нерідко, результатом управлінської діяльності жінки є, створені на підприємстві, в установі, соціальній службі та в різних закладах, стабільні умови праці для підлеглих, адаптовані до прийнятих у суспільстві нормах.

Список літератури

1. Армстронг М. Практика управління человеческими ресурсами / М. Армстронг Изд. 8. – Питер, 2004. – 530 с.
2. Берн Ш. Гендерная психология/ Ш.Берн // СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. - 320 с.
3. Марценюк Т.О. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів/ Т.О. Марценюк. – К., 2014. – 65 с.
4. Скорик М.М. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник / за заг. ред. М.М. Скорик – Видавництво : “К.І.С.”, 2004. – 536 с.

Олеся Соколова

Наук. керівник - проф. С.З. Романюк

Формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів у руслі соціокультурних тенденцій сучасності

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки одним із провідних напрямів її досліджень є компетентнісно-орієнтоване навчання. Сучасні українські вчені В. Бадер, Н. Бібік, І. Богданова, М. Вашуленко, А. Коломієць, Н. Побірченко, О. Савченко, О. Співаковський та ін. вказують, що сьогодні зросли вимоги до загальнокультурного і професійного рівня вчителя початкових класів. Це відбувається також у зв'язку із загальним підвищенням рівня науковості всіх сфер суспільного життя, зокрема й освітніх процесів, що виявляється у значному зростанні обсягу, збільшенні глибини інтелектуалізації знань [3, с. 424].

Необхідність компетентнісного підходу в лінгводидактичній підготовці майбутніх учителів початкової школи – вимога Державного стандарту мовної освіти та Програми загальної середньої освіти, де чітко окреслено базові лінії формування мовної та мовленнєвої особистості учнів [1].

Поряд з іншими вимогами до лінгводидактичного фахового становлення вчителя початкової школи суспільство потребує його ґрунтовної соціокультурної підготовки, яка забезпечить професійну адаптацію, конкурентоспроможність, фахову самореалізацію педагога, сприятиме практичному втіленню соціокультурної змістової лінії навчання мови й мовлення для урізноманітнення форм і засобів професійного спілкування, стане основою відпрацювання соціокультурної компетентності його майбутніх учнів [3, с. 424].

Сучасний учитель має вбачати в молодшому школяреві динамічний суб'єкт, у якого змінюється психіка, мислення, поведінка, життєві цінності, а позиція переорієнтовується з одержаних оцінок на рівень засвоєних знань та практичність, на власну конкурентоздатність, адже учні з початкових класів розуміють, що комплексні знання стали «третьою соціальною

силою» після багатства та влади і дають людині можливість посісти відповідне місце в суспільстві [2, с. 8].

Соціокультурний підхід до навчання мови й мовлення відображається як у лінгводидактичних дослідженнях сучасних науковців, так і в нормативних документах з мовної освіти. Так, у «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти» виділяють у структурі комунікативної компетенції лінгвістичні, соціолінгвістичні, прагматичні компетенції, а в «Концепції мовної освіти України» зазначено, що соціокультурна змістова лінія – інтегративна, передбачає зв'язок навчання мови й мовлення з формуванням соціокультурної компетенції, що забезпечує єдність змісту і форми спілкування, визначає сферу відношень, орієнтовну тематику текстів тощо [3, с. 426].

Ефективним шляхом формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя початкової школи є створення у вищі якісного соціокультурного середовища, що передбачає дотримання соціокультурних вимог до професійної підготовки, більшу частину якої для вчителя початкової школи становить лінгводидактична підготовка, яка втілює провідні положення соціокультурного підходу, сприяє комплексному формуванню лінгводидактичної та соціокультурної компетентностей випускника, його лінгводидактичної культури.

Список літератури

1. Асанова А. Е. Лінгводидактична компетентність як кінцевий освітній результат реалізації моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2015. Вип. 3. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2015_3_3.
2. Коломієць А. М. Теоретичні та методичні основи формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів : монографія. Вінниця, 2008. 435 с.
3. Хижняк І. А. Лінгводидактична підготовка вчителя початкових класів у руслі соціокультурних тенденцій сучасності-Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014. № 3. С. 421-430. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2014_3_54.

Діана Соколович

Наук. керівник – доц. Сімак А.А.

Екзогенна детермінація особливостей прояву співзалежних осіб

Останнім часом феномен співзалежності стає соціально розповсюдженим явищем, набуваючи особливої актуальності. Серед детермінантів поширеності даної проблеми виступають дисфункціональні сім'ї, які збільшуються з кожним роком. Наявність алкоголізму або іншого виду хімічної залежності в одного з членів родини та співзалежності в іншого формує дисфункціональну сім'ю, у якій страждають діти.

Теоретичний аналіз літератури засвідчує, що проблему співзалежності вивчали низька вітчизняних і зарубіжних вчених: Н.Г. Артемцева, Л.М. Зоріна, Д.І. Шустов, Р. Хемфельт, П. Майер, Ф. Мінітр, Д. Уайнхолд і Б. Уайнхолд, М. Бітті та ін.

Значимо, що єдиної, всеосяжної дефініції феномену співзалежності не існує, і більшість учених використовує цей термін, щоб описати поведінку суб'єкта, у партнера якого простежується алкогольна, наркотична або ігрова залежності.

У такому випадку мова йде про дисфункціональні відносини, в яких одна людина підтримує хворобливий стан іншої. На цій експлікації наголошували А.В. Мерінов, І.А. Федотов та ін.

В.Д. Москаленко вважав, що батьки, які хворіють будь-якою залежністю, не тільки підсилюють ризик розвитку залежної поведінки у своїх дітей, але й сприяють формуванню їх співзалежної поведінки [2].

Н. Г. Артемцева, досліджуючи особливості сімейних інтеракцій, дійшла висновку, що діти, які виростили в сім'ях, заснованих на співзалежності, засвоюють життєвий сценарій і моделі поведінки співзалежних відносин, створюючи потім власні сім'ї на основі дисфункціональної симбіотичної системи, в якій кожен її член виявляється співзалежним один від одного. У таких сім'ях немає місця для самостійності, особистісної автономії та індивідуальності, психологічні кордони членів сім'ї регулярно грубо порушуються, а власна ідентифікація та самоцінність залежить від думки та схвалення іншого [1].

Д. І. Шустов, аналізуючи формування співзалежності, кваліфікує цей феномен як дисфункціональний стан, що актуалізується в теперішньому часі, хоча це є результат адаптації до сімейної проблеми в минулому – неблагополучна сім'я, відсутність одного з батьків або батьки-алкоголіки тощо [2].

Ш.В. Круз також наголошував на тому, що співзалежність – це специфічний стан, який характеризується крайньою формою залежності (емоційною, соціальною, фізичною) від людини або предмета, і для нього характерні такі прояви: 1) омана, заперечення, самообман; 2) компульсивні дії (неусвідомлена ірраціональна поведінка); 3) заморожені почуття; 4) низька самооцінка; 5) порушення здоров'я, пов'язані зі стресом [3].

Дж. Уайнхолд розглядає співзалежність як психологічний розлад, причиною якого є незавершеність однієї з найбільш важливих стадій розвитку в ранньому дитинстві — стадії встановлення психологічної автономії, яка необхідна для розвитку власного “Я”, сепарованого від батьків [4].

Отже, співзалежність – одна з найпоширеніших проблем, що детермінується сімейною системою, заважаючи повноцінному оптимальному функціонуванню людини і стосується не тільки окремих особистостей, а й суспільства загалом, яке створює умови, сприяючи розвитку співзалежних відносин та їх передачі з покоління в покоління.

Список літератури

1. Артемцева Н.Г., Галкина Т.В. Созависимость как возможная угроза психологическому здоровью субъекта. Проблемы педагогики и психологии 2014. №4. С. 213-220.

2. Меринов А.В., Шустов Д.И., Федотов И.А. Современные взгляды на феномен созависимого поведения при алкогольной зависимости. Российский медико-биологический вестник имени академика И.П. Павлова. 2011, №3. С.136-141.

3. Сборник научных и методических материалов по проблеме созависимости и сопровождения семей с наркологическими больными. Сборник материалов. Санкт-Петербургский государственный университет Факультет психологии. 2008. С. 8.

4. Уайнхолд Б., Уайнхолд Дж. Освобождение от созависимости / пер. с англ. А.Г. Чеславской. Москва: Независимая фирма «Класс». 2002. С. 19-20, 27-29, 30-33, 67-71.

Розвиток екологічної компетентності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ»

У молодшому шкільному віці у дітей активно відбувається процес формування екологічної культури, що досягається, на думку дослідників, завдяки цілеспрямованому формуванню обсягу знань, почуттів, інтересів, переживань, оцінок і розвитку здібностей. Ефективне формування екологічної компетентності видається можливим саме в рамках навчальної дисципліни «Я досліджую світ», адже вона дає широкі можливості для формування у молодших школярів фундаменту екологічної грамотності, вмінь проводити спостереження в природі, робити дослід, дотримуватись правил поведінки у світі природи та людей, правил здорового способу життя, природоохоронної діяльності.

Отже, набуває значної актуальності пошук технологій, засобів, методів навчання та діагностики екологічної освіти, що забезпечують формування ціннісного ставлення до природи; вміння оцінювати власну поведінку та поведінку оточуючих; впевнено діяти, спираючись на власні знання, що в результаті забезпечує ефективний розвиток екологічної компетентності дитини молодшого шкільного віку, зазначає Л.Крамар (2014, с.25).

Науковці визначають екологічну компетентність як інтегративну якість особистості, яка визначає її здатність діяти в системі «людина – суспільство – природа» у відповідності до засвоєних екологічних знань, умінь, навичок, сталих переконань, мотивів, ціннісних уявлень, екологічно-значимих особистих якостей та практичного досвіду екологічної діяльності (С.Алексеев, 1999, Л.Боярова, 2015). У більш вузькому розумінні, екологічна компетентність молодшого школяра – це готовність обирати екологічно доцільну лінію соціальної поведінки, прогнозувати наслідки такої поведінки, опираючись на отримані в початковій школі екологічні знання та досвід.

Педагогічна література дає таке трактування структури екологічної компетентності: когнітивний компонент, мотиваційно-ціннісний компонент і діяльнісно-практичний компонент. Розвиток екологічної компетентності у молодших школярів в освітньому процесі здійснюється в межах засвоєння навчальної дисципліни «Я досліджую світ».

Дослідниками проводиться активна розробка новітніх технологій щодо реалізації Державного стандарту початкової освіти, в якому значну роль відведено розвитку екологічної компетентності, як одної із ключових.

У процесі розробки технології формування екологічної компетентності у молодших школярів доцільне врахування системи принципів організації педагогічного процесу – єдність пізнання, переживання та діяльності, природодоцільності, інтеграції, міждисциплінарності, екологізації.

Отож, згідно з науковими дослідженнями, розвиток екологічної компетентності може здійснюватися за такими напрямками: створення методологічної бази та визначення кола проблем, що виникають в екологічно-виховній діяльності вчителя; забезпечення формування єдиних установок, педагогічних позицій, вимог до освітнього закладу та сім'ї щодо виховання екологічної компетентності; залучення молодших школярів до спільного проєктування екологічної діяльності.

Список літератури

1. Алексеев С.В. (1999). Экологическое образование в базовой школе. СПб.: Специальная литература, с.164.
2. Боярова Л. М. (2015). Екологічне виховання молодших школярів: система роботи. Почат. навчання та виховання : наук.-метод. журн. № 4/5. 52-66.
3. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. (Електронний ресурс). Режим доступу: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/59891/
4. Крамар Л. (2014). Екологічне виховання в початковій школі. Почат. шк.: наук.-метод. журн. № 2. 23-26.

Мальвіна Соник

Науковий керівник – проф. М.Г. Іванчук

Сором'язливість і розвиток особистості молодшого школяра

На сучасному етапі розвитку суспільства актуальна і важлива проблема психічних станів особистості. Одним із таких психічних станів є сором'язливість, яка створює чимало перешкод для людини. Значна частина сором'язливих осіб відчуває страх і зняковілість при зіткненні з деякими типами людей або з певними обставинами у діяльності, спілкуванні тощо.

Сором'язливість – це стан психіки і зумовлена ним поведінка людини, що характеризується такими поведінковими рисами, як нерішучість, боязкість, напруженість, скутість і дискомфорт через невпевненість у собі або відсутність здібностей та навичок ефективних соціальних комунікацій [1]

Феномен сором'язливості здавна розглядається у психологічній науці і вирізняється своєю різноманітністю підходів і тлумачень. Проблему сором'язливості досліджували такі вчені: Ф. Зімбардо, В. Леві, Л. Волков, В. Куніцина, Р. Пломін, Дж. Чик, Б. Литвак, А. Добрович та інші. Проте на сьогодні питання сором'язливості потребує подальшого дослідження.

Найпоширеніша сором'язливість у дітей молодшого шкільного віку. Саме в цей період відбуваються зміни в житті дитини, які впливають на формування особистості. Адже дитина стає школярем, зустрічається з новими людьми і вимогами. Багатьом дітям важко впоратися із цими змінами саме через надмірну сором'язливість. Сором'язливі діти намагаються бути непомітними, не проявляють ініціативи, обережні у словах і вчинках, ніколи не наполягають на своїх правах, боязкі, тривожні, нерішучі, найчастіше некомунікабельні і найголовніше – не почувають себе впевнено через розвиток різноманітних комплексів, часто страждають від самотності. На зовнішньому рівні сором'язливій дитині важко спілкуватися, знаходити контакти з іншими, повноцінно розкривати себе в початковій діяльності. Діти, в яких наявна надмірна сором'язливість, вважають себе менш привабливими, менш

розумними, слабкими. Тобто вони відчують себе невідповідними певним стандартам і часто стають самі для себе критиками. Через це у них формується занижена самооцінка і невпевненість у своїх силах, що негативно впливає на розвиток і формування особистості. Сором'язливі діти мають менше друзів. З одного боку, сором'язливість як висока емоційна напруга блокує розумові процеси, негативно впливає на пам'ять. З іншого боку, вона впливає на психоемоційне здоров'я дитини. Адже для сором'язливої дитини виступ перед класом – стрес, який може призвести до виникнення страхів і тривоги. Усе це також перешкоджає розкриттю потенціалу дитини.

Надмірна сором'язливість негативно впливає на розвиток і формування особистості молодших школярів, на їхні навчальні досягнення, а в подальшому може проявлятися і у підлітковому та дорослому віці, що часто ускладнює їх адаптацію в суспільстві, робить їх дуже уразливими. Те, як дитина сприймає свою сором'язливість, залежить від учителя і батьків, які не мають постійно акцентувати увагу дитини на її сором'язливості, як на недоліку, а навпаки, здійснювати пошук ефективних методів роботи з такими дітьми з метою подолання її чи здійснення профілактики, що і стало предметом нашого дослідження.

Список літератури

1. Вікіпедія. Великий тлумачний словник сучасної української мови за ред. В. Бусела.
2. Зімбардо Ф. Застенчивість: Что это такое и как с этим бороться/ Пер. с англ. СПб :Питер:Питер-пресс, 1995. 280с.
3. О.О. Баср, К.В. Лебідь Сором'язливість як предмет психологічного дослідження. Вісник Дніпропетровського університету. Сер. : Педагогіка і психологія. 2011. Т. 19, вип. 17. С. 62-69 .
4. Кленкіна В.Ю., Халявіна О.В. Сором'язливість, як проблема дитячого віку. 2012. 214 с.

Ілля Сутаєв
Науковий керівник – доц. Мудрий Я.С.

**Освіта як складова державної молодіжної політики
України**

Державна молодіжна політика – це складна система напрямків, пріоритетів та цілей, які шляхом крос-секторальних підходів покликані сприяти самореалізації молодих громадян в суспільстві. Одна з таких базових складових – сфера освіти, що є першочерговою в усіх національних і міжнародних стратегіях, на зразок п.4 Глобальних цілей ООН [1].

Молодь стає суб'єктом молодіжної політики ще під час навчання у школі, адже, згідно із законодавством, нижній віковий поріг молодих осіб (14 років) припадає на період, коли ті навчаються у 8-9 класі. Молода особа здобуває знання у школі, згодом у коледжі/університеті, опановує бажану спеціальність, а потім працевлаштовується, економічно інтегруючись тим в суспільство. Очевидно, що успішність такої самореалізації безпосередньо залежить від якості наданої освіти [2].

Це твердження ми вирішили перевірити через вивчення думки студентів факультету «Педагогіки, психології та соціальної роботи». Дослідження проводилося шляхом анкетування, у якому взяли участь 127 студентів.

Результати анкетування засвідчили, що переважна частина - 113 респондентів, повністю або частково задоволені рівнем знань, отриманих у школі. Водночас 75% опитаних зазначили, що у їх закладі середньої освіти не проводилася профорієнтаційна робота чи була неякісною. Ми припускаємо, що цей фактор опосередковано вплинув на подальші питання анкети. Зокрема, лише трохи більше 40% опитаних зазначили, що свідомо поставилися до вибору майбутньої спеціальності та аналізували ринок праці перед вступом до університету.

Однак перешкодами для здобуття вищої освіти були не тільки суб'єктивні причини: третина опитаних студентів зазначила про недоступність вищої освіти, зокрема через завищеної ціну на навчання, складність вступних іспитів, малу

кількість або відсутність бюджетних місць на бажаній спеціальності.

Ми також хотіли з'ясувати, наскільки якісно вища освіта готує майбутніх фахівців 2/3 респондентів зазначили, що отримують достатню кількість знань, решта наголосили на малій кількості практичних навичок і наявності повторів тем на різних курсах. Водночас 85% опитаних студентів погодились, що диплом не є показником фаховості, тому вони вдосконалюють свої фахові знання та навички поза навчальними аудиторіями, займаючись самоосвітою чи відвідуючи заходи неформальної освіти.

Нами також досліджена думка студентів щодо можливості вільного вибору дисциплін. Результати показали, що протягом останнього року кількість вибіркових дисциплін значно збільшилася, а система їх обрання істотно вдосконалилася – студенти 1 та 5 курсів, які навчаються за новою програмою, мають значно більші можливості вибору, порівняно зі студентами, які навчаються за старою програмою.

Питання щодо можливого працевлаштування після завершення навчання показало, що 71.7% опитаних упевнені, що зможуть знайти роботу. Це логічно, бо професія вчителя та вихователя садочка затребувана на ринку праці.

Як побажання певних змін у молодіжній політиці, студенти зазначили: зарахування періоду навчання до страхового стажу; побудову системи нарахування додаткових балів на основі фактів громадської чи волонтерської діяльності відповідно до фаху та допомогу університету в наданні першого робочого місця після навчання.

Загалом сфера освіти така, що потребує постійного вдосконалення. Вона базова і привертає значну увагу молоді в аспекті реформ.

Список літератури

1. Цілі сталого розвитку 2016-2030. United Nations Ukraine : веб-сайт. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html> (дата звернення: 12.02.2021).
2. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017р. № 2145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 12.02.2021).

Марія Тацюк

Науковий керівник – доц. Кармалюк С.П

Гендерна рівність: реалії чи міф

Наш світ сьогодні незвичайний, різноманітний і суттєво відрізняється від того, яким був століття тому. Проте однією з ключових дилем сьогодні є гендерна нерівність.

Гендерна нерівність - це нерівні права жінок і чоловіків, які створюють систему обмежень або привілеїв за ознакою статі. До неї також можна віднести нерівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків[1].

Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш у Міжнародний жіночий день сказав: «Глибоко вкорінений патріархат і жононенависництво створили гендерний розрив у наших економіках, політичних системах, корпораціях, суспільстві та культурі. Жінкам досі часто відмовляють у праві голосу, їх думку ігнорують»[2].

Викорінення гендерної нерівності – це елементарна умова соціальної справедливості.

Для прикладу розглянемо еволюцію даної проблеми у військовій сфері. «Жінка в армії? Неприпустимо!» - саме так думали ще в минулому сторіччі, проте тепер це вже не феномен, а реальне явище. Візьмем армію Ізраїлю. На відміну від інших армій світу, в Ізраїлі проходять службу більшість жінок, оскільки вони військовозобов'язані. І хоча тема жінок, яким доводиться служити в ізраїльських військах, неодноразово обговорювалася у світовому співтоваристві, самі ізраїльтянки не сприймають армійську службу як проблему, для них це, скоріше, є відмінною можливістю освоїти хорошу спеціальність.

Щодо армії в Україні, наразі жінки на службі вже не таке рідкісне явище, але поки що їхнє перебування там не досить комфортне, оскільки гендерна нерівність у нашій країні ще досить висока.

Одним із проявів диференціації є приклад підполковниці Збройних сил України Ольги Деркач. З 2009-го року вона почала працювати в Чернігівському обласному військкоматі. Має 25 років вислуги, учасниця бойових дій (перебувала 8 місяців в зоні АТО). Вона вперше відкрито заявила про

сексуальні домагання з боку керівника на службі. Після відмов керівнику, жінка почала відчувати погіршення ставлення до неї. Останній конфлікт з Олександром Криворучком в Ольги стався 3 жовтня 2020 року. Як результат, Криворучка усунено з посади, а у Збройних Силах України створено робочу групу щодо детального вивчення фактів, запобігання і протидії проявам дискримінації та сексуальних домагань на робочому місці серед військовослужбовців [3].

Боротьба за однакові права у багатьох країнах уже завершена, однак є і негативні прояви використання жінками ідей рівності.

Для прикладу можна навести дії лейтенанта Клер Дженкінс, яка використовуючи ім'я Келлі Тейлор, заробляла гроші, продаючи «порно на замовлення» на веб-сайті для дорослих. Кілька її фільмів були зняті у штабі атомного підводного Королівського флоту «Фаслан», недалеко від Глазго [4].

Підсумовуючи сказане вище, можна стверджувати, що прагнення жінки до рівних прав і можливостей досить актуальне, жінки хочуть щоб усі зрозуміли, що вони такі ж особистості, як і інші, що всі рівні і не має якогось «ліпшого гендеру», що домагання з боку чоловіків це не нормально! Що кожна дівчина має свободу реалізовувати свої мрії, без страху бути приниженою іншими.

Список літератури

1. Словник гендерних термінів [Електронний ресурс] / Уклад. З. В. Шевченко. – Режим доступу: <http://a-z-gender.net/ua/gendernarivnist.html>
2. U.N. chief: Gender inequality biggest human rights challenge [Електронний ресурс] // Politico. - Режим доступу: <https://www.politico.com/news/2020/03/08/un-chief-gender-inequality-biggest-human-rights-challenge-123536>
3. Жінка-офіцер заявила про сексуальні домагання [Електронний ресурс] // Ukrainian Military Pages. - Режим доступу: <https://www.ukrmilitary.com/2021/01/sexual.html>
4. A ROYAL Navy officer has been caught shooting X-rated films with her seaman lover at a top secret nuclear base [Електронний ресурс] // The Sun. - Режим доступу: <https://www.thesun.co.uk/news/13977868/royal-navy-officer-x-rated-films-nuclear-base/>

Іванна Тимків
Науковий керівник – доц. Т. Г. Цуркан

Вплив батьків на розвиток емоційного інтелекту молодших школярів

Теорія емоційного інтелекту викликала і продовжує викликати великий інтерес як в академічному, так і в позаакадемічному світі. Терапевти, дослідники, вчителі та батьки хочуть знати, що вони можуть зробити, щоб допомогти дітям розвинути свій емоційний інтелект.

Емоційно розумна поведінка – це мудра поведінка. Мислення і почуття не є абсолютно незалежними процесами, а емоційний розум робить багато позитивних внесків у навчальні досягнення, продуктивність праці та психічне / фізичне здоров'я молодших школярів. Зокрема, розвинений емоційний інтелект допомагає досягнути успіху в різних сферах життя учнів.

Д. Гоулман заявляв, що успіх залежить від кількох інтелектів та контролю емоцій. Зокрема, він наголосив, що сам інтелект уже не є мірою успіху. За його словами, на розум припадає лише 20% загального успіху, а решта йде саме на емоційну інтелектуальність.

Важливою умовою розвитку емоційного інтелекту є все ж таки вплив батьків та їх виховання. Діти, які оточені турботливими, здібними батьками, помірковані, розумні, емоційно розвинені та врівноважені – це і складає фундамент для розвитку емоційного інтелекту.

У 1971 р. **Діана Баумрінд** провела дослідження щодо стилю виховання і згодом визначила його як модель виховання дітей, яка є результатом реакції батьків на свою дитину або дітей. Поряд із визначенням батьківського стилю вона також розрізнила три найпоширеніші стилі та техніки виховання: авторитетний, дозвільний та авторитарний:

- **авторитетний стиль** виховання дітей обмежує та контролює поведінку дітей; однак це дозволяє їм активно спілкуватись зі своїми батьками;

- **дозвільний стиль** батьківства передбачає дуже мало правил або меж, дозволяючи дітям диктувати власні життєві справи, робити

власний вибір, правильно відмовлятися виконувати вибір інших, не враховуючи наслідків;

- **авторитарний стиль** виховання характеризується прийняттям для дітей надзвичайно високих очікувань відповідності та дотримання правил [1, I, с. 1-130].

Обраний батьками спосіб виховання має силу впливати на прояв і рівень інтенсивності здібностей дитини у чотирьох основних сферах емоцій: сприйняття, розуміння, інтеграція та управління емоціями. А дані сфери, об'єднавшись, суттєво сприяють загальному розвитку емоційного інтелекту у дитини. Конкретний стиль батьківства, також може потенційно сприяти або перешкоджати життєвому успіху дитини аж до зрілого віку [2,II].

Отже, батьки повинні проявляти безпосередній інтерес до своїх дітей. Тобто, вони повинні докласти зусиль, щоб позитивно міжособистісно «співпрацювати» з ними, домагаючись того, щоб учні добре адаптувались емоційно, оскільки це допоможе призвести до академічних досягнень і подальшого успіху.

Список літератури

1. Baumrind D. Current patterns of parental authority // *Developmental Psychology*. 1971. Vol. 4, № 1, pt. 2. P. 1-103.

2. Григор'єва Т. Я. Сім'я і її вплив на формування особистості дитини [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp181/44Grigoreva.pdf.

Призначення педагогіки партнерства у сучасному освітньому процесі закладу середньої освіти

Педагогіка партнерства – напрям педагогіки, що охоплює собою систему методів, прийомів виховання і навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості. Але партнерство у педагогіці можливе тільки за гуманістичного підходу вчителя до учнів, а не авторитарного, за якого взаємодія будується з позиції «Я – над іншими». Гуманний підхід справжній тоді, коли люди сприймаються як рівні у спілкуванні між собою, незалежно від віку, статусу, посади, статі.

Професорка соціології університету Джона Хопкінса Джой Епштейн одна з перших, хто зв'язав теоретичні та прагматичні аспекти співпраці батьків і школи. У 1982 році її дослідження засвідчили залежність якості освіти від ефективності співпраці батьків, учителів і адміністрації школи.

Щоб педагогу перейти на партнерські відносини з учнями, йому потрібно відмовитись від авторитарного підходу, опанувати принципи гуманної педагогіки. Це означає не примушувати учня щось виконувати, а потрібно вміти створювати такі умови, за яких він сам захоче виконати і виконає це з бажанням («Я хочу це зробити»), з розумінням («Це потрібно мені»), з вірою в себе («Я це зроблю») і дуже добре, коли ще й з відчуттям віри вчителя в цього учня («Вчитель вірить в мене, в мої здібності, в те, що я впораюся з цим завданням»).

Спираючись на таку позицію, у педагога з'являється необхідність змінити вектор впливу на учнів: спрямовувати свої сили не на боротьбу з поганим, що є в дітях, а на виділення, підсилення, «увиразнення», «домальовування» всього найліпшого, хорошого, доброго в них.

Педагог, який вміє будувати стосунки на партнерських засадах, сприймається учнями, батьками і колегами як бажаний співрозмовник, з яким легко і приємно спілкуватися, виконувати

спільні справи. Партнерська взаємодія з позиції рівності з учнями забезпечує ефективніший педагогічний процес, який базується на взаємній довірі, взаємоповазі і взаєморозумінні або намаганні їх досягти.

Отже, реалізація педагогіки партнерства в освітньому процесі закладу середньої освіти необхідна, оскільки у закладі освіти створюється сприятливий психологічний клімат, формується високий рівень внутрішньої мотивації учнів до навчальної діяльності, вчителів — до підвищення педагогічної майстерності. Освітній процес оптимізується, і, як наслідок усього, з'являється висока якість знань у здобувачів освіти, продукуються їх ключові компетентності.

Список літератури

1. Жданенко, С. (2003). Партнерська взаємодія у процесі становлення громадянського суспільства (соціально-філософський аналіз).

2. Скиба М. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli>

3. Смирнова М.Є. Організація навчально-виховного процесу на засадах педагогіки партнерства в умовах реалізації Концепції нової української школи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dniokh.gov.ua>

4. Хрипун В. Партнерська взаємодія вчителя й учнів – ключ до саморозвитку успішного педагога. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: file:///C:/Users/Olya_PC/Downloads/rs_h_2010_1-2_11.pdf

Катерина Ткач
Науковий керівник – асист. Звоздецька В.Г.

Соціальна інклюзія доступності маломобільних груп населення

Соціальна інклюзія та безбар'єрність в Україні є тією проблемою, яка вже достатньо довгий період не розв'язується, навіть зважаючи на досвід зарубіжних країн.

У 2020 р. Україна за Індексом соціальної мобільності ВЕФ посіла 46-те місце з 82 країн. Симптоматично, що з-поміж десяти фундаментальних індикаторів, які враховуються при обчисленні цього Індексу, найгірші позиції наша держава має саме за інклюзивністю інститутів (79-те місце), доступом до технологій (64-те місце) та навчанням упродовж життя (55-те місце) [3].

За Ю. Найдою, соціальна інклюзія – це процес, спрямований на забезпечення людям, які зазнають ризику бідності та соціального вилучення, можливостей та ресурсів, необхідних для того, щоб повною мірою брати участь в економічному, соціальному та культурному житті та досягти рівня життя і добробуту відповідно до стандартів якості життя[2]. Маломобільні групи населення - це особи, які відчувають труднощі при самостійному пересуванні, одержанні послуги, необхідної інформації або при орієнтуванні у просторі, зокрема особи з інвалідністю, особи з тимчасовим порушенням здоров'я, вагітні жінки, громадяни похилого віку, особи з дитячими візками". За даними з різних джерел, частка осіб які підпадають під цю категорію складає, від 30 до 50% всього населення.

В українському суспільстві існує комплекс викликів у повсякденному житті для різних маломобільних груп стосовно можливості повноцінного, безбар'єрного, доступу до освіти, зайнятості, отримання адміністративних послуг держави.

Загалом виділяють такі види бар'єрів: інституційні - до них належать закони, програми, які активно забороняють або не здатні полегшити «доступ» людей з інвалідністю та практика їх реалізації; ментальні – можливо, найбільш поширеною перешкодою є ставлення людей до осіб з інвалідністю багатьох

людей - «ментальна бар'єрність», іноді існуючі в суспільстві міфи та стереотипи про людей з інвалідністю можуть несвідомо заподіяти багато шкоди і створити штучні бар'єри; фізичні - це «фізичні бар'єри», особливо ті, які існують у будівлях та спорудах, у транспортній інфраструктурі, це «перші» бар'єри, про які думають, коли розглядають питання «доступності» для людей з інвалідністю; інформаційні - нерідко форма подачі інформації та її зміст є недоступною для людей з інвалідністю.

Україна робить перші кроки в усуненні бар'єрів задля підвищення рівня інклюзивності українського суспільства, об'єднуючи зусилля з міжнародними партнерами. Зокрема, у 2020 р. наша держава стала учасницею міжнародного проекту «Партнерство Біарріц», яке започатковане лідерами країн Групи семи (G7) – Канадою, Францією, Німеччиною, Італією, Японією, Великою Британією та США. Мета партнерства – консолідація зусиль у забезпеченні гендерної рівності, досягнення рівних прав і можливостей у суспільстві та відсутність обмежень за будь-якими ознаками[1]. Доступність стає обов'язковою вимогою для всіх інституцій у державі. Наприклад, в архітектурній сфері – тепер майже в усіх будівлях є пандуси, ліфти, нижчі поручні для легшого пересування людям з обмеженими можливостями, малим дітям, вагітним жінкам тощо. По телебаченню більшість фільмів, телешоу транслюють із субтитрами або ж присутній сурдоперекладач.

Однак усе ж до повного усунення бар'єрів необхідно ще багато змінити. І зміни повинні відбуватися одночасно як на державному рівні, так і на місцях.

Список літератури

1. Зубченко С. О., Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2020. 24с.
2. Найда Ю.М., Ткаченко Л.М. Стандарти громадсько-активної школи: соціальна інклюзія: навч.-метод. посібник / під заг. ред. Даниленко Л. І., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 68 с.
3. Global Social Mobility Index 2020. World Economic Forum. 2020. http://www3.weforum.org/docs/Global_Social_Mobility_Report.pdf

Діти вулиці: проблема сучасного українського суспільства

Соціально-економічна криза, що охопила країну, трансформація ціннісних орієнтацій населення породили сплеск бездоглядності і бездомності дітей. Громадська думка слабо впливає на розв'язання цієї соціальної проблеми. Традиційні установи соціальної роботи виявляються невідповідними до різкого збільшення випадків залучення дітей у примусову і небезпечну працю, проституцію, а також насильства по відношенню до дітей. Перед Україною знов постала давно забута проблема - працюючі «вуличні діти» і безпритульність. Сьогодні суспільство та держава визнали, що дитяча бездоглядність і безпритульність - одна з найбільш гострих серед проблем, що характеризують неблагополуччя українського суспільства.

У сучасній літературі безпритульних і бездоглядних дітей, частіше називають «дітьми вулиці».

«Вуличні діти» – це діти суспільства, що опинилися за межами його соціальних інститутів (школи, сім'ї, дозвільних установ, спортивних секцій), фактично позбавлені дитячого статусу, відповідно до якого дорослі (держава і/або батьки) зобов'язані про них піклуватися. Соціальне становлення таких дітей здійснюється під впливом «вуличних інститутів» [1]. Іншими словами, безпритульність і бездоглядність – це юридичні поняття що визначають правовий статус неповнолітніх; «вулична дитина» - це соціологічна категорія, яка фіксує положення даної групи дітей у суспільстві.

«Діти вулиці» – це діти і підлітки, що з різних причин втекли з дому. Причини втечі можуть бути різними. Найчастіше зустрічаються такі причини: це своєрідна форма виразу протесту або образи на вчителів, батьків; страх перед можливим фізичним або моральним покаранням за досконалий непристойний вчинок або за погану оцінку; відсутність належної турботи з боку батьків; відчуття самотності та своєї

«непотрібності» вдома та в школі (такі діти часто замкнуті, сумні, можуть бути «відкинутими» в класі); імпульсний виниклий нездоланий потяг (діти схильні до таких вчинків, відрізняються вибірковою товариськістю, вони переважно похмурі і незадоволені оточуючими, схильні до агресивних реакцій); вплив компанії, яка «втечу з дому вважає нормою»; відсутність очевидних мотивів (настрій, що раптово змінився, негативно впливає на критичну оцінку підлітком ситуації та ін.); тяга до подорожей (характерологічні особливості), дромоманія [3].

Соціально-економічні умови появи «дітей вулиці»: погіршення матеріального становища значної частини населення України; збільшення незайнятих дітей та підлітків; економічна експлуатація дорослими дитячої праці; послаблення відповідальності батьків за утримання і виховання дітей; загострення розбіжностей і конфліктів між батьками та дітьми; ослаблення роботи з організації дозвілля дітей за місцем їхнього проживання і навчання; негативні тенденції у засобах ЗМІ, пропаганда насилля і легкого життя [2].

Отже, реальна ситуація в Україні свідчить, що проблема «дітей вулиці» з'явилася не вчора, але за різних умов вона розвивалася по-різному. Іноді навіть важко пояснити, що спонукає дитину залишити родину, школу, близьких людей і йти на вулицю. Проте сьогодні можна стверджувати, що існує ряд факторів, які, в основному, дозволяють зрозуміти, чому все частіше діти обирають такий ненадійний і часто небезпечний спосіб життя.

Список літератури

1. Дети в кризисных ситуациях: профилактика негативных явлений и социально-психологическая помощь / Под общ. ред. И. Д. Зверевой. - К., 2001. - 174 с.
2. Жиленко О.М. Основи соціальної роботи: теорія і практика / О.М. Жиленко. - Львів: ЛНПУ 2004. - 89 с.
3. Лебедь Р. ЮНІСЕФ: права вуличних дітей порушуються. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/domestic/story/2007/08/printable/070830street children aids is>

Психологічні складові професійної самореалізації особистості

Утілення особистісного потенціалу у професійній діяльності – одна з основних потреб людини. У зв'язку із підвищенням вимог до професійної компетентності спеціаліста та змінами, які відбуваються у сучасному суспільстві, проблема розвитку та використання особистісного потенціалу актуальна.

На основі теоретичного аналізу виявлено, що вивченням проблеми професійної самореалізації займалися: Л.О. Коростильова, Б.Ф. Ломов, Б.Г. Ананьєв, О.Д. Леонт'єв, В.О. Бодров, С.Л. Рубінштейн, Є.О. Клімов, Е.Ф. Зеєр, К.О. Абульханова-Славська, К.В. Федосенко та ін.

Феномен самореалізації, як правило, розглядається у загальному контексті, безвідносно до конкретної сфери діяльності.

А зосередження на професійній сфері дозволяє надати результатам вивчення проблеми самореалізації більш прикладного характеру, вивчати особистість у тісному зв'язку з її професійним функціонуванням та розвитком [1].

Л.О. Коростильова не використовує поняття «професійна самореалізація», вона послуговується терміном «самореалізація у професійній сфері» [4].

Е.А. Гаврилова визначає професійну самореалізацію як процес і водночас результат утілення у діяльності сутнісних властивостей людини, а не її «Я-концепції» [4].

С.Д. Максименко та В.І. Осьодло, розглядаючи самореалізацію як процес і результат у професійній сфері, сформулювали такі її узагальнені критерії:

- організаційний – характер ціннісних орієнтацій, цілей, мотивів, інтересів, ставлення до вибраної професії;
- діяльно-творчий – засоби і способи реалізації професійної діяльності, самоконтроль, професійна спрямованість;
- суб'єктивно-особистісний – сформовані суб'єктивні, професійно значущі якості;
- результативно-професійний – реалізація професійних знань, умінь, навичок в практичних професійних дій [3].

Згідно із Л.О. Коростильовою, процес самореалізації особи-стості регулюється перш за все смисложиттєвими та ціннісними орієнтаціями та проявляється у метацінностях А.Маслоу, опосе-редковується буттям, за С.Л.Рубінштейном, здійснюється про-тягом усього життя за Б.Г.Ананьєвим, міститься у системі відно-син за В.М.Мясищевим [2].

С.Д. Максименко та В.І. Осьодло виділяють такі рівні професійної самореалізації:

Адаптивно-репродуктивний (передбачає відтворення вже наявних зразків поведінки);

Діяльнісно-творчий (виконання соціальних ролей);

Суб'єктивно-особистісний (ціннісна і смисложиттєва самореалізація особистості) [4].

Важливу роль у процесі професійної самореалізації відіграє висока мотивація саморозвитку і професійного зростання, креатив-ність і вміння гененерувати нові, оригінальні ідеї [4].

Отже, професійна самореалізація – це активний, безперерв-ний, цілеспрямований, ціннісно зорієнтований процес втілення виявлених потенційних можливостей у конкретних продуктах діяльності та взаємовідносинах з людьми.

Список літератури

1. Киенко Е.В. Специфика самореализации личности в профессиональной деятельности/ Е.В.Киенко, И.С.Морозова// Вестник КемГУ. – 2010. –№3(43). – С.69-77;
2. Коростылева Л.А. Психология самореализации личности: основные сферы жизнедеятельности: диссертация д-ра психол. наук.: 19.00.01 / Л.А.Коростылева. – Санкт-Петербург: РГБ. – 2001. – 398с.
3. Максименко С.Д. Субъектный подход в изучении профессиональной самореализации / С.Д.Максименко, В.И.Оседло: Психология и право. – 2011. - №1. – С.1-11.
4. Мьяленко В.В.Психологія професійної самореалізації молоді: монографія / В.В.Мьяленко; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології – К.:Міленіум, 2016. – 104с.

Яна Топало

Науковий керівник – доц. О.І. Косташук

**Особливості виховання почуття гідності
у майбутніх учителів закладу загальної середньої
освіти**

В умовах сучасного світу виховання гідності у майбутнього вчителя початкової школи є актуальним питанням. Теоретичні засади окреслено у працях Аристотеля, І. Канта, Я.-А. Коменського, Й.Песталоцці тощо. У працях вітчизняних науковців К. Ушинського, П. Каптерєва, А. Макаренка розкрито особливості виховання гідності як моральної якості особистості.

Дослідження гідності як особистісно-професійної якості віднаходимо у працях І. Бєха, І.Зязюна, В.Рибалка та ін. Виховання почуття гідності та честі у студентської молоді стали предметом дослідження Н. Білоусової та Г. Александрової. Остання ж зазначала, що наявність у студента почуттів честі і гідності – це результат соціалізації його особистості, поступового ускладнення, диференціації та інтеграції їх складових залежно від умов виховання та самовиховання (Александрова, 2014).

Відомий дослідник І. Бєх зазначає, що гідність – це усвідомлення і переживання особистістю самої себе у сукупності морально-духовних характеристик, що викликають повагу оточення (Бєх, 2008).

Отже, аналіз наукової думки відомих зарубіжних і вітчизняних педагогів, дозволив нам виокремити ключове визначення досліджуваної дефініції: гідність майбутнього вчителя – це морально оціночна категорія, що відображає такі якості особистості як потреба в самоповазі, вимогливість до себе, шляхетність і сумлінність, правдивість перед самим собою, самоконтроль, почуття відповідальності перед власною совістю та самолюбство (Косташук, 2017).

Головний показник сформованості у студента – майбутнього вчителя почуття гідності – наявність переконань, здатність до усвідомлення власних дій та відповідальності за них, здійснення моральних учинків. Під час підготовки майбутніх фахівців, а саме учителів початкової школи, доцільне використання

особистісно зорієнтованого підходу. Адже саме цей підхід забезпечує процес самопізнання студента, самовдосконалення та самореалізації як майбутнього спеціаліста.

Формування у студентів почуття гідності залежить від багатьох чинників. Зокрема:

- посилення процесу засвоєння знань про моральні цінності та якості, ідеали особистості;
- здатності студентів до рефлексії;
- удосконалення здатності до моральної свідомості та самоконтролю;
- формування ціннісного ставлення до суспільних моральних та етичних норм, форм моральної поведінки.

Отже, виховання почуття гідності актуальне саме на етапі професійного становлення майбутнього вчителя під час професійної підготовки у закладі вищої освіти. Під час навчання студенти практично засвоюють теоретичні знання, набуваються досвіду, завдяки чому виникає потреба в актуалізації внутрішніх якостей, відбувається усвідомлення майбутнім учителем своїх професійних якостей, зокрема гідності

Отже, ми дійшли висновку, що виховання почуття гідності у майбутніх учителів закладу загальної середньої освіти є цілеспрямованим процесом, який потребує значної підготовки та детальнішого вивчення. Почуття гідності повинно бути притаманним сучасному молодому фахівцю, адже воно звеличує педагога як у власних очах, так і в очах усього суспільства.

Список літератури

1. Александрова, Г. М. (2014). Психологічні умови виховання честі і гідності у студентської молоді. (Дис. канд. пед. наук). Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди, Харків.
2. Бех, І.Д. (2008). Почуття гідності в духовному розвитку особистості. В Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді (Вип. 12, с. 5-18). Київ: [б. в.].
3. Косташук, О.І. (2017). Виховання почуття честі у майбутніх учителів. (Дис.канд. пед. наук). Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Чернівці.
4. Рибалка, В.В. (2010). Честь і гідність особистості як предмет діяльності практичного психолога. Київ: Шкільний світ.

Педагогічні ідеї Лесі Українки в контексті реформування сучасної освіти

Леся Українка широкому загалу відома як талановита, творча особистість. Видатна поетеса «чутливо ставилася до всіх суспільно-педагогічних і культурно-освітніх проблем, що хвилювали тогочасну прогресивну громадськість. І хоча вона не залишила розгорнутого систематизованого викладу своїх педагогічних поглядів, однак у багатьох віршованих творах, публіцистичних статтях, у листах, щоденниках зосереджено чимало цінних ідей» [1, с.276]. Погодимось із думкою дослідників життя і творчості Лесі Українки про те, що її освітньо-виховна діяльність розвивалася за виваженими педагогічними принципами, її педагогічні ідеї випереджали дидактико-виховні теорії свого часу, її педагогічні погляди суголосні тим завданням, які нині стоять перед українською школою. Адже ключова реформа Міністерства освіти і науки ставить за мету створити школу, в якій приємно навчатись, де панує атмосфера співпраці та взаєморозуміння, яка дає учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті, навчає критично мислити, сприяє вияву творчості [2, с.8].

Видатна письменниця усі виховні проблеми розглядала крізь призму завдань громадянського виховання, обстоювала національні традиції, рідну мову, культуру, що, безперечно, є значимим і для сучасної освіти. Зокрема, це:

- усвідомлене навчання: не просто розвиток навички читання і письма, а перш за все - розуміння учнем прочитаного тексту, його змісту, логіки, головної думки;
- навчання дітей рідною українською мовою, значущість рідної мови для збереження і розвитку нації;
- вагомість українознавчого компоненту в змісті освіти й виховання;
- важливість у національному вихованні українців духовного чинника, родинних цінностей;

- формування людини творчої, активної, самостійної, як свідомого творця власної долі;

- у роботі з учнями дотримуватися педагогічного такту, уникати штампів, догматизму, враховувати вікові особливості дитини, навчання будувати на принципах співробітництва, індивідуального підходу, що спонукатиме учнів до активного навчання, сприятиме розвитку їх творчих задатків;

- тільки творча особистість, на думку письменниці, може бути достойним прикладом для своїх вихованців, тож учитель повинен багато читати, дбати про своє професійне вдосконалення;

- особливу увагу Лея Українка звертала на необхідність оновлення шкільних підручників, які б живили розум дитини, сприяли розвитку її творчих сил, стимулювали пізнавальну діяльність. Прикладом саме такого підручника був написаний Лесею підручник «Стародавня історія східних народів», який, за оцінкою сучасників, з погляду принципів дидактики був досконалим.

Гуманізмом, високою художньою досконалістю пронизані літературні твори письменниці для дітей, такі як «На зеленому горбочку», «Літо краснее минуло», «Мамо, іде вже зима», «Вишеньки», «Тішся, дитино, поки ще маленька», «Веснянка», «Колискова», збірник «Дитячі ігри, пісні, казки», «Народні пісні до танцю»; прозові казки «Метелик», «Лелія», «Дзвінок», «Біда навчить» та ін.

Отже, творчий спадок видатної українки є значним внеском не тільки в скарбницю вітчизняної та світової літератури, але й у розвиток вітчизняного шкільництва, прогресивної педагогічної думки, є джерелом натхнення для сучасних науковців і практиків.

Список літератури

1. Артемова Л.В. (2006). Педагогічні ідеї Михайла Драгоманова, Івана Франка, Лесі Українки. Історія педагогіки України : підручник. К. : Либідь, 2006.С. 276-278.

2. Нова українська школа: poradnik dla vchytela (2017). Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». 206 с.

Професійно-етична культура соціального працівника та її основні компоненти

Культура як соціально-прогресивна діяльність людства у всіх сферах буття і свідомості спрямована на вдосконалення і перетворення дійсності, багатства людської історії на внутрішнє багатство особистості. Професійна культура – сукупність норм, правил, вимог до представника певної сфери діяльності, що охоплює необхідні знання, уміння, навички, певні особистісні якості, ставлення до різних складових професійної діяльності.

Складовою професійної культури є етична культура, в якій проявляються моральні вимоги до особистості спеціаліста. Професійно-етична культура соціального працівника відображає єдність процесу створення професійно-етичних цінностей і процесу їх засвоєння (виконує аксіологічну функцію) [3, с.170].

Професійно-етична культура соціального працівника реалізує і виховну функцію шляхом формування якостей особистості, в основі яких виступає моральність. Професійна моральна свідомість відіграє важливу роль у формуванні етичної свідомості соціального працівника. А.Капська виділяє два пласти прояву моральних регуляторів у професійних відносинах: на рівні зовнішньої етичної культури поведінки, що проявляється, наприклад, у людській ввічливості, тактовності; і на рівні глибокого внутрішнього розуміння моральних категорій і уявлень, які переходять у переконання (уявлення про добро і зло, професійний обов'язок) і створюють внутрішню професійно-етичну культуру [1,с.1].

Етика соціальної роботи, як і будь-яка інша наука, має свої основні категорії – твердження, основні й загальні ознаки; загальне фундаментальне поняття того чи іншого розділу науки. До категорій етики соціальної роботи належать: етична свідомість, етичні відносини, етична дія та професійний обов'язок.

У структурі етичної культури соціального працівника вчені Баштановський В. І, Леонова В. І, Макеєва О, Мясоедов А. М, Пальчевський С. С, Сисоєва С. О, Холостова Е. І та інші виокремлюють чотири основні компоненти:

- аксіологічний, який дозволяє розкривати етичну культуру соціального працівника як сукупність професійних та моральних цінностей;

- технологічний, що виступає як спосіб діяльності соціального працівника;

- творчий, який є свідченням прояву професійної творчості соціального педагога;

- особистісний – розкриває етичну культуру соціального працівника як специфічний спосіб реалізації сутнісних сил людини [2, с. 16].

Соціальна робота спрямована на надання допомоги, підтримки та захисту всіх людей, особливо представників уразливих соціальних груп, що мають таку потребу в процесі своєї життєдіяльності. Тому, ґрунтуючись на гуманізмі і моральності, соціальна робота завжди орієнтована на етичний кодекс соціального працівника, на принципи, що формують його особистість, його специфічний підхід до освоєння професії та побудову гуманних взаємовідносин між людьми [4].

Список літератури

1. Капська А.Й. Зміст і структура професійно-етичної культури соціального працівника: доктор педагогічних наук, професор, кафедра соціальної педагогіки ., НПУ імені М.П. Драгоманова (м. Київ, Україна). 5ст.

2. Пономаренко О.В. Формування професійно- етичної культури соціального педагога: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 “Соціальна педагогіка” / О.В. Пономаренко. – К., 2001. – 20с.

3. Міжнародні етичні стандарти соціальних працівників // Соціальна робота: В 3 ч. – К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2004. Ч.1: Основи соціальної роботи / За ред. Т. Семигіної та І. Григи. – 2004. - С.169-172

4. Пальчевський С. С. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / С. С. Пальчевський. – К. : Кондор, 20015. – 560 с.

Богдан Тріфан
Науковий керівник – доц. Камбур А.В.

Дослідження статевої соціалізації, криза маскулінності

Світова криза, пов'язана з пандемією COVID-19, актуалізувала питання гендерної ідентичності та призвела до загострення так званої кризи маскулінності.

Кризою маскулінності називають періоди, коли стереотипні уявлення про чоловічу мужність і поведінку не відповідають викликам сучасності.

Ідеться про наявність в Україні так званої “чоловічої скриньки”: набору якостей, якими має володіти чоловік, щоб відповідати відведеній йому ролі в суспільстві. Скажімо, він не має права проявляти слабкість, попросити допомоги чи зізнатися у тому, що не знає, як розв'язати проблему. У цю “скриню” стереотипів хлопчики потрапляють змалку: саме тоді їм починають нав'язувати певні моделі поведінки та висувають список вимог до “справжніх” чоловіків, з якими вони, безумовно, мають зростати. Нездатність грати роль, нав'язану суспільством, у результаті призводить до так званої “кризи маскулінності” у дорослому віці.

Відомо, що це не перша криза маскулінності за часи незалежності України. Перша відбулася в кінці 1980-х – на початку 1990-х років, коли через розпад СРСР змінилася парадигма чоловічої ідентичності.

Упродовж радянської історії чоловік як особистість змушений був реалізовуватися у контексті відносин з державою. Зазвичай, інших способів реалізувати себе не було. Передусім ішлося про ударну працю, про реалізацію в традиційно маскулінних сферах – наприклад, в оборонній промисловості чи у військовій сфері.

Після розпаду СРСР ситуація докорінно змінилась, оскільки часи героїчної праці і тісних відносин із державою закінчилися.

Чоловіки вперше зіткнулися з проблемою, що їм потрібно реалізовуватися в інший спосіб і в інших сферах. Передусім у контексті матеріального успіху.

Пандемія COVID-19 та пов'язаний з нею карантин призвели до зміни соціально-економічних умов у суспільстві, що спричинило загострення питання про становище чоловіків.

На жаль, неможливість відповідати нормам гегемонії маскулінності здебільшого підштовхує чоловіків до загострення деструктивних практик виходу з кризи, як-от алкоголізм, вживання наркотиків, агресивна поведінка.

До деструктивної поведінки українських чоловіків підштовхує і загальна неготовність суспільства сприймати маскулінність у контексті права чоловіків на вираження емоцій.

Спостерігаючи за молоддю, можемо помітити, що вони не так підвладні традиційним уявленням про те, що означає бути справжнім чоловіком і справжньою жінкою, ніж представники попередніх поколінь. Світ стає чутливішим до питань щастя, справедливості, толерантності та гуманізму.

Тож, у цьому процесі люди розуміють, що стандартні гендерні ролі та їх наслідування можуть зашкодити їм самим. І рушійною силою усвідомлення цих змін є не лише молодь як така, а й освічені жителі великих міст.

У мегаполісах вплив традиційного виховання значно менший, а суспільні зміни відбуваються швидше.

Але, як зазначають експерти. Ці зміни відбуваються дуже повільно, що впливає на соціальне становище, психологічний стан і тривалість життя чоловіків.

У середньому тривалість життя чоловіків в Україні на десять років менша, ніж у жінок.

Список літератури

1. Бурейчак Т. Криза маскулінності в теоретичній та емпіричній перспективі // Т. Бурейчак // Збірник доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. "Гендерні теорії, гендерні практики : налагоджуючи мости". – Х. : Райдер, 2008. – С. 20–27.
2. Дружбляк Н. Криза вбрала чоловіків у спідниці / Н. Дружбляк // Висок. замок. – 2010. – 21 лип. – Режим доступу : <http://www.wz.lviv.ua/print.php? atid=84658>

Ольга Федоринчак

Науковий керівник - асист. Барабашук Г.В.

Особливості дитячо-батьківської системи

Загальною психологічною константою стало визнання того, що основними факторами сімейного життя є: емоційна єдність дитини з батьками; почуттєві взаємини між членами родини; атмосфера захищеності, бажаності, любові. Однак для сучасних сімей через об'єктивні та суб'єктивні причини характерний дефіцит безпосереднього спілкування батьків і дітей у родинному колі.

З погляду соціальної психології, П.Горностаї розглядає сім'ю як соціальну групу, яка відповідає певним нормам і цінностям конкретного суспільства, об'єднаною та сформованою у спільній діяльності сукупністю міжособистісних відносин, які проявляються в любові, прив'язаності та інтимності її членів [1].

Л.Шнейдер визначає характеристики сім'ї за критерієм: гармонічна або проблемна. Авторка описує: «Повна сім'я, що має всі типи взаємовідносин, називається повноцінною. У більшості випадків такі сім'ї характеризуються як гармонічні, якщо внутрішньо сімейні відносини в них відповідають принципу гуманності – формуванню й прояву поваги до іншого, як до себе, і до себе, як до іншого; передбачається взаємна щедрість і доброта, повага і вимогливість. Усе це забезпечує сприятливий психологічний клімат у сім'ї» [2, с. 21].

О.Двіжона описує мікроклімат сім'ї як найхарактерніший для всіх членів сім'ї спосіб самопочуття в ній, який визначає ставлення членів сімейної системи один до одного, так і ставлення загалом до сім'ї. Тут розрізняють емоційно комфортні сім'ї, де діти здебільшого переживають емоційно комфортні відчуття захищеності, затишку й приязності їхніх членів, які виступають як внутрішній еквівалент гармонійних відносин. Існують тривожні сім'ї, в яких мікроклімат найчастіше є проєкцією відповідних особистісних характеристик батьків. Виокремлюють сім'ї, яким притаманний емоційно-психологічний дискомфорт, нервово-психічне напруження. Як правило, стверджує О. Двіжона, таке внутрішнє сімейне

середовище характерне для проблемних сімей із суттєвими порушеннями дитячо-батьківської взаємодії [3].

В. Дружинін стверджує, що сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей від покоління до покоління. [4].

Дослідники пишуть, що важливим аспектом сімейного життя є розподіл сімейних ролей та виконання сімейних обов'язків її членів. Психологічний словник тлумачить: «Роль – функціональна одиниця поведінки, сукупність потреб, уявлень про себе як про суб'єкта ролі (рольової Я-концепції), соціальних умов, які роблять реалізацію цієї ролі можливою [5]. Міжособові ролі визначаються конкретним характером міжособових відносин у сім'ї, кристалізуючи в собі унікальний досвід сімейного міжособистісного спілкування. Рольова поведінка характеризується ступенем ідентифікації виконавця з роллю, тобто ступенем прийняття відповідальності за виконання ролі, рольовою компетентністю, тобто сформованістю мотиваційного й операційно-технічного компонентів рольової поведінки.

Отже, функціонування та існування дитячо-батьківської системи визначається різними параметрами, це структура сім'ї, емоційно-психологічне середовище сім'ї та особливості міжособистісної взаємодії дорослий-дитина.

Список літератури

1. Горностай П.П. Личность и роль: ролевой подход в социальной психологии личности / П.П. Горностай. – К.: Интерпресс, 2007. – 312 с.
2. Шнейдер Л. Б. Психология семейных отношений/ Л. Б. Шнейдер. – М.: Эксмо, 2000. – 512 с
3. Двіжона О. В. Засоби корекції емоційно-почуттєвої сфери дітей та підлітків із дистантних сімей / О. В. Двіжона, М. І. Тютюнник – Чернівці: Рута, 2006. – 214 с.
4. Дружинин В. Н. Психология семьи / В. Н. Дружинин. – СПб: Питер, 2008. – 176 с.
5. Психология. А-Я: Словарь-справочник/ перев. з англ. К. С. Ткаченко. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2000. – 448 с.
6. Берг-Кросс Л. Терапия супружеских пар / Л. Берг-Кросс. – М.: Изд-во Института психотерапии, 2004.

Анна Філіпчук

Науковий керівник – доц. Кучумова Н. І.

Індивідуальне навчання як одна з форм організації навчання

Індивідуальна форма організації навчання була єдиною в античні часи, в період середньовіччя, а в деяких країнах широко використовувалася до XVIII століття. У наступні періоди розвитку суспільства вона домінувала у практиці сімейного виховання заможних верст суспільства (у дворянських сім'ях, у заможних сім'ях інших прошарків суспільства) [1, с.324].

Індивідуальне навчання – спосіб організації навчальної діяльності, який регулюється певним, наперед визначеним розпорядком, забезпечується педагогічними працівниками за місцем проживання учнів або вчителя (удома) та організовується для забезпечення права громадян на здобуття повної загальної середньої освіти.

Така форма навчання полягає в тому, що учень виконує завдання індивідуально, але за допомогою вчителя (вивчення підручника). Воно досить ефективне, оскільки враховує особливості розвитку дитини, індивідуалізує контроль за перебігом і наслідками навчальної роботи. Проте індивідуальне навчання потребує значних матеріальних витрат, учень позбавлений можливості співпрацювати з однолітками. Тепер використовується у формі репетиторства і консультування [1, с. 325].

Індивідуальна форма навчання має свої переваги і недоліки. Переваги індивідуального навчання такі: дозволяє повністю індивідуалізувати зміст, методи і темпи навчальної діяльності дитини; спостерігати за кожною її дією й операцією при розв'язуванні конкретних завдань; стежити за її рухом від незнання до знання, своєчасно вносити необхідні корекції як в діяльність учня, так і у власну діяльність вчителя, дозволяє учню вчитись в оптимальний для себе час; постійно контролювати витрати власних сил, досягаючи високих результатів навчання. Зрозуміло, індивідуальне навчання передбачає наявність учителя з високою педагогічною кваліфікацією.

Недоліками індивідуального навчання є: його неекономність, адже для кожного учня треба окремого вчителя; певна обмеженість впливу вчителя, обумовлена переважно доведенням до свідомості учня завдань навчання і перевірки його виконання; обмеженість співробітництва з іншими учнями, що негативно впливає на процес соціалізації учня, формування вміння працювати в колективі [2]. Ось чому значення індивідуального навчання, починаючи вже з XVI ст., неухильно спадає і поступається місцем індивідуально-груповій формі організації навчального процесу.

На сучасному етапі індивідуальна форма навчання може запроваджуватися для осіб, які: за станом здоров'я не можуть відвідувати навчальний заклад; проживають у селах і селищах (коли кількість учнів у класі становить менше 5-ти осіб); проживають у зоні збройного конфлікту; мають високий навчальний потенціал і можуть прискорено закінчити школу; є іноземцями або особами без громадянства

Для зарахування на індивідуальну форму навчання учні подають: заяву одного з батьків або особисту заяву (якщо дитина повнолітня); документ про наявний рівень освіти; довідку за формою первинної облікової документації «Довідка про потребу дитини»; копію відповідного документа, що підтверджує законність перебування в Україні.

Отже, індивідуальна форма навчання має свої переваги та недоліки, що, з одного боку, стали підставою того, що у формі репетиторства вона збереглася і в наш час, а з іншого - вже в XVII столітті дещо поступилася місцем новим формам організації навчального процесу.

Список літератури

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. — К.: Видавничий центр «Академія», 2002. — 576 с.

2. Зайченко І.В. Педагогіка: підручник / І. В. Зайченко. [Електронний ресурс] – 3-тє видання, перероблене та доповнене – К.: Видавництво Ліра-К, 2016. – 608 с.– Режим доступу: <https://textbook.com.ua/pedagogika/1473451787/s-14>

Діана Ціпемука
Науковий керівник – доц. К.Д. Шевчук

Особливості впровадження робочих зошитів з друкованою основою у процес індивідуалізації навчання школярів

Відповідно до визначених у «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті» пріоритетів освіти зростає роль учителя школи, покликаного сприяти збереженню унікальності й неповторності кожного учня, створенню умов для виявлення й розвитку його потенційних можливостей, ствердження людини як найвищої цінності, що потребує індивідуалізації процесу навчання, яку Г. Костюк визначив не як пристосування до рівня навченості школярів шляхом зниження об'єктивних вимог, а як послідовний цілеспрямований розвиток їх з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей. Саме такий підхід забезпечує формування цілісної особистості, сприяє її розумовому розвитку та гармонійному вдосконаленню.

У сучасних педагогічних дослідженнях визначаються різні напрями індивідуалізації: конструювання змісту навчально-виховного матеріалу, що дає можливість обирати індивідуально значущі форми й методи становлення особистості; модульне і програмоване навчання, вільне навчання; самостійна робота за індивідуальними планами, взаємне групове і дистанційне навчання тощо.

Незважаючи на значну кількість досліджень з проблеми індивідуалізації навчання, не набуло достатнього обґрунтування питання використання робочих зошитів з друкованою основою як засобу індивідуалізації навчання.

Проблеми теоретико-методичних аспектів створення та принципів використання робочих зошитів, їх ролі та функцій у навчальному процесі були предметом дослідження багатьох відомих методистів у минулому та на сучасному етапі. Проблему розробки та використання робочих зошитів у навчальному процесі досліджували Н.Є. Ерганова, А.М. Лікарчук, Л.І. Нечволод, О.А. Нільсон, Н.Г. Преображенська, О.А. Привалова, І. Е. Унт.

Головною метою використання робочих зошитів є оптимізація та підвищення ефективності навчально-пізнавальної діяльності учнів на всіх етапах навчального процесу. Робочий зошит застосовують у ролі помічника в конспектуванні теоретичного матеріалу та створенні зорієнтовної основи дій учнів при виконанні практичних завдань різного рівня, контролера засвоєння навчального матеріалу, організатора самостійної роботи учнів. Робочий зошит використовують під час аудиторних занять, для виконання домашніх завдань, а у разі потреби – для індивідуального навчання.

Упровадження робочих зошитів у практику навчального процесу покликано виконати такі завдання [1, с.78]:

- більш міцне засвоєння учнями теоретичних положень;
- набуття практичних умінь і навичок рішення типових, а також розвиваючих, творчих завдань;
- оволодіння алгоритмами вирішення основних типів завдань теми (предмету);
- формування в учнів умінь і навичок самоконтролю;
- розвиток мислення учнів;
- здійснення педагогом контролю за перебігом процесу навчання.

Конструювання робочого зошита повинно бути спрямоване на «співавторство» і «співтворчість». Такий робочий зошит містить особливу мотивацію навчання, тому що звернений до кожного учня й дозволяє йому бути рівним суб'єктом, як комунікативного простору заняття, так і навчального процесу, та спонукає вчитися самостійно, із захопленням і навіть із азартом.

Список літератури

1. Майорова І.Г. Визначення та класифікація робочих зошитів. Вісник післядипломної освіти. 2011. № 4 (17). С.78-85.
2. Нечволод Л.І. Педагогічні умови впровадження робочих зошитів з друкованою основою в процес індивідуалізації навчання школярів. Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. Харків, 2002. 20 с.

Іванна Чуньківська
Науковий керівник – доц. Г.П. Бигар

Завдання здоров'язберігаючих освітніх технологій в Новій українській школі

Одним з пріоритетних завдань нового етапу реформи системи освіти стає збереження і зміцнення здоров'я школяра. Головне завдання в цій ситуації – зберегти здоров'я дитини і навчити її поводитися так, щоб дії школяра не завдавали шкоди власному здоров'ю. Це завдання практично цілком лягає на школу.

А на сьогодні хворі діти – це хворе майбутнє покоління нашого народу. Тому досить закономірно, що Законом України «Про освіту» здоров'я школярів віднесено до пріоритетних напрямів державної політики [1].

Проблеми збереження та зміцнення здоров'я дітей розглядалися у наукових працях В. Ільченка, Я. Берегового, Н. Міллер, С. Дудка, М. Башмакова, О. Підгорної, С. Омельченко, Л. Бережної та інших.

На сучасному етапі розвитку системи освіти спостерігається чітко виражений постулат: процес навчання у школі ні в якому разі не може будуватися за рахунок ресурсів здоров'я дитини, а повинен бути спрямований на його збереження й усунення порушень у стані здоров'я дітей, що має досягатися вибором відповідних педагогічних технологій.

Стан здоров'я школярів викликає серйозну тривогу фахівців, тому виникає необхідність застосування здоров'язберігаючих технологій та методик на уроках.

Здоров'язберігаючі технології в роботі окремого вчителя можна представити як системно організоване на єдиному методологічному фундаменті поєднання принципів педагогіки співробітництва, ефективних педагогічних технік, елементів педагогічної майстерності, спрямованих на досягнення оптимальної психологічної адаптованості школяра до освітнього процесу, турботу про збереження його здоров'я та виховання у нього особистим прикладом культури здоров'я [2].

Перед учителем, готовим використовувати у своїй роботі здоров'язберігаючі освітні технології, на першому етапі у зв'язку з цим такі завдання:

- об'єктивна оцінка своїх позитивних характеристик і недоліків, пов'язаних з професійною діяльністю, складання плану необхідної самокорекції та його реалізація;

- підвищення кваліфікації з питань здоров'я, здоров'язберігаючих освітніх технологій;

- аудит використовуваних у своїй роботі педагогічних прийомів і технік в аспекті їх передбачуваного впливу на здоров'я учнів;

- цілеспрямована реалізація здоров'язберігаючих освітніх технологій у ході проведення навчальних занять і позашкільної роботи з учнями, відстеження отриманих результатів як за власними відчуттями, так і за допомогою об'єктивних методів оцінки;

- сприяння формуванню у своєму навчальному закладі здоров'язберігаючого освітнього середовища як ефективної взаємодії всіх членів педагогічного колективу, учнів і їх батьків для створення умов і реалізації програм, спрямованих на збереження, формування і зміцнення здоров'я.

Тобто, головне завдання реалізації здоров'язберігаючих технологій – це така організація освітнього процесу на всіх рівнях, при якій якісне навчання, розвиток і виховання учнів не супроводжується нанесенням шкоди їх здоров'ю.

Список літератури

1. Закон України «Про освіту». Документ 2145-VIII, чинний, поточна редакція. Редакція від 01.01.2021 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

2. Язловецька О. Здоров'язберігаюча педагогіка та технології її реалізації. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки. 131. 2014. С. 234-238.

Ріта Швачій

Науковий керівник – доц. Чуйко Г.В.

Розуміння поняття неврозу К.Хорні

На сучасному етапі розвитку суспільства внаслідок різних процесів, що відбуваються у ньому, негативно впливаючи на психіку пересічної людини, все більше людей страждають на неврози. До цього додаються ще й особистісні негаразди людини, її внутрішні конфлікти, проблеми самовизначення і професійного розвитку, взаємодії з навколишнім середовищем і людьми, які знаходяться поруч, тощо. Внаслідок цих та інших чинників відбувається невротизація особистості, що може спричинити виникнення власне неврозу, а, зрозумівши складність і важливість цієї проблеми, можна протистояти їй.

Значний внесок у вивчення неврозу здійснили такі вчені, як З. Фройд, А. Адлер, К. Роджерс, К. Хорні, Е. Фромм, В. Франкл, Б. Карвасарський, А. Захарові багато інших.

Проте мета нашої праці – зосередитися на тлумачення поняття неврозу Карен Хорні, яка звертала значну увагу на роль культурного аспекту у протіканні різних психічних процесів, у тому числі і неврозів. Психоаналітик говорила про те, що, як спрямованість і зміст діяльності кожної людини, так і поняття нормальності та її меж завжди розглядається в контексті культури, і «психологія не є винятком із цього правила» [1, с. 277]. Те, що в одній культурі буде прийнятним, в іншій може вважатися неадекватною формою поведінки. А оскільки невроз – це завжди відхилення від певної норми, то і поняття норми треба розглядати як культурно зумовлену особливість. Але психолог говорить і про те, що деяке відхилення від норми ми можемо спостерігати не тільки за наявності неврозу, але й через інші причини. Тому досить важко виділити компоненти, що утворюють невроз: «...розлади завжди мають місце, але їх буває дуже важко розпізнати. Однак їм властиві дві ознаки, які можна виявити у всіх неврозах: певна ригідність реагування і розрив між можливостями людини та їх реалізацією» [1, с. 283].

Невроз К. Хорні трактує як результат травмуючого досвіду дитинства, внаслідок чого «...у дитини розвивається не почуття належності, не почуття «ми», а гостре відчуття незахищеності та

похмурі передчуття» [2, с. 32]. Для їх визначення психолог використовує поняття «базальна тривога». Щоб уникнути цієї тривоги або зменшити її інтенсивність, дитина має вибрати один із напрямків свого руху: від людей, до людей або ж проти людей. Складність цього вибору зумовлена тим, що ці три напрямки передбачають взаємно протилежні установки та цілі. Такі протиріччя можуть зумовити внутрішній конфлікт. «Згодом дитина спробує вирішити його, вибравши як основний один з трьох напрямків... (на погодження, на агресивність або на відхід), щоб зробити його головною установкою» [2, с. 33].

К. Хорні вважала поведінку людини результатом переживання «базальної тривоги», проводячи межу між страхом і тривогою: обидва стани є адекватними реакціями на небезпеку, але у випадку страху небезпека реальна, об'єктивна і очевидна, а у випадку тривоги – прихована, суб'єктивна. «Інакше кажучи, інтенсивність тривоги пропорційна тому смислу, який для конкретної людини має конкретна ситуація, – пише К.Хорні, – причини ж її тривоги, по суті, їй невідомі. Практичне значення вказаної відмітності ... полягає у тому, що спроба переконати невротика, що його тривога необґрунтована, даремна» [1, с. 300].

Одним із динамічних центрів структури неврозу К. Хорні вважала страх і захист, але тільки в тому випадку, коли вони відхиляються в кількісному і якісному відношенні від страхів і захистів, що є нормальними для певної культури. Наступна важлива ознака неврозу – «наявність конфлікту протилежних тенденцій, існування яких або принаймні їх точний зміст сам невротик не усвідомлює і у відношенні до яких він ненавмисно намагається знайти певні компромісні рішення» [1, с. 288].

Підсумуємо: невроз К. Хорні трактувала як нервово-психічний розлад, причини якого кореняться в дитинстві особистості та її установці щодо світу.

Список літератури

1. Хорни К. Собрание сочинений: в 3 т. Психология женщины. Невротическая личность нашего времени. М.: Смысл, 1997. Т. 1. 496 с.
2. Horney K. Neurosis and Human Growth: The Struggle Toward Self-Realization. NY: W.W. Norton & Company, 1970. 392 p.

Наталія Шевченко
Науковий керівник – асист. Коса Н.С.

Домашнє насильство над дітьми як соціально-психологічна проблема сучасного суспільства

У сучасних умовах пандемії та карантинних обмежень проблема домашнього насильства стала актуальнішою, оскільки члени сімей постійно перебували вдома, у закритому приміщенні, один на один зі своїми родичами. Протягом першої половини 2020 року до поліції надійшла 101 тисяча викликів через домашнє насильство. Це на 40% більше у порівнянні з минулим роком, як заявляє МВС України.

Сьогодні дитина може зіткнутися з насильницькими діями в будь-який час і в будь-якій ситуації, навіть у родині. Я. Овсяннікова стверджує, що домашнє насильство над дітьми було і залишається поширеним у сучасному суспільстві протиправним актом, який призводить до травматизації та віктимізації дитини [2].

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» вважає домашнім насильством «діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [1].

Науковець І. Алексеева описує, що вчинення фізичного, психологічного або сексуального насильства по відношенню до дитини викликає важкі наслідки, такі як психологічні травми, що чинять негативний вплив на особистість дитини і перешкоджають дитині реалізувати себе соціально, професійно й особистісно [2].

Захист дітей від жорстокості, попередження злочинів проти них – надзвичайно важливе, соціально значуще актуальне

завдання, виконання якого носить міждисциплінарний характер. У діяльність щодо припинення насильства повинні залучатися працівники правоохоронної системи, органів опіки та піклування, представники соціальної та педагогічної спільнот, співробітники медичної і психологічної служб.

Міжнародні експерти визначають наступні форми запобіжних заходів проти насильства над дітьми: первинні, вторинні й третинні.

Первинні засоби запобігання насильства над дітьми – дії, спрямовані на інформування громадськості щодо наслідків жорстокого поводження з дітьми та зміну поведінки стосовно виховання дітей.

Вторинними засобами запобігання насильству над дітьми є спеціалізовані послуги сім'ям, які потребують додаткової допомоги шляхом визначення «факторів ризику» у ставленні до дитини.

Третинні засоби запобігання насильства над дитиною – це надання послуг дітям і сім'ям, які вже зазнали насильства чи відчули прояви нехтування їх правами [3].

Отже, актуальність проблеми домашнього насилля підсилюється сучасними викликами пандемії та карантинними умовами. У родині щодо дитини може відбуватися фізичне, сексуальне та психологічне насильство, наслідки яких порушують усі рівні розвитку особистості дитини. Інформування громадськості про проблему, спеціалізовані послуги сім'ям, які потребують допомоги є основним заходами запобігання насильства над дітьми у суспільстві.

Список літератури

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII від 07 грудня 2017// Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. – 35 с.

2. Овсяннікова Я. О. Форми і методи роботи з дітьми і підлітками, які пережили насильство Вісник Національного університету оборони України, №4 (29). 2012. С. 217-221.

3. Юрків Я.І. Насильство дітей у сім'ї як соціально-педагогічна проблема. Науковий вісник Ужгородського нац-го університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота», Серія 28. 2013. С. 185-189.

Діана Шитікова
Науковий керівник – доц. О.С. Шестобуз

Формування комунікативних умінь і навичок у молодших школярів в освітньому процесі

Проблемі формування комунікативних умінь і навичок у молодших школярів в освітньому процесі приділяється значна увага, тому це одне з важливих завдань сучасної початкової школи, оскільки учням, які володіють комунікативною активністю та компетентністю, легше адаптуватися в соціальному середовищі.

Комунікативна активність посідає особливе місце серед творчих проявів дітей молодшого шкільного віку. Основою комунікативної активності є такі психічні процеси як сприймання, мислення, уява, мовлення, що дає змогу одночасно розкриватися почуттєвій та інтелектуальній сферам школярів. Саме у цей період активно розвивається творча фантазія, виявляється допитливість, формуються вміння спостерігати, порівнювати, критично оцінювати власну діяльність.

У працях дослідників спілкування виокремлюється як окрема теоретична проблема (О. Киричук, Х. Лійметс, Л. Новикова), також досліджуються певні аспекти спілкування у процесі пізнавальної діяльності школярів (М. Виноградова, Л. Хоружа, Г. Щукіна), спілкування розглядається як фактор виховання учнів (О. Корніяка, А. Мудрик).

Розв'язання проблеми формування комунікативних умінь і навичок базується на необхідності навчити молодших школярів вирішувати конкретні комунікативні завдання мовними засобами в різних ситуаціях спілкування, тобто формувати їх комунікативну компетентність. Для підвищення ефективності оволодіння комунікативними вміннями і навичками, необхідно створити такі умови, при яких учні будуть виявляти активну позицію та взаємодіяти як суб'єкти освітнього процесу, зокрема: взаємодія в парах і групах на уроках і в позаурочний час, усвідомлення особистісної значущості взаємодії, створення атмосфери взаємоповаги, творчості та співпраці [1, с.126].

В аспекті розкриття зазначеної проблеми важливим є оволодіння молодшими школярами комунікативних дій, які мають спрямовуватися на забезпечення успішної комунікації та формування комунікативної компетентності. До комунікативних дій відносяться:

– володіння монологічною та діалогічною формами мовлення відповідно до норм рідної мови;

– уміння з достатньою повнотою та точністю висловлювати власні думки, враховуючи завдання й умови комунікації;

– планування навчального співробітництва з учителем і однолітками – визначення мети та функцій, способів взаємодії учасників;

– постановка питань – ініціативне співробітництво в пошуку та накопиченні інформації;

– вирішення конфліктних ситуацій – виявлення, ідентифікація проблеми, пошук і оцінка альтернативних способів вирішення конфлікту, прийняття рішення і його реалізація;

– управління поведінкою партнера – контроль, корекція, оцінка його дій.

Також необхідно розвивати у молодших школярів комунікативні здібності та мовленнєві вміння, які виховують інтерес, прихильність і повагу до інших, спонукають до вияву таких якостей, як ввічливість і тактовність, полягають у здатності дотримуватися правил культури поведінки [2, с.56].

Отже, формування комунікативних умінь і навичок у молодших школярів здійснюється в процесі організованої комунікативно-мовленнєвої взаємодії, яка полягає в обміні інформацією та забезпеченні засвоєння учнями засобів і способів навчальної діяльності та спілкування, набуття відповідних знань і умінь ними оперувати в конкретній ситуації, вироблення комунікативної компетентності.

Список літератури

1. Корніяка, О. М. (2006) Психологія комунікативної культури школяра. Київ: Міленіум, 336.
2. Хоружа, Л. (2007) Формуємо культуру поведінки молодших школярів. Початкова школа, 2, 52–57.

Тетяна Шкундеюк
Науковий керівник – доц. Кучумова Н.І

Діагностика девіантної поведінки як умова її профілактики

Девіантну поведінку важко не помітити. У широкому розумінні – це будь-які вчинки, які не відповідають загальноприйнятим нормам. Однак складність полягає в тому, що ці вчинки мають відносний характер. Потрібно розрізнити поведінку, що відхиляється у загальноприйнятому розумінні, та індивідуальність людини, її самовираження.

У підлітків девіантну поведінку виявляють за допомогою психологічної та соціально-педагогічної діагностики.

Психологічна діагностика спрямована на поглиблений аналіз особистості підлітка, виявлення недоліків у його поведінці та їх причин. Сприяє особистісному зростанню особи. У результаті психологічної діагностики можна виявити, описати та інтерпретувати індивідуальні психологічні якості підлітка; показати, чим і наскільки він відрізняється від інших; пояснити причину індивідуальних відмінностей і побудувати прогноз розвитку психічного патологічного явища. [2].

Соціально-педагогічна діагностика – це спеціально організований процес пізнання, під час якого відбувається збір інформації про вплив на особистість і соціум соціально-психологічних, педагогічних, екологічних і соціальних факторів (Линник Л. М. 2007). [1, с.166].

Соціально-педагогічна діагностика допомагає з'ясувати специфічні якості підлітків-девіантів; уточнити соціальну ситуацію розвитку; визначити ступінь розвитку чи деформації якостей та властивостей, які зумовлюються перш за все залученням їх у різні соціальні зв'язки (соціальні установки, позиції, особливості комунікації).

Діагностика девіантної поведінки у підлітків здійснюється у три етапи:

Етап інформованості про проблеми підлітка (вивчення особових справ школярів та іншої шкільної документації, бесід,

експертної оцінки, виокремлення контингенту підлітків, які проявляють девіантну поведінку.

Етап розуміння проблем підлітка (встановлення факторів негативного впливу, джерел і ступеня цього впливу; розуміння проблем життєдіяльності важковиховуваних підлітків; збір даних про важковиховуваних підлітків.

Пошуково-формульальний етап (моделювання перспективності життєдіяльності та діяльності представників девіантних школярів, шляхи їх самоствердження [1, с.167-168].

Існує спеціальна програма вивчення особистості учня. Вона складається з таких розділів :

I. Особливості соціально-психологічного клімату сім'ї

II. Індивідуально-типологічні особливості учня

III. Соціально-психологічний статус у колективі

Для діагностики девіантної поведінки можна використовувати такі методи дослідження як спостереження, індивідуальна бесіда, анкетування, соціометричні методики, методи самовивчення і самооцінки тощо.

Отже, діагностика – перший етап у роботі з девіантами. Вона передуює корекції та профілактиці девіантної поведінки, інколи є частиною останньої. Без попереднього виявлення підлітків з поведінкою, що відхиляється, і вивчення причин виникнення цього явища подальша корекційна робота неможлива.

Список літератури

1. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. Ч. 1. Теоретична частина. 2-ге вид., перероб. і доповн. К., 2016. 188 с.

2. Психологічна діагностика як форма встановлення індивідуально-психологічних особливостей девіантної поведінки підлітка: веб-сайт. URL: https://studopedia.su/20_65628_psihologichna-diagnostika-yak-forma-vstanovlennya-individualno-psiologichnih-osoblivostey-deviantnoi-povedinki-pidlitka.html (дата звернення 06.02.2021).

**Труднощі сприймання навчального матеріалу
на уроках фізики учнями закладів загальної
середньої освіти та пошук шляхів їх подолання**

Сьогодні, в XXI столітті, спостерігається значне зниження мотивації (зацікавленості) здобувачів освіти до вивчення дисциплін природничо-математичного циклу. Цей спад може бути зумовлений сукупністю різноманітних факторів, зокрема:

- невідповідністю віковим особливостям учнів змісту навчального матеріалу;
- низьким рівнем самостійності школярів;
- недостатньою особистісною значущістю предмету «Фізика» для учнів;
- непродуктивністю навчальної діяльності [1].

Правильний підбір матеріалу відіграє велику роль в розумінні здобувачами освіти навчального предмета. Невідповідність інформації віковим особливостям учнів може призвести до їх перевантаження. Наведемо приклад: розділ «Механіка», згідно з методичними рекомендаціями, пропонується для вивчення в 10 класі (56 годин). Проте в 7 класі учнів також ознайомлюють з деякими темами цього розділу фізики (17 годин). Безперечно, те, що можуть засвоїти десятикласники, не здатні сприйняти учні 7-го класу. Потрібно також урахувати сформованість умінь розв'язувати задачі різних рівнів складності.

Необхідною ланкою переходу від пізнавальної діяльності школярів до творчої активності є їх самостійність. У процесі підготовки до уроку фізики необхідно планувати диференційовані завдання не лише за змістом, а й за ступенем їхньої складності. На уроці кожен школяр повинен виконувати такі завдання (спочатку прості, типові), які б давали змогу досягти хоча б незначного успіху.

Одним із найважливіших завдань педагога є аргументація значущості вивчення фізики для життя й повсякденної діяльності людини, зокрема й вибору майбутньої професії.

Реалізації зазначеної мети сприятиме також застосування інформаційно-комп'ютерних технологій.

Так, під час вивчення розділу «Молекулярна фізика» учні дізнаються про явища, з якими вони стикаються у повсякденному житті (фізичні явища: туман, веселка; хімічні явища: кипіння та випаровування води, зміна агрегатного стану). Принцип наступності у вивченні тем цього розділу дає змогу поступово ускладнювати його зміст, який є важливим для сучасної людини: макро- та мікроскопічні явища, наприклад, дали можливість користуватися комп'ютером, інтернет-мережею тощо. Відзначаємо також великий вибір інтернет-ресурсів про фізичні явища, стани і т.д.; демонстрації дослідів [2].

Підвищенню продуктивності навчальної діяльності учнів сприятиме проведення дидактичних ігор. Понад 2400 років тому Конфуцій говорив: «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу, я пам'ятаю. Те, що я роблю, я розумію» [3]. Через реалізацію завдань дидактичних ігор з фізики (наприклад, «Третій зайвий», «Назви закон», «Визнач термін» та ін.) поглиблюються знання школярів, що, відповідно, забезпечує їх зацікавленість питаннями цієї науки.

Конкретизуючи лише деякі аспекти проблеми подолання труднощів учнів у вивченні фізики, ми усвідомлюємо, що зазначений перелік ними не вичерпується. Кожен новий урок, тема - це новий виклик і для педагога, і для школярів. Лише взаємодія цих учасників освітнього процесу може забезпечити його ефективність і підвищення рівня мотивації.

Список літератури

1. Практичні поради щодо формування в учнів мотивації до навчання. URL : <http://osnova.com.ua/news/945>
2. Пшенічка Пауль Францович, учитель фізики Чернівецького ліцею №1 Чернівецької міської ради. Урок 5. Газові закони. URL : https://www.youtube.com/watch?v=zR_sy2Mdcj8&t=1993
3. 60 безсмертних цитат Конфуція. URL : <https://tokar.ua/read/7984>

Анна-Анастасія Щира
Науковий керівник - доц. Бойчук І.І.

Світова прем'єра опери «Куць»

Дитяча опера «Куць» (1969-1971) – написана першою українською жінкою-композитором, піаністкою та музикознавицею Стефанією Туркевич (1898-1977) у Великій Британії. Світова прем'єра відбувалась у Чернівецькій обласній філармонії ім. Д. Гнатюка. В опері «Куць» поєднуються стилі неоромантизм з неокласицизмом, наявні риси експресіонізму.

Рукопис дитячої опери «Куць» написаний у фортепіанному викладі. Для глибшого розкриття психології музичних образів твору Й.Созанський інструментував твір для симфонічного оркестру в камерному складі.

Дослідницею творчості С.Туркевич є видатна українська музикознавиця проф. Стефанія Павлишин, яка у 2003 році на запрошення доньок композиторки працювала з музичним архівом. Результатом роботи стало видання в 2004 році книги «Перша українська композиторка Стефанія Туркевич – Лісовська –Лукіянович» .

Опера «Куць» має велике пізнавальне значення для дітей, розширює уявлення про дійсність, яка її оточує, спонукає творити добро, виховує художній смак, розвиває творчу фантазію слухача, приваблює своєю поетичністю та простою.

У композиторки яскраво виражений індивідуальний музичний почерк. Її опера має виховний вплив на дітей, вчить творчо мислити. Цікаво, що лібрето до опери написано композиторкою у співавторстві з її чоловіком Н.Лукіяновичем, видатним лікарем-психіатром, поетом. Тому ця опера має психологічну основу. Зазначимо, що дитяча опера в психологічному сенсі – це синтетичний жанр, який сприяє активізації всіх видів мислення (за допомогою образів, звуків, танців, співу). Опера розкриває потенціал дитячого сприйняття, допомагає знайти «місток» через музичні образи та їх подачу до внутрішнього світосприйняття сьогоденного покоління дітей.

Опера написана доступною мовою. Водночас дитина знайомиться з музичним і драматичним мистецтвом, тому що в

опері закладений синтез музичного та театрального мистецтва. Хоча і Стефанія Туркевич зазначила в лібрето, що це дівоча опера, але це є опера для сімейного перегляду, вона доступна для сприйняття та водночас має глибокий психологічний зміст.

В опері є елементи екшну, фентезі, посилення до творів класиків, таких як «Ніч перед Різдвом» Миколи Гоголя та «Лісова пісня» Лесі Українки. В англійській транскрипції до назви «Куць» зазначено що Куць - це молодий диявол. Тобто він, з одного боку, – легковажний маленький лісовий чортик, а з іншого – він такий собі ранній Мефістофель, який від нудьги і заради забави провокує те, що його найбільше чіпляє, – це унікальні постаті, не побутові. Опера виконується двома акторськими складами: дитячий та дорослий.

Відзначимо, що діти брали участь у створенні костюмів для героїв. Це безпосередньо розвиває асоціативне й образне мислення, допомагає самовиражатись, сприяє загальнокультурному розвитку дитини, що є інновацією в даній опері.

Завдяки світовій прем'єрі опери «Куць» збагатився репертуар українських дитячих опер, апробується новітній підхід до виховання дітей засобами виразності сучасного мистецтва у синтезі з глибокими українськими традиціями.

Список літератури

1. <https://acc.cv.ua/news/chernivtsi/kazkoviy-syuzhet-ta-fantastichna-muzika-u-chernivcyah-vidbudetsya-svitova-premera-dityachoyi-operi-kuc-67009>

2. <https://shpalta.media/2020/12/17/u-cherniveckij-filarmoni%D1%96-zigrayut-svitovu-premyeru-operi-kuc-pro-shho-vona-ta-chomu-ne-lishe-dlya-ditej>

Наталя Яковенко
Науковий керівник – доц. О.І. Костащук

Готовність майбутніх учителів початкової школи до використання педагогічних технологій

Сучасна система освіти України сьогодні вимагає застосування ефективних методів і засобів педагогічної взаємодії, прогнозування результатів розвитку особистості майбутнього вчителя, що в свою чергу, призвели до розуміння необхідності впровадження педагогічних технологій в освітній діяльності вчителя.

Різноманітність наукових підходів до розуміння суті педагогічних технологій представлена в основних концепціях: інструментальній – використання технічних засобів навчання (В. Бухвалов, Б. Ліхачов, В. Паламарчук), комунікативній – створення алгоритмізованих систем взаємодії учасників освітнього процесу (В. Беспалько, І. Зязюн, А. Нісімчук, О. Пехота, Б. Скіннер), системній – представлення педагогічної технології як цілісної системи досягнення запланованих результатів (М. Кларін, Г. Селевко, П. Мітчел), інтерактивній – забезпечення режиму діалогу з навчальними комп'ютерними засобами навчання (В. Гриньова, О. Жерновникова, В. Кремень, Л. Лісіна, С. Сазоненко) тощо.

Готовність майбутніх учителів початкової школи до використання педагогічних технологій розглядаємо в якості органічної складової системи фахової педагогічної підготовки, що потребує деталізації місця, умов, форм, методів, засобів реалізації та має стратегічно орієнтуватись на забезпечення вимог щодо якості підготовки випускника, які постійно уточнюються, ускладнюються (Мороз, 2007).

В умовах реформування середньої загальноосвітньої школи (концепція «Нова українська школа») чітко регламентовано необхідність створення системи професійної підготовки до використання педагогічних технологій в умовах педагогічного закладу вищої освіти, визначено пріоритетні завдання розвитку національної системи освіти, що зазначені в державних

регулятивних документах. Отож створення системи професійної підготовки майбутніх учителів до використання педагогічних технологій є об'єктивною необхідністю.

Метою професійної педагогічної підготовки є формування особистості вчителя-професіонала, який здатний виконувати на творчому рівні комплекс завдань професійної педагогічної діяльності.

Якість професійної педагогічної підготовки забезпечується формуванням системи сучасних психолого-педагогічних знань як фундаменту для формування ключових умінь. У зв'язку з цим перспективи реформування національної системи освіти з орієнтацією на інтенсивне впровадження нових освітніх технологій мають пропорційно позначитись на змісті професійної педагогічної підготовки (Пометун, 2004).

Зміст професійної підготовки майбутніх учителів до впровадження педагогічних технологій має включати систему загальнопедагогічних знань, бути орієнтованим на формування системи знань про суть, ознаки та вимоги щодо упровадження сучасних педагогічних технологій, що розкриваються засобами системного й технологічного підходів, забезпечувати формування системи базових педагогічних умінь, системи умінь добирати, адаптувати, модернізувати, розробляти та впроваджувати педагогічні технології, формування професійно важливих якостей.

Отже, розкриття змісту професійної підготовки до використання педагогічних технологій указує на ряд принципових аспектів фахової підготовки вчителя, що послідовно мають бути деталізованими у зв'язку з необхідністю забезпечення випускника закладу вищої освіти необхідними знаннями і вміннями з метою реалізації сучасних стандартів освіти.

Список літератури

1. Мороз, О. Г. (2007). Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація. навч. посіб. К. : Либідь, 168 с.
2. Пометун, О. І. (2004). Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання. наук.-метод. посіб. К. : А.С.К., 192 с.

Дослідження походження святкувань Старого Нового року, або Маланки

Початок січня для багатьох українців – це святковий період із народними традиціями, співами та смачною їжею. Новорічний стіл – пісна різдвяна кутя – щедра кутя – Маланка – вранішні засівання у День Святого Василя – Водохреща : таким є цикл новорічних свят між Новим роком та Водохреща.

У народознавчій літературі знаходимо перекази, легенди, які пояснюють появу традицій та їх відзначення в новорічні свята. Зауважимо, в Україні святкують Новий рік двічі : перший – у ніч з 31 грудня на 1 січня; другий – у ніч з 13 на 14 січня. Це свідчить про розбіжності у 13 днів двох календарів: світського (григоріанського) та церковного (юліанського).

Особливо наповнена святістю ніч з 13 на 14 січня. У цей час проводиться богослужіння, присвячене закінченню святкуванню Старого року. Звідси назва свята «Старий Новий рік».

13 січня святкується День Преподобної Меланії, в народі він відомий як Меланка/Маланка, Щедрий вечір або вечір напередодні Василя. Як засвідчує легенда, це перша дівчина-римлянка, яка увірувала в Христа і мріяла присвятити Йому життя. Однак батьки проти волі дівчини видали її за багатого юнака Пініана. Після смерті двох дітей подружжя покинуло Рим і почало надавати допомогу всім, хто її потребував: відвідували хворих, матеріально підтримували бідних людей і монастирі.

На гроші Меланії та Пініана збудовано багато храмів, лікарень, чоловічий монастир на горі Вознесіння Христового. Молитви Меланії були чудотворними. Жінка допомагала всім, хто потребував її допомоги. У 439 році Меланія померла і віднесена до рангу Святих.

Існує також слов'янський міф дохристиянської епохи про доньку Меланку богів Лади. Коли Князь-Місяць був на полюванні, лютий змій викрав Меланку і сховав у підземному

царстві. Врятувати її вдалось богатирю Безпальчику- Василю. Саме тому на наступний день після Меланки святкують Василя.

Після заходу Сонця у Щедрий вечір дівчата збираються гуртом і щедрують. За традицією дівчата вбираються в образи міфічних істот – Меланку, Василя та їх дружок. Меланка має носити віночок зі стрічками та намисто, а Василь – сорочку з подолками, портяниці та манти.

Хлопці також щедрують, «водять» Меланку. Проте їх дійство відрізняється від дівочого, - їх персонажами є коза, журавель, циган і циганка, чорт, ведмідь і Меланка. У молодицю вбирається хлопець з найліпшим почуттям гумору. Згідно з переказами, свято Меланки продовжувалось до настання світанку. Вранці на роздоріжжі щедрувальники «палили діда», які стоять від Святвечора до Нового року, після цього – хлопці та дівчата стрибають через багаття. А зі світанком хлопці йдуть вітати з Новим роком господарів кожної хати, засіваючи зерном. Дівчат не беруть. За народним віруванням, дівчата, які засівають, не приносять щастя в оселю.

Остання традиція збереглась до наших днів.

Список літератури

1. Св. Дмитрій Ростовський. Життя Святих. Київ: Свято-Успенська Києво-Печерська Лавра, 2004. 278 с.

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

ЗМІСТ

<i>Абдуллаєва Яна</i> Вплив батьківського ставлення на формування дитячої особистості.....	3
<i>Абужорой Віолета</i> Робота над різними видами техніки у класі фортепіано з учнями середніх класів мистецьких шкіл.....	5
<i>Андрушко Марія</i> Як виховувати дітей, не застосовуючи покарань?.....	7
<i>Атаманюк Єлизавета</i> До проблеми трансформацій у сучасних сім'ях.....	9
<i>Бабич Олег</i> Внутрішній конфлікт як причина віктимних девіацій.....	11
<i>Бабій Анна</i> Зміст соціальної роботи із сім'єю військовослужбовця в Україні.....	13
<i>Бабій Артем</i> Теоретичні основи «синдрому вигорання».....	15
<i>Банілівська Крістіна</i> Соціально-педагогічна робота з профілактики булінгу в Глибоцькій гімназії.....	17
<i>Баран Ірина</i> Технологія підготовки сучасного уроку у початковій школі.....	19
<i>Безручак Ірина</i> Соціальний інтелект у структурі професійно важливих якостей менеджера.....	21
<i>Бирка Валерія</i> Психічне здоров'я учнів початкової школи у навчально-виховному процесі.....	23

<i>Біланчук Юлія</i> Наукові підходи до вивчення особливостей дітей з синдромом Дауна.....	25
<i>Бойко Оксана</i> Формування професійної позиції майбутнього вчителя початкової школи.....	27
<i>Бойчук Світлана</i> Особливості формування у студентів-піаністів навичок читання з аркуша.....	29
<i>Бордюжан Юлія</i> Психологічний аналіз агресивної поведінки у підлітків.....	31
<i>Бринзила Еріка</i> Трансфер у доросле життя.....	33
<i>Бугня Марія</i> Особливості розвитку толерантності студентів у процесі професійної підготовки.....	35
<i>Варварич Віталія</i> Проблема розумового виховання учнів у працях В.О. Сухомлинського.....	37
<i>Василенко Марина</i> Попередження порушень письма у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мови.....	39
<i>Гайович Євгенія</i> Наслідки соціального сирітства для дітей та суспільства.....	41
<i>Герасина Валерія</i> Психологічні особливості ефективного спілкування дітей молодшого шкільного вік.....	43
<i>Гешко Мирослава</i> Ефективна кадрова політика з персоналом пенсійного Фонду України як умова	

ефективного здійснення пенсійної реформи в Україні.....	45
<i>Гнатюк Марія</i> Інклюзія як прийняття іншого: до питання про толерантність в інклюзивній освіті.....	47
<i>Горячко Крістіна</i> Організація самостійної роботи у навчальному процесі сучасної початкової школи.....	49
<i>Гоянюк Мирослава</i> Диференціація як один із найбільш ефективних методів індивідуальної роботи з молодшими школярами.....	51
<i>Гречана Тетяна</i> Профілактика професійного вигорання педагогічних працівників.....	53
<i>Гречух Вікторія</i> Метафора як педагогічний інструмент мовлення сучасного вчителя початкових класів.....	55
<i>Даскалюк Анна</i> Суб'єктивне сприйняття часу як фактор особистісної зрілості дорослих	57
<i>Джюєєва Ніна</i> Конфлікт у педагогічній взаємодії.....	59
<i>Дубюк Олеся</i> Вплив реклами на свідомість дитячої аудиторії.....	61
<i>Дутка Інна</i> Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта»: досвід виховної діяльності.....	63
<i>Євангелієва Анна</i> Соціально-педагогічна профілактика віртуальної агресії серед підлітків в закладах загальної середньої освіти.....	65
<i>Жерновеї Анна</i> Сучасні аспекти розвитку дитячого хорового виконавства в Україні.....	67

<i>Зазулик Наталія</i> Портфоліо як альтернативний спосіб оцінювання навчальних досягнень школярів в умовах НУШ.....	69
<i>Зайць Марія</i> Суть професійно-педагогічної культури майбутніх магістрів початкової освіти.....	71
<i>Зборовець Тетяна</i> Психологічні труднощі прийомних батьків.....	73
<i>Зварич Олена</i> Особливості використання дистанційного навчання у професійній діяльності учителів музичного мистецтва.....	75
<i>Зубатюк Мар'яна</i> Феномен газлайтингу.....	77
<i>Йордатійчук Валентина</i> Особливості синдрому емоційного вигорання у медичних працівників.....	79
<i>Каланча Анна-Марія</i> Педагогіка партнерства як фактор ефективної взаємодії учасників освітнього процесу.....	81
<i>Капаци Андрій</i> Статус учителя української мови та літератури в сучасній школі: суспільно-педагогічний аспект.....	83
<i>Каралаш Інна</i> Адаптація школярів до навчальної діяльності при переході з початкового до базового середнього рівня освіти.....	85
<i>Катеринюк Христина</i> Розвиток логічного мислення молодших школярів як невід'ємна складова сучасної математичної освіти.....	87
<i>Кіндрак Тетяна</i> Місце ідентичності у процесі становлення особистості.....	89

<i>Клічук Дарина</i> Особливості механізмів впливу ЗМІ на процес соціалізації підлітків.....	91
<i>Кметь Марія</i> Фортепіанна музика Кароля Мікулі – першого професійного композитора Буковини.....	93
<i>Ковальчук Марина</i> Особливості уроків фізичного виховання в інклюзивному класі.....	95
<i>Козар Іван</i> Особливості підготовки вокаліста до виконавської діяльності.....	97
<i>Кравчук Катерина</i> Внутрішньоособистісні конфлікти професійного самовизначення студентів.....	99
<i>Кривохижа Анастасія</i> Вплив темпераменту на сценічну майстерність виконавця.....	101
<i>Курик Юлія</i> Феномен емоційного інтелекту: теоретичні підходи.....	103
<i>Лазоряк Марта</i> Проблеми соціалізації дитини у багатодітній сім'ї.....	105
<i>Ленчинська Катерина</i> Патріотизм Василя Сліпака як вияв любові, самовідданості та жертвовності на благо Батьківщини.....	107

<i>Логін Віталій</i> Розвиток виконавських навичок учнів середніх класів на заняттях з фортепіано.....	109
<i>Лужна Юлія</i> Медіація як ефективний метод урегулювання конфліктів.....	111
<i>Лучик Ольга</i> Індивідуалізація навчально-виховної взаємодії в роботі вчителя з учнями.....	113
<i>Магас Аліса</i> Профілактика тютюнопаління у середовищі підлітків.....	115
<i>Малик Анастасія</i> Сертифікація в системі зовнішнього забезпечення якості освіти Україн.....	117
<i>Маринчук Христина</i> Психологічний зміст толерантності.....	119
<i>Марчук Ірина</i> Соціальна робота з особами які постраждали внаслідок торгівлі людьми.....	121
<i>Матіос Іванна</i> Особливості підготовки вчителів початкової школи до роботи в пришкільних оздоровчих таборах.....	123
<i>Матлак Зоряна</i> Умови успішності процесу соціалізації особи.....	125
<i>Мельник Регіна</i> Навчальний стрес у учнів старших класів.....	127
<i>Моргоч Єлизавета</i> Образ «Ми» як передумова сімейної ідентичності.....	129

<i>Москалюк Ольга</i> Роль авторитетності педагога у формуванні особистісних якостей школярів.....	131
<i>Мотринчук Петро</i> Культурно-історичні аспекти становлення хорового мистецтва в Україні.....	133
<i>Никоряк Іванна</i> Використання музичних інструментів в музичних, художніх, хореографічних та освітніх школах.....	135
<i>Павлюк Марія</i> Материнство неповнолітніх як соціальна проблема.....	137
<i>Паламарюк Ольга</i> Поняття аранжування та обробки в музикознавчій літературі.....	139
<i>Палій Катерина</i> Необхідність співпраці логопеда з батьками у закладах дошкільної освіти.....	141
<i>Парасківа Людмила</i> Становлення та тенденції розвитку акордеонного мистецтва у світовій музичній культурі.....	143
<i>Патрабой Катерина</i> Сімейне насильство - негативний тренд сучасного соціуму.....	145
<i>Пентюк Анастасія</i> Путильська коляда – відображення духовності гуцулів.....	147

<i>Перхулін Соломія</i> Значення гри в процесі гендерної соціалізації дітей старшого дошкільного віку.....	149
<i>Петей Крістіна</i> Рефлексія як важливий механізм професійного самовдосконалення.....	151
<i>Петрунік Яна</i> Альтернативна шкільна освіта в Україні як педагогічне явище.....	153
<i>Пиц Леся</i> Формування емпатійної культури майбутнього вчителя початкової школи в освітньому середовищі університету.....	155
<i>Познік Наталія</i> Використання ігрової технології в процесі ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з формою предметів.....	157
<i>Половнікова Людмила</i> Саморегуляція емоційного стану як умова успішної діяльності вчителя сучасної початкової школи.....	159
<i>Полянко Микола</i> Історія становлення та розвитку скрипкової школи у Чернівцях.....	161
<i>Попович Анастасія</i> Особливості сприйняття відвідувачами спортзалу періоду ранньої дорослості образу зовнішності.....	163
<i>Продан Марина</i> Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи на уроках мистецтва.....	165
<i>Прокопець Юлія</i> Використання різних видів наочності на уроках мистецтва в початковій школі.....	167

<i>Прус Богдана</i> Специфічні особливості прояву емоцій і почуттів у спілкуванні.....	169
<i>Пуйко Владислава</i> Соціальна реклама як інструмент профілактики адиктивної поведінки молодих людей.....	171
<i>Разовий Назар</i> Молодіжна субкультура в соціально-психологічному розрізі.....	173
<i>Рапата Людмила</i> Музично-педагогічна концепція Карла Орфа.....	175
<i>Рибчинська Анастасія</i> Види дисоціації, зумовлені ситуаціями насилля.....	177
<i>Рівна Тетяна</i> Особливості формування природничо-наукових уявлень і понять молодших школярів.....	179
<i>Романів Христина</i> Інтерактивні технології як засіб розвитку емоційного інтелекту особистості учня початкової школи.....	181
<i>Романюк Маріанна</i> Дидактичні вимоги до перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок молодших школярів.....	183
<i>Романюк Ярослава</i> Особливості самореалізації особистості у спортивній діяльності.....	185
<i>Ротар Анастасія</i> Структурні компоненти освітнього процесу як системи.....	187
<i>Ручкіна Мішель-Руслана</i> Збірка оповідань про інклюзивність «Тетга інклюзія» як засіб у формуванні здатності учнів до підтримки осіб з особливими освітніми потребами.....	189

<i>Савчук Микола</i> Застосування інформаційних технологій на уроках музичного мистецтва.....	191
<i>Сакал Анна</i> Шлюбні фактори як детермінанти позашлюбних стосунків.....	193
<i>Самойлова Мар'яна</i> Особливості та методи розвитку пізнавальної активності школярів із синдромом Дауна.....	195
<i>Сандар Оксана</i> Психологічні особливості емоційного інтелекту в юнацькому віці.....	197
<i>Сандуляк Марія-Маріана</i> Роль та особливості педагогічної імпровізації в умовах інклюзивного навчання учнів.....	199
<i>Середюк Аліна</i> Використання дидактичних ігор у забезпеченні індивідуального підходу до навчання молодших школярів.....	201
<i>Сидорова Марія</i> Сутність, зміст та особливості дидактичного діагностування учнів у інклюзивному класі.....	203
<i>Скринник Катерина</i> Соціально відчужені: життя сиріт після дитбудинку.....	205
<i>Смолій Софія</i> Психічні розлади у період пандемії COVID-19.....	207
<i>Снігур Ангеліна</i> Особливості жіночого і чоловічого стилів управління.....	209

<i>Соколова Олеся</i> Формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів у руслі соціокультурних тенденцій сучасності.....	211
<i>Соколович Діана</i> Екзогенна детермінація особливостей прояву співзалежних осіб.....	213
<i>Солонар Наталія</i> Розвиток екологічної компетентності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ»	215
<i>Соник Мальвіна</i> Сором'язливість і розвиток особистості молодшого школяр.....	217
<i>Сутаєв Ілля</i> Освіта як складова державної молодіжної політики України.....	219
<i>Тацюк Марія</i> Гендерна рівність: реалії чи міф.....	221
<i>Тимків Іванна</i> Вплив батьків на розвиток емоційного інтелекту молодших школярів.....	223
<i>Тимчук Ольга</i> Призначення педагогіки партнерства у сучасному освітньому процесі закладу середньої освіти.....	225
<i>Ткач Катерина</i> Соціальна інклюзія доступності маломобільних груп населення.....	227
<i>Ткачук Яна</i> Діти вулиці: проблема сучасного українського суспільства.....	229

<i>Тодавчич Наталія</i> Психологічні складові професійної самореалізації особистості.....	231
<i>Топало Яна</i> Особливості виховання почуття гідності у майбутніх учителів закладу загальної середньої освіти.....	233
<i>Топольницька Ольга</i> Педагогічні ідеї Лесі Українки в контексті реформування сучасної освіти.....	235
<i>Торак Інна</i> Професійно-етична культура соціального працівника та її основні компоненти.....	237
<i>Трифан Богдан</i> Дослідження статевої соціалізації, криза маскулінності.....	239
<i>Федоринчак Ольга</i> Особливості дитячо-батьківської системи.....	241
<i>Філіпчук Анна</i> Індивідуальне навчання як одна з форм організації навчання.....	243
<i>Ціпемука Діана</i> Особливості впровадження робочих зошитів з друкованою основою у процес індивідуалізації навчання школярів.....	245
<i>Чуньківська Іванна</i> Завдання здоров'язберігаючих освітніх технологій в Новій українській школі.....	247
<i>Швачій Рита</i> Розуміння поняття неврозу К.Хорні.....	249
<i>Шевченко Наталія</i> Домашнє насильство над дітьми як соціально- психологічна проблема сучасного суспільства.....	251

